

Ο
ΕΙΚΟΣΤΟΣ
ΑΙΩΝ

ΜΗΝΙΑΙΑ
ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ
ΠΟΛΙΤΙΚΗ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ
ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΗ

ΤΙΜΗ ΦΥΛΛΟΥ ΔΡ. 100

ΑΠΡ - ΜΑΪΟΣ 1942

ΑΡΙΘΜΟΣ ΤΕΥΧΟΥΣ

3-4

ΑΘΗΝΑΙ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ : ΑΡΙΣΤΟΣ ΚΑΜΠΑΝΗΣ

ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΣΥΝΤΑΞΙΣ :

ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ ΚΥΡΙΑΚΗΣ

Ο ΕΙΚΟΣΤΟΣ ΑΙΩΝ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ
ΠΟΛΙΤΙΚΗ - ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ - ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ - ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΗ
ΚΥΚΛΟΦΟΡΟΥΣΑ ΕΙΣ ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΕΚΑΣΤΟΥ ΜΗΝΟΣ

Έτος Α΄.

Απρίλιος—Μάιος 1942

Τεύχος 3ον - 4ον

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΑΡΙΣΤΟΣ ΚΑΜΠΑΝΗΣ

ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΣΥΝΤΑΞΙΣ: ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ ΚΥΡΙΑΚΗΣ

Συνδρομαί Έσωτερικού

Έτησια Δραχμαί 1.000.—
Έξάμηνος " 600.—

Διά Δήμους, Κοινοτήτας, Όργανισμούς
Τραπεζάς κ.λ.π. Δραχμαί 1.500.—

Τιμή έκαστου τεύχους Δρχ. 100.—

Διά πέν άφορών την Σύνταξιν άπευθυντέον
πρός τόν κ. ΑΡΙΣΤΟΝ ΚΑΜΠΑΝΗΝ

Διά την διαχείρισιν άπευθυντέον προς την
Διαχείρισιν του «ΕΙΚΟΣΤΟΥ ΑΙΩΝΟΣ»

ΓΡΑΦΕΙΑ: ΟΔΟΣ ΜΑΣΣΑΛΙΑΣ 24 - ΑΘΗΝΑΙ

ΑΡΙΘ. ΤΗΛΕΦ. 31.628

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	Σελις
PAUL SCHMIDT, Πρεσβευτού, Διευθυντού του Τμήματος Τύπου του Υπουργείου των Έξωτερικών του Ράιχ: Η πολιτική άποστολή	1
R. H. GERÉDE, Πρεσβευτού της Τουρκίας έν Βερολίνω: Αί Γερμανοτουρκικαί σχέσεις	4
J. WAKAYAMA, Καθηγητού του Πανεπιστημίου έν Τόκιω: Η πνευματική θέσις της Ιαπωνίας	6
FR. THIERFELDER: Από τά παλαιά εις τά νέα Βαλκάνια	16
LOUIS REYNAUD: Ο Ναπολέων και η Ρωσσία.—Η Γερμανορωσική σύρραξις του 1941	23
SILVANUS: Η πολιτική του Ρούσβελτ άπέναντι της Γαλλίας (Μέρος δεύτερον)	39
ΣΠΥΡΟΥ Κ. ΜΠΑΚΑΝΑΚΗ: Η Εύρώπη του Εικοστού Αιώνος	46
RENÉ BAERI: Η ποιήσις κατά τόν Παύλον Βαλερύ	48
ANDRÉ BELLESSERT: Τό τελευταίο βιβλίον του Λουί Μπερτράν	50
ΘΑΝΟΥ ΜΕΤΑΞΑ, Δημάρχου Καισαριανής: Πρός την Νέαν Ζωήν	54
HANS BOGNER, Καθηγητού του Πανεπιστημίου Άμβούργου: Περί του φρονήματος των Αρχαίων Έλλήνων	57
ΑΡΙΣΤΟΥ ΚΑΜΠΑΝΗ: Πρόσωπα, πράγματα, ιδέες	63
Γ. Α. Δ.: Λαϊκών Άσμάτων Τεχνική οίκονομία	67
ΠΑΥΛΟΥ ΤΑΡΩΝΙΤΗ: Παπαδιαμάντης	77
WILHELM FÜTWÄHGLER: Γιοχάνες Μπράμς	79
JOSEF W. WERNER: Ο Δρόμος προς τούς Δελφούς	81
DANIEL BANFFY, Διπλωματούχου Γεωπόνου, Υπουργού της Γεωργίας έν Ούγγαρία: Η Γεωργία της Ούγγαρίας	84
PAUL MEISSNER, Καθηγητού του Πανεπιστημίου του Μπρεσλάου: Η Άγγλία και η Εύρώπη	87
KURT PFISTER: Πνευματικά έργα του 1941	90
K. W. WAGNER: Η έκμετάλλευσις της λιγνίνης	94
ΤΗΣ ΔΙΕΥΘΥΝΣΕΩΣ: Έλληνικά Χρονικά: Ιστορική Άνάγκη	101
ΑΛΕΞΑΝΔΡΑΣ ΛΑΛΑΟΥΝΗ: Η Μουσική κίνησις	104
ΛΑΓΚΛΟΤΣ, Καθηγητού του Πανεπιστημίου της Βόννης: Η Εικαστική Τέχνη των Έλλήνων της Δύσεως (όμιλία)	111

Ο ΕΙΚΟΣΤΟΣ ΑΙΩΝ

ΕΤΟΣ Α΄. - ΑΠΡΙΛΙΟΣ - ΜΑΪΟΣ 1942 - ΤΕΥΧΟΣ 3ΟΝ - 4ΟΝ

Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΑΠΟΣΤΟΛΗ

Του Πρεσβευτού Δρος PAUL SCHMIDT
Διευθυντού του Τμήματος Τύπου του
Υπουργείου Έξωτερικών του Ράιχ

Όταν τά στρατεύματα της Πρωσσίας και της Αύστρίας έβάδιζαν κατά του λαϊκού στρατού της Γαλλικής Έπαναστάσεως, έθεωρείτο βέβαιον ότι τά δεδοκιμασμένα αυτά στρατεύματα—έκφρασις της ήπειρωτικής δυνάμεως του 18ου αιώνος—θα έξώντωναν τά στρατεύματα της Γαλλίας εις την πρώτην έφοδον. Όταν έπειτα ό Γκαίτε, μετά τόν κανονιοβολισμόν του Βαλμού, εξέφρασε τούς λόγους: «Έντεϋθεν και άπό της σήμερον θ' άρχίση νέα περίοδος της ιστορίας», πολύ όλίγοι μόνον κατενόησαν τούς λόγους αυτούς. Οί όλίγοι όμως δευδερκέις έγνώριζαν, ότι εις παλαιός κόσμος και αί έξωτερικαί έκδηλώσεις του είχαν συνθηκολογήσει και όριστικώς κατανικηθή. Ο κανονιοβολισμός του Βαλμού ύπήρξεν ή άρχή του τέλους της αντίδράσεως και τό τέλος εποχής, αί πολιτικά συνθήκαι και η πνευματική βάσις της όποιας είχαν καταλυθή άπό την έξελίξιν της ιστορίας και των κοινωνικών μορφών της ζωής. Ό,τι ύπήρξε διά την ήπειρωτικήν αντίδρασιν του 18ου αιώνος ό κανονιοβολισμός του Βαλμού, είναι και αί στρατιωτικά ένεργειαι της Γερμανίας κατά τά τελευταία δύο έτη, διά τόν αιώνα της έξηγήσεως με την πλουτοκρατικήν διεθνή Άγγλικήν αυτοκρατορίαν και τούς συμμάχους της, εις τούς όποιους προσετέθη και ό μπολσεβικισμός.

Ό ένοπλος αυτός, υπό της Άγγλίας προκληθείς άγών με την Γερμανίαν, έτέλει εύθύς έξ άρχής υπό τās δυσμενεστέρας διά την Άγγλίαν και τούς συμμάχους της συνθήκας. Η χρονική στιγμή και τό είδος της εκρήξεως και των άρχων του πολέμου χαρακτηρίζονται άπό τās Άγγλικάς ένδειξεις του φόβου διά την περαιτέρω επιδείνωσιν των Άγγλικών θέσεων. Η Άγγλία τελεί υπό τό κράτος της συναισθήσεως, ότι η φυσική κατάρρευσις της Άγγλικής αυτοκρατορίας μόνον διά θιαϊας συντριβής των και διά μόνης της ύπάρξεώς των άπειλούντων την αυτοκρατορίαν μεγάλων έθνικών κρατών, δύναται ν' αναχαιτισθή. Η Άγγλία έπεδόθη εις τό πείραμα τοϋτο, δηλαδή εις την άρχικώς διά ραδιουργιών, έπειτα διά του συστήματος των συνθηκών, και όταν άμφό-

τερα αυτά απέτυχαν, εις την διά της βίας των όπλων αναχαίτισιν μίας ιστορικής Εύρωπαϊκής εξέλιξεως, της οποίας ο Γερμανικός έθνικοσοσιαλισμός και ο Ιταλικός φασισμός είναι άπλως αί πλέον προχωρημένοι εκδηλώσεις. Η κυβέρνησις της Αγγλίας ήρχισε τον πόλεμον κατά της Γερμανίας εν τη συναισθήσει ότι πρόκειται περί ενός πολέμου κατά νέων μορφών της πίστεως, της σκέψεως, της θελήσεως και της ζωής. Αύτη είναι η έννοια και το άρχικόν κίνητρον τούτου του πολέμου.

Οί Αγγλοι ύπουργοί, οί όποιοι ύπεστήριζαν άλλοτε την άποψιν ότι η Αγγλία δεν άγωνίζεται κατά του Γερμανικού λαού, αλλά μόνον κατά της κυβερνήσεώς του και του πολιτικού του συστήματος, ύπεχρεώσαν διά τούτο άκριβώς ν' άπορρίψουν το προσωπείον και—όπως έγνωρίζαν έκτοτε ήδη, πιστεύοντες άπλως ότι έπρεπε να άρνούνται, διότι τοιούτοτρόπως προσεδόκων προπαγανδιστικάς έπιτυχίας — δηλώνουν ότι ο Άδόλφος Χίτλερ και ο έθνικοσοσιαλισμός δεν είναι μεμονωμένα φαινόμενα, αυθαίρέτως προβληθέντα εν τόπω και χρόνω, άλλ' οργανικά εκδηλώσεις της εξέλιξεως του Γερμανικού λαού. Δικαίως ως εκ τούτου διακηρύσσουν οί Αγγλοι ούτοι ύπουργοί και εκπρόσωποι της Μεγάλης Βρετανίας, ότι ο άγών κατά του έν Γερμανία καθεστώςτος είναι ταυτοχρόνως άγών κατά των εκδηλωτέρων ιδιοτήτων και χαρακτηριστικών του Γερμανικού λαού, ότι δηλαδή είναι άγών κατ' αυτού τούτου του Γερμανικού λαού.

Ούτω όμολογείται ότι ο πόλεμος αυτός εναντίον της Γερμανίας είναι πόλεμος κατά της αντίληψεως εκείνης της ζωής και της πολιτικής και οικονομικής εκείνης οργανώσεως, αί όποιαί χαρακτηρίζουν τον Γερμανικόν λαόν, και μετ' αυτού όλους τους άναγεννηθέντας και υπό του ρεύματος της έθνικής προοδευτικής εξέλιξεως ώθουμένους λαούς, ένώπιον των όποίων αί δραστικά δυνάμεις των Δυτικών δημοκρατιών πιστεύουν ότι δεν δύνανται να ύπάρξουν.

Αυτά ώφείλαμεν να καταστήσωμεν θεμελιώδη άρχήν πάσης εξετάσεως και έρεύνης του πολέμου τούτου. Από της θάσεως αυτής καθίσταται νοητόν πάν ό,τι έχαρακτήριζε, χαρακτηρίζει και θα χαρακτηρίζη τον παρόντα πόλεμον. Με την βάση αυτήν η Γερμανική άποψις περί της Αγγλικής προσπαθείας προς επέκτασιν του πολέμου, άποκτά την έσωτερικήν όποδεικτικήν της δύναμιν. Η Αγγλία έδοκίμασεν όχι μόνον πρό της έναρξεως του πολέμου τούτου, αλλά και διαρκούντος αυτού, όπως προσεταιρισθή ύπερ έαυτής και κατά της Γερμανίας όσον το δυνατόν περισσότερα εκ των Εύρωπαϊκών και έξω-εύρωπαϊκών κρατών. Η Αγγλική άποψις περί της ουδετερότητος ως άπλου πλάσματος, είναι η πρώτη συνέπεια του ότι ο σημερινός πόλεμος δεν θεωρείται παρά της Αγγλίας πόλεμος μεταξύ χωρών, αλλά πόλεμος μεταξύ κόσμων. Ενώ η Γερμανία είναι έτοιμος ν' αναλάβη την υπεράσπισιν του ίδιου αυτής κόσμου και του κόσμου των φίλων της, η Αγγλία δεν είναι έτοιμος προς τούτο, αλλά ζητεί την ύπερ αυτής επέμβασιν όλων των κρατών, είτε θέλουν είτε όχι.

Ούτω η δυτική πλουτοκρατία έπεχείρησεν εν Τουρκία να καταστήση

ύλικόν συρράξεως διαφοράς συμφερόντων μεταξύ των διαφόρων ζωτικών χώρων. Ένα νεαρόν έθνος, το όποιον έγνωρίσε διά του ήγέτου του Ατατούρκ μεγάλην άκμήν, έπρεπε να έξαναγκασθή να επανέλθη εις αντιδραστικάς μορφάς ζωής και να επέμβη διά συμφέροντα, τα όποια ούτε σήμερα, ούτε αύριον άφορούν αυτό το ίδιο. Η συναισθησις όμως των πραγματικών άλληλουχιών καθίσταται διά το έθνος τούτο, και την κυβέρνησίν του, διαρκώς επικρατεστέρα. Η πίστις του Τουρκικού λαού επί την ζωτικήν του δύναμιν, η θέλησις όπως άποτελέση μέλος μίας νέας-ζωντανής οργανώσεως του κόσμου, και ο θρύλος της ιστορίας του, κατίσχυσαν των ύπολογισμών των Αγγλων ένδιαφερομένων.

Της νέας αυτής αναδιοργανώσεως είναι χαρακτηριστική η πολιτική του Φύρερ και του επί των έξωτερικών ύπουργού του, διά της οποίας αί μεταξύ κρατών σχέσεις τυγχάνουν διαχειρίσεως κατά νέον, άληθώς επαναστατικόν τρόπον. Αί σχέσεις αυτάι δεν στηρίζονται δι' ήμιας εις το γράμμα μίας συνθήκης μεταξύ κυβερνήσεων, προϊόντος της σκοπιμότητος της στιγμής, και εις την νομικήν της περίτεχνον διατύπωσιν, αλλά θεμελιούται επί του ρεαλιστικού καθορισμού η της συμπτώσεως των συμφερόντων, επί της πεποιθήσεως και των άσφαλών αισθημάτων, και επί σαφούς σκοπιμότητος, καθ' όσον άφορα την ιστορικήν άποστολήν. Τα διά της συνθήκης συμφωνούμενα δεν είναι ούτω παρά η εκδήλωσις και η διατύπωσις των προϋποθέσεων αυτών.

Ούτω και το στρατιωτικόν σύμφωνον μεταξύ Βερολίνου, Ρώμης και Τόκιο είναι μία συμμαχία, στηριζομένη επί μακρών σαφών σχέσεων των τριών έθνών μεταξύ των, και τας σχέσεις αυτάς εκφράζουσα. Το σύμφωνον είναι μία στρατιωτική συμμαχία κατά των φιλοπολέμων ραδιούργων, όχι εναντίον λαών και κρατών, άλλ' εναντίον του πνεύματος των διεθνών συνωμοτών και των δορυφόρων και όργάνων της θελήσεώς των. Ποιοί είναι οί διεθνείς αυτοί συνωμοτάι; Έβραίοι, μπολσεβίκοι, κεφαλαιοϋχοι, μασσώνοι, πολιτικοί διαφθορείς, έν ένι λόγω η κατηγορία, η διεθνής εκείνη τάξις — η μόνη, η όποια εν τη άληθεστέρα έννοία της λέξεως είναι διεθνής—την όποιαν συλλήβδην χαρακτηρίζομεν με τον όρον «πλουτοκρατία» και «μπολσεβίκοι». Αυτοί είναι κατά των όποίων στρέφεται η έν λόγω συνθήκη. Ποϋ ζουν; Εις τας μεγαλοπόλεις των δημοκρατιών και κρατικών σχηματισμών, οί όποιοι προσποιούνται τας δημοκρατίας, εις τά μέγαλα και τους ούρανοξύστας του νέου και του παλαιού κόσμου, και εις τά κέντρα των κομμουνιστών συνωμοτών.

Βερολίνον, Ρώμη, Τόκιο είναι σήμερα 250 εκατομμύρια ανθρώπων, άνδρών και γυναικών, που είναι φανατικοί πρόμαχοι ένός νέου κόσμου κοινωνικής δικαιοσύνης και διαρκούς ειρήνης, ίδιού πολιτισμού και υγιών έθνών. Τα τέκνα όμως των άνδρών τούτων και των γυναικών αυτών, αξάζονται εις τους κόλπους νέας πίστεως, η όποια καθίσταται ανεξίτηλος διά του αίματος των πατέρων και αδελφών, της πίστεως επί το νικηφόρον ήμών μέλλον.

ΑΙ ΓΕΡΜΑΝΟΤΟΥΡΚΙΚΑΙ ΣΧΕΣΕΙΣ

Τοῦ πρεσβευτοῦ τῆς Τουρκίας
εἰς Βερολίνον R. H. GERÉDE

Τὸ Γερμανοτουρκικὸν σύμφωνον φιλίας τῆς 18 Ἰουνίου 1941 ἀνάγεται εἰς τὰς καλὰς σχέσεις, αἱ ὁποῖαι ὑφίστανται μεταξὺ τῶν δύο λαῶν, σχεδὸν ἀδιαλείπτως, ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Μεγάλου Φρειδερίκου. Τὰ ἔτη, ἅτινα προηγήθησαν τοῦ Παγκοσμίου πολέμου προεκάλεσαν μίαν ἀνθισιν τῶν πνευματικῶν καὶ οἰκονομικῶν σχέσεων.

Ἰδιαιτέραν ἐκφρασιν εὔρεν ὁ φιλικὸς οὗτος δεσμὸς, ὁ στηριζόμενος ἐπὶ τῆς ἀμοιβαίας ἐμπιστοσύνης, εἰς τὴν πρόσκλησιν Γερμανῶν στρατιωτικῶν ἐκπαιδευτῶν εἰς τὴν Τουρκίαν, οἷτινες εἶχον προορισμὸν νὰ μεταδώσουν εἰς τὸν Τουρκικὸν στρατὸν τὴν πείραν καὶ τὰς γνώσεις τῆς Πρωσικῆς στρατιωτικῆς παραδόσεως.

Ἡ ἐκπαιδευτικὴ δρᾶσις τῶν Γερμανῶν ἀξιωματικῶν εἰς τὴν Τουρκίαν κατέληξεν εἰς τόσον καλύτερα ἀποτελέσματα, ὅσον κάλλιστα τὸ πνεῦμα τῆς Πρωσικῆς στρατιωτικῆς ἀγωγῆς ἀνταποκρίνεται εἰς τὴν φύσιν τοῦ Τούρκου, καὶ εἶναι εἰς θέσιν νὰ ἀναπτύξη πλήρως τὰς φυσικὰς στρατιωτικὰς ιδιότητάς του.

Ἀναρίθμητα δημοσιεύματα, ἀναμνήσεις καὶ ἐπιστολαὶ μᾶς πείθουν, ὅτι οἱ Γερμανοὶ ἐκπαιδευταὶ ἐξετέλεσαν τὴν ἀποστολὴν των εἰς Τουρκίαν, μετὰ ἰδιαιτέρας εὐχαριστήσεως: Ἐμαθάν νὰ ἀγαποῦν τὴν πλουσίαν εἰς φυσικὰς καλλονὰς χώραν, προσηρμόσθησαν εἰς τὴν ἀτμόσφαιρον τῆς Τουρκικῆς ζωῆς καὶ συνησθάνθησαν, ὅτι ἡ ἐργασία των θὰ ἀπέδιδε τόσον ὠφελίμους, ὅσον καὶ εὐχαρίστους καρπούς. Τοιοῦτοτρόπως ἐτέθη τότε τὸ σπέρμα διὰ πολυαριθμους προσωπικὰς σχέσεις φιλίας, αἱ ὁποῖαι δὲν διεκόπησαν μετὰ τὴν λήξιν τῆς ἐπισήμου ἀποστολῆς, ἀλλὰ ἐπιμελῶς καλλιεργηθεῖσαι ἐσυνεχίσθησαν καὶ πολλαχῶς ἐδημιούργησαν τὰ θεμέλια διὰ τὴν ἐν ὄπλοις συμμαχίαν, κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον.

Τὰ ἐπακολουθήσαντα εἰς τὸν Παγκόσμιον πόλεμον ἔτη ἐδημιούργησαν διὰ πᾶν Κράτος τόσον ποικίλα προβλήματα κοινωνικῆς καὶ οἰκονομικῆς φύσεως, ὥστε κατ' ἀνάγκην παρηγκωνίσθησαν ἐν μέρει αἱ σχέσεις πρὸς ἄλλα Κράτη. Εὐθύς ὡς ἡ Τουρκία κατόπιν τοῦ αἰσίου τέλους τοῦ ἔθνικοῦ ἀπελευθερωτικοῦ πολέμου, ἐσταθεροποίησε τὴν κρατικὴν τῆς ἀνεξαρτησίαν καὶ ἐνότητα, καὶ

ἠδυνήθη νὰ ἀφιερῶση τὰς δυνάμεις τῆς πρὸς οἰκονομικὴν ἀνόρθωσιν, ἀνεπτύχθησαν αἱ ἐμπορικαὶ τῆς σχέσεις μετὰ τῆς Γερμανίας εἰς διαρκῶς αὐξοῦσαν ἀναλογίαν, καὶ ἔδειξαν εἰς ἀμφοτέρα τὰ Κράτη, ὄλοεν σαφέστερον, τὰς ποικίλας δυνατότητας τῶν ἀμοιβαίων ἀνταλλαγῶν. Ἡ ἐκβιομηχάνισις τῆς Τουρκίας, ἥτις ἐνισχύθη ἐξαιρετικῶς, χάρις εἰς τὰς νεωτεριστικὰς τάσεις τοῦ Ἀτατούρκ, εὐρίσκεται εἰς συνεχῆ ἐξέλιξιν. Δυνάμεθα ν' ἀναμείνωμεν παρ' αὐτῆς ἀκόμη πολλά, ὄχι μόνον εἰς τὸ οἰκονομικόν, ἀλλὰ καὶ τὸ κοινωνικόν πεδίων. Οἱ πλοῦσοι φυσικοὶ θησαυροὶ τῆς χώρας κατὰ μέγα μέρος ἀξιοποιοῦνται ἤδη, ἐν μέρει ὅμως παραμένουν ἀνεκμετάλλευτοι καὶ παρουσιάζουν τοιοῦτοτρόπως εἰς τὴν Γερμανικὴν τεχνικὴν, ἐκτεταμένον πεδίων δράσεως διὰ τὴν ποσοτικὴν καὶ ποιοτικὴν βελτίωσιν αὐτῶν.

Ἡ Γερμανία δὲν ἐνδιαφέρεται ἀπλῶς μόνον διὰ τὴν ἐξαγωγήν μηχανῶν καὶ συσκευῶν, ἀλλ' ἐκ παραλλήλου διὰ τὴν εἰσαγωγήν τῶν προϊόντων ἐκείνων, ἅτινα ἔχουν τεραστίαν σημασίαν διὰ τὴν βιομηχανίαν τῆς.

Τοιοῦτοτρόπως ἔρχονται εἰς ἐπαφὴν τὰ ἀμοιβαία συμφέροντα μεταξὺ τῶν ἀναπτυσσομένων πόρων τῶν δύο Κρατῶν. Τὸ πρότερον συνομολογηθὲν Γερμανοτουρκικὸν οἰκονομικὸν σύμφωνον δημιουργεῖ εὐρείας θάσεις διὰ τὴν περαιτέρω ἀνάπτυξιν τῶν ἀνταλλακτικῶν σχέσεων, αἱ ὁποῖαι παρουσιάζουν πλεονεκτήματα καὶ δυνατότητας ἐξελιξέως διὰ τὴν οἰκονομίαν ἀμφοτέρων τῶν μερῶν, καὶ ἐπιτρέπουν νὰ ἀναμείνη τις εἰς τὸ μέλλον πλουσίους καρπούς.

Διὰ τοὺς Γερμανοὺς ἐπιστήμονας ἀνέκαθεν ὑπῆρξεν ἡ Τουρκία χώρα μεγάλου ἐνδιαφέροντος λόγῳ τοῦ ἐδάφους τῆς, τὸ ὁποῖον εἰς πολυαριθμους θέσεις κρύπτει πλουσίους θησαυροὺς τῆς ἀρχαίας τέχνης. Γερμανοὶ ἀρχαιολόγοι ὑπῆρξαν ἐκεῖνοι, οἷτινες μὲ τὴν ὑποστήριξιν καὶ βοήθειαν τῶν Τουρκικῶν ἀρχῶν ἀνέλαβαν ἀνασκαφὰς εἰς τὴν Ἀσιατικὴν Τουρκίαν καὶ ἔφεραν εἰς φῶς ἔργα τέχνης ἀφθάρτου ὠραιότητος καὶ μεγαλείου. Οἱ θησαυροὶ οὗτοι τῆς τέχνης, ἐκτεθειμένοι εἰς τὰ μουσεῖα τοῦ Βερολίνου, δεικνύουν τὰ ἀποτελέσματα πολυετοῦς καὶ πολυμόχθου ἐργασίας.

Ἡ Γερμανία ἐξ ἄλλου διὰ τῶν ἀνεπτυγμένων ἐκπαιδευτικῶν τῆς κέντρων παρουσίασε πάντοτε ἐλκυστικὴν ἐπίδρασιν ἐπὶ τοῦ Τουρκικοῦ πνεύματος. Ἡ Τουρκία δὲν ἐξετίμησε μόνον τὰς Γερμανικὰς στρατιωτικὰς Ἀκαδημίας. Αἱ ἀρχαὶ αἱ ἐντεταλμένα τὴν ἀγωγήν τῆς Τουρκικῆς νεολαίας, προετίμησαν παντὸς ἄλλου

τὰ Γερμανικὰ Πανεπιστήμια καὶ ἀνωτάτας τεχνικὰς σχολὰς : ἐξελεξαν Γερμανικὰς κλινικὰς καὶ θεραπευτήρια διὰ τὴν εἰδικὴν τελειοποίησιν νεαρῶν ἰατρῶν, Γερμανικὰ ἐργοστάσια διὰ τὴν πρακτικὴν μόρφωσιν νεαρῶν τεχνικῶν.

Ὡς ἐκ τούτου εὐχομαι εἰλικρινῶς καὶ ὀλοψύχως ὅπως ἡ Γερμανοτουρκικὴ φιλία, ἡ ὁποία χρονολογεῖται ἀπὸ τόσον μακροῦ χρόνου, διατηρηθῆ καὶ καλλιεργηθῆ ἀπὸ τὴν σημερινὴν καὶ τὴν μελλοντικὴν γενεάν. Χαίρω δὲ ἰδιαίτερος ὅτι δύναμαι νὰ διαπιστώσω ὅτι αὐτὴν τὴν εὐχὴν δὲν συμμερίζονται μόνον οἱ ἰθύνοντες τὰ τῆς χώρας ἡμῶν, ἀλλὰ καὶ οἱ ἐγκυρότεροι κύκλοι τῆς Κυβερνήσεως τοῦ Γερμανικοῦ Ράιχ.

R. H. GERÈDE

Η ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΘΕΣΙΣ ΤΗΣ ΙΑΠΩΝΙΑΣ

Τοῦ καθηγητοῦ Δρος J. WAKAYAMA (Tokio)

Εἰς τὸν οὐρανὸν τῆς Ἀνατολικῆς Ἀσίας συνεσωρεύθησαν ἤδη πυκνὰ νέφη καὶ διὰ μέσου τοῦ θορύβου τῶν τηλεβόλων ἀντιλαμβάνεται κανεὶς ἀσθενῶς τὴν φωνὴν τῶν πνευματικῶν ρευμάτων. Μ' ὅλα ταῦτα δὲν εἶναι περιττὸν τόλμημα τὸ νὰ ὀμιλήσῃ τις διὰ τὴν πνευματικὴν κατάστασιν τῆς Ἰαπωνίας. Πάν ὅ,τι συμβαίνει εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Ἀσίαν δὲν εἶναι τυχαία συγκρούσεις δύο ἔθνων, οὐδὲ ἀπλῆ ἀντίθεσις πολιτικῶν δυνάμεων, ἀλλ' ὀφείλεται εἰς πολὺ βαθεῖας πνευματικὰς αἰτίας. Διὰ τοῦτο πρὸς κατανόησιν τῶν μεγάλων πολιτικῶν γεγονότων, εἶναι ἀπαραίτητον νὰ κατανοήσῃ τις τὴν πνευματικὴν κατάστασιν.

Εἰς τὴν Εὐρώπην πρό τιῶν ἐτῶν ἀντελαμβάνοντο περισσότερον τὴν πνευματικὴν κρίσιν ἐν Ἰαπωνία, παρ' ὅ,τι σήμερον. Πράγματι ἡ πνευματικὴ αὕτη κρίσις ἴστατο εἰς τὸ κέντρον τοῦ ἐνδιαφέροντός μας.

Ἡ πνευματικὴ κρίσις εἰς Ἰαπωνίαν διεπιστώθη συχνάκις τὰς τελευταίας δεκαετηρίδας ὑπὸ τῶν παρατηρητῶν καὶ τῶν κριτικῶν, ὅτι προεκλήθη ἐκ τῆς συγκρούσεως τῶν δύο κόσμων, τοῦ δυτικοῦ καὶ τοῦ ἀνατολικοῦ.

Καὶ ἀληθῶς ὀλόκληρος ἡ εὐθύνη διὰ τὴν κρίσιν τῆς πνευματικῆς ζωῆς εἰς Ἰαπωνίαν, ἀποδίδεται ἀπὸ τὴν συντηρητικὴν καὶ τὴν λαϊκὴν πλευρὰν, ἀπλῶς εἰς τὸ δυτικὸν πνεῦμα. Ὑποστηρίζεται ὅτι ἡ κρίσις αὕτη προεκλήθη ἀπὸ τὴν ξενότροπον σκέψιν τῆς Δύσεως, ἣτις ἐπιδρᾷ καταστρεπτικῶς ἐπὶ τῆς ὀργανικῆς συνθέσεως τοῦ Ἰαπωνικοῦ λαοῦ. Διακηρύσσεται ὁ ἀγὼν τοῦ ἀνατολικοῦ πνεύματος ἐναντίον τοῦ δυτικοῦ. Ὑπ' αὐτὴν τὴν ἔποψιν δικαιολογεῖται ἡ ἀπόδοσις τῆς πνευματικῆς κρίσεως ἐν Ἰαπωνία εἰς τὴν ἀντίθεσιν τῶν δύο πολιτισμῶν.

Αὐτὸ καὶ μόνον τὸ γεγονὸς ὅτι ἠδυνήθησαν αἱ δυτικαὶ αὐταὶ ἰδέαι νὰ

ριζωθοῦν εἰς Ἰαπωνίαν καὶ νὰ λάβουν τόσον ἀπειλητικὰς διαστάσεις, πιστοποιεῖ τὴν ὑπαρξίν ὀρισμένων κοινωνικῶν ὄρων καὶ συνθηκῶν, αἱ ὁποῖαι ἀποδέχονται τὰς σκέψεις ταύτας καὶ ἐπιτρέπουν τὴν περαιτέρω ἐξέλιξιν τῶν.

Ἡ Ἰαπωνικὴ πνευματικὴ κρίσις, εἶναι μ' ὅλα ταῦτα εἰς τὰς λεπτομερεῖας τῆς πολὺ διάφορος τῆς κρίσεως τοῦ ὑπολοίπου κόσμου, διότι εἰς αὐτὴν συνεργοῦν ἐπίσης πολὺ διάφοροι κοινωνικοὶ καὶ ὄλως ξένοι πνευματικοὶ παράγοντες. Ἴνα δυνηθῶμεν νὰ ἐννοήσωμεν τὴν ἰδιάζουσαν μορφήν τῆς, ὀφείλομεν πρὸ παντὸς νὰ στραφῶμεν πρὸς τοὺς πνευματικοὺς παράγοντας, οἵτινες ὑπάρχουν εἰς Ἰαπωνίαν. Ἐὰν παρατηρήσωμεν τὰς βασικὰς μορφὰς τῆς πνευματικῆς ζωῆς εἰς τὴν σημερινὴν Ἰαπωνίαν, θὰ διακρίνωμεν τέσσαρα κύρια ρεύματα, ἅτινα ναὶ μὲν διαφέρουν πολὺ μεταξύ τῶν, παραμένουσιν ὁμοῦς συγγενῆ, καὶ προσδιορίζουν τὴν ἰδιοτυπίαν τῆς Ἰαπωνικῆς πνευματικῆς ζωῆς.

Ταῦτα εἶναι, πρῶτον, ἡ παλαιὰ Ἰαπωνικὴ πίστις, ἡ ὁποία χαρακτηρίζεται συνήθως ὡς Σιντοϊσμός, δεῦτερον ὁ Βουδισμός, ἔπειτα ὁ Κομφουκισμός καὶ τέλος αἱ θεωρίαι, τῶν ὁποίων ἡ κατάγωγὴ δέον νὰ ἀναζητηθῆ εἰς τὸν δυτικὸν κόσμον.

Τὰ τέσσαρα κύρια ταῦτα ρεύματα ἐκυριάρχησαν ἐπὶ μιᾶς μεγάλης περιόδου τῆς Ἰαπωνικῆς ἱστορίας. Δὲν ἔπαιξαν ὁμοῦς μόνον ἱστορικὸν ρόλον, ἀλλὰ διετήρησαν τὴν ἐπίδρασιν τῶν μέχρι τοῦ παρόντος, ὥστε καὶ σήμερον ἀποτελοῦν τὰς κινούσας δυνάμεις τῆς Ἰαπωνικῆς πνευματικῆς ζωῆς. Γενικῶς εἶναι μία ἰδιάζουσα μορφή τῆς Ἰαπωνικῆς φύσεως, ὅτι δύνανται νὰ συνυφίστανται αἱ διάφοροι θρησκείαι καὶ θεωρίαι, χωρὶς νὰ κινδυνεύῃ ἡ ἐνότης τοῦ Ἰαπωνικοῦ ἔθνους.

Εἰς τοὺς Εὐρωπαίους παρατηρητὰς κάμνει πάντοτε ἐντύπωσιν, ὅτι αἱ διάφοροι θρησκείαι δὲν προκαλοῦν σφοδρὰς ἀντιθέσεις μεταξύ τοῦ λαοῦ. Πιθανῶς ὁμοῦς εἶναι ἡ ἰδιοσυγκρασία τοῦ Ἰαπωνικοῦ λαοῦ, ἣτις εἰς κάθε περίστασιν τῆς ζωῆς ἐπιθυμεῖ νὰ ἀποφεύγῃ μίαν μεγαλυτέραν δξυτήτα τῶν ὑφισταμένων ἀντιθέσεων.

Ὁ Βουδισμός καὶ ὁ Κομφουκισμός, ποὺ εἶναι τὰ μεγαλύτερα καὶ ἰσχυρότερα πνευματικὰ στοιχεῖα τῆς Ἀσίας, ἀσκοῦν ἐξ ἴσου ζωηρὰν ἐπίδρασιν εἰς τὴν Ἰαπωνίαν.

Ὁ Βουδισμός, ὅστις ἐνεφανίσθη μεταξύ τοῦ πλέον ἐξελιγμένου καὶ ἀνεπτυγμένου θρησκευτικοῦ κόσμου εἰς τὰς Ἰνδίας, μετεπήδησε διὰ τῆς Κίνας εἰς Ἰαπωνίαν καὶ ἔσχεν εἰς αὐτὴν τὴν ἰδιαίτερον του ἀνθισιν. Εἰσῆλθε κατὰ τὸν βον αἰῶνα εἰς Ἰαπωνίαν καὶ ἀπέκτησε συντόμως βασικὴν ἐπίδρασιν. Πῶς ἦτο ὁμοῦς δυνατὸν νὰ ἐπιδράσῃ τόσον συντόμως ὁ Βουδισμός; Τὸ Ἰαπωνικὸν κράτος ἔκτοτε ἀπετέλει μίαν ἀρραγῆ πολιτικὴν καὶ ἐθνικὴν ἐνότητα. Πρὸ πάντων διὰ τὸ Κράτος ἡ θρησκεία καὶ ἡ πολιτικὴ ἦσαν ἀρρήκτως συνδεδεμένα. Ἡ πολιτικὴ πράξις ἦτο συγχρόνως καὶ θρησκευτικὴ. Ἡ ἰσχυρὰ λαϊκὴ θρησκευτικὴ πίστις, ἣτις ἀπετέλει τὴν βάσιν τοῦ Ἰαπωνικοῦ κράτους, δὲν θὰ ἔπρεπε νὰ ἐμποδίσῃ ἀποφασιστικῶς τὴν εἴσοδον πάσης ξένης θεωρίας;

Διὰ τὰ αἷτια τοῦ φαινομένου τούτου ἔχω νὰ εἶπω τὰ ἐπόμενα: Τὸ χαρακτηριστικὸν τοῦ αἵματος, τὸ ὁποῖον ἀπετέλει τὴν βάσιν τῆς παλαιᾶς Ἰαπωνικῆς πίστεως καὶ ἐπὶ τοῦ ὁποίου εἶχεν ἐδραιωθῆ ἅπασα ἡ κοινωνικὴ καὶ κρατικὴ ὀργάνωσις, εἶχεν ἤδη ἀπολέσει ἀρκετὸν μέρος τῆς παλαιᾶς του δυνάμεως. Διότι ἡ κοινωνικὴ ἐξέλιξις καὶ πρὸ πάντων ἡ ἰσχυρὰ συγκέντρωσις πού ἰσχύει διὰ τὰ μεγάλα γένη, ἐδημιούργησαν κατάστασιν, εἰς τὴν ὁποίαν δὲν

δ. ετηρήθη καμμία ζωηρά οργανική σχέσις μεταξύ τῶν ἰσχυρῶν, τῶν ὀλίγων γενῶν καὶ τῶν εἰς αὐτὰ ἀνήκόντων. Ἡ παλαιὰ δοξασία, κατὰ τὴν ὁποίαν ὄλοι οἱ ἀνήκοντες εἰς ἓν γένος ἔχουν ἓνα κοινόν πρόγονον, ὅστις ὅμως δύναται νὰ τιμηθῆ μόνον ὑπὸ τοῦ γενάρχου, δὲν ἀντεπεκρίνετο πλέον βραδύτερον εἰς τὰς θρησκευτικὰς ἀνάγκας καὶ δὲν ἠδύνατο νὰ διατηρηθῆ περαιτέρω. Ἡ θρησκεία δὲν ἦτο πλέον ἐδῶ, ἡ θρησκεία τῆς κοινότητος, ἀλλὰ ἡ θρησκεία τοῦ κυριάρχου. Τοιοῦτοτρόπως ἔδωκεν ὁ Βουδισμὸς εἰς ἕκαστον τὴν δυνατότητα ἀναζητήσεως τῆς θρησκευτικῆς ἱκανοποιήσεως καὶ τοιοῦτοτρόπως διεδόθη εὐκόλως εἰς τὴν χώραν. Ἐκτὸς τούτου ἔφερε μεθ' ἑαυτοῦ τὸν πολιτισμὸν τῆς Ἀσιατικῆς ἠπείρου, ὅστις ἦτο τόσον ἀπαραίτητος εἰς τὴν ἀναδιοργάνωσιν καὶ ἐξέλιξιν τοῦ Ἰαπωνικοῦ κράτους.

Χάρις εἰς αὐτὴν τὴν θρησκευτικὴν μετετράπη ὁ Βουδισμὸς εἰς τὴν Ἰαπωνίαν, ἀπὸ τῆς παλαιᾶς θρησκείας τῶν ὀλίγων, εἰς θρησκείαν τῶν μαζῶν καὶ ἠδυνήθη συγχρόνως νὰ ὑπερνηκίη τὸν ἰσχυρὸν ἀπαισιόδοξον χαρακτῆρα του.

Ὁ Κομφουκισμὸς διεδόθη ἔνωρίτερον εἰς Ἰαπωνίαν, ἀλλὰ δὲν ἀπέκτησε κατ' ἀρχὰς τόσον ἰσχυρὰν ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς πνευματικῆς ζωῆς τῆς Ἰαπωνίας. Ἡ αἰτία τούτου δὲν εἶναι δυνατόν νὰ εὐρεθῆ εἰς τὴν διδασκαλίαν του, διότι ἡ θεωρία τοῦ Κομφουκιζμοῦ δὲν ἦτο περισσώτερον ξένη πρὸς τὴν Ἰαπωνίαν ἀπὸ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Βουδισμοῦ. Ὁ Ἰάπων αὐθέντης ἐνδιέφερετο πολὺ νὰ διαμορφώσῃ τὸ Ἰαπωνικὸν κράτος κατὰ τὴν κομφουκιανὴν ἰδεολογίαν, ἥτοι ἓν πατριαρχικὸν κράτος, κατὰ τὸ κινεζικὸν πρότυπον. Τὸ πείραμα κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τοῦ Μεσαίωνος δὲν ἐπέτυχεν, ὄχι διότι ὁ Βουδισμὸς καὶ οἱ πάτρωνές του, τὰ μεγάλην ἐπιρροὴν ἀσκούντα γένη ἀντέδρων ζωηρῶς, ἀλλὰ κυρίως διότι αἱ οἰκονομικῶς ἀνεξάρτητοι μορφωμένοι μαζαὶ δὲν εὐρίσκοντο εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ κομφουκιζμοῦ ὅπερ ἦτο προϋπόθεσις διὰ τὴν ἐξάπλωσίν του. Εἰς τὴν Κίναν ἡ ἐπὶ χιλιετηρίδας κυριαρχία τοῦ κομφουκιζμοῦ καθίσταται μόλις κατὰ τὸν 17ον καὶ 18ον αἰῶνα ἀληθινὴ κυριαρχία. Οἱ αἰῶνες συνεχῶν πολεμικῶν ἀγώνων κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τοῦ Μεσαίωνος, ἐπέτρεψαν εἰς τὸ πολεμικὸν γένος τῶν Σαμουράϊ νὰ ἀναπτυχθῆ ἀρκετά. Ἡ ἰδρυσις τοῦ Tokugawa - Shogun κατὰ τὰ τέλη τοῦ 16ου αἰῶνος ἀποκατέστησε τὴν εἰρήνην εἰς τὴν χώραν, ἥτις διήρκεσε περίπου δύο καὶ ἡμισυ αἰῶνας, καὶ ἔθεσε τὰς πραγματικὰς βασιεῖς πολιτισμοῦ τῆς σημερινῆς Ἰαπωνίας. Ἐπειδὴ ἡ χώρα ἦτο ἀποκεκλεισμένη ἀπὸ τὸ ἐξωτερικὸν καὶ εἰς τὸ ἐσωτερικὸν ἐπεκράτει εἰρήνη, αἱ μαζαὶ τῶν κατωτέρων Σαμουράϊ, τῶν πολεμιστῶν οἵτινες ἦσαν ἡ κυρίαρχος τάξις τῆς πολιτείας τῶν Tokugawa, εἶχαν ἀποστερηθῆ τῆς ἰδιαιτέρας τῶν ἀπασχολήσεως, διότι δὲν εἶχαν καμμίαν οἰκονομικὴν δρᾶσιν καὶ ἀπέζων ἀπὸ τὴν συγκομιδὴν τῆς ὀρύζης παραχωρουμένην εἰς αὐτοὺς ἀπὸ τοὺς ἡγεμόνας των. Καὶ ναὶ μὲν ἐκαλλιέργησαν περαιτέρω τὴν πολεμικὴν τέχνην, ἀλλ' ὅμως ἔνεκα τῆς μακρᾶς περιόδου τῆς εἰρήνης εἶχεν ἀπολέσει αὕτη τὴν ἰδιαιτέραν τῆς σημασίαν, ὥστε ἡ φροντίς τῆς πολεμικῆς τέχνης δὲν ἠδύνατο νὰ ἀποτελέσῃ μόνη τὸ περιεχόμενον τῆς ζωῆς τῶν Σαμουράϊ. Οἱ λοιπὸν, οἱ οἰκονομικῶς ἀνεξάρτητοι Σαμουράϊ, ἐστράφησαν πρὸς τὴν μελέτην τοῦ κομφουκιζμοῦ. Ἐπειδὴ δὲ ὁ κομφουκιζμὸς ἀπετέλει τὴν ἰδεολογικὴν βάσιν τῆς πολιτείας τῶν Tokugawa, προεῖχεν ἡ σπουδὴ του, μετὰ πάσης ζέσεως, ὑπὸ τῆς πολιτείας. Καὶ εἰς τὴν πραγματικότητά, ἀπετέλεσαν αὐτοὶ οἱ Σαμουράϊ, ἰδιαιτέρως τὰ κατώτερα στρώματα, τὰ ὁποῖα εἶχαν ἀποκλεισθῆ τῆς διοικήσεως τοῦ κρά-

τους, τοὺς φορεῖς τοῦ κομφουκιζμοῦ, ὅστις πλέον ἀπετέλεσε τὴν κυρίαρχον ἰδεολογίαν τῆς χώρας. Εἰς τὴν Κίναν ἡ κυριαρχία τοῦ κομφουκιζμοῦ ἐσήμανε τὴν κυριαρχίαν τῶν λογίων. Οἱ ἀνεπτυγμένοι ἀπέκρουσαν πάντοτε τὴν ἀμιγῆ πολεμικὴν ἰσχύϊν. Εἰς τὴν Κινεζικὴν ἱστορίαν θὰ ἠδυνάμεθα νὰ εὐρωμεν διαρκῆ παραδείγματα τῶν πνευματικῶν ἀγώνων τῶν ἀνεπτυγμένων, ἐναντίον τῆς τάξεως τῶν πολεμιστῶν. Ἐνεκα τούτου δὲν εἶναι περιέργως ἡ ἔκφρασις μίας βαθείας περιφρονήσεως, εἰς τὴν θεωρίαν τοῦ κομφουκιζμοῦ, πρὸς τὸν πολεμιστὴν. Οἱ ἀνεπτυγμένοι ἀντέταξαν εἰς τὴν φυσικὴν ῥώμην καὶ τὴν στυγνὴν δύναμιν, τὰς ἀρετὰς καὶ τὸ ὑψηλὸν φρόνημα.

Ἡ κυριαρχία ὅμως τοῦ κομφουκιζμοῦ εἰς τὴν Ἰαπωνίαν δὲν ἀποτελεῖ μόνον κυριαρχίαν τῶν ἀνεπτυγμένων, ἀλλὰ καὶ τῶν Σαμουράϊ, δηλαδὴ, τῶν πολεμιστῶν. Δὲν χρειάζεται λοιπὸν περαιτέρω ἐξήγησις, πῶς ἀπέκτησεν ὁ κομφουκιζμὸς εἰς τὴν Ἰαπωνίαν διαφορετικὸν χαρακτῆρα. Ὁ Ἰάπων κομφουκιστής ἠσθάνετο ἑαυτὸν πολὺ περισσώτερον ὡς Σαμουράϊ παρά ὡς μορφωμένον. Ὅταν ἕνας γνωστὸς κομφουκιστής λόγιος συνθέτει κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν Tokugawa τὸ κατωτέρω:

Τὸ θάνατο δὲ θάθελα σὰν λόγιος
ν' ἀντικρύσω, ὁπαδὸς τοῦ Κομφουκίου.
Πιστεύω πῶς μοῦ ταιριάζει
ἡ πανοπλία τοῦ ἱππότη.

ἐκφράζει δι' αὐτοῦ τὴν πραγματικὴν πνευματικὴν στάσιν τοῦ Ἰάπωνος ὁπαδοῦ τοῦ Κομφουκίου. Εἶναι φυσικὸν τὸ ὅτι ὁ Ἰαπωνικὸς κομφουκιζμὸς ἐγνώρισεν ὀλιγώτερον τὸν σχολαστικισμὸν τῆς μεταφυσικῆς φιλοσοφικῆς ἐρεῦνης, διότι ἀντετίθετο εἰς τοῦτο ἡ στρατιωτικὴ ἰδιοσυγκρασία τῶν Σαμουράϊ.

Ἄφ' ἑνὸς ὁ ἑλλείπων σχολαστικισμὸς, ἀφ' ἑτέρου ἡ ἔντονος δρᾶσις εἶναι ἴδιον τοῦ Ἰαπωνικοῦ κομφουκιζμοῦ.

Διὰ νὰ κατανοήσετε τὸν χαρακτῆρα τῆς Ἰαπωνικῆς πνευματικῆς καταστάσεως, θὰ ἔπρεπε νὰ εἶπω ὀλίγα διὰ τὰς θρησκευτικὰς σχέσεις ἐν Ἰαπωνίᾳ. Διὰ τὰς θρησκευτικὰς ἀντιλήψεις τῶν Εὐρωπαίων εἶναι συχνὰ ἀκατανόητον, τὸ ὅτι εἰς Ἰαπωνίαν δύναται νὰ συνυπάρχουν παράλληλως διάφοροι θρησκείαι, καὶ τὸ ὅτι ἐπὶ πλέον ὁ καθεὶς «δοξάζει» περισσώτερα θρησκείματα ἢ τοῦλάχιστον τὰ τιμᾶ ἔξ Ἰσου. Ἡ ἀνεξιθρησκεία τῶν Ἰαπωνικῶν θρησκευτικῶν κοινοτήτων εὐρίσκεται εἰς αὐστηρὰν ἀντίθεσιν πρὸς τὰς Εὐρωπαϊκάς, διότι εἰς αὐτάς ἰσχύει ὁ κανὼν: νὰ ἀνήκῃ εἰς μίαν θρησκείαν, σημαίνει νὰ ἀρνήσῃ τὰς ὑπολοίπους. Αἱ θρησκευτικαὶ ἀντιλήψεις περικλείουν εἰς τὴν Εὐρώπην κάτι τὸ ἀπόλυτον. Τὰ αὐστηρῶς διαγεγραμμένα δόγματα ὑποχρεῶνουν τὸν ὁπαδὸν εἰς ἀποκλειστικὴν ἀναγνώρισιν. Εἰς τὴν Ἰαπωνίαν συνεργοῦν διάφορα στοιχεῖα, ὥστε νὰ μὴ συμβαίη τὸ ἴδιον: Π. χ. σπουδαῖον ρόλον παίζει τὸ γεγονός ὅτι αἱ θρησκείαι εἰς τὴν Ἰαπωνίαν δὲν εἶναι μονοθεϊστικαί, ὅτι ὁ χαρακτῆρ τοῦ Ἰαπωνικοῦ λαοῦ δὲν περικλείει οὐδεμίαν κλίσιν πρὸς ἀποκλειστικότητα. Πρὸς τοῦτο συνεργεῖ ὅμως ἐπίσης ἀσφαλῶς ἡ ἑλλειψις μίᾳς τυπικῆς λατρείας. Τοιοῦτοτρόπως αἱ θρησκείαι δὲν ριζώνονται βαθέως εἰς τὸν καθημερινὸν χαρακτῆρα τῆς ζωῆς τῶν ἀπλοϊκῶν.

Ἡ ἑλλειψις ἐπιρροῆς εἰς τὴν καθημερινὴν ζωὴν ἀποτελεῖ τὸ πλέον κρίσιμον ἀπὸ κοινωνιολογικῆς ἀπόψεως σημεῖον. Τοιοῦτοτρόπως συνέβη ὥστε ὁ Βουδισμὸς, ποῦ ἀναμφιβόλως ἔχει ἰσχυρὰν θρησκευτικὴν δύναμιν, δὲν ἠδύ-

νήθη να έκτοπίση άλλας θρησκείας. Είς τούτο συνεργεί τὸ γεγονός ὅτι πολὺ περισσότερον ἐπέδρα ἐπὶ τοῦ Ἰαπωνικοῦ πνεύματος τὸ πολιτικὸν καὶ ἔθνικὸν στοιχεῖον, παρὰ τὸ θρησκευτικόν. Οὕτω ἦτο ἀναγκαία ἀκόμη καὶ διὰ τὸν Βουδισμόν ἡ διατήρησις τῆς λατρείας τῶν προγόνων ἢ διότι ἀπετέλει τὸ βασικὸν στοιχεῖον τοῦ ἔθνους, μολοντί ἀνέκαθεν ἀντέκειτο ὁ Βουδισμὸς εἰς ταύτην. Ἄλλ' ἄνευ τῶν ἐν λόγῳ παραχωρήσεων πρὸς τὴν Ἰαπωνικὴν λαϊκὴν ψυχὴν δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ εἰσέλθῃ ποτὲ ἐντὸς αὐτῆς. Τοιοῦτοτρόπως ἡ λατρεία τῶν νεκρῶν τοῦ Βουδισμοῦ ἀπετέλεσε τελικῶς τὸ ἔρεισμα τῆς Ἰαπωνικῆς λατρείας τὸν προγόνων. Αὐτὴ ἡ παραχώρησις δὲν ὑπῆρξε μικρὸν βῆμα δι' αὐτὸν, διότι ἀντιτίθεται εἰς τὸ ἀρχικόν του δόγμα.

Κάθε προφητικὴ θρησκεία ἀπαιτεῖ ἀπὸ τοὺς πιστοὺς τῆς μίαν κάποιαν ἀπολύτρωσιν ἐκ τῶν ἐγκοσμίων δεσμῶν, εἴτε εἶναι παμπάλαιοι καὶ φυσικοί, εἴτε ἐξ αἵματος ἢ κοινοτικοί. Ὁ Χριστὸς λέγει π.χ. «Διότι ἐγὼ ἦλθον ὅπως ἐγείρω τὸν υἱὸν κατὰ τοῦ πατρὸς του, καὶ τὴν κόρην κατὰ τῆς μητρός ἢ «ὅστις τὸν πατέρα καὶ τὴν μητέρα περισσότερον ἀγαπᾷ ἢ ἐμέ, δὲν εἶναι ἀξιὸς μου καὶ ὅστις ἀγαπᾷ τὸν υἱὸν καὶ τὴν θυγατέρα περισσότερον ἢ ἐμέ, καὶ οὗτος δὲν εἶναι ἀξιὸς ἐμοῦ» Τοῦτο δύναται νὰ χρησιμοποιηθῇ βέβαια εἰς πολλὰς προφητικὰς θρησκείας, ἀλλὰ πολὺ περισσότερον εἰς τὸν Βουδισμόν. Ἡ ἐχθρότης του πρὸς κοινωνικοὺς δεσμοὺς εἶναι ριζικὴ, διότι εἰς τὸν παλαιὸν Βουδισμόν ὑπάρχει ρητὴ ἄρνησις ὅλων τῶν ἐπιγείων. Ἐφ' ὅσον ἐν προκειμένῳ δὲν ἐπιζητεῖται ἀπλῶς ἀπολύτρωσις ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν καὶ τὸν πόνον, ἀλλὰ λύτρωσις ἀπὸ τὸ ἐφήμερον, ἀπὸ τὸν «τροχόν» τῆς αἰτιότητος, εἰς τὴν αἰώνίαν ἡσυχίαν, τὴν Νιρβάναν, πᾶσα ἐπιθυμία πρὸς ζωὴν καὶ πᾶς σύνδεσμος μετὰ κοσμικῶν συμφερόντων ἀπομακρύνει ἀπὸ τὴν σωτηρίαν. Διὰ τούτο τὸ πρῶτον ποῦ ἔπρεπε νὰ ἀκολουθήσῃ ὁ ζητῶν τὴν σωτηρίαν ἱερεὺς, ἦτο νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν οἰκίαν καὶ νὰ ἀπομακρυνθῇ τῶν συγγενῶν του. Ἐννοεῖται ὅτι ὁ Βουδισμὸς πρὶν ἢ φθάσῃ εἰς Ἰαπωνίαν, εἶχε γνωρίσει διαφόρους μεταμορφώσεις, διετήρησεν ὅμως τὴν βασικὴν του μορφήν.

Ὁ Βουδισμὸς μ' ὅλα ταῦτα δὲν ἠδυνήθη νὰ καταστρέψῃ τὴν λαϊκὴν πίστιν τῶν Ἰαπῶνων, ὡς πολλὰ ἄλλα παγκόσμια ἠθικὰ θρησκεία ἐπραξαν εἰς ἄλλα πολλὰ ἔθνη. Ἡ λατρεία τῶν προγόνων εἰς Ἰαπωνίαν παραμένειν ἢ βᾶσις τῆς λαϊκῆς πίστεως, χάρις δὲ εἰς αὐτὴν τὴν λατρείαν παραμένον πάντοτε νέαι διὰ τὸν Ἰάπωνα, ἡ ἱστορία του καὶ αἱ παραδόσεις, ἡ δὲ συνάφεια μὲ τὸ παρελθόν ἀποτελεῖ μῦθον διὰ τὸν Ἰαπωνικὸν λαόν.

Τὸ γεγονός ὅτι ἡ πληθὺς τῶν θρησκείων δὲν ἠδυνήθη νὰ ταράξῃ τὴν ἐνότητα τοῦ ἔθνους εἰς Ἰαπωνίαν, ἀποδεικνύει πόσον ἰσχυρὰ εἶναι ἡ συνείδησις τῆς ἔθνικῆς τῆς ἐνότητος. Ἀποτελεῖ τι τὸ αὐτονόητον καὶ ἕνεκα αὐτῆς τῆς φυσικῆς σταθερότητος δύναται τὸ Ἰαπωνικὸν ἔθνος νὰ ἀνέχεται πολλὰς θρησκείας καὶ δόγματα. Ἡ συνείδησις τῆς ἔθνικῆς ταύτης συγχωνεύσεως δὲν πηγάζει κατ' εὐθείαν ἀπὸ τὴν συνοχὴν τοῦ αἵματος καὶ τὴν φυλετικὴν ἐνότητα τοῦ Ἰαπωνικοῦ λαοῦ, ἀλλ' ἔχει ἐρριζωθῆ πολὺ ἐνωρίτερον εἰς τὴν ἀνέκαθεν ἀκεραίαν Ἰαπωνικὴν πίστιν.

Θὰ ἀναφέρωμεν τέλος τὸν τρίτον καὶ κυριώτερον τῶν πνευματικῶν Ἰαπωνικῶν παραγόντων, τὸν Σιντοισμόν καὶ τὴν πολιτικὴν του διδασκαλίαν, τὸν Τεννοισμόν. Ἡ λαϊκὴ αὕτη πεποιθήσις παρὰ τὴν πολυειδῆ ἐξέλιξιν τῆς, παρέμεινεν ἀνέκαθεν ὁ σπουδαιότερος πολιτικὸς καὶ πνευματικὸς παράγων διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς Ἰαπωνίας. Χάρις εἰς αὐτὴν τὴν ιδέαν κατάρθωσαν ἡ Ἰαπωνία καὶ οἱ Ἰάπωνες νὰ παραμείνουν πολὺ περισσότερον ἀμετάβλητοι, παρ'

ὅσον, ἄλλος τις λαὸς — καὶ ἠδυνήθησαν νὰ διατηρήσουν τὴν δημόδη χαρακτηριστικὴν των μορφήν μέχρις αὐτῆς τῆς νεωτέρας ἐξελίξεως. Ἀπὸ τὴν πλευρὰν ταύτην προέρχεται ὡσαύτως καὶ ἡ παρούσα σταθερὰ ἀντίθεσις πρὸς τὸ πνεῦμα τῆς ἀστικῆς τάξεως.

Ὡς πᾶσα λαϊκὴ πεποίθησις, στηρίζεται καὶ αὕτη εἰς τὴν παράδοσιν τῆς ἀρχαιότητος. Τὴν ἐξιδανίκευσιν τῆς ἀρχαιότητος συναντῶμεν βεβαίως καὶ εἰς πολλοὺς ἄλλους λαοὺς, διὰ τὴν Ἰαπωνίαν ὅμως ἐνέχει αὕτη ἰδιαιτέραν σημασίαν, ἐφόσον τὸ πραγματικὸν κράτος ἐστήριζε τὴν ἰδεολογικὴν του βάση ἐπὶ τοῦ ἰδεώδους τῆς ἀγιασθείσης ἀρχαιότητος, καὶ ἡ ἰδανικὴ θέσις τῆς ἀρχαιότητος θεωρεῖται ὡς συνδετικὸς κρίκος ἀκόμη σήμερον.

Ποῖον εἶναι τώρα τὸ πολιτικὸν ἰδεῶδες τοῦ Σιντοϊσμοῦ; Ἡ Ἰαπωνικὴ φιλολογία ὑποδηλοῖ τὴν φυσικὴν ἐνότητα τοῦ Ἰαπωνικοῦ λαοῦ, ὅστις κατάγεται ἀπὸ ἓνα κοινὸν Θεὸν - πρόγονον. Ἡ οἰκογένεια τοῦ αὐτοκράτορος, ὡς ἀπόγονος κατ' εὐθείαν γραμμὴν αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ - προγόνου ἀποτελεῖ τὸν κύριον οἶκον καὶ ὁ ὑπόλοιπος λαὸς τοὺς συγγενεῖς οἴκους. Ὁ Ἰαπωνικὸς λαὸς λοιπὸν αἰσθάνεται ἑαυτὸν ὄχι μόνον ὡς φυλετικὴν μονάδα. Ἀποτελεῖ ἐπίσης μίαν μεγάλην οἰκογένειαν, τῆς ὁποίας ἀρχηγὸς εἶναι ὁ Τενπο, ὁ αὐτοκράτωρ. Ἡ Ἰαπωνικὴ αὕτη μορφή κράτους ἔχει διὰ τὸν Ἰάπωνα κάτι τὸ τελείως φυσικὸν καὶ αὐτονόητον καὶ ἐξικνεῖται ἀπὸ τὴν προϊστορικὴν ἐποχὴν ἕως τὴν σύγχρονον. Ὁ Ἰάπων δὲν ἐγνώρισε ποτὲ τίποτε ἄλλο εἰς τὴν χώραν του. Αὕτη εἶναι προσδιωρισμένη ἀπὸ τὴν Φύσιν καὶ τὴν Θεῖαν Πρόνοιαν, παρταίνεται ἀπὸ αἰωνιότητος εἰς αἰωνιότητα. Ἡ κυριαρχία τοῦ Ἰαπωνικοῦ κράτους δὲν σημαίνει ὡς ἐκ τούτου μίαν κατάκτησιν καὶ ὑποταγὴν τοῦ λαοῦ, εἶναι μᾶλλον μία φυσικὴ τάξις καὶ πρόνοια ἐντὸς τῆς μεγάλης οἰκογενείας τοῦ λαοῦ. Ἡ ἀρχαία Ἰαπωνικὴ λέξις διὰ τὴν πολιτικὴν εἶναι «matsuri goto», ἦτοι «θρησκευτικὴ λειτουργία». Ἐκ τούτου ἐμφαίνεται ἤδη ὁ διττὸς χαρακτὴρ τοῦ Αὐτοκράτορος, ὁ κοσμικὸς καὶ ὁ ὑπερκόσμιος. Εἶναι ἀπὸ μίαν πλευρᾶς, λόγῳ τῆς καταγωγῆς του, κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ζωῆς του «Θεὸς» καὶ ἐνσαρκῶναι τὸ θεῖον, καὶ ἀπὸ τῆς ἄλλης πλευρᾶς ἔχει ἰσχύον ὡς πατὴρ τῆς μεγάλης οἰκογενείας τοῦ λαοῦ. Ἀναλαμβάνει ὡς θρησκευτικὸς ἀρχηγὸς ἕναν τῶν προγόνων τὴν εὐθύνην καὶ φροντίζει ὡς κυρίαρχος διὰ τὸν λαόν του.

Ἡ πίστις αὕτη δὲν ἐξέλιπε ποτὲ ἀπὸ τὸν Ἰαπωνικὸν λαόν. Εἰς τοῦτο ὑπεβοήθησε πολὺ καὶ τὸ γεωπολιτικὸν στοιχεῖον, δηλαδὴ τὸ φυσικῶς κεχωρισμένον καὶ ἡ στενότης τοῦ χώρου, ἦτις ἐγγυᾶται τὴν ἐνότητα τῆς χώρας καὶ τὸ γεγονός ὅτι ἡ Ἰαπωνία ποτὲ δὲν ἐγνώρισε ξένην κυριαρχίαν. Διότι μίαν τόσον ἰσχυρὰν λαϊκὴν πίστιν θὰ ἠδύνατο νὰ ἐκριζώσῃ μόνον μία ἐντελῶς ξένη πρὸς τὸν λαόν κυριαρχία: Ὅπως κάποτε τὸ Ρωμαϊκὸν κράτος εἶχε καταστρέψει τὴν φυλετικῶς προσδιωρισμένην πίστιν πολλῶν λαῶν καὶ δι' αὐτοῦ εἶχε προετοιμάσει τὸ ἔδαφος πρὸς ἐξάπλωσιν τοῦ χριστιανισμοῦ.

Ἡ ταῦτις κράτους καὶ οἰκογενείας, πόλιτικῆς καὶ θρησκείας, αὐτοκράτορος καὶ λαοῦ, κατάγεται ἐπίσης ἀπὸ τὸν θησαυρὸν τῶν ἰδεῶν, ποῦ παρέδωκεν ἡ ἀρχαιότης. Ἡ παλαιὰ αὕτη ἔθνικὴ πίστις εἶναι ἐκείνη, ἦτις διδίδει τὴν ὄθησιν εἰς τὸν σημερινὸν ἀγῶνα τῶν λαϊκῶν τάξεων διὰ τὴν ἀναγέννησιν τῆς Ἰαπωνίας.

Πρέπει λοιπὸν νὰ πραγματευθῶ τὴν διείσδυσιν τοῦ Δυτικοῦ πολιτισμοῦ καὶ τὴν ἐπίδρασίν του. Τὸ πρόβλημα τοῦτο εἶναι ἀναμφιβόλως ἐν ἐκ τῶν πλέον ἐνδιαφερόντων καὶ σπουδαιωτέρων ἐν τῇ ὅλῃ Ἰαπωνικῇ ἱστορίᾳ. Δυστυχῶς δὲν δύναμαι νὰ μακρηγορήσω, διότι θὰ ὠδηγοῦμην ἔξω

ἀπὸ τὰ ὄρια τοῦ θέματός μας. Ὅμως πρέπει ἐν ὀλίγοις ν' ἀναφέρω πῶς κατέστη δυνατόν νὰ ὑπάρξῃ ἐν γένει ὁ σύγχρονος Ἰαπωνικὸς κόσμος δηλαδὴ ἐν ἄλλοις λόγοις, ποῖαι κοινωνικαὶ καὶ κρατικαὶ συνθήκαι καὶ ποῖαι πνευματικαὶ δυνάμεις ἐγέννησαν τὸν Ἰαπωνικὸν καπιταλισμόν.

Εἰς τὴν Ἰαπωνίαν ἐπεκράτησεν ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ 17ου αἰῶνος μία ἐποχὴ συνεχοῦς εἰρήνης, πού εἶχεν ὡς φυσικὸν ἀποτέλεσμα, ὅτι αἱ πόλεις καὶ τὸ ἐμπόριον ἠδυνήθησαν νὰ εὐδοκίμησούν. Εἰς τοῦτο συνετέλεσε καὶ τὸ γεγονός ὅτι οἱ πρίγκηπες μὲ τὰς ἀκολουθίας των, τοὺς Σαμουράϊ, ἐγκατεστάθησαν εἰς τὰς πόλεις καὶ ὑπεβοήθησαν τὴν ἀνάπτυξιν των. Αἱ πόλεις καὶ τὸ ἐμπόριον ἔφεραν ἐντὸς των τὸν πυρῆνα τοῦ καπιταλισμοῦ. Τὸ καλῶς πειθαρχημένον ἐνιαίον κράτος ἠὲν ὠδήγησε τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ καπιταλισμοῦ. Καὶ τὸ κράτος εἶχεν εἰς τὴν διάθεσίν του, ἐκτὸς τούτου, τὰς διὰ τῶν ἰδεῶν τοῦ Κομφουκισμοῦ ἐκπαιδευμένας καὶ πνευματικῶς ἐξελιγμένας μάζας τῶν Σαμουράϊ, πού ἀπέβησαν λίαν χρήσιμοι διὰ τὸν διοικητικὸν ὄργανισμὸν τοῦ συγχρόνου κράτους. Αἱ οικονομικαὶ ἀνάγκαι τῶν Σαμουράϊ ἠνάγκαζαν αὐτοὺς εἰς δραστηριότητα καὶ ἔκαμαν νὰ ἀναπτυχθῇ μεταξὺ των ἡ ἰκανότης πρὸς ἀνανέωσιν. Τὸ οὕτως προσάνατολισμένον πνεῦμα αὐτῶν ὑπεβοήθησε μεγάλως τὴν λελογισμένην ὀργάνωσιν τῆς οἰκονομίας καὶ τοῦ κράτους. Ἡ ἀσκητικὴ λιτότης καὶ ἡ ἀπλῆ διαβίωσις τοῦ λαοῦ, ἡ προελθούσα ἐκ τῶν ἰδιαιτέρων συνθηκῶν τῆς τελευταίας περιόδου τοῦ Ἰαπωνικοῦ φεουδαλισμοῦ, ἦτο λίαν εὐνοϊκὴ διὰ τὸν σχηματισμὸν κεφαλαίου. Σπουδαῖον ἦτο ἐπίσης, ὅτι ὁ Ἰαπωνικὸς πολιτισμὸς, παρὰ τὸν ἰσχυρῶς ἐθνικὸν καὶ λαϊκὸν χαρακτήρα τοῦ, ἔκρυπτε ἐν ἑαυτῷ πολλὰ ξένα στοιχεῖα καὶ μέγα μέρος Διεθνισμοῦ. Ὡς εἶχε δεχθῆ κατὰ τὴν διάπλασίν του τὸν Βουδισμόν, ἐδέχθη καὶ τὸν Κομφουκισμόν. Οὕτω δὲν εἶχε καμμίαν μονόπλευρον καὶ στενὴν ἐθνικὴν ὑπερηφάνειαν, ἥτις θὰ ἀπέκρουε τὰς χρήσιμους ἀξίας τοῦ ξένου πνεύματος.

Ἐν συνεχείᾳ ἀποτελεῖ ἐνδιαφέρον πρόβλημα τὸ πῶς οἱ Σαμουράϊ, οἱ ὁποῖοι ἐν ἀρχῇ ἦσαν πολεμισταὶ διεπνέοντο ἀπὸ τὴν κομφουκιστικὴν ἰδεολογίαν καὶ ἔτρεφαν μίαν ἀπόλυτον ἄρνησιν καὶ περιφρόνησιν πρὸς οἰαδήποτε οἰκονομικὴν ἀπασχόλησιν, ἐγένοντο τῶρα οἱ φορεῖς τῆς καπιταλιστικῆς ἀνοικοδομήσεως : Ὁ καπιταλισμὸς προϋποθέτει ἀφ' ἑνὸς μίαν λογικὴν δέσμευσιν τῆς πρὸς κέρδος ἐπιθυμίας καὶ τῆς καταναλώσεως, ἀφ' ἑτέρου δὲ μίαν ἠθικὴν δικαίωσιν τῆς ἐργασίας, διότι οὕτω μόνον εἶναι δυνατὴ μία, λελογισμένη ὀργάνωσις καὶ μία σταθερὰ ἐξέλιξις τῆς οἰκονομίας.

Ἡ ἠθικὴ δικαίωσις τῆς ἐργασίας ὑπὸ τῶν Σαμουράϊ ἦτο ἐν ἀπὸ τὰ δυσχερέστερα προβλήματα τῆς τότε ἐκπαιδεύσεως. Διότι ἐσήμαιεν μίαν τελείως ἐπαναστατικὴν ἀνατροπὴν τοῦ πνεύματος τῶν Σαμουράϊ, τὸ ὁποῖον ἐστρέφετο ἐναντίον παντός εἶδους βιοποριστικοῦ ἐπαγγέλματος καὶ περιεφρόνει πᾶσαν ἐπαγγελματικὴν ἐνασχόλησιν. Ἡ δικαίωσις αὕτη τῆς ἐργασίας ἐπετεύχθη κατὰ μέγα μέρος δ' ἐπικλήσεως τοῦ πατριωτισμοῦ καὶ τοῦ πρὸς τὴν πατρίδα καθήκοντος.

Ἐλέχθη ὅτι ἡ ἐλευθερία τοῦ ἔθνους εὐρίσκετο ἐν κινδύνῳ καὶ ὅτι μόνον ἡ σύγχρονος οἰκονομία ἦτο εἰς θέσιν νὰ τὴν διασώσῃ. Ἐλέχθη ἐν συνεχείᾳ ὅτι ἡ βιομηχανία δὲν πλουτίζει μόνον τὸν ἰδιώτην, ἀλλὰ, πρὸ παντός, τὸ κράτος καὶ ὅτι δι' αὐτοῦ ἐνισχύει τὴν δύναμιν τοῦ ἔθνους. «Νὰ ὑπηρετῇ τις μὲ τὸν πλοῦτον τὸ ἔθνος εἶναι εἰς τὸν πολιτισμένον κόσμον πολὺ πολυτιμότερον παρὰ νὰ τὸν ὑπηρετῇ μὲ τὸ σπαθί». ἢ, «Ἡ πηγὴ τῆς ἐθνικῆς δυνάμεως

εὐρίσκεται εἰς τὸν πλοῦτον» αὕτη ἦτο ἡ γνώμη τὴν ὁποίαν συχνὰ διεκήρυξεν ὁ λαμπρότερος ἀγωνιστὴς τοῦ Ἰαπωνικοῦ καπιταλισμοῦ Φουκουζάβα — Γιουκίχι.

Πόσον ἰσχυρὰ ὑπῆρξεν ἡ συμμετοχὴ τοῦ πατριώτου τούτου Σαμουράϊ εἰς τὴν νέαν Ἰαπωνικὴν οἰκονομίαν, δύναται τις νὰ ἴδῃ εἰς τοὺς κατωτέρω ἀριθμούς.

Εἰς τὴν παλαιότεραν μορφωτικὴν σχολὴν δυτικοῦ πολιτισμοῦ, τὴν Κεγιό-Γκιγιόν, ἥτις ἰδρύθη ὑπὸ τοῦ Φουκουζάβα καὶ ἐπρωτοστάτησεν εἰς τὴν ἀνοικοδόμησιν τῆς Ἰαπωνικῆς οἰκονομίας, ἐφοίτησαν ἀπὸ τοῦ 1863 μέχρι τοῦ 1871 1329 φοιτηταί, ἐκ τῶν ὁποίων 1289 ἦσαν Σαμουράϊ καὶ μόνον 40 προήρχοντο ἀπὸ τὰς λοιπὰς τάξεις. Καὶ ἐν τούτοις ἡ συμμετοχὴ τῶν Σαμουράϊ εἰς τὸν ὄλον πληθυσμὸν δὲν ἀποτελεῖ εἰ μὴ μόνον πολὺ μικρὸν ποσοστὸν. Τὸ ὅτι ἡ σύγχρονος Ἰαπωνικὴ καπιταλιστικὴ οἰκονομία ἐπραγματοποιήθη εἰς τὰς ἀρχὰς κατὰ τὸ πλεῖστον ἀπὸ ἀπογόνους τῶν Σαμουράϊ, οἱ ὁποῖοι ἦσαν ἀρχικῶς πολεμισταί, ἔδωκε φυσικὰ εἰς τὴν οἰκονομίαν ἕναν ὀρισμένον τύπον. Οἱ ἀρχηγοὶ τῆς Οἰκονομίας, οἱ ὁποῖοι πρὸ ὀλίγου ἦσαν «Ἡρώες» ἔγιναν τῶρα «Ἐμποροί». Ἦτο ἀκριβῶς ἡ ἰδιορρυθμία τοῦ Ἰαπωνικοῦ καπιταλισμοῦ, τὸ ὅτι ἐν τῇ Ἰδεολογίᾳ του ἦτο αἰσθητὸς ἕνας ἰσχυρὸς Σαμουραϊσμός.

Τὸ πνεῦμα τῶν Σαμουράϊ εἶναι ἐν ἀπὸ τὰ κύρια στοιχεῖα τοῦ Ἰαπωνικοῦ πνεύματος. Ἡ Ἰαπωνία εἶχεν εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ Μεσαίωνος ἕνα χαρακτηριστικὸν φεουδαλισμὸν μὲ τὰς θετικὰς του πλευρὰς καὶ μὲ τὰ μειονεκτήματά του συγχρόνως. Ἡ ἀξίωσις ἐπὶ τῆς ἀρχῆς τῶν Σαμουράϊ, τῶν πολεμιστῶν, ἦτο τόσο αὐτονόητος εἰς τὴν μακροχρόνιον ἐκείνην φεουδαλιστικὴν ἐποχὴν, ὥστε οὔτε ὁ βαθέως θρησκευτικὸς βουδισμὸς, οὔτε τὸ ἀνώτερον ἀνθρώπιστικὸν πνεῦμα τοῦ Κομφουκισμοῦ ἠδύναντο ὡς ἐκ τούτου νὰ κινήθουν.

Μὲ τὴν αὐξοῦσαν εὐημερίαν τῆς ἀστικῆς τάξεως ἔπρεπε νὰ ἀναπτυχθῇ καὶ ἀνάλογος πνευματικὴ κίνησις. Εἶναι γνωστὸν ὅτι ὁ Ἰαπωνικὸς πολιτισμὸς ὀφείλει πολλὰ εἰς τὴν ἀστικὴν τάξιν κατὰ τοὺς τελευταίους αἰῶνας. Ἐπιθυμῶ μόνον νὰ ἀναφέρω τὴν Ἰαπωνικὴν ξυλογλυπτικὴν, τὴν φιλολογοίαν καὶ τὸ Ἰαπωνικὸν θέατρον. Τὸ ὅτι ὅμως ἡ ἀστικὴ τάξις ἦτο ἐντελῶς ἀποκλεισμένη ἀπὸ τὴν διοίκησιν τοῦ Κράτους καί, ὡς ἐκ τούτου, δὲν εἶχε καμμίαν εὐκαιρίαν νὰ μορφώσῃ ἑαυτὴν πολιτικῶς, εἶναι ἀκόμη καὶ κατὰ τὴν ἐποχὴν μας αἰσθητὸν.

Καὶ ἐκτὸς τούτου ἡ ἀστικὴ τάξις συνεπεία τῶν φεουδαρχικῶν δεσμῶν ἦτο τόσο ἀσυνήθιστος εἰς δραστηριότητα, ὥστε ν' ἀδυνατῇ νὰ ἀναλάβῃ ἀφ' ἑαυτῆς τὴν ἀρχηγίαν τῆς ἀνοικοδομήσεως τῆς νέας Οἰκονομίας. Τοῦτο ἀφέθη κατ' ἀρχὰς εἰς τοὺς ἀπογόνους τῶν Σαμουράϊ.

Οἱ ἰδρυταὶ καὶ ἀρχηγοὶ τῆς οἰκονομίας οὔτινες προήρχοντο ἀπὸ τὸ στρῶμα τῶν Σαμουράϊ, διὰ νὰ γίνουν ἔμποροι εἶχαν συνεχῶς νὰ παλαίσουν ἐναντίον ἐσωτερικῶν ἐνδοιασμῶν. Καὶ ἐσυνήθιζαν νὰ ἀναφέρουν τὴν πρότασιν «Σικὸν σοσάι» ὅπερ σημαίνει «Ψυχὴ Σαμουράϊ, ἐμπορικαὶ ἰκανότητες».

Ὅμοιως ὁ λαὸς διετύπωνε τὴν ἐξῆς παροιμίαν : «Βουκὸν κανσάι» — «Ἰαπωνικὴ Ψυχὴ, ξένον πνεῦμα» καὶ ἤθελε μὲ αὐτὸ νὰ εἴπῃ ὅτι ἡ Ἰαπωνία δέχεται τὸν δυτικὸν πολιτισμὸν, παρὰ ταῦτα ὅμως διατηρεῖ τὴν Ἰαπωνικὴν ψυχὴν καὶ τὴν Ἰαπωνικὴν κοσμοθεωρίαν. Εἶναι ὅμως μία οὕτοια δυστυχῶς νὰ νομίζῃ τις ὅτι δύναται νὰ δεχθῇ ὕλικὸν πολιτισμὸν χωρὶς νὰ ἐπηρεασθῇ ἀπὸ τὸ πνευματικὸν του περιβλεπόμενον.

Ἡ ἀνάπτυξις τοῦ Ἰαπωνικοῦ καπιταλισμοῦ εἶναι καὶ διὰ τὸ Ἰαπωνι-

κόν πνεύμα κάτι τὸ βασικόν και ἀποφασιστικόν: Διότι δὲν ἐνίκησε μόνον τοῦτο τὸ καπιταλιστικόν πνεύμα ἀλλὰ συνεταιράχθη και ὀλόκληρος ἡ ζωὴ διὰ ν' ἀνακύψῃ νέος κόσμος. Ὁ σύγχρονος καπιταλισμὸς προέκυψε ἀπὸ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς οἰκονομίας ἐκ τοῦ θεσμοῦ τοῦ Φεουδαλισμοῦ, διὰ τῆς ὁποίας ἐδόθη ἐλευθερία κινήσεως εἰς αὐτήν. Ἡ αὐτόνομος, ἀκολουθοῦσα ἰδίους νόμους, οἰκονομία περιέχει μέγα μέρος ὀρθολογισμοῦ και προοδευτικῶν στοιχείων, οὕτως ὥστε ἡ μετ' αὐτῆς γνωριμία τῆς Ἰαπωνίας ἐσήμαινε δι' αὐτήν μίαν ἀναπόφευκτον ἐξέλιξιν. Ἡ τὰ πάντα μεταβάλλουσα ἐπίδρασις τοῦ καπιταλισμοῦ ἦτο ἐδῶ ἰδιαιτέρως ὀφθαλμοφανῆς, διότι ὁ παλαιὸς αὐτὸς κόσμος ἦτο τελείως ξένος πρὸς τὸν καπιταλισμόν.

Ἡ ἐξέλιξις πρὸς ἀστικὴν κοινωνίαν ἐν Ἰαπωνίᾳ, καίτοι συνετελέσθη εἰς τὸσον βραχὺ χρονικὸν διάστημα, ὑπῆρξε θεμελιώδης. Τίποτε δὲν παρέμεινεν ἄθικτον, οὔτε θρησκεία οὔτε φιλοσοφία, οὔτε τέχνη, οὔτε ἐπιστήμη, οὔτε κοινωνικὴ και πολιτικὴ ζωὴ.

Ἀκόμη και ἡ παλαιὰ ἰδιαιτέρα Ἰαπωνικὴ πίστις εἰς τὸ χάρισμα τοῦ αἵματος, ἐκλονίσθη και αὐτῆ. Ὅτι δὲν κατῴρθωσεν ὁ Βουδισμὸς τὸ ἐπέτυχεν ὁ Καπιταλισμὸς.

Τὸ σύστημα τῶν οἰκῶν, τὸ ὁποῖον ὑπῆρξεν τὸ ὑποστήριγμα τῆς Ἰαπωνικῆς κοινωνίας, εἶχε περιέλθει εἰς κατάστασιν διαλύσεως. Ὅχι διότι ἡ ἰδεολογικὴ του βᾶσις, ἡ πίστις εἰς τοὺς προγόνους εἶχε χάσει τὴν ζωτικὴν δύναμιν τῆς, ἀλλὰ μᾶλλον διότι τὸ σύστημα τῶν οἰκῶν ἐστερήθη τῶν ὑλικῶν του βάσεων.

Ἡ ἐλευθερία τῆς ἐργασίας και τῆς ἰδιοκτησίας, ἡ ἐλευθεριότης και ἡ θρησκευτικὴ ἐλευθερία, ὅλα αὐτὰ κατέστησαν ἀδύνατον τὸ οἰκογενειακὸν σύστημα τοῦ παλαιοῦ τύπου. Τὸ Ἔργοστάσιον, ὁ Στρατὸς και ἀκόμη τὸ Σχολεῖον, εἰς τὸ ὁποῖον ὁ σεβασμὸς πρὸς τοὺς γονεῖς ἐδιδάσκετο ὡς κεντρικὴ ἀρετὴ, ὑπεβόηθον μίαν ἐλαστικότητα τοῦ συστήματος τῶν οἰκῶν, διότι ἐδῶ μία ἐκτὸς τοῦ οἴκου ἀρχὴ ἐπέδρα ἐπὶ ἐνὸς ἐκάστου μέλους τῆς οἰκογενείας, ἥτις ἄλλοτε ἐξεδηλοῦτο πάντοτε μέσῳ τοῦ πατρὸς (pater familias). Ἡ διάλυσις τοῦ παλαιοῦ οἰκογενειακοῦ συστήματος, τῶν οἰκῶν, ἐκδηλοῦται μὲ εὐρῆα ἀποτελέσματα ἐπὶ πασῶν τῶν σφαιρῶν τοῦ κοινωνικοῦ βίου.

Τὸ Ἰαπωνικὸν σύστημα τῶν οἰκῶν, προσεπάθησε ἐπὶ μακρὸν νὰ ἐμποδίσῃ τὴν προλεταροποίησιν τῶν ἐργατικῶν μαζῶν. Διὰ τῆς ὑπάρξεως αὐτοῦ τοῦ συστήματος τὸ πρόβλημα τῆς ἀνεργίας δὲν ἠδυνήθη ἐπὶ πολὺ νὰ ἀπειλήσῃ τὴν κοινωνικὴν τάξιν, ὅπως συνέβη εἰς ἄλλας χώρας.

Ἐν τῷ μετὰξὺ ὀδυνηροτάτῃ ὑπῆρξε διὰ τὸν Ἰαπωνικὸν λαὸν ἡ εἰσχώρησις τῆς ἀστικῆς ἐννοίας τοῦ Κράτους. Ὁ ἀστικὸς τρόπος τοῦ σκέπτεσθαι, ὅστις ἔφερε τὴν αὐτονόμησιν τῆς προσωπικότητος, προεκάλεσεν ἀπὸ τὴν ἄλλην πλευρᾶν τὴν ἀπομόνωσιν τῶν ἀτόμων και μίαν ἐσωτερικὴν κενότητα τῆς κοινότητος. Καὶ αὕτη ἡ ἀποσυνθετικὴ ἐνέργεια, δὲν ἐσταμάτησεν ἀκόμη ἐνώπιον τοῦ Ἰαπωνικοῦ λαοῦ, ἀναχθείσης εἰς λατρείαν τῆς ὑποστάσεως τοῦ Κράτους.

Ἡ ὑπαγωγή τῆς ἱστορίας εἰς τὸν ρασιοναλιστικὸν τρόπον τοῦ σκέπτεσθαι, διασπᾷ τὴν ἐμφάνισιν τῆς Ἰαπωνικῆς πολιτικῆς κοινότητος και διαλύει τὴν μυθικὴν και θρησκευτικὴν ὑπόστασιν τῆς. Δύναται τις νὰ φαντασθῇ, ὁποῖαν ἀντίδρασιν προεκάλεσε εἰς τοὺς κύκλους τῶν λαϊκῶν σκεπτομένων Ἰαπῶνων τὸ ζήτημα τῆς βεβηλώσεως τῆς ἰδέας τοῦ Κράτους ὑπὸ τῆς ἀστικῆς τάξεως.

Και εἰς τὴν πραγματικότητα ἡ κυρία δύναμις τῆς συγκρούσεως δὲν προῆλθεν ἀπὸ τὴν κολλεκτιβιστικο-σοσιαλιστικὴν πολιτικὴν ἀντίληψιν, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ὀργανικὴν τοιαύτην, ἀπὸ τὴν ἐκδοχὴν ὅτι ὄφειλε νὰ διατηρηθῇ και ἐπανακτηθῇ ἡ πρὸ αἰῶνων κηρυχθεῖσα και ἀναπτυχθεῖσα κατάστασις κυριαρχίας.

Ἡ πολιτικὴ ἰδέα ἐκκινουσα ἀπὸ τὴν μυθολογίαν και τὴν παράδοσιν τῆς ἀρχαιότητος, ἡ ἰδέα τοῦ Κράτους και οἰκογενείας, Πολιτικὴ και Θρησκεία, αὐτοκράτωρ και λαός, ἐκφράζονται εἰς τὴν πολιτικὴν σφαῖραν ἐκ νέου διαυγέστερον.

Τὰ τελευταῖα συμβάντα τῆς Ἰαπωνικῆς πολιτικῆς, τὰ ὁποῖα ὠδήγησαν εἰς τὴν διάλυσιν τῶν πολιτικῶν κομμάτων και ὀδηγοῦν πρὸς ὀλοκληρωτικὴν μορφήν κράτους, ἀρῶνται μὲν τὴν ἰσχύν των ἀπὸ τὴν παμπαλαίαν Ἰαπωνικὴν ἀντίληψιν περὶ Κράτους, τὸν Τεννοϊσμόν, ἐγεννήθησαν ὅμως ἀπὸ τὴν πρὸ ὀλίγου διατυπωθεῖσαν πραγματικὴν ἀναγκαιότητα.

Ἐπιδιώκεται και ἐδῶ ἡ ἰσχυρὰ συγκέντρωσις ἰσχύος, ἡ πλήρης κυριαρχία και νέα μορφή τῆς κοινωνίας.

Ἡ Ἰαπωνικὴ θεωρία περὶ Κράτους προϋποθέτει τὸν θεϊκὸν χαρακτήρα τοῦ Τέννο. Ὅταν ὑφίστανται πολιτικαὶ ἢ κοινωνικαὶ δυσχέρειαι, αἱ ὁποῖαι ἀποβαίνουν ἀφόρητοι, τότε, κατὰ τὴν ἀντίληψιν τῶν Τεννοϊστῶν, ὑποτίθεται ὁ Τέννο ἀπλῶς ὡς τέλειον ὄν και ὡς ἐκ τούτου μὴ δυνάμενον νὰ ἀνεχθῇ αὐτὴν τὴν κατάστασιν.

Κατὰ τὴν Ἰαπωνικὴν ἰδέαν περὶ Κράτους, ὑφίσταται ἡ τελειότης τοῦ Τέννο, ὡς φυσικὸν δίκαιον ὑπὲρ τὴν ἐν τῷ κράτει τάξιν και ὑπὲρ τὸ θετικὸν δίκαιον. Δι' ὃ πρέπει νὰ ἐξετασθῇ τὸ ἐὰν ἡ πολιτικὴ ἀνατροπὴ φέρῃ εἰς Ἰαπωνίαν τὴν πραγματικὴν κυριαρχίαν τοῦ αὐτοκράτορος, ὡς τοῦλάχιστον φαντάζονται οἱ φορεῖς τῆς κινήσεως πρὸς ὀλοκληρωτικὴν διοίκησιν τῆς πολιτείας.

Σημειωτέον μόνον, ὅτι ἡ ἰδέα περὶ Κράτους τοῦ Τεννοϊσμοῦ θὰ ἀπομακρύνῃ τὰς πολιτικὰς και κρατικὰς ὀργανώσεις, αἱ ὁποῖαι κατέστησαν ἀβίωτοι ὑπὸ τὴν πίεσιν τῶν σημερινῶν γεγονότων. Ἡ τελειωτικὴ μορφή ἥτις ἀναποφεύκτως θὰ ἰσχύσῃ—και εἰς αὐτὴν τὴν ἐσωτερικὴν πολιτικὴν—εἰς Ἰαπωνίαν, θὰ προέλθῃ ἀπὸ τὴν ἰδεολογικὴν ἐπενέργειαν τῆς Ἰαπωνικῆς ἀντιλήψεως περὶ Κράτους.

Ἡ ἐθνολαϊκὴ συγκέντρωσις δυνάμεως δὲν θὰ ὀδηγήσῃ εἰς ἀπομόνωσιν τοῦ Ἰαπωνικοῦ πνεύματος. Ὅχι μόνον διότι ὁ Ἰαπωνικὸς πολιτισμὸς, ὡς ἔχει ἤδη μνημονευθῆ, ἔχει ἀφομοιώσει πολλὰ ξένα στοιχεῖα, ἀλλ' ἰδίως διότι ἡ οἰκονομικὴ ἐξορθολόγησις τοῦ κόσμου, μακρὰν τῶν ἐθνικῶν ἰδεωδῶν γεννᾷ ἓνα χάσμα μέσῳ ὄλων τῶν λαῶν. Καὶ ἡ Ἰαπωνία πρὸ πολλοῦ ἤδη δὲν ἀποτελεῖ μόνον νησιωτικὴν δύναμιν.

Εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Ἀσίαν σήμερον αἱ φυσικαὶ και πνευματικαὶ ἐπιδιώξεις ἐκτείνονται εἰς κοσμοϊστορικὰς διαστάσεις.

Ἴνα φωτίσω τὴν σημερινὴν κατάστασιν εἰς Ἰαπωνίαν, προσεπάθησα νὰ ἐκθέσω τοὺς πνευματικούς παράγοντας εἰς τὴν ἱστορικὴν ἀλληλουχίαν των, διότι ἀκριβῶς, ἡ ἱστορικὴ δύναμις παραμένει ζωηρὰ εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Ἀσίαν: Ἰσχύει τὸ ρητὸν ὅτι τὸ παρελθὸν ὑφίσταται ἀκόμη.

Πρὸς τὸ παρὸν πᾶσα πνευματικὴ κίνησις ἐπραγματοποιήθη και ἐξεκί-

νησεν εις Ἰαπωνίαν ἀπὸ τὸ ἀπέραντον παρελθόν της. Ἡ συνέχισις καὶ ἡ βίωσις τοῦ παρελθόντος ἀποτελεῖ τὴν μυθολογίαν τῶν Ἰαπώνων.

Ἡ Ἰαπωνικὸς Μῦθος, ἡ ὑπόστασις τοῦ παρελθόντος, δίδει εἰς τὸ ἔθνος τὴν πεποιθησιν ὡς πρὸς τὴν ἀποστολήν του, καὶ τὴν ἰκανότητά πρὸς δρᾶσιν.

Δρ Ι. ΒΑΚΑΓΙΑΜΑ

ΑΠΟ ΤΑ ΠΑΛΑΙΑ ΕΙΣ ΤΑ ΝΕΑ ΒΑΛΚΑΝΙΑ

τοῦ Δρος FR. THIERFELDER

Ὁ Φράντς Τίρφελντερ εἶπε ὁ γνωστὸς Γερμανὸς βαλκανολόγος, καταγινόμενος ἀπὸ ἐτῶν εἰς τὴν μελέτην καὶ ἔρευναν τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς ἱστορίας τῶν λαῶν, τῶν διαβιούντων εἰς τὴν βαλκανικὴν χερσόνησον. Τὸ τελευταῖον τοῦ βιβλίου: "Ἀποφασιστικαὶ ἄραι τῶν Βαλκανίων" ἔτυχεν ἐξαιρετικῆς προσοχῆς.

Η ΣΥΝΤΑΞΙΣ

Τὰ Βαλκάνια ἀποτελοῦν τμήμα τῆς Εὐρώπης! Ἄς ἀπάλλαγῶμεν διὰ μίαν στιγμὴν ἐκ τοῦ κόσμου τῶν σκέψεων καὶ ἰδεῶν, ἀπὸ τοῦ ὁποῦ ὀρυόμεθα ὡς ἀνήκοντες εἰς ἕνα ὀρισμένον ἔθνος, ὡς ὀπαδοὶ μιᾶς θρησκευτικῆς πίστεως ἢ ὡς ὑπερασπισταὶ οικονομικῶν συμφερόντων, ὁσάκις τίθεται τὸ πρόβλημα τῶν Βαλκανίων. Ἄς ἐλευθερωθῶμεν πρὸ παντὸς ἀπὸ αἰσθήματα συμπαθείας καὶ μίσους καὶ ἄς δοκιμάσωμεν νὰ ἐννοήσωμεν, διατὶ κατὰ τὸ ἔτος 1940-41 αἱ χῶραι τῶν Βαλκανίων, αἵτινες ἐπὶ ὀλόκληρον ἔτος μεμεγαλυτέραν ἢ μικροτέραν ἐπιτυχίαν παρέμειναν μακρὰν τοῦ δευτέρου παγκοσμίου πολέμου τοῦ παρόντος αἰῶνος, ἐν τέλει ὅμως ἠναγκάσθησαν νὰ προσφέρουν καὶ αὐταὶ τὸν φόρον εἰς αἶμα, περιουσίαν, θεωρητικὰς πεποιθήσεις, ἔθνικὰς ἐλπίδας καὶ κρατικὴν ἀνεξαρτησίαν.

Ἐπειδὴ δὲν δυνάμεθα νὰ περιγράψωμεν εἰς ὀλίγας σελίδας τὴν ἱστορίαν τῶν χωρῶν τῶν Βαλκανίων ἐντὸς τοῦ πλαισίου τῆς Δυτικοευρωπαϊκῆς ἐξελιξέως, ἄς περιορισθῶμεν νὰ ἀναπτύξωμεν ἄποψιν, ἣτις εὐρίσκεται εἰς ὀξείαν ἀντίφασιν πρὸς τὰς μέχρι τοῦδε ἀντιλήψεις περὶ τῆς φύσεως τῶν νοτιοανατολικῶν χωρῶν τῆς Εὐρώπης: Καὶ ἡ ὁποία δέον νὰ ἀναχθῆ εἰς τὸ παρελθόν, ἂν θέλωμεν νὰ φθάσωμεν εἰς ἀκριβῆ κρίσιν καὶ κατὰ τὰς τῶν Βαλκανίων εἰς τὸν κόσμον τῶν δυτικῶν ἔθνων. Αὕτη ἡ θέσις ἔχει ὡς ἐξῆς: Τὰ Βαλκάνια δὲν εἶναι Ἄνατολή, τὰ Βαλκάνια ἀποτελοῦν μέρος τῆς Εὐρώπης.

Ἐπὶ τὴν λέξιν «Βαλκάνια» πρέπει νὰ ἐννοηθῆ εἰς τὸ ἄρθρον τοῦτο ἡ περιοχὴ, ἡ ὁποία ἀπὸ τῆς διεισδύσεως τῶν Τούρκων εἰς τὴν Εὐρώπην, διετετέλεσεν ἐπὶ μακρότερον ἢ βραχύτερον χρονικὸν διάστημα ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τούτων ἢ ἀμέσως ἐξηρτᾶτο ἀπὸ αὐτούς.

Δὲν περιλαμβάνομεν ὅθεν εἰς τὴν περιοχὴν ταύτην τοὺς λαοὺς, οἵτινες πρεσβεύουν τὸ ἀνατολικὸν θρήσκευμα, ἀλλὰ καὶ τὴν Κροατίαν, τὴν Σλο-

βενίαν, τὸ Βανᾶτον, τὴν Βουκοβίναν, τὴν Τρανσυλβανίαν, τὴν Μπάτσκαν αἱ ὁποῖαι ἀνήκουν ἐξ ὀλοκλήρου ἢ ἐν μέρει εἰς τὸν μεσευρωπαϊκὸν πολιτισμὸν ἢ οἰκονομικὸν βίον. Τούναντίον δὲν συμπεριλαμβάνομεν εἰς αὐτὴν τὴν Οὐγγαρίαν.

Δύο γεγονότα εἶναι ἐκεῖνα ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐβασίσθη ἡ γνώμη ὅτι τὸ νοτιοανατολικὸν τμήμα τῆς Εὐρώπης ἀπετέλει «Ἄνατολήν» καὶ μίαν πολιτικὴν περιοχὴν, ἐφ' ὅσον ἡ Βαλκανικὴ χερσόνησος σχεδὸν ἐπὶ πέντε αἰῶνας διετετέλει ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν Ἄνατολικῆς δυνάμεως, καὶ ἕνα θρησκευτικόν, σύνολον, ἐφ' ὅσον οἱ χριστιανικοὶ λαοὶ τῆς χερσονήσου πρεσβεύουν τὸ «ἀνατολικόν» τ.ἔ. τὸ ὀρθόδοξον δόγμα. Τὸ γεγονὸς ὅτι μίᾳ τοιαύτῃ ἀντιλήψει ἠδυνήθη νὰ ἐπικρατήσῃ, συνδέεται κατὰ μέγα μέρος μετὰ τὴν καθορισθεῖσαν ἔννοιαν τῆς λέξεως «ἀνατολή».

Ἄνατολὴ ἐσήμαινεν ἄλλοτε ἄνοδον καὶ διαφώτισιν καὶ ἀπὸ τῆς καταπτώσεως τοῦ Σουλτάνου συνεδέετο συχνὰ μετὰ τὴν συγγενῆ ἔννοιαν τῆς ἀκηδίας. Οὐδεὶς δύναται νὰ διαμφισβητήσῃ, ὅτι πρὸ πάντων ὁ πολιτισμένος Εὐρωπαῖος τῆς Δύσεως, μετὰ αὐτὴν τὴν κατωτέραν ἔννοιαν χαρακτηρίζει τὰ Βαλκάνια ὡς Ἄνατολήν.

Σήμερον μᾶς εἶναι εὐκολώτερον ἢ πρὸ 100 ἐτῶν νὰ ἴδωμεν ὅτι ἡ πολιτικὴ κυριαρχία μιᾶς περιοχῆς δὲν μεταβάλλει οὐσιωδῶς τὴν λαϊκὴν τῆς διάρθρωσιν. Ὁ ἡμέτερος τρόπος παρατηρήσεως ἀποβλέπων εἰς τὸν λαόν, θὰ διαπιστώσῃ ἀκριβῶς εἰς τὰ Βαλκάνια — ἴσως πρὸς ἐκπληξίν πολλῶν — ὅτι ἀπὸ ἀπόψεως αἵματος οἱ Ἕλληνες, οἱ Σλάβοι τοῦ Νότου, οἱ Ρουμᾶνοι καὶ οἱ Ἄλβανοὶ δὲν ἔχουν τίποτε τὸ ἀνατολικόν: Ἄν καὶ δὲν δυνάμεθα νὰ παρίδωμεν εἰς αὐτοὺς συνηθείας, ἰδέας καὶ προτιμήσεις καὶ πολυάριθμα ἔθιμα τὰ ὁποῖα προῆλθον ἀναγκαστικῶς ἀπὸ συμβίωσιν αἰῶνων, μετὰ ἀνθρώπους ἀνήκοντας εἰς ἀσιατικὸν λαόν... Φυλετικῶς ἀφῆκεν ἡ Ἄνατολὴ μόνον ἐλάχιστα ἴχνη ἐπὶ τῆς νοτιοανατολικῆς Εὐρώπης.

Ἐπειδὴ ὅμως ἡ Τουρκικὴ κυριαρχία λόγῳ τῆς μεγάλης ἀποστάσεως μετὰ τὴν τάξεως τῶν κυριάρχων, καὶ τοῦ χριστιανικοῦ ποιμνίου τῶν λαῶν (Ραγιαδῶν) ὡ ἤγησε πολὺ συντόμως εἰς μίαν σχεδὸν ἐρμητικὴν ἀπομόνωσιν τῆς νοτιοανατολικῆς Εὐρώπης ἀπὸ τὴν ὑπόλοιπον Εὐρώπην, παρέμειναν συγχρόνως ἐπὶ αἰῶνας οἱ λαοὶ τῶν Βαλκανίων κλεισμένοι εἰς τὸν ἑαυτῶν, κατὰ τρόπον ἰδιάζοντα. Καὶ κατάρθωσαν νὰ δημιουργήσουν ἕνα ἰδιαιτέρον τρόπον ζωῆς λαοῦ, ὅστις ὑπερτερεῖ εἰς αὐθόρμητα καὶ πρωτόγονα στοιχεῖα πολλῶν ἄλλων Εὐρωπαϊκῶν ἔθνων.

Πολὺ ὀρθότερον θὰ ἦτο, νὰ εἰκάσωμεν ἕνα ἐξανατολισμὸν τῶν λαῶν τῶν Βαλκανίων ἀπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς Ἄνατολικῆς ἐκκλησίας, διότι ἀναμφιβόλως ἐμπεριέχει αὕτη πολὺ περισσότερα ἀνατολικά στοιχεῖα παρ' ὅσον τὸ καθολικὸν ἢ διαμαρτυρούμενον δόγμα.

Ἄλλ' οὕτε τοῦτο συμβαίνει. Ὁ ὑπερκόσμιος χριστιανισμὸς τῆς Ἀσίας συνεδέθη ὑπὸ τῶν Βαλκανικῶν λαῶν κατὰ ἰδιαιτέρον τρόπον μετὰ τὸ ζωντανὸν παρόν, ἐνῶ ἡ Ἐκκλησία ἐξυψώθη εἰς ἀσφαλέστατον καταφύγιον καὶ ἄσυλον τῆς ἐθνικῆς σκέψεως κατὰ τὴν Τουρκικὴν κυριαρχίαν. Τὸ δόγμα τῆς δὲν ἐπενήργησε διόλου εἰς τὴν ψυχὴν τῶν ἔθνων. Κατὰ μέγα μέρος ἐξεχριστιανίσθησαν οἱ λαοὶ τῆς Νοτιοανατολικῆς Εὐρώπης πολὺ ὀλιγώτερον ἀπὸ τοὺς Ρουμᾶνους ἢ καὶ τοὺς παλαιοὺς Γερμανοὺς. Τὸ εἰδωλολατρικὸν στοιχεῖον ἐξακολουθεῖ νὰ παραμένῃ ἀκόμη ἐν ἀφθονίᾳ εἰς τὴν φαντασίαν καὶ τὰ ἔθιμα, παραλλήλως πρὸς τοὺς χριστιανικοὺς τύπους καὶ ἀπαιτήσεις. Καὶ ὁμοίως

συμβάλλει εις την απόκτησιν υπό τῶν Βαλκανίων τοῦ ἰδιαιτέρου των χαρακτῆρος.

Εἰς τὴν πραγματικότητα εἶναι ὀλιγώτερον φυλετικά ἢ θρησκευτικά παρατηρήσεις αἰτινες ὀδηγοῦν τὸν ἐπιτόλαιον παρατηρητὴν εἰς τὴν ἐσφαλμένην κρίσιν του περὶ τῶν κρατῶν τῆς Νοτιοανατολικῆς Εὐρώπης ἢ αἱ λαϊκά ἰδιοτυπία καὶ συγκρούσεις ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς Τουρκοκρατίας.

Ὁ μιναρές, ἡ γυναῖκα μὲ τὸν φερετζέ, καὶ τὸ περίεργον ταγάρι τῶν ἐπαρχιωτικῶν πόλεων καὶ κωμοπόλεων τῆς Βοσνίας, τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Ἀλβανίας εἶναι πράγματι ἐντυπωσιακά ἀποδείξεις ἑνὸς πνεύματος τὸ ὁποῖον παραμένει ξένον πρὸς τὴν Δύσιν, τὸ ὁποῖον καίτοι εἶναι πραγματικὸν καὶ ζωντανὸν ἐμπνέει μόνον μικρὸν ποσοστὸν τῶν ἀνθρώπων, οἵτινες κατοικοῦν εἰς τὴν Βαλκανικὴν χερσόνησον: Καὶ ἀπὸ τὰ 5 τοῖς ἑκατόν, περὶ τῶν ὁποίων περίπου πρόκειται, τὸ μεγαλύτερον μέρος εἶναι μὲν μωαμεθανικοῦ δόγματος, ἀλλ' ἀνήκει εἰς τὸν νοτιοσλαβικὸν καὶ ἀλβανικὸν λαόν. Εἰς τὰ Μουσουλμανικά τεμῆνη δὲν προσκυνοῦν πλέον Τούρκοι, ἀλλ' Εὐρωπαῖοι! Καὶ εἰς τὴν μέλλουσαν γενεάν, θὰ ἀνακαλύψῃ ἀκριβῶς ἡ Τουρκικὴ νεολαία, ἥτις ἀφῆρθέη ἀπὸ τὸν ὀρθόδοξον Ἰσλαμισμὸν χάρις εἰς ἀνατρεπτικὰς μεταρρυθμίσεις τοῦ Κεμάλ Ἀτατούρκ, πόσον ἐλαχίστην σχέσιν ἔχει μὲ τὸν πληθυσμὸν τῶν νοτίων Βαλκανίων, ἐκεῖθεν τῶν ἰδικῶν των συνόρων.

Τουναντίον δὲν ἀμφισβητεῖται καθόλου ἡ ἐπίδρασις τῆς Ἀνατολῆς ἐπὶ τῆς Βαλκανικῆς νοτροπίας. Εἰς τὰ ἔθιμα καὶ τὰ ἐνδύματα, τὸν ρυθμὸν τῆς ζωῆς καὶ τὸν τρόπον τῆς σκέψεως ἀνακαλύπτομεν πολλὰ ξενικά ἴχνη, αἵτινα πρέπει νὰ ἐξετασθοῦν μὲ ἄλλο μέτρον, παρ' ὅ,τι ἔχομεν συνηθίσει εἰς ἄλλας περιπτώσεις νὰ χρησιμοποιοῦμεν. Ἀλλ' ἰδίως ἐδῶ θὰ ἐχρειάζετο ἐγγυτέρω ἐξέτασις, ἵνα διακρίνωμεν τὸ πραγματικῶς ἀνατολικὸν ἀπὸ ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἰδιάζει εἰς τὸν Σλαβικὸν χαρακτῆρα καὶ τὴν φύσιν τοῦ διεισδύσαντος παλαιοῦ πληθυσμοῦ. Καὶ τὸ ὁποῖον δὲν δύναται νὰ ἐξηγηθῇ ἀπὸ τὴν πρόσληψιν ἀνατολικῶν ἐθίμων, ἀλλὰ ἀπλῶς προκύπτει ἀπὸ τὸ προηγούμενον μίᾳς ἐπὶ αἰῶνας παραταθείσης δουλείας.

Ὁ ἱπποτικὸς Ὄθωμανός, ὅπως μάλιστα τὸν φαντάζονται τὰ ἠρωϊκὰ ἔπη, ὁ ἔθνικὸς ἀντίπαλος, πραγματικῶς δὲν ἔχει καμίαν σχέσιν μὲ τὴν ὑποβιβαστικὴν ἔννοιαν τῆς λέξεως «ἀνατολικός». Εἶναι πλέον καιρὸς νὰ ἐξαφανίσωμεν ἕνα ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς ἀπελευθερώσεως τῶν Βαλκανίων παρφημένον ψεῦδος.

Γνωρίσματα τὰ ὁποῖα εἴμεθα ἔτοιμοι νὰ καλέσωμεν ἀνατολικά, ὅπως π. χ. δωροδοκία, ὑποκρισία, ἔλλειψις καθαριότητος καὶ ἀναξιοπιστία δὲν ἀπαντῶνται διόλου εἰς τὰ Βαλκάνια, ἀλλὰ τὰ συναντῶμεν παντοῦ ὅπου παρέμεινεν ἐπὶ μακρὸν ἕνας λαὸς ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν ἑνὸς ἄλλου, καὶ μάλιστα ὅπου ἔπρεπε νὰ ὑπομείνῃ τὴν δεσποτικὴν πίεσιν ἰδικῶν του κυριάρχων.

Ὁ κάτοικος τῶν Βαλκανίων, πάντοτε ἰδίᾳ ὁ ἀπελευθερωθεὶς ἐκ τοῦ παλαίθθεν καθωρισμένου τρόπου ζωῆς, τὸν ὁποῖον ἔχει ἐξαφανίσει ἢ Δυτικὴ μεγαλόπολις μὲ τοὺς θορύβους της καὶ τὸν ταραγμένον μηχανισμόν της, παρουσιάζεται καὶ σήμερον εἰς πολλὰς περιπτώσεις μεταξύ μας ὡς ξένος. Δὲν ἀνήκει πλέον οὔτε εἰς τὸν παλαιόν, ἀλλ' οὔτε εἰς τὸν νέον κόσμον καὶ ἔχει χάσει τὴν ἐσωτερικὴν του σοβαρότητα.

Ἐπειδὴ εἶναι ἐκεῖνος, μὲ τὸν ὁποῖον κυρίως θὰ ἀσχοληθῶμεν εἰς τὸ

ἐξῆς, σχηματίζεται ἐπὶ τῇ βάσει αὐτοῦ ἡ παράστασις μας περὶ τοῦ βαλκανικοῦ τύπου, καίτοι γνωρίζομεν, καίτοι, θὰ ἔπρεπε μᾶλλον νὰ γνωρίζωμεν, ὅτι εἰς οὐδένα λαὸν ἐνσωματώνει ὁ ἀριστοκράτης ἀμιγῆ τὸν χαρακτῆρα τοῦ ἔθνους. Ὅστις παρὰ ταῦτα ἔρχεται εἰς ἐπαφὴν μὲ τὸ βαλκανικὸ χωρὶ καὶ τὸν χωρικὸν τῶν Βαλκανίων, οὗτος κατορθώνει πολὺ σύντομα νὰ πλησιάσῃ πρῶτον τὴν Βαλκανικὴν ψυχὴν καὶ νὰ γίνῃ οἰκείος πρὸς κόσμον ἀπὸ τὸν ὁποῖον δὲν ἐγνώριζε τίποτε προηγούμενως.

Ὁ Βαλκανικὸς κόσμος αὐτὸς τοῦ παρουσιάζεται ξένος, ὅχι ὅμως καθ' ὄν τρόπον μίᾳ Βαλκανικῇ πόλιν: μεταξύ τῶν ξένων ἀνακαλύπτει αἰφνιδίως χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τὰ ὁποῖα τὸν ἀφοροῦν, τὰ ὁποῖα τοῦ παρουσιάζονται κατὰ θαυμαστὸν τρόπον, ἀλλὰ καὶ πάλιν ἐξοικειώνεται μυστικοπαθῶς πρὸς αὐτὰ.

Ἀρχίζει νὰ ἀναγνωρίσῃ, ὅτι ἐδῶ ὑπολάμπει ἕν ἀπαύγασμα τοῦ κόσμου, ὅστις ὑπῆρξεν ἄλλοτε, ἀλλ' εἰς τὸ μακρυνὸν παρελθόν, ὅχι ὑπὸ φυλετικὴν ἢ θρησκευτικὴν ἔποψιν, ἀλλ' ὡς κόσμος παλαιᾶς προγονικῆς κληρονομίας.

Τὰ ὑψηλὰ ἰδεώδη τῆς παλαιᾶς ἠρωϊκῆς ἀρχαιότητος, τὴν ὁποῖαν ἀνακλοῦν τὰ ποιήματα τοῦ Ὀμήρου, τὸ ἀγροτικὸν ἀλλ' ἀνδρείον Λάτιον, ὁ Βόρειος κόσμος τῶν ἡρώων μὲ τὸ ἀπαισιόδοξον καὶ συγχρόνως εὐχάριστόν του πολεμικὸν πνεῦμα: ὅλα αὐτὰ ζοῦν ἀκόμη εἰς τὸ βαλκανικὸ χωρὶ, ὅχι βεβαίως μὲ διανοητικὰς ἀξιώσεις, ἀλλ' ὑπὸ τὸν τύπον ἀπλοϊκῆς ζωῆς. Εἶναι περιττὸν νὰ προσπαθῶμεν νὰ περιγράψωμεν τὸν κάτοικον τῶν Βαλκανίων ὡς ρωμαντικόν· γνωρίζομεν κάλλιστα ὅτι εἰς τὰς λαμπρὰς σελίδας τοῦ χαρακτῆρος του ἀντιτάσσονται ἕτεραι ἀπελπιστικῶς μαῦραι.

Δὲν λησμονοῦμεν ὅτι ἐὰν παρέμεναν τὰ Βαλκάνια τοιαῦτα ὁποῖα ἦσαν, θὰ εἶχαν καταδικασθῇ πιθανῶς εἰς κατὰπτωσιν, διότι ἡ ἐνότης δύναται νὰ ὑπάρξῃ μόνον, ἀπὸ τὴν διάρκειαν μίᾳς ὁμάδος ὁμοτύχων καὶ μεταξύ των ὑποβεβλημένων εἰς ρυθμὸν κρατῶν, ἀλλὰ ἡμεῖς ἔχομεν τὴν ἐντύπωσιν ὅτι πλησιάζομεν τὴν ἀλήθειαν ὅταν ἀπαιτῶμεν νὰ κρημνίσθῃ ὁ μεσότοιχος μεταξύ Βαλκανίων καὶ τῆς λοιπῆς Εὐρώπης, διότι μέχρι σήμερον 50 ἑκατομμύρια ἀνθρωποὶ ἀπεκλείσθησαν ἀδίκως ἀπὸ κοινωνίαν εἰς τὴν ὁποῖαν εἶχαν ταχθῇ, ἀπὸ τὸν Θεόν καὶ τὸ Δίκαιον, νὰ ζήσουν.

Εἶναι ἄρα γε ἐκπληκτικὸν ὅτι τὸ αἶτημα τοῦτο ὑπεστηρίχθη εἰς τὴν Γερμανίαν; Δὲν ὑπῆρξαν ἀνέκαθεν οἱ Γερμανοὶ κάτοχοι τμήματος τῆς Βαλκανικῆς ζωῆς, δὲν ὑπῆρξαν εἰς τὸ πνευματικὸν πεδῖον ἀναζωογονηταὶ καὶ καθοδηγηταὶ ὅσον οὐδεὶς ἄλλος λαὸς τῆς Εὐρώπης; Ἀνήκομεν εἰς τὰ Βαλκάνια—μὲ τοὺς Σάξωνας οἵτινες ἀποφασιστικῶς συνέπραξαν εἰς τὴν ἐξέλιξιν τοῦ ρουμανικοῦ (καὶ δὴ τοῦ οὐγγρικοῦ) πολιτισμοῦ· μὲ τοὺς Σουάβους, εἰς τοὺς ὁποῖους ὀφείλεται ἡ οἰκονομικὴ διοργάνωσις τῆς κοιλάδος τοῦ Δουνάβεως, μὲ τοὺς Γερμανοὺς τῆς χώρας μὲ τίς δεξυῆς (Buchten τμήμα τῆς ἐπαρχίας Baden) οἵτινες ἀπὸ ἕνα ἐντελῶς περιωρισμένον τμήμα τῆς χώρας κατάρθωσαν ἐντὸς ὀλίγων δεκαετηρίδων νὰ δημιουργήσουν ἀνθοῦσαν ἐπαρχίαν. Μὲ τοὺς Γερμανοὺς τέλος τῆς Βεσσαραβίας, τῆς Τρανσυλβανίας, τῆς Δοβρουτσᾶς, τοῦ Σεργείου (Mitrrovicza) τῆς Σλαβονίας, τῆς Βοσνίας τοῦ Γκοισέ—τὸ γεγονός ὅτι πολλὰ τμήματα τῶν λαῶν τούτων ἐπέστρεψαν εἰς τὸ Reich δὲν δύναται διόλου νὰ μειώσῃ τὴν σημασίαν τῶν κατορθωμάτων τοῦ παρελθόντος.

Περιοχὴ τῆς χώρας μας ἥτις προσηλώθη μὲ χιλιάδας ἰσχυροὺς δε-

σμούς, εις τὸν πολιτισμὸν τῆς Μεσευρώπης καὶ τῆς ὁποίας τὰ Γερμανικά ἀποτελοῦν τὴν φυσικὴν γλώσσαν συναναστροφῆς—τμήμα τῆς ἠείρου τοῦ ὁποῖον ὑπερασπίζουσι Γερμανικά στρατεύματα, ἔλαβεν ἀνάπτυξιν ὑπὸ Γερμανοῦς ἡγεμόνας καὶ βασιλεῖς : Καὶ δέον νὰ θεωρηθῆται ὑπὸ τοῦ γερμανικοῦ λαοῦ ἕνας τῶν κυριωτέρων συνεταίρων, δὲν δύναται νὰ ζήσῃ συνεχῶς εἰς δυτικὸν κύκλον πολιτισμοῦ ἕνεκα ἀκριβῶς τῆς αἰτίας ὅτι εἰς τὸ παρελθὸν αὐτὸ προσέφερε τὰ περισσότερα θύματα πρὸς προάσπισιν τῆς Εὐρώπης ἀπὸ μίαν ἐχθρικὴν εἰσβολήν.

Ἐὰν ἀνατρέξωμεν ὁμῶς εἰς τὴν παλαιότεραν ἱστορίαν, τότε καθίσταται ἐντελῶς φανερόν ὅτι ἡδυνήθη νὰ λησμονήσῃ ἢ προωδευμένη Εὐρώπη τοῦ 19ου αἰῶνος, ὅτι ὀφείλει εἰς τὰ Βαλκάνια σπουδαῖα στοιχεῖα διὰ τὴν ἀνόρθωσιν τοῦ πολιτισμοῦ τῆς καὶ τῆς ὕλικῆς τῆς ὑπάρξεως. Ὑπερβάλλομεν μὴ-ποῖς ὅταν παραδεχόμεθα, ὅτι τὸ λίκνον τῆς Δύσεως ὑπῆρξεν ἢ Νοτιοανατολικὴ Εὐρώπη ; Ἡμεῖς πάντοτε θ' ἀρνηθῶμεν νὰ κάμωμεν βασικὴν διάκρισιν μεταξὺ τῶν παραλίων τῆς Μεσογείου, τοῦ Δυτικοῦ πρωῖμου πολιτισμοῦ καὶ τῶν πρὸς βορρᾶν κειμένων καὶ εἰς τὸ ἱστορικὸν σκότος βυθισμένων χωρῶν.

Ἡ ἱστορία τῆς πρώτης ἐγκαταστάσεως εἰς τὴν Ἑλλάδα θὰ διεφωτίζετο ἐλάχιστα, ἐὰν ἐδικαιούμεθα νὰ ἰσχυρισθῶμεν ὅτι τὸ ἐσωτερικὸν τῶν Βαλκανίων δὲν συνεισέφερε τίποτε εἰς τὸν κλασσικὸν πολιτισμὸν τῶν Ἑλλήνων. Δὲν ἡδυνήθη μὴπως νὰ ἐκπληρώσῃ εἰς τὴν πρώτην γραμμὴν τὸν ρόλον ἐνὸς Κράτους διόδου ; — Δὲν δυνάμεθα ἀσφαλῶς νὰ λησμονήσωμεν ὅτι ὁ Φίλιππος καὶ ὁ Ἀλέξανδρος κατήγοντο ἀπὸ τὴν Μακεδονίαν.

Ἐφάνη δυνατὸν ὅτι θὰ ἰκανοποιούντο οἱ Ἕλληνες νὰ ἴδουν ἀρχηγούς εἰς αὐτὰ τὰ πρόσωπα, τὰ ὁποῖα ἔτυχον ἐπιμελοῦς ἑλληνικῆς μορφώσεως — καὶ σήμερον φαίνεται σαφέστερον ὅτι διὰ πρώτην φοράν ἐκ τῆς Μακεδονίας συνεταράχθη ἢ Ἀνατολὴ ἀπὸ τὰς θυελλώδεις ἐκδηλώσεις τῆς Δύσεως πρὸς ἐπικράτησιν.

Θὰ κατῶρθωναν οἱ Ρωμαῖοι τῆς Αὐτοκρατορίας νὰ ἰκανοποιηθοῦν ἀπὸ τὸ εἰρηνευτικὸν ἔργον των εἰς τὰς βαλκανικὰς ἐπαρχίας—δὲν ἦλθε μὴπως ἢ ἡμέρα κατὰ τὴν ὁποίαν τὸ κέντρον τοῦ βάρους μετετέθη ἀπὸ τὰ Ἀπέννινα εἰς τὰ Βαλκάνια καὶ ἢ Σαρδική, ἢ σημερινὴ Σόφια δὲν ἀπετέλεσε τὴν καρδίαν τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους ; Δὲν ἐγεννήθησαν εἰς τὴν Νύσσαν ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος καὶ εἰς τὴν Ποδγορίτσαν ὁ Διοκλητιανὸς καὶ δὲν ἤρχισαν νὰ ὑποτάσσουσι τοὺς « βαρβάρους » μὲ τὸ χρῆμα, τὸ ὁποῖον εἶχαν δανεισθῆ ἀπὸ τοῦς Ρωμαίους κυρίους των ; Δὲν ἠτέν.ζαν τέλος οἱ Γερμανικοὶ λαοὶ καὶ μάλιστα μὲ πλήρες Δίκαιον τὴν Μεσευρώπην καὶ τὰς Βορείους νήσους καὶ χερσονήσους ὡς μητρικὴν γῆν, τῆς ὁποίας αἱ μυστικαὶ δυνάμεις συνέπραξαν εἰς τὴν αἴγλην καὶ τὸ μεγαλεῖον τῶν κρατῶν των ; Ὁ πρῶτος ἀληθῶς μεγάλος ἀρχηγὸς στρατοῦ, ὁ Θεοδώριχος, κατήγετο ἀπὸ τὰ Βαλκάνια καὶ ἀνετράφη εἰς τὴν αὐτὴν τοῦ Βυζαντίου, καὶ ὁ Γότθος ἐπίσκοπος Οὐλφιλᾶς ἀνέλαβε νὰ γράψῃ τὴν Βίβλον, ἐπὶ μετέπειτα βουλγαρικῶν ἐδαφῶν, εἰς γοθτικὴν γλῶσσαν μὲ ἀργυρᾶ ψηφία ἐπὶ ἐρυθρᾶς περγαμνῆς.

Ὅλαι αἱ ἀπαρχαὶ ὕψηλοῦ πολιτισμοῦ, οἱ κλασσικοὶ τύποι μαρμαρίνων ναῶν, τὸ ἔπος, τὸ δράμα, ἢ φιλοσοφία καὶ ἢ ἱστοριογραφία, ἢ μουσική, ἢ πολιτικὴ καὶ τέλος τὰ μαθηματικά δὲν ἐξεπήγασαν ἀπὸ τὸ νοτιώτερον τμήμα αὐτῆς τῆς Χερσονήσου καὶ τὰς παρ' αὐτὴν νήσους, τῆς Χερσονήσου τὴν ὁποίαν δυόμισι χιλιάδας ἔτη ἀργότερον ἠρέσκετο ἢ Δυτικὴ Εὐρώπη νὰ βλέπῃ ὡς κατοικουμένην ἀπὸ ζυφοκλόπους, ληστὰς καὶ ἀγραμμάτους ;

Καὶ ἐὰν ἤθελε κανεὶς δεχθῆ ὅτι ὁ κλασσικὸς πολιτισμὸς τῆς Ἑλλάδος ἀντεπροσώπευε τὸ εἰς ἑαυτὸ κεκλεισμένον σύνολον, τὸ εὐρισκόμενον εἰς ἀρραγῆ ἐπαφὴν μὲ τὰς πέριξ τῆς Μεσογείου ἐκτὸς τῶν Βαλκανίων χώρας, θὰ ἔπρεπε νὰ νομίσῃ ὅτι εἶχαν καταπέσει αἱ δυνάμεις τῶν Βαλκανίων ἕνεκα τῆς παρακμῆς τοῦ Ἑλληνικοῦ θαύματος :

Κατὰ τοὺς χρόνους κατὰ τοὺς ὁποίους ἢ Εὐρώπη μόλις εἶχεν ἀρχίσει νὰ ἀνοικοδομῆ ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τῆς ἀρχαίας παραδόσεως ἕνα ἰδικὸν τῆς πνευματικὸν καὶ ὕλικὸν κόσμον, δὲν ἐσυνέχισε τὸ Βυζάντιον ἄνευ διακοπῆς τὴν παλαιὰν παράδοσιν μὲ ἰδιάζοντα καὶ ἀξιοθαύμαστον τρόπον ;

Τὸ Βυζάντιον ἀποτελεῖ καὶ αὐτὸ Βαλκάνια, μίαν ἰσχυρὰν δυναμικὴν πηγὴν πνεύματος τῆς Δύσεως, τὰ ἔργα τῆς ὁποίας ἀπετέλεσαν, εἰς πολὺ μεγαλύτεραν κλίμακα ἀπὸ ὅ,τι ἐνομίσθη, τὰ θεμέλια τῆς Τουρκικῆς κυριαρχίας, ὥστε πολλὰ τὰ ὁποῖα παρουσιάζονται ὡς Τουρκικά, νὰ εἶναι εἰς τὴν πραγματικότητά μεταμορφωμένοι Εὐρωπαϊκαὶ ἰδιοκτησίαι : Ὡς ἢ ὑποδειγματικὴ διοίκησις τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους, κατὰ τὴν ἀκμὴν του, ἢ ὁ ρυθμὸς ἐκκλησιαστικῶν καὶ λαϊκῶν κτιρίων. Πρὸ πολλοῦ, οἱ εἰς τὸν κάτω ροῦν τοῦ Δουνάβεως ἐγκατεστημένοι καὶ ἐπὶ μακρὸν περιπλανηθέντες λαοὶ ὑπέκυψαν εἰς τὴν Βυζαντινὴν ἐπίδρασιν, εὐθὺς μόλις ἀνέκυψαν ἀπὸ τὸ ἱστορικὸν ἡμίφως καὶ ἔβαινον πρὸς πολιτικὴν ἀνεξαρτησίαν. Εἰς τὴν αὐτὴν τῆς Βρεσλαυίας ἢ εἰς τὰς μονὰς τῆς Ἀχρίδος λίμνης, ὑφίστατο πολιτισμὸς ὅστις ἡδύνατο νὰ ἀμιλληθῆ μὲ τὸν πολιτισμὸν ἰσχυρῶν κέντρων τῆς Δύσεως, καὶ εὐθὺς ὡς οἱ μοναχοὶ Μεθόδιος καὶ Κύριλλος ἀπὸ τὴν Θεσσαλονίκην, συγχρόνως μὲ τὸν χριστιανισμὸν μετέδωσαν βορειότερον μέχρι τοῦ Μοηπεν τοὺς Σλαυϊκοὺς γραφικοὺς χαρακτῆρας, ἀπετέλεσαν τὰ Βαλκάνια τὸ ὄρμητήριον τοῦ Ἀνατολικοευρωπαϊκοῦ χριστιανισμοῦ καὶ πολιτισμοῦ.

Ἄλλὰ πρέπει νὰ ἀναφέρωμεν περισσότερα. Αὕτη ἢ χάριν διαφωτισμοῦ ἐκστρατεία πρὸς ἀνατολάς, ἣτις ὑπῆρξεν ἰδιαιτέρας σημασίας διὰ τὴν πνευματικὴν καὶ κοινωνικὴν ἐξέλιξιν τοῦ Ρωσικοῦ λαοῦ, ἀνταπεκρίθη ὀλίγον ἀργότερα εἰς μίαν ὄχι μικροτέρας σημασίας κίνησιν, καὶ ἐπέτρεψε νὰ ἀναπτυχθῆ εἰς Βοσνίαν μία νέα καὶ ἐπὶ αἰῶνας ἐνεργοῦσα δύναμις. Ὁ Βογομιλισμὸς ἦτο κάτι πολὺ περισσότερον ἀπὸ μίαν ἐξέγερσιν δυσανασχετούτων Βουλγάρων—πολὺ περισσότερον ἀπὸ τὴν πλάνην μῆς αἰρέσεως κατὰ τὸ πρότυπον τῆς ὁποίας ἐνεφανίσθησαν ἄλλαι ἀμέτρητοι. Ἦτο μία ἀπελπίς διαμαρτυρία ἐναντίον τῆς καταδυναστεύσεως τοῦ ἀτόμου, ἐναντίον τῶν μεγάλων αὐθεντιῶν, τῆς ἐκκλησίας, τοῦ κράτους τῆς ἐξουσίας—ὑπῆρξεν ἢ διακήρυξις τῶν δικαιωμάτων ἐπὶ τῆς ἀτομικῆς ὑπάρξεως.

Ἡ νέα διδασκαλία διεδόθη ἀνὰ τὰ Βαλκάνια ὡς μία πυρκαϊὰ τῆς Στέπας, καταπολεμηθεῖσα δὲ μέχρις αἵματος εἰς τὴν Βοσνίαν μετεδόθη παρὰ ταῦτα περαιτέρω, εἰς τὴν Ἰταλίαν, καὶ τὴν Νότιον Γαλλίαν, ἐξῆψεν τοὺς ὀπαδοὺς τοῦ Πέτρου Βάλδου καὶ τῆς πόλεως Albι καὶ συνετέλεσεν εἰς τὴν μεγάλην μεταρρυθμιστικὴν μεταβολήν, ἣτις ἐξέψωσε τὴν Δύσιν εἰς νέαν βαθμίδα διαβιώσεως.

Διαπνέεται βεβαίως ὁ Βογομιλισμὸς ἀπὸ ἐλατήρια τὰ ὁποῖα δὲν εἶναι Εὐρωπαϊκῆς καταγωγῆς, ἀλλὰ ἢ μεταμορφωτικὴ του ἰκανότης, ἀπὸ τῆς καταστροφῆς εἰς τὴν ἀνόρθωσιν, ἀποτελεῖ ἐν τῶν πλέον ἐντυπωσιακῶν παραδειγμάτων, διὰ τὴν Βαλκανοευρωπαϊκὴν συνεργασίαν εἰς τὸ πνευματικὸν πεδῖον.

Ἡ πνευματικὴ αὕτη ἐπανάστασις ἐπήγαγεν ἀπὸ Βουλγαροσλαυικὴν

αίτιαν, με ὅλα ἐκεῖνα τὰ χαρακτηριστικὰ πνευματικῆς ἀκαταστασίας, ἧτις ἐχρειάζετο τὴν καταπραϋντικὴν καὶ ἀποσαφηνισμένην ἐπέμβασιν τῆς Ρωμανικῆς καὶ Γερμανικῆς ψυχῆς — ἐὰν δὲν ἤθελε νὰ φθάσῃ εἰς παντελεῖα καταστροφῆν.

Παραλλήλως συνεβάδισε μία μὲ ὄχι μικρότερας συνεπειᾶς ἐξέλιξις κατὰ τὴν ὁποίαν τὸ ἑλληνομεσογειακὸν στοιχεῖον ἐπεμβαίνει διὰ μίαν ἀκόμη φοράν εἰς τὰς μεταβολὰς τοῦ δυτικοῦ κόσμου — ἀλλὰ πάλιν εἰς ἐμπαθῆ στάσιν ἐναντίον τῆς κρατοῦσης πνευματικῆς τάξεως.

Ἐνσαρκοῦται εἰς τὴν μορφήν τοῦ Ἑλληνος λογίου καὶ πολιτικοῦ Πλήθωνος Γεμιστοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον τὸ ἀνδρικὸν πνεῦμα τῆς Σπάρτης, τὸ συνδεδεμένον μὲ τὸ ἔδαφος, βαλκανικὸν πνεῦμα, ἦλθεν εἰς ἀντίφασιν πρὸς τὴν φιλεργίαν τῆς κολπώδους ἀκτῆς.

Εἰς τὴν Φερράραν, ἐκήρυξεν οὗτος μίαν νέαν εἰδωλολατρείαν, γεννηθεῖσαν ἀπὸ τὸ ἀρχαῖον πνεῦμα καὶ στηριχθεῖσαν εἰς τὰς πνευματικὰς καὶ τεχνικὰς προόδους δεκατριῶν αἰώνων, ὡς ἀντιπρόσωπος μιᾶς μεταβολῆς τὴν ὁποίαν ἠσθάνετο καθ' ὅλας τῆς τὰς πλευράς. Ἔλαβε μέρος εἰς τὴν ἰδρυσιν τῆς πρώτης Ἀκαδημίας ἐν Μέσῃ Ἰταλίᾳ, καὶ ἤνοιξε τὴν ὁδὸν τῆς Ἰταλικῆς ἀναγεννήσεως, ἧτις παραχρῆμα ἐπέτρεψε νὰ ἀναπτυχθῇ εἰς Γαλλίαν καὶ Γερμανίαν μία νέα καὶ τοὺς ἀνθρώπους τῆς Δύσεως μεθύσκουσα τάξις τοῦ κόσμου.

Ἐπάρχει κανεὶς ἀκόμη ὅστις διστάζει νὰ δώσῃ εἰς τὰ Βαλκάνια τὴν θέσιν των εἰς τὸν Εὐρωπαϊκὸν Ἀρειὸν Πάγον; — Καὶ μόνον διὰ τὴν αἰτίαν, ὅτι μετὰ τὴν μάχην τοῦ Μοχάτς κατέρχεται σιγὰ - σιγὰ ἐν παραπέτασμα ἐπὶ τῶν νοτιοανατολικῶν χωρῶν τῆς Εὐρώπης;

Μόνον διότι σήμερον κατόπιν χιλιαπλασίας πνευματικῆς ἀκμῆς ἔγινεν ἔκκλησις πρὸς τὸ αἶμα καὶ τὴν ζωὴν, τοῦ κατοικοῦ τῶν Βαλκανίων ἵνα διαφυλάξῃ τὸν Δυτικὸν πολιτισμὸν, θέλομεν ν' ἀποκλείσωμεν τὰ Βαλκάνια ἀπὸ τὴν Εὐρώπην, ἐνῶ αὐτὰ μᾶς ἐβοήθησαν νὰ διαφυλάξωμεν τὰ ἱερώτερα ἀγαθὰ τῆς χώρας μας; Χαϊδοῦκοι, Οὐσκόκοι, Γενίτσαροι, κλέφτες καὶ ἀντάρται ἐπείσαν ἀγωνιζόμενοι ὑπὲρ καὶ ὄχι ἐναντίον τῆς Εὐρώπης!

Εἰς τοὺς ἐπὶ αἰῶνας ὀλοκλήρους κρατήσαντας ἀγῶνάς των ὀφείλεται τὸ ὅτι τὰ σπουδαιότερα κέντρα τοῦ πολιτισμοῦ μας δὲν ἠρημώθησαν καὶ ὅτι παρέσχον τὰ τελευταῖα, ἐξαιρετικῶς καρτερικὰ καταφύγια διὰ περιτρόμους καὶ εἰς ἀσφυκτικὴν ἄγνοιαν εὑρισκομένους ἀνθρώπους.

Σπανίως ἐχλευάσθη περισσότερο μία ἡρωϊκὴ πράξις. Οἱ ἀπόγονοι τῶν ἀθανάτων ἡρώων ἐφαίνοντο εἰς τὴν προηγούμενην γενεάν καλοὶ μόνον ὅπως χρησιμεύσουν ὡς βωβὰ πρόσωπα εἰς ἀνουσίους ὀπερέττας, τῶν ὁποίων βεβαίως τὸ περιεχόμενον ἄφηνε νὰ διερωτᾶται κανεὶς, ἂν τὸ Βαλκανικὸν αἶμα δὲν εἶχε χυθῆ ματαίως.

Ὅχι, τὰ Βαλκάνια ἀποτελοῦν Εὐρώπην ὅπως καὶ κάθε τμῆμα τῆς ἡπείρου μας καὶ ὅπου ταῦτα δὲν ἠδυνήθησαν νὰ παρακολουθήσουν τὴν Δυτικὴν ἐξέλιξιν, θὰ ἐπανορθώσουν μὲ τὸν καιρὸν τὴν παράλειψιν.

Τοιοτοτρόπως ἀπεκτήσαμεν τὴν ἀφετηρίαν ὅπως σκεφθῶμεν ποῖαν ἀρά γε θέσιν δεόν νὰ καταλάβουν τὰ Βαλκάνια εἰς τὴν νέαν Εὐρώπην, ἐὰν προτιμοῦν νὰ ἀποτελέσουν κύτταρον τάξεως, ἢ νὰ παραμείνουν ἡ πυριταποθήκη τῆς ἡπείρου μας. Ὑπεδείξαμεν ἤδη συντόμως διατὶ τὸ Γερμανικὸν ἔθνος περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλον λαὸν τῆς Εὐρώπης ἔχει καθήκον νὰ ὑπερασπίσῃ ὠρισμένα δικαιώματα καὶ νὰ ἐκπληρώσῃ ὠρισμένα καθήκοντα.

Ἐὰν κατὰ τὰς πρὸ ἡμῶν δεκαετηρίδας δὲν ἀνεγνωρίσθησαν τὰ δικαιώ-

ματα καὶ τὰ καθήκοντα καθ' ὅλην τὴν ἕκτασιν, τοῦτο ὀφείλεται προ παντὸς εἰς δύο λόγους: ἡ μικρογερμανικὴ σκέψις μᾶς ἀπέκλεισε ἀπὸ τὰ Νότια κράτη καὶ ἐξ ἄλλου ξέναι δυνάμεις κατώρθωσαν νὰ καταστήσουν ἀκατανοήτους τὰς Βαλκανικὰς σχέσεις μὲ τὸν Γερμανικὸν λαόν, πολιτισμὸν καὶ οἰκονομίαν, καὶ νὰ περιορίσουν τοὺς λαοὺς τῶν Βαλκανίων εἰς πολιτικὰς κατευθύνσεις, αἱ ὁποῖαι ἀντέκειντο πρὸς γεωγραφικὰ καὶ ἱστορικὰ δεδομένα.

Συμφώνως πρὸς τὰς ἀδιασείστους πεποιθήσεις μας, ἡ τελευταία σημασία τῶν συνταρακτικῶν συμβάντων, κατὰ τὰ δύο παρελθόντα ἔτη, ἀποβλέπει εἰς τὸ νὰ κάμῃ νὰ παραμερισθοῦν αἱ δύο αὐταὶ πλάναι.

Δρ. ΦΡΑΝΤΣ ΤΙΡΦΕΛΑΝΤΕΡ

Ο ΝΑΠΟΛΕΩΝ ΚΑΙ Η ΡΩΣΣΙΑ

Τοῦ κ. LOUIS REYNAUD¹

Τὴν 22 Ἰουνίου 1941, κατὰ τὴν αὐγὴν, τὰ Γερμανικὰ στρατεύματα εἰσέδυσαν εἰς τὴν Ρωσσίαν. Τὴν νύκτα τῆς 23 πρὸς τὴν 24 Ἰουνίου 1812, ἡ Μεγάλη Στρατιὰ τοῦ Ναπολέοντος διέβαινε τὸν Νιέμεν διὰ νὰ εἰσβάλῃ εἰς τὴν Τσαρικήν Αὐτοκρατορίαν. Μετὰ 129 ἔτη, τὸ αὐτὸ φαινόμενον: Ἡ ἰσχυρότερα στρατιωτικὴ δύναμις τῆς Εὐρώπης ριπτομένη κατὰ τοῦ Ρωσικοῦ κολοσσοῦ, διὰ νὰ ἐξουδετερώσῃ μίαν ὀλοὴν σαφεστέραν ἀπειλήν. Πῶς νὰ μὴ γίνῃ ἡ σύγκρισις; Ἡ σύγκρισις αὐτὴ θὰ εἶναι δι' ἡμᾶς διδακτικὴ. Λαμβάνοντες ὑπ' ὄψιν ὅτι ἀπέμεινεν ἀμετάβλητον καὶ ὅτι μετεβλήθη, θὰ ἴδωμεν καλύτερα τὸ τρομακτικὸν γεγονός, τὸ ὁποῖον ἐξελίσσεται ὑπὸ τὰ ὄμματά μας, θὰ ἀντιληφθῶμεν ἀκριβέστερον τὸ μεγαλεῖον του, θὰ ἐννοήσωμεν καλύτερα τὴν ἐξέλιξιν του, τὴν σημασίαν του καὶ τοὺς πιθανοὺς ἀντικτύπους του.

Ο ΤΣΑΡΟΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ

Δὲν εἶναι μόνον ὁ Γερμανορωσσικὸς πόλεμος ποὺ φέρει εἰς τὸν νῦν μας ἀναποτρέπτως τὸν πόλεμον τοῦ 1812. Τὰ προηγηθέντα τῆς ρήξεως, εἰς τὰς δύο ἐποχὰς, παρουσιάζουν περιέργους ὁμοιότητας, εἰς τὰς ὁποίας ὅσον καὶ κατὰ τὸν ἀγῶνα αὐτόν, τὰ μόνιμα γνωρίσματα τοῦ Ρωσικοῦ χαρακτήρος ἀποκαλύπτονται εἰς τὸν παρατηρητήν, ὁ ὁποῖος γνωρίζει νὰ διακρίνῃ τὸ οὐσιῶδες ἀπὸ τὰς στιγμιαίας καὶ ἐπιφανειακὰς διαφορὰς.

Ἡ Ρωσσία εἰσῆλθε πολὺ ἀργά — εἰς τὸ τέλος τοῦ 1798 — καὶ ὑπὸ τὴν παρακίνησιν τῆς Ἀγγλίας εἰς τὸν ἀγῶνα, τὸν ὁποῖον διεξήγον αἱ μοναρχίαι ἐναντίον τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως. Ἐτέλει τότε ὑπὸ τὸ σκῆπτρον τοῦ Παύλου Α', ἐνὸς Τσάρου ἐξάλλου καὶ φαντασιοπλήκτου. Ὁ στρατηγὸς του,

¹) Ἱστορικὸς καὶ δημοσιολόγος καὶ ἐκ τῶν τακτικῶν συνεργατῶν τῆς «Ἐπιθεωρήσεως τῶν Δύο Κόσμων» καὶ τῆς «Illustration».

ὁ περίφημος Σουβάρωφ, ἀφοῦ ἐνίκησε κατ' ἐπανάληψιν τὰ Γαλλικὰ στρατεύματα εἰς τὴν Ἰταλίαν, ἐνίκηθη ὁ ἴδιος εἰς Ζυρίχην ἀπὸ τὸν Μασσέναν. Παῦλος ὁ Α', ἐξωργισμένος ἤδη κατὰ τῆς συμμάχου Αὐστρίας, ἔλαβεν ἐκ τούτου ἀφορμὴν ὥπως ἀποσυρθῆ τῆς συμμαχίας. Κάτι περισσότερο: Συγκινηθεὶς ἀπὸ μίαν πράξιν γενναϊόφρονα τοῦ Βοναπάρτου, ὁ ὁποῖος ἀπηλευθέρωσεν ἄνευ τοῦ ὄρου τῆς ἀμοιβαιότητος τοὺς Ρώσους αἰχμαλώτους μετὰ καινουργίᾳ ἐξάρτυσιν, ἐστράφη πρὸς τὴν Γαλλίαν καὶ συνεκρότησεν ἐναντίον τῆς Ἀγγλίας τὸν Συνασπισμὸν τῶν Οὐδετέρων. Ἡ πρωτοβουλία αὕτη, ἄλλως τε ὑπῆρξεν ἀφορμὴ τοῦ θανάτου του. Τὴν νύκτα τῆς 23 πρὸς τὴν 24 Μαρτίου 1801 συνωμόται τὸν ἐδολοφόνησαν εἰς τὸ ἀνάκτορόν του, ὀλίγας ἡμέρας πρὶν ὁ Ἀγγλικὸς στόλος βομβαρδίση τὴν Κοπεγχάγην διὰ νὰ τιμωρήσῃ τὴν Δανίαν, ἥτις μετέσχεν εἰς τὸν Συνασπισμὸν τῶν οὐδετέρων. Ἡ προέλευσις τῆς συνωμοσίας ἦτο φανερά. Ἀλλ' αὕτη δὲν ἠμπόδισεν Ἀλέξανδρον τὸν Α', τὸν υἱὸν καὶ διάδοχον τοῦ Παύλου, νὰ προσεγγίσῃ τὴν Ἀγγλίαν, τὴν ἐμπνεύσασαν τὸ ἔγκλημα. Κατὰ τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1805 ἔκαμεν ἕνα ἐπὶ πλέον βῆμα: Ἐγίνε σύμμαχος τῆς Ἀγγλίας. Ἦτο ἡ στιγμή κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ Ἀγγλία ἐπισημάνθη ἐξήτει πυρετωδῶς ἐπὶ τῆς ἡπειρωτικῆς Εὐρώπης ἐκούσια θύματα, δυνάμενα νὰ τὴν ὑποκαταστήσουν εἰς τὸν ἀγῶνα. Δὲν ἐφείδετο χρήματος. Ἐκτὸς μιᾶς ἐνισχύσεως οἰκονομικῆς ἐφ' ἅπαξ, ἡ κυβέρνησις τοῦ Λονδίνου ὑπέσχετο 1,250,000 χρυσᾶς λίρας στερλίνας διὰ κάθε ἑκατοντάδα χιλιάδων ἀνδρῶν, ἡ ὁποία θὰ ἐτίθετο ἐπὶ ποδὸς πολέμου. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐπέτυχεν τὴν συνεργασίαν τῆς Ρωσσίας καὶ τῆς Αὐστρίας. Ἀλλὰ καὶ οἱ δύο ἠττήθησαν εἰς Ἀούστερλιτς. Ὁ Ναπολέων θὰ ἔπρεπε νὰ ἐκμηδενίσῃ ἢ νὰ αἰχμαλωτίσῃ τὸν Ρωσικὸν στρατόν. Ἀλλ' εἶχε τὰ σχέδιά του ἐν σχέσει μετὰ τὸν Ἀλέξανδρον, τὸν ὁποῖον τὸ περὶ τῆς νίκης τοῦ Ἀούστερλιτς πολεμικὸν δελτίον ἐπεριποιεῖτο παραδόξως. Ἀναμφιβόλως ἠλπίζεν ὅτι θὰ ἠδύνατο νὰ τὸν προσοικειωθῆ μετὰ μίαν μεγαλόφρονα χειρονομίαν, ὅπως ἄλλοτε ὁ Τσάρος Παῦλος Α'. Ἡ Αὐστρία, ὁπωσδήποτε, ἐπλήρωσε μόνη τὰ ἔξοδα τῆς ἡττης.

Ἀλλ' ὁ Ἀλέξανδρος ἦτο φύσις περισσότερο παρ' ὅσον ἐφαντάζετο ὁ Ναπολέων περίπλοκος. Ὁπισθεν τοῦ γόητος αὐτοῦ ἡγεμόνος, μετὰ τοὺς εὐρωπαϊκοὺς τρόπους συμπεριφορᾶς, τοῦ ἀριστοκράτου ἀπὸ κεφαλῆς μέχρις ὀνύχων, ὀμιλῶντος θαυμασίως τὴν Γαλλικὴν καὶ ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ἐπιτηδευομένου ἰδέας φιλελευθέρων, ἡγεμόνος μεγαθύμου, ὑπῆρχεν ὁ μυστικοπαθὴς Ρώσος, ὁ γεμᾶτος ἀπὸ τὰς ἀκορέστους φιλοδοξίας τοῦ λαοῦ του, ἔτοιμος εἰς πᾶσαν θυσίαν διὰ νὰ τὰς πραγματοποιήσῃ, — ταυτοχρόνως ἐπίμονος καὶ ἐλαστικός, ὀπισθεν πλαστῆς εἰλικρινείας, πάντοτε ἀποβλέπων εἰς τὸν σκοπὸν του. Καίτοι ὁ Ναπολέων τοῦ ἐφείσθη, ἐτέθη ἐκ νέου ἀντιμέτωπός του τῷ 1805, παρὰ τὸ πλευρὸν τῆς Πρωσσίας, εἰς σύρραξιν τὴν ὁποίαν προεκάλεσε πάλιν ἡ κυβέρνησις τοῦ Λονδίνου. Εἰς Eylau καὶ Φρίδλανδ τὰ στρατεύματά του ἀποπειρῶνται νὰ σταματήσουν τοὺς Γάλλους εἰς αἵματηρὰς μάχας. Ὁ Ναπολέων αὐτὴν τὴν φορὰν θὰ ἐκδικηθῆ τὸν Ἀλέξανδρον ἐπιδειχθέντα ἀγνώμονα πρὸς αὐτόν; Ὁχι. Εἰς τὴν συνάντησιν τοῦ Τιλισίτ, ἐπὶ μιᾶς σχεδίας εἰς τὸν Νιέμεν, τὴν 25 Ἰουνίου 1807 οἱ δύο ἡγεμόνες ἠσπάζοντο ἀλλήλους, ὠμίλουν φιλικά. Ὁ Ἀλέξανδρος διαπραγματεύεται μετὰ τὸν Ναπολέοντα ὄχι ὡς ἡττημένος, ἀλλὰ ὡς ἴσος, ὡς σύμμαχος. Εἰς ἀντάλλαγμα τῶν παραχωρήσεων, αἱ ὁποῖαι δὲν τοῦ στοιχίζουσι πολλὰ πράγματα ἐπιτυγχάνει ἀπὸ τὸν νικητὴν ἐλευθερίαν κινήσεων εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Εὐρώπην, ἐνῶ ὁ Αὐτοκράτωρ τῶν Γάλλων

θὰ δεσπόσῃ ἐπὶ τῆς Δύσεως: Αἰσθανόμενος ἑαυτὸν ἀπομεμονωμένον ἐπὶ τῆς ἡπειρωτικῆς Εὐρώπης ζητεῖ ἕνα σύμμαχον, τὸν ὁποῖον νὰ ὑπολογίζουσι οἱ ἐχθροὶ του. Αὐτὸς εἶναι ὁ Ἀλέξανδρος, ὁ ὁποῖος ἐφάνη ἀποφασισμένος νὰ συμπράξῃ μετὰ τὸν Ναπολέοντα καὶ ἐδείχθη τόσο ἀβρὸς ὥστε ὁ τραχὺς Κορσικανὸς νὰ πέσῃ εἰς τὴν παγίδα. Ἦσυχος ὄσον ἀφορᾷ τὴν Ἀνατολήν, ρίπτεται εἰς τὴν ὄλεθριαν Ἰσπανικὴν περιπέτειαν, ἕνα προσχέδιον τῆς ἐκστρατείας εἰς τὴν Ρωσίαν.

Ἐν τούτοις ὁ Ἀλέξανδρος, κατὰ τὴν συνήθειάν του δὲν ἐδόθη παρὰ μόνον κατὰ τὸ ἥμισυ. Παραμένει εἰς στενὰς σχέσεις μετὰ τὴν Ἀγγλίαν, τὴν Αὐστρίαν μετὰ ὄλους τοὺς ἐχθροὺς τοῦ Αὐτοκράτορος τῶν Γάλλων. Ἐκτελεῖ δὶχως ἐνθουσιασμὸν τοὺς ὄρους τῆς συνθήκης, κυρίως τοὺς ἀφορῶντας τὸν ἡπειρωτικὸν ἀποκλεισμόν, παρατηρεῖ, ἀκούει. Εἰς τὴν Ἰσπανίαν αἱ στρατιαὶ τοῦ Αὐτοκράτορος τῆς Γαλλίας ὑφίστανται τὴν πρώτην τῶν ἀποτυχίαν, ἐν Baylen, τὴν 22 Ἰουλίου 1808. Πρὶν ἀναχωρήσῃ διὰ τὴν Χερσόνησον, ὅπου ἡ παρουσία του κατέστη ἀναγκαία, ὁ Ναπολέων, διὰ νὰ συγκινήσῃ τὴν Εὐρώπην ὀργανώνει τὴν συνάντησιν μετὰ τὸν Τσάρον εἰς Ἐρφούρτην, θέλει νὰ ἐπιτύχῃ παρ' αὐτοῦ ὅπως ρίψῃ τὸ βάρος του ἐπὶ τῆς Αὐστρίας, ὑφισταμένης ἐκ νέου τὰς Ἀγγλικὰς ραδιουργίας. Ὁ Ταλλεϋράνδος, κρυφίως, ἀφυπνίζει τὴν δυσπιστίαν τοῦ Τσάρου: Ὁ ὁποῖος κατὰ τὸν πόλεμον τοῦ 1809 μετὰ τὴν Γαλλίαν καὶ τῆς παραδουναβείου Μοναρχίας θὰ τηρήσῃ τὴν μάλλον ἀμφίβολον στάσιν. Ἡ συμμαχία χαλαρώνεται ἤδη. Μετὰ τὴν μάχην τοῦ Baylen, ἡ μάχη τοῦ Essling ἔδειξεν ὅτι ὁ Ναπολέων δὲν ἦτο ἀνίκητος. Ἀλλὰ πρὸ πάντων ὁ Ἀλέξανδρος διαπιστώνει ὅτι ἡ συμφωνία τοῦ Τιλισίτ δὲν τοῦ παρέχει τὰ ὠφελήματα τὰ ὁποῖα προσεδόκα ἐξ αὐτῆς: Ἐδῶ ἐμφανίζεται τελείως Ρώσος. Ἡ Ρωσία εἶναι ἕνα βάρβαρον, ὑπακοῦον εἰς τὸ ἐνστικτον σῶμα, ποῦ ἀπλώνει ἀδιακόπως τοὺς βραχίονας πρὸς ὅλα τὰ σημεία, διὰ νὰ ἀρπάσῃ ἐδάφη. Παρὰ τὰς ἀπεράντους κτήσεις τῆς εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ τὴν Ἀσίαν, δὲν ἰκανοποιεῖται ποτέ. Ἐποφθαλμιᾷ τὰ πάντα. Θέλει νὰ ἐκταθῆ πρὸς βορρᾶν, πρὸς δυσμὰς, πρὸς νότον, πρὸς ἀνατολάς. Ἀλλ' ἂν ὁ Ἀλέξανδρος, μετὰ τὸ Τιλισίτ ἠμπόρεσε νὰ θέσῃ χεῖρα ἐπὶ τῆς Φινλανδίας, εἴδεν ἀντίθετον τὸν Ναπολέοντα ὄσον ἀφορᾷ τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ τὰ Στενά. Ἐκτὸς τούτων τὸ δουκάτον τῆς Βαρσοβίας τὸν ἀνησυχεῖ. Φοβεῖται ὅτι ὁ Ναπολέων θ' ἀναστήσῃ κάποτε τὴν Πολωνίαν. Διὰ τοῦτο, ὅταν γίνεται λόγος περὶ γάμου τῆς ἀδελφῆς του καὶ τοῦ Ναπολέοντος, προσπαθεῖ νὰ ἐπιτύχῃ αἰφνιδιαστικῶς τὴν ὑπόσχεσιν ὅτι ποτέ δὲν θ' ἀνασυγκροτηθῆ τὸ Πολωνικὸν κράτος. Τὴν ὑπόσχεσιν αὐτὴν, ὁ Κωλεγκούρ, Γάλλος πρεσβευτὴς εἰς Πετρούπολιν τὴν δίδει, ὁ Ναπολέων ὅμως ἀρνεῖται νὰ τὴν ἐπικυρώσῃ. Εἴμεθα εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ 1810. Εἰς τὸ πνεῦμα τοῦ Ἀλεξάνδρου ἡ συνθήκη τοῦ Τιλισίτ, ἔχει ἤδη καταλυθῆ, καὶ τοῦτο διὰ λόγους ποῦ θὰ ἐκθέσωμεν. Τὰ ἄλλα παράπονα ποῦ θὰ διατυπώσῃ ἡ Ρωσικὴ κυβέρνησις εἶναι δευτερευούσης σημασίας. Κατὰ τὸ τέλος τοῦ ἔτους τούτου ὁ Ἀλέξανδρος ἀνοίγει τοὺς λιμένας του εἰς τὰ Ἀγγλικὰ ἐμπορεύματα, τὰ ὁποῖα εἶχεν ἀναλάβει τὴν ὑποχρέωσιν ν' ἀποκλείῃ. Ταυτοχρόνως κλείει τὰ σφόδρα του διὰ μερικὰ Γαλλικὰ προϊόντα. Ἐκατέρωθεν γίνονται στρατιωτικαὶ παρασκευαί. Ἀλλ' ἀναμφισβητήτως ὁ Ἀλέξανδρος εἶναι ἐκεῖνος, ὅστις ὠθούμενος ὑπὸ τῶν Ἀγγλων, ζητεῖ τὴν ρῆξιν. Ἡ ρῆξις αὕτη, μετὰ πολλὰς ἀντεγκλήσεις ἀπὸ τὰ δύο μέρη θὰ ἐκραγῆ, ὅπως εἴπαμεν, τὸν Ἰούνιον τοῦ 1812.

Η ΕΚΣΤΡΑΤΕΙΑ ΤΟΥ 1812

Ουδέποτε έκστρατεία ήρχισε τόσο καλὰ ὅσον ἡ έκστρατεία τοῦ 1812. Ἐν πρώτοις ἡ διάβασις τοῦ Νιέμεν ἀπὸ τὴν Μεγάλην Στρατιάν, τὴν αὐγὴν τῆς 24ης Ἰουνίου, ὑπὸ τὰ ὄμματα τοῦ Αὐτοκράτορος, παρουσίασε θέαμα μεγαλοπρεπές, ἱκανὸν νὰ φρονηματίσῃ τοὺς στρατιώτας. Καὶ αἱ ἀτελεύτητοι φάλαγγες μὲ τ' ἀπαστράπτοντα ὄπλα, αἱ ὁποῖαι διὰ τριῶν γεφυρῶν εἰσέδουαν βαθείως εἰς τὰς τεφράς ἐκτάσεις τῆς Ἀνατολῆς, ἦσαν μικρὸν τμήμα τῶν ἀπείρων δυνάμεων τὰς ὁποίας εἶχε συναθροίσει ὁ Ναπολέων. Ἐξακόσιοι χιλιάδες ἀνδρῶν τοῦλάχιστον — ἀριθμὸς σχεδὸν τερατώδης διὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην — ἀνδρῶν ἀνηκόντων εἰς ὄλα τὰ ἔθνη τῆς Εὐρώπης, καὶ τοῦ ὁποιοῦ τὸ ἥμισυ μόνον προήρχοντο ἐκ τῆς Γαλλικῆς Αὐτοκρατορίας. Ἦμποροῦσε κανεὶς νὰ φαντασθῆ λαμπροτέραν ἀπόδειξιν τῆς δυνάμεως τοῦ νέου Κάρολομάγνου; Πῶς ν' ἀμφιβάλλῃ κανεὶς περὶ τῆς νίκης; Ἡ τεραστία αὐτὴ μᾶζα περιέβαλε τὰ παλαιὰ συντάγματα ποῦ εἶχαν εἰσέλθει εἰς τὰς πρωτευούσας. Διημθύνοντο παρὰ τοῦ μοναδικοῦ ἀνδρὸς τοῦ ὁποιοῦ ἡ μεγαλοφυΐα εἶχε κάμψῃ παντοῦ τὰς μᾶλλον ἐπιμόνους ἀντιστάσεις καὶ τὸν ὁποῖον ἐβοήθουν ἕνας Νεϋ, ἕνας Ντραβού, ἕνας Μυρά, ἕνας πρίγκηψ Εὐγένιος. Ὁ Ναπολέων αὐτὸς, ὅπως ἀναφέρει ὁ Μπουριέν, ἦτο πλήρεις ἐλπίδων. Αἱ πρῶται ἐκ Ρωσσίας εἰδήσεις ἐφαίνοντο δικαιολογοῦσαι τὰς προβλέψεις του. Ὁ ἐχθρὸς ὑπεχώρει ἔν σπουδῇ, ὡσάν νὰ μὴ ἐτόλμα ν' ἀντιμετωπίσῃ τὸν εἰσβολέα, καὶ ὁσάκις ἤρχετο εἰς ἐπαφὴν πρὸς αὐτὸν ἐνικᾶτο, ἀπωθεῖτο. Αὐτὸ συνέβη εἰς Μοχίλεβ, εἰς Σμολένσκ, εἰς Βαλουτίνα, εἰς Μποροδίνο. Αἱ πόλεις κατεκτῶντο ὡσάν ἐξ ἐφόδου. Καὶ τρεῖς μόλις μῆνας μετὰ τὴν ἔναρξιν τῶν ἐχθροπραξιῶν, τὴν 14 Σεπτεμβρίου, ὁ Ναπολέων εὐρίσκετο πρὸ τῆς Μόσχας, τὴν ὁποίαν εἶχαν ἐκκενώσει οἱ Ρῶσοι. Μία ἐπιπλέον θριαμβευτικὴ εἴσοδος. Ἡ τύχη, ἦτο φανερόν, παρέμενε πιστὴ εἰς τὸν Αὐτοκράτορα...

Ἄλλ' ἰδοὺ ὅτι ἀποτόμως ἡ κατάστασις ἀντιστρέφεται, ὡσάν διὰ τῆς αἰφνιδίας μεσολαβήσεως κακοῦ πνεύματος. Μόλις ὁ Ναπολέων ἐγκαθίσταται εἰς τὸ Κρεμλίνον, ἡ Μόσχα γίνεται παρανάλωμα τοῦ πυρός. Οἱ Ρῶσοι εἶχαν ἀποτολήσει αὐτὴν τὴν πυρκαϊάν. Πῶς ν' ἀναμένη κανεὶς τοιαύτην βάρβαρον πράξιν; Ὁ Ναπολέων, ὁ ὁποῖος ὑπελόγιζε νὰ διέλθῃ τὸν χειμῶνα εἰς τὴν ἀπέραντον αὐτὴν πόλιν, τὴν πλήρη παντὸς εἴδους ἐφοδίων, ἀναμένων τὴν ὥραν τῆς προελάσεως πρὸς βορᾶν, ἂν ὁ Ἀλέξανδρος δὲν ἀπεφάσιζε νὰ συνθηκολογήσῃ, ὑπεχρεοῦτο ἤδη νὰ ἐξέλθῃ τῆς Μόσχας. Ἄφοῦ πρὸς στιγμὴν ἐσκέφθη ἂν ἔπρεπε νὰ διευθυνθῆ ἀμέσως πρὸς τὴν Πετρούπολιν, συγκατετέθη νὰ ὑποχωρήσῃ, διὰ νὰ διέλθῃ τὸν χειμῶνα εἰς τὰ σύνορα τῆς Πολωνίας. Δὲν θέλει νὰ ὀνομάσῃ τοῦτο ὑποχώρησιν. «Δὲν πρέπει νὰ ὀνομασθῇ τοῦτο ὑποχώρησις, θὰ πῆ εἰς τ' Ἀπομνημονεύματά του, διότι ὁ στρατὸς ἦτο νικηφόρος καὶ θὰ ἠδύνατο νὰ βαδίσῃ ἐπίσης κατὰ τῆς Πετροπόλεως, ἐπὶ τῆς Καλούγκας, ἢ ἐπὶ τῆς Τούλας, τὴν ὁποίαν ὁ Κουτούζωφ τελευταίως προσεπάθησε νὰ καλύψῃ... Δὲν θάπεσῦρετο εἰς Σμολένσκ διότι εἶχε νικηθῆ, ἀλλὰ διὰ νὰ διέλθῃ τὸν χειμῶνα εἰς τὴν Πολωνίαν». Συλλογισμὸς ἀρχηγοῦ ἐπὶ ἀφρημένων στρατιωτικῶν δογμάτων. Ἄλλ' ἡ δημοσίᾳ γνώμη εἰς τὴν Γαλλίαν καὶ εἰς τὴν Εὐρώπην, αὐτὴ αὐτὴ ἡ στρατιὰ, δὲν θὰ κρίνουν οὕτω τὰ πράγματα. Ἡ σύμπτεισις αὐτὴ θὰ κάμῃ ἐντύπωσιν φυγῆς, τῆς πρώτης εἰς τὴν μακρὰν σταδιοδρομίαν τοῦ Ναπολέοντος. Καὶ σχεδὸν ἀμέσως τὰ γεγο-

νότα φαίνονται ἐπιβεβαιοῦντα αὐτὴν τὴν ἐρμηνείαν. Ὁ καιρὸς, ὁ ὁποῖος ἕως τότε ἦτο θαυμασίως αἰφνιδίως μεταβάλλεται. Τὸ ψῦχος ἔρχεται ἔνωρτερον παρ' ὅσον συνήθως ἤρχετο εἰς τὸ δριμύ ἐκεῖνο ἄλλως τε κλίμα. Ἀρχίζει νὰ πίπτῃ χιὼν. Ἡ πορεία καθίσταται δύσκολος, ἀγωνιώδης, ἂν πιστεύσωμεν τὸν Ségur, εἰς τὴν λευκὴν αὐτὴν ἔρημον, τὴν χωρὶς ἄλλον ὀρίζοντα παρὰ δάση καὶ οὐρανὸν χαμηλόν, ποῦ εἶναι ὡσάν νὰ ἐγγίξῃ τὴν γῆν. Ἐπειδὴ ὁ στρατὸς ἐχρησιμοποίησε διὰ τὴν ὀπισθοχώρησιν τὸν δρόμον ποῦ εἶχε χρησιμοποίησει κατὰ τὴν προέλασιν, διατρέχει χώρας λεηλατημένας χωρὶς ἐφόδια, πόλεις ἐρειπωμένας. Οἱ ἵπποι πίπτουν, οἱ ἄνδρες ἐπίσης. Ἀφίνονται δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ τῆς ὁδοῦ ἐφοδιοπομπαὶ καὶ ἔλκυθρα ἢ ἀσθνεῖς, καὶ περιέρχονται εἰς χεῖρας τῶν Κοζάκων. Εἶναι ἀδύνατος ἤδη ἡ μεταφορὰ ὄλων τῶν πυροβόλων. Ὁ στρατὸς ἐξασθενίζει τελείως, ἐξαρθρώνεται. Μετὰ τὴν διάβασιν τοῦ ποταμοῦ Μπερζίνα ὁ στρατὸς εἶναι μίᾳ μᾶζα ἑτερογενῆς καὶ ἀποτεθαρρυσμένη. Τὸ περίφημον 29ον δελτίον θὰ προσπαθῆσῃ ματαίως νὰ τερματίσῃ τὴν ἀφήγησιν τῆς δυστυχίας αὐτῆς μὲ κάποιαν ἐλπίδα. Ὁ κόσμος ὅλος ἔχει ἐννοήσῃ περὶ τίνος πρόκειται. Γνωρίζει ὅτι ὁ Αὐτοκράτωρ ἠττήθη, ὅτι ἡ Μεγάλη Στρατιὰ ἐξεμηδενίσθη. Ἐξεμηδενίσθη — δὲν εἶναι ὑπερβολικὴ ἡ ἔκφρασις. Οἱ ὑπερτετρακόσιοι χιλιάδες ἀνδρῶν ποῦ εἶχαν διαβῆ τὸν Νιέμεν κατ' Ἰούνιον τοῦ 1812 ἦσαν 40 χιλιάδες περίπου κατὰ τὸ τέλος Δεκεμβρίου. Ἀπὸ ἕνα σύνταγμα ποῦ εἶχε δύναμιν 4 χιλιάδων ἀνδρῶν κατὰ τὴν διάβασιν τοῦ Νιέμεν, εἰς τοὺς ὁποῖους εἶχαν προστεθῆ εἰς Πολόσκ 500 κληρωτοί, εἶχαν μείνει κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1813, 27 ἄνδρες εἰς τοὺς ὁποῖους θὰ προστεθοῦν 33 ἄνδρες κατὰ τὸ 1814 καὶ 38 κατὰ τὸ 1815: Οἱ ἐπιζῶντες δηλαδὴ ἦσαν περίπου 100.

Διὰ νὰ ἐξηγήσουν παρομοίαν καταστροφὴν ἐχρησιμοποίησαν ἐπὶ μακρὸν τὰ μᾶλλον ἐξωτερικὰ αἷτια, τὰ μᾶλλον ἐντυπωσιακὰ, ἐκεῖνα ποῦ προεκάλεσαν αἱ πρῶται ἀφηγήσεις, μετὰ τῶν ἄλλων ἢ ἀφηγήσις τοῦ Ségur: Τὴν πυρκαϊάν τῆς Μόσχας, τὸ ψῦχος, τὰς νόσους, τὴν ἔλλειψιν τροφίμων, τὴν ἀποθάρρυνσιν. Τὰ αἷτια ταῦτα ἀναμφιβόλως κατὰ μέγα μέρος συνετέλεσαν εἰς τὴν καταστροφὴν. Καὶ ἂν τὴν κατέστησαν δεινότεραν — δὲν τὴν προεκάλεσαν μόνον αὐτὰ. Παντοῦ ὅπου, εἰς ἕνα ἀνθρώπινον ἐγχείρημα ὑπάρχει ἀποτυχία εἶναι ἀσφαλές ὅτι διεπράχθησαν σφάλματα. Ἡ έκστρατεία τοῦ 1812 δὲν διαφεύγει τὸν νόμον τοῦτον. Διὰ τοὺς προγόνους μας συνωφίζετο εἰς τὰς χαλκογραφίας τοῦ Ραφφὲ ποῦ ἔδειχναν ἄλογα καὶ ἄνδρας ἐπάνω εἰς τὰ χιόνια κοντὰ εἰς τὸν σκελετὸν ἑνὸς φορτηγοῦ ὀχήματος, ἐνῶ ἔνοπλοι Κοζάκοι λογχοφόροι ἀπεμακρύνοντο ὑπὸ τὸν ὄχρον ἐκεῖνον οὐρανόν. Ἡ ἀκόμη γρεναδιέρος βαδίζοντας μὲ προτεταμένην τὴν λόγχην ἐπὶ τοῦ χιονοσκεποῦς ἐδάφους, ὅπισθεν τοῦ Αὐτοκράτορος τῶν κουκουλωμένου καὶ ἀκουμβῶντος εἰς βακτηρίαν. Σήμερον εἴμεθα ἀπαιτητικώτεροι. Θέλομεν νὰ μάθωμεν, νὰ ἐννοήσωμεν. Καὶ ἐρωτῶμεν: «Εἰς ποίας ἑλλείψεις, εἰς ποίας πλάνας ὀφείλομεν ν' ἀποδώσωμεν αὐτὴν τὴν καταστροφὴν»;

ΤΑ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΑ ΑΙΤΙΑ ΤΗΣ ΑΠΟΤΥΧΙΑΣ ΤΟΥ ΝΑΠΟΛΕΟΝΤΟΣ

Δὲν εἶναι ἴσως ἀδύνατον ν' ἀπαντήσωμεν κατὰ τρόπον ἀκριβῆ εἰς αὐτὴν τὴν ἐρώτησιν, διότι ἀναρίθμητοι εἶναι αἱ πραγματεῖαι, αἱ ὁποῖαι ἀπὸ τοῦ Θιέρσου μέχρι τοῦ στρατηγοῦ Μποννάλ ἀφιερῶθησαν εἰς τὴν Ρωσικὴν έκστρατείαν. Εἰς ἐπίμετρον ἀφθονοῦν τὰ Ἀπομνημονεύματα τῶν μετασχόντων

εις αὐτὴν ἀπὸ τοῦ ἀξιωματικοῦ μέχρι τοῦ ἀπλοῦ στρατιώτου. Ἀπὸ τὴν ἀντιπαράθεσιν τῶν διαφόρων αὐτῶν δοκουμένων ἐξάγονται κάποιαι βεβαιότητες, τὰς ὁποίας θὰ προσπαθῶμεν νὰ συνοψίσωμεν ἐδῶ.

Ὑπὸ τὴν τρομεράν της ἐπίφασιν ἡ Μεγάλη Στρατιὰ ἔκρυπτε ἐλαττώματα σοβαρά, τὰ ὁποῖα δὲν ἐβράδυναν ν' ἀποκαλυφθοῦν. Οἱ ξένοι ἐκείνοι ποῦ συνεκρότουσαν τὸ ἥμισυ τῆς στρατιᾶς, ἦσαν δι' αὐτὴν ὄχι στοιχεῖον δυνάμεως, ἀλλὰ στοιχεῖον ἀδυναμίας. Ὁ Μαρμπὸ κατηγορεῖ μερικά τμήματα Ἑλβετικά καὶ Πορτογαλικά τὰ ὁποῖα δὲν ἔδειξαν πολλὴν ἀνδρείαν εἰς Πολότσκ, τὴν 17 Αὐγούστου. Ἡ λεπτομέρεια αὐτὴ ἐτέθη ὑπὸ ἀμφισβήτησιν. Ἄλλ' εἶναι βέβαιον ὅτι οἱ ξένοι ἐλιποτάκτησαν ὁμαδικῶς, καὶ μάλιστα πρὶν εἰσβάλλουν εἰς τὴν Ρωσσίαν. Στρατολογηθέντες βέβαια βιαίως εἰς χώρας ὅπου ἡ Γαλλικὴ κυριαρχία ἐμισεῖτο, δὲν ἔβλεπαν τί τοὺς συνέδεε πρὸς τὰς σημαίας τοῦ Ναπολέοντος. Ἡ λιποταξία ἦτο μίᾳ ἀπὸ τὰς μάλιστα κάθε ἐκστρατείας, καὶ οἱ ξένοι ἔδωκαν τὸ παράδειγμα τῆς λιποταξίας. Τὸ κακὸν ἔλαβε τοιαύτας διαστάσεις ὥστε τὴν 3 Σεπτεμβρίου ὁ Αὐτοκράτωρ ἐκάλεε τὸν Μπερτιέ νὰ λάβῃ μέτρα «θέτοντα τέρμα εἰς κατάστασιν ποῦ ἠπεῖλει νὰ καταστρέψῃ τὸν στρατόν». Οἱ ξένοι εἶχαν ἐπιδοθῆ εἰς τὴν λεηλασίαν. Αὐτοὶ ἦτο ἡ μόνη δι' αὐτοὺς ἐνδιαφέρουσα πλευρὰ τοῦ πολέμου. Ὁ Θιέρσο ἀναφέρει ὅτι ἀπὸ τῆς Βίλνας ἀκόμη 25 μέχρι 30 χιλιάδων ξένων, συνοδευομένων ἀπὸ μερικοὺς Γάλλους, «διέφευγον ἐκ τῶν τάξεων, λεηλατοῦντες ἐγκαταλελειμμένας ἀμάξας καὶ μετὰ τὰς ἀμάξας, τοὺς πύργους τῶν Λιθουανῶν εὐπατριδῶν». Τοῦτο ἐξηκολούθησε καθ' ὅλην τὴν ἐκστρατείαν, ὡς προκύπτει ἀπὸ ἀναριθμήτους μαρτυρίας καὶ ἐπηυξήθη ἀναποτρέπτως κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ὑποχωρήσεως, κατὰ τὴν ὁποίαν ἔλειπαν ἀκόμη καὶ τὰ ἀπαραίτητα. Ἄλλὰ καὶ τὰ Γαλλικὰ στρατιωτικὰ σώματα δὲν ἦσαν ἐπίσης ἄψογα. Ἄν γενικῶς ἐδειχθῶσαν γενναῖα καὶ πιστὰ — ἐπολεμοῦσαν ἐναντίον τοῦ ἐχθροῦ μέχρι τέλους τῆς σημαντικῆς συρράξεως — ἡ πειθαρχία των δὲν ἦτο ζηλευτή. Ἀπὸ τῆς Ἰσπανικῆς ἐκστρατείας ὁ στρατὸς τοῦ Ναπολέοντος δὲν ἦτο πλέον ὅ,τι κατὰ τὸ παρελθόν. Ἡ ἀνάγκη νὰ διασπείρῃ τὰς μονάδας διὰ νὰ κάμῃ κλεφτοπόλεμον, ἀπαλλάσσωσαν τοὺς ἀξιωματικούς καὶ τοὺς στρατιώτας ἀπὸ τὸν ἄμεσον ἔλεγχον τῶν ἀρχηγῶν, εἶχε χαλαρώσει ὄλους τοὺς δεσμοὺς τῆς ὑπακοῆς καὶ εἰσαγάγει τὰς ἕξεις τῆς ἀταξίας, ποῦ οἱ διαφορώτεροι μάρτυρες ὁμολογοῦν ἀπὸ συμφώνου. Ἡ λεηλασία, τὸ πλιάτσικο ποῦ ἄλλοτε ἐτιμωρεῖτο αὐστηρῶς, ἤσκειτο ἤδη ὑπὸ τὸ φῶς τῆς ἡμέρας. Τὰ στρατόπεδα ἐγέμισαν ἀπὸ γυναῖκας. Ἡ ἀξιοθρήνητος αὐτὴ διαγωγή ἐσυνεχίσθη καὶ εἰς τὴν Ρωσσίαν. Ἀφίνοντο αἱ φάλαγγες καὶ τὰ στρατόπεδα, νὰ περιτρέχουν ἐδῶ καὶ ἐκεῖ καὶ νὰ λεηλατοῦν. «Εὐρῆκα εἰς Wilkomir, διηγείτο ὁ στρατιώτης Μέρλ, ἀπὸ τὰ περίχωρα τοῦ Μπεζιέ, προμηθείας, λευκὸ ψωμί, καφέν, ζάχαριν, βούτυρον, αὐγά, λαρδί, ζαμπόν, χήνες παστές, ρακί, ρύζι, ποτὰ καὶ 150 φράγκα εἰς νόμισμα Ρωσικόν. Ὅλα αὐτὰ τὰ εἶχε ἕνας ἔμπορος τροφίμων». Ὁ Μέρλ εἶχεν ἀπλούστατα διαρρήξει μίαν τροφιμαποθήκην, διότι εἰς τὴν στρατιωτικὴν φρασεολογίαν «εὐρίσκω» σημαίνει αὐτὸ καὶ τίποτε ἄλλο. Ὁ ταγματάρχης του, βλέπων αὐτὸν ἐπανερχόμενον μετ' ὅσον λείαν τοῦ λέγει εἰς τὴν ἀρχὴν ὅτι θὰ ἔπρεπε νὰ τὸν τουφεκίση, ἔπειτα ὅμως ἀρκεῖται νὰ λάβῃ καὶ ὁ ἴδιος τὴν μερίδα του. Λοιπόν, ἕνα στράτευμα ποῦ λεηλατεῖ ἢ περιφέρεται ἀτάκτως, ἐκτίθεται εἰς τὰ πλήγματα τοῦ ἐχθροῦ ἢ εἰς τὴν ἀποσύνθεσιν. Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς στρατιώτας αὐτοὺς ἀποστελλόμενοι εἰς ἀτάκτους ἀποστολάς δὲν ἐπανήρχοντο, διότι συνελαμβάνοντο ἢ ἐφονεύοντο ὑπὸ τῶν Κοζάκων, ἢ ἀπλῶς δὲν

ἐπανήρχοντο διότι ἤθελαν νὰ συνεχίσουν τὸν βίον αὐτὸν τῆς διαρπαγῆς. Ἐσχηματίσθησαν διηγείται ὁ Ségur ἀληθινὰ σώματα ἀτάκτων. Ἄλλὰ καὶ εἰς τὸν τακτικὸν στρατὸν ἐβασίλευαν καταχρήσεις. Ἀποχωρῶν ἐκ Μόσχας ἔσυρε μαζύ του πολλὰς γυναῖκας, αἱ ὁποῖαι οὕτω κατέκλυσαν τὰς φάλαγγας.

Τὸ πνεῦμα τῶν ἀνωτέρων ἀξιωματικῶν δὲν ὑπῆρξε καλλίτερον. Ἐδέχθησαν κατὰ τὸ πλεῖστον τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Ρωσίας μετ' ἄνευ δυνάμεως. Χορτασμένοι ἀπὸ δόξαν καὶ πλοῦτον, κουρασμένοι ἐπίσης, ἐπόθουν ἀνάπαυσιν, ὅπως οἱ ἀνδρεῖοι τοὺς ὁποίους ὁ Βίκτωρ Οὐγκὼ βάζει νὰ ἐρωτήσῃ μετ' ὅσον ἀγανάκτησιν ὁ Καρολομάγνος εἰς ἕνα ποίημα. Ὁ Ναπολέων διεπίστωσε τὸ πρᾶγμα εἰς Δάντσιγκ εἰς ἕνα δεῖπνον, εἰς τὸ ὁποῖον παρίσταντο, ὁ Ράπ, ὁ Μυρά καὶ ὁ Μπερτιέ. «Βλέπω καλὰ κύριοι, ἀνεφώνησε, ὅτι δὲν θέλετε πλέον νὰ πολεμήσετε». Ἦτο ἡ ἀλήθεια. Ἡ διαγωγή των ἐπηρεάσθη συνεπῶς. Ἐδείχθησαν πολλάκις χαλαροὶ ἢ ἔστερημένοι πειθαρχίας. Ὁ Ναπολέων εἶχε καταστρώσει ἕνα σχέδιον, τὸ ὁποῖον ἔμελλε νὰ τοῦ παραδώσῃ πλησίον τῆς Βίλνας τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ Ρωσικοῦ στρατοῦ, ὁ ὁποῖος εἶχε περιπλανηθῆ πρὸς δυσμάς. Ὁ ἀδελφός του Ἰερώνυμος συνετέλεσε διὰ τῆς βραδύτητός του, εἰς τὴν ἀποτυχίαν τοῦ σχεδίου, παρὰ τοὺς ἐπανειλημμένους ἐξορκισμοὺς τοῦ Αὐτοκράτορος, ὁ ὁποῖος ἐν τέλει τοῦ ἔγραψε: «Εἶναι ἀδύνατον νὰ ἐλίσσεται κανεὶς μετ' ἀδελφότητος. Θὰ εἴσθε ὑπαίτιος τοῦ ὅτι ὁ Bagration θὰ εὕρῃ καιρὸν ν' ἀποσυρθῇ. Θὰ με κάμετε νὰ χάσω τὸν καρπὸν τῶν ἐπιτηδειοτέρων συνδυασμῶν καὶ τὴν ὠραιότεραν εὐκαιρίαν ποῦ θὰ ἤμποροῦσε νὰ παρουσιασθῇ εἰς αὐτὸν τὸν πόλεμον». Εἰς Βαλουτίνα, ὀλίγον μακρύτερα, ὁ Ζινὼ παραμερίζων τὰς διαταγὰς, ποῦ εἶχε λάβει, ἐπιτρέπει διὰ τῆς ἀδρανεῖας του εἰς τὸν Μπαρκλὲ ντὲ Τολλὺ νὰ διαφύγῃ. Εἰς Μπερεζίνα δὲν ἐκτελεῖ τὰς διαταγὰς τοῦ ὁ Βικτώρ. Κάτι τὸ μοιραῖον, ὅπως εἶπε, συνδέεται πρὸς τὰς διαταγὰς τοῦ Αὐτοκράτορος. Αὐτὸς ὁ Νταβου, ὁ συνήθως τόσο καλὸς εἰς τοὺς ἐλιγμούς, διαπράττει σφάλματα. Μόνον κατ' αὐτὸν τὸν πόλεμον, ὁ στρατάρχης Νεῦ καὶ ὁ πρίγκιψ Εὐγένιος, δεικνύουν τὰς παλαιὰς των ἀρετάς. Αὐτὸς ὁ Ναπολέων δὲν εἶναι τελείως ἄψογος. Ἡ ταχύτης εἰς τὴν λήψιν ἀποφάσεων, ἡ παλαιὰ σταθερότης χαρακτῆρος, φαίνεται νὰ τὸν ἔχουν ἐγκαταλείψει. Δισταάζει. Χάνει καιρὸν, τόσο εἰς Βίλναν, ὅσον καὶ εἰς Μόσχαν. Εἰς Μπαροντίνο θὰ ἠδύνατο νὰ μεταβάλλῃ εἰς πλήρη συντριβὴν τὴν ἦτταν τῶν Ρώσων, ἂν ἄφηνε νὰ χρησιμοποιηθῇ ἡ φρουρά του, τὴν 4ην ἀπογευματινὴν. Δὲν τὸ ἔπραξε, καὶ ὁ Κουτούζωφ, ὁ ὁποῖος ἠδυνήθη ν' ἀποσυρθῇ, διακηρῶσει ἔπειτα ὅτι εἶναι νικητής. Πολλάκις ὁ Ναπολέων δέχεται νὰ τοῦ ἐπιβάλλουν οἱ στρατηγοὶ του σχέδια, διάφορα ἐκείνων τὰ ὁποῖα εἶχε καταστρώσει, καὶ τὰ ὁποῖα ἦσαν πολὺ καλλίτερα. Ἐκείνοι τὸν ὠθοῦν πρὸς τὴν Μόσχαν ἐνῶ αὐτὸς ἤθελε νὰ σταματήσῃ εἰς τὸν Δνεῖπερον ποταμόν. Ἐκείνοι τὸν κάμνουν ν' ἀκολουθήσῃ διὰ τὴν ὑποχώρησίν του τὴν ὁδὸν ποῦ εἶχεν ἀκολουθήσει προελαύνων, καὶ ἡ ὁποῖα δὲν παρῆκε κανένα πλέον ἐφόδιον. Ἡ γενικὴ σύλληψις τῆς ἐκστρατείας αὐτῆς εἶναι ἀξιόμιμπος ὑπὸ τινος ἐπόψεως. Ὅσον πολυάριθμος καὶ ἂν ὑπῆρξεν ἡ μεγάλη Στρατιὰ, δὲν ἐπήρκει διὰ τὴν εἰσβολὴν καὶ τὴν κατάληψιν μιᾶς χώρας, ὅπως ἡ Ρωσσία. Ὁ Ναπολέων δὲν ἔχει στρατεύματα ἀρκετὰ διὰ τὴν πορείαν του πρὸς τὰ πρόσω, καὶ τοῦτο τὸν ἐμποδίζει νὰ ἐκμεταλλευθῇ ὅσον πρέπει τὰς νίκας του. Μερικοὶ εἰς τὴν ἐπίθεσιν οἱ Ρῶσοι, εἶναι ὡς γνωστὸν ἐπίμονοι εἰς τὴν ἄμυναν καὶ ἐξαίρετοι εἰς τὸ νὰ διαφεύγουν ὅταν ἠττηθοῦν. Ὁ Ναπολέων δὲν

έλαβεν ὑπ' ὄψιν αὐτοὺς τοὺς παράγοντας. Δὲν προεῖδεν ἐπαρκῶς παρὰ τὰς προειδοποιήσεις εἰς Eylau καὶ Φρήντλαντ, ὅτι αἱ μάχαι ποῦ ἔδιδε θὰ τοῦ ἐστοίχιζαν πολλὰς ἀπωλείας καὶ ὅτι θὰ ἔπρεπε νὰ κρατήσῃ ὑπεροχὴν δυνάμεων διὰ νὰ ἐμποδίσῃ τὴν ὑποχώρησιν τῶν Ρώσων καὶ νὰ τοὺς ἐκμηδενίσῃ. Καὶ οὕτω ἀντὶ νὰ νικήσῃ διὰ τοῦ ἀριθμοῦ, εὐρέθη τελικῶς εἰς προδήλως ἀπέναντι τῶν ἀντιπάλων του μειονεκτικὴν κατάστασιν, πρὶν ἀκόμη φθάσῃ εἰς Μόσχαν καὶ πολὺ περισσότερον κατὰ τὴν ὑποχώρησιν, ὅταν αἱ πτέρυγές του μακρὰν, πρὸς Βορρᾶν καὶ Νότον, ἀσθενεῖς διὰ νὰ χρησιμεύσουν ὡς προκάλυψις, ὑπερεκράσθησαν καὶ ἡ μεγάλη Στρατιὰ ἀπολέσασα τὰ δύο τῆς τρίτα, ἠπειλήθη νὰ ἀποκοπῇ ἀπὸ τὰς βάσεις ἀφετηρίας τῆς. Αἱ βάσεις αὐταί, δὲν εἶχαν ὀργανωθῆ καλῶς, δὲν εἶχαν ἀρκετοὺς στρατιώτας πρὸς φύλαξιν τῶν ἀποθηκῶν, δὲν εἶχαν ἀρκετὰ ἐφόδια. Ὅταν ἐπιστρέψῃ ἐπὶ τῆς αὐτῆς ὁδοῦ, δὲν θὰ εὕρῃ πλέον ἐνισχύσεις, ζωοτροφίας, πολεμοφόδια, ἐξαρτήσεις. Ὅλα αὐτά, θὰ ἔχουν πέσει εἰς χεῖρας τοῦ τακτικοῦ Ρωσικοῦ στρατοῦ ἢ τῶν Ρώσων ποῦ θὰ διεξάγουν τὸν κλεφτοπόλεμον. Καὶ τὰ ἀραιὰ διεσπαρμένα τμήματα, ποῦ θὰ ἐνωθοῦν μὲ τὰ ὑποχωροῦντα στρατεύματα, θ' αὐξήσουν τὴν ἀταξίαν.

Ὅλα ὅμως αὐτὰ τὰ σφάλματα, ἐν τελευταίᾳ ἀναλύσει, πηγάζουν ἀπὸ τὸ πολὺ σοβαρώτερον ἀρχικὸν σφάλμα. Μὲ τὰ ἐφόδια ποῦ διέθετεν ὁ Ναπολέων δὲν ἠδύνατο νὰ τερματίσῃ τὸν πόλεμον εἰς μίαν μόνον ἐκστρατείαν. Ἴσως μάλιστα δὲν θὰ ἔπρεπε ν' ἀναλάβῃ τὴν ἐπίθεσιν, καὶ νὰ προχωρήσῃ ἐν τὸς τῆς ἀπεράντου Ρωσσίας, ὡς νέος Κάρολος 12ος. Ἀμυνόμενος ἐπὶ τῶν συνόρων τῆς Πολωνίας, χώρας ἀσφαλοῦς, ἀφωσιωμένης, θὰ κατέστρεφε εὐκόλως τὰς Ρωσικὰς δυνάμεις, αἱ ὁποῖαι δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ ἀποκρυβοῦν ἐὰν εἶχαν ἐπιτεθῆ αἱ ἴδιαι. Τὸ ὀλιγώτερον, ἂν εἰσέβαλλεν εἰς Ρωσίαν, δὲν ἔπρεπε νὰ προχωρήσῃ πέραν τοῦ Δνειπέρου, τοῦ Βορυσθένου, ὅπως ἔλεγαν τότε. Αὐτὴ ἄλλωστε ἦτο ἀρχικῶς ἡ διάθεσις του. Μία ἐκστρατεία ὅπως φθάσῃ εἰς Βορυσθένην, μία ἄλλη ὅπως φθάσῃ εἰς Μόσχαν, εἴτε εἰς Πετροῦπολιν, αὐτὸ ἦτο τὸ ἀρχικὸν του σχέδιον. Ἄλλ' ἤκουσε τοὺς στρατηγούς του οἱ ὁποῖοι ἐβιάζοντο νὰ τελειώσουν μίαν ὥραν ἀρχίτερα. Ἴσως καὶ ὁ ἴδιος ἔσχεν αὐτὴν τὴν διάθεσιν αἰσθανόμενος ὅτι ἡ Ἰσπανία εὕρισκετο εἰς πλήρη ἐξέγερσιν, ὅτι ἡ Γερμανία εὕρισκετο ἐν ἀναβρασμῷ, ὅτι ἡ Ἀγγλία παρεμόνευε. Ἐπίστευσε τότε ὅτι ἦτο δυνατόν νὰ τὰ τερματίσῃ ὅλα ταυτοχρόνως. Ἡ Μόσχα ἦτο πρὸ αὐτοῦ, «εἰς ἀπόστασιν ὀκτώ ἡμερῶν». Ἐκεῖ θὰ εὕρισκε τὴν εἰρήνην, διότι ὁ Ἀλέξανδρος ἐπηρεαζόμενος ἀπὸ τὴν ἐπιτυχίαν ταύτην, θὰ τὴν ἐζήτηι. Ὁλεθρία πλάνη, ἡ ὁποία τὸν κάμνει νὰ προτείνῃ ἐκ Μόσχας ἀπερισκέπτως διαπραγματεύσεις εἰς τὸν Τσάρον καὶ ὁ Τσάρος νὰ συμπεράνῃ ἐκ τούτου ὅτι ὁ ἀντίπαλός του, εἶναι ἤδη ἐξηντημένος. Ἄν τοῦλάχιστον ὁ Ναπολέων ἐξησφάλιζεν εἰς ἑαυτὸν βάσιν ὑποχωρήσεως μονίμου, ἰδρῶν μίαν μεγάλην Πολωνίαν! Οἱ Πολωνοί, τοῦ τὸ ἐζήτησαν ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ἀκόμη τῆς ἐκστρατείας. Τοὺς ἀπῆντησε μὲ φράσεις ἀμηχανίας φοβούμενος ὅτι ἂν τοὺς ἱκανοποιεῖ, θὰ δυσηρέσει τὴν Αὐστρίαν καὶ τὴν Πρωσίαν, καὶ πιθανῶς θὰ ἔκλειε τὴν θύραν εἰς πᾶσαν συμφωνίαν μὲ τὸν Ἀλέξανδρον.

Τούτων οὕτως ἐχόντων, ἡ ἄμυνα, ἡ περιορισμένη ἐπίθεσις ἐπεβάλλετο. Αὐτὰς τὰς ἐπικρίσεις προεκάλεσεν ἡ ἐκστρατεία εἰς Ρωσίαν ἐκ μέρους τῶν στρατιωτικῶν Προκόπτει σαφῶς ὅτι ἡ βασικὴ πλάνη τοῦ Ναπολέοντος ὑπῆρ-

ξεν ἡ πορεία πρὸς Μόσχαν καὶ ὅτι ἔνεκα ταύτης, πρὸ πάντων, ἔχασε τὸν πόλεμον¹.

Η ΓΕΡΜΑΝΟΡΩΣΣΙΚΗ ΣΥΡΡΑΞΙΣ ΤΟΥ 1941²)

Ἡ περίοδος ἡ ἀμέσως προηγηθεῖσα τῆς ἐνάρξεως τῶν ἐχθροπραξιῶν τὸ 1941 παρουσιάζει ἐκπληκτικὴν ἀναλογίαν πρὸς τὴν προηγηθεῖσαν τῆς ρήξεως τοῦ 1812. Εἰς τὴν δευτέραν περίπτωσιν, ὡς εἰς τὴν πρώτην, ἡ ἀπεριόριστος ἀπληστία τῆς Ρωσσίας δι' ἐδάφη, μετέβαλε μίαν προσωρινὴν συμμαχίαν εἰς ἀπροκάλυπτον ἀγῶνα. Τὰ καθεστῶτα μεταβάλλονται, οἱ λαοὶ παραμένουν οἱ ἴδιοι. Θὰ τὸ διαπιστώσωμεν καὶ πάλιν, ὅταν θὰ συγκρίνωμεν τοὺς δύο πολέμους.

Ἡ σοβιετικὴ Ρωσία εἶχε διατηρήσει φιλικὰς μᾶλλον σχέσεις μετὰ τῆς Γερμανίας τῆς Βαϊμάρης, τῆς ὁποίας τὴν ὑπόθεσιν ὑπεκρίνετο ὅτι ὑπεστήριζεν ἐναντίον τῶν λεγομένων «ἰμπεριαλιστικῶν» δυνάμεων. Ἡ στάσις αὕτη μετεβλήθη καθ' ὀλοκληρίαν μετὰ τὴν ἄνοδον εἰς τὴν ἐξουσίαν τοῦ ἐθνικοσοσιαλισμοῦ. Τότε ἡ Ρωσία ἐθεώρησεν ἑαυτὴν ἀπειληθεῖσαν, καὶ διὰ ν' ἀποτρέψῃ ἀφ' ἑαυτῆς τὸν κίνδυνον, προσήγγισε τὴν Ἀγγλίαν καὶ τὴν Γαλλίαν, ἰδίως τὴν τελευταίαν, τῆς ὁποίας ἠλπίζε νὰ δυνηθῇ νὰ ἐπωφεληθῇ περισσότερο, χάρις εἰς τὴν ἀταξίαν τοῦ καθεστώτος τῆς. Ἐν τῷ μεταξὺ τὸ κύρος τοῦ Στάλιν εἶχεν αὐξήσει μετὰ τῶν ἰθυόντων οοβιετικῶν κύκλων. Πνεῦμα δεσποτικόν, μὲ ἀναμφισβητήτους πλευρὰς πολιτικοῦ ἀνδρός, ἀρκούντως εὐφυῆς ἐν πάσῃ περιπτώσει, ὥστε ν' ἀντικαταστήσῃ εἰς τὰς στρατιωτικὰς σχολὰς τὴν ἱστορίαν τοῦ μαρξισμοῦ διὰ τῆς μελέτης τῶν θεωριῶν τοῦ Κλάουζεβιτς, ἐπιτήδειος κομματάρχης, ραδιοῦργος, ἀπηλλαγμένος ἐνδοιασμῶν, ἀλλὰ — προσὸν σπάνιον εἰς τὸν λαόν του — ὀργανωτὴς πρώτης τάξεως, ὁ ἀγνωστος οὗτος τῆς χθές, ἀπομακρύνει ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἐκ τοῦ δρόμου τοῦ πάντας τοὺς ἀντιπάλους του καὶ συγκεντρῶσας ἀλληλλοδιαδόχως εἰς χεῖρας του τὰς πλέον διαφορετικὰς ἐξουσίας, εἶχεν ἀντικαταστήσει ἀνεπαισθῆτως μὲ ἐν ἔθνικόν καὶ δημιουργικόν πρόγραμμα, τὸ ἴδιο

(1) Ἐν τινι μέτρῳ ἡ προδοσία συνετέλεσεν ἐπίσης εἰς τὴν ἀποτυχίαν αὐτήν. Ἐνας Γάλλος στρατηγὸς μισθοδοτούμενος ἀπὸ τὸ Λονδίνον, παρέδωκε τὸ σχέδιον τῆς ἐκστρατείας τὸ ὁποῖον ἀσυνέτως τοῦ εἶχεν ἀποκαλύψει ὁ Μπερσιέρ εἰς τὴν Ἀγγλικὴν Κυβέρνησιν, ἡ ὁποία τὸ ἀνεκοίνωσεν εἰς τὴν Ρωσικὴν. Ὁ προδότης εἶχε προσθέσει εἰς τὴν ἐκθεσιν ὁδηγίας. Συνεφωνήθη, εἶπε εἰς τ' ἀπομνημονεύματά του, ν' ἀφήσουν ἕνα Σῶμα 60 χιλιάδων ἀνδρῶν εἰς τὰ περίχωρα τοῦ Πολότσκ διὰ νὰ καλύψῃ τὴν ὁδὸν τῆς Πετροπόλεως, ἐνῶ τὸ καλλίτερον μέρος τοῦ στρατοῦ θὰ συνεκεντρῶνετο εἰς Σμολένσκ διὰ νὰ τιμωρῆσῃ τὴν αὐθάδη ἐχθρόν. Ἡ κατάληψις τῆς Μόσχας εἶχε προβλεφθῆ καὶ εἶχε δοθῆ ἡ σύστασις ὅπως ἡ Μόσχα μεταβληθῇ εἰς σωρὸν ἐρειπίων. Εἶχεν ἐπίσης ὑποδειχθῆ ἡ ἀπόρριψις καθ' ἑκαστὴν προτάσεως συμβιβασμοῦ. Εἶναι γνωστὸν ὅτι αὕτη τὴν μέθοδον ἐφήρμοσαν πράγματι οἱ Ρῶσοι. Ἐχεῖ κανεὶς τὴν ἐντύπωσιν ὅτι ἡ προδοσία ἀπὸ μιᾶς ὀρισμένης χρονολογίας θρᾶζει γύρω ἀπὸ τὸν Αὐτοκράτορα. Εἰς Ἐρφοῦρτην ὁ προδίδων εἶναι ὁ Γαλλεῦ-ῖανδρος. Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1812 ἕνας ὑπάλληλος τοῦ Ὑπουργείου τῶν Στρατιωτικῶν εἰς τὸ Παρίσι, παραδίδει εἰς τὸν ὑπασιστην τοῦ Ἀλεξάνδρου Τσερνισέφ, ἐμπεριστωμένως πληροφορίας περὶ τῆς καταστάσεως τοῦ Γαλλικοῦ στρατοῦ.

(2) Αἱ κατωτέρω σελίδες ἀποτελοῦν χωριστὸν ἔκθερον τοῦ κ. Reynaud, τὸ ὁποῖον ἐθεωρήσαμεν σκόπιμον νὰ δημοσιεῶμεν ἐν συνεχείᾳ τοῦ προηγουμένου.

λογικόν καί ἀρνητικόν πρόγραμμα τῶν προκατόχων του. Εἰς τὸ ἐσωτερικόν αἱ δημόσιαι ὑπηρεσίαι εἶχον ὑποβληθῆ εἰς πειθαρχίαν, καί μία τεραστίαι εἰρηνική καί πολεμική βιομηχανία ἐδημιουργήθη. Εἰς τὸ ἐξωτερικόν, ἐλισσόμενος μετὰ σπανίας ἐπιτηδειότητος μεταξὺ τῶν ἀντιπάλων ὁμάδων τῶν Δυνάμεων καί προσχωρῶν ἀπὸ τῆς μιᾶς ὁμάδος εἰς τὴν ἄλλην ἀναλόγως τοῦ στιγμιαίου συμφέροντός του, χωρὶς νὰ ἐνδιαφέρεται καθόλου διὰ τὰς προγενεστέρας ὑποχρεώσεις του, ὁ Στάλιν εἶχε κατορθώσει ν' ἀρυσθῆ τὸ μεγαλύτερον ὑπὲρ τῆς Ρωσσίας ὄφελος ἐκ τῶν ἀξουσῶν περιπλοκῶν τῆς Εὐρωπαϊκῆς πολιτικῆς. Σύμμαχος τῆς Γαλλίας καί εἰς στενάς ἀπὸ τοῦ 1935 εὐρισκόμενος σχέσεις μετὰ τῆς Μεγάλης Βρετανίας, δὲν ἐδίετασε νὰ σημειώσῃ ἀπότομον μεταβολὴν τὸν Αὐγούστου τοῦ 1939, ὅταν εἶδε τὰς δύο «δημοκρατίας» τῆς Δύσεως νὰ λαμβάνουν θέσιν κατὰ τῆς Γερμανίας ἐξ ἀφορμῆς τῶν ζητημάτων τῆς Πολωνίας, καί ὁ κίνδυνος τοῦ πολέμου προέβαλλε περισσότερο συγκεκριμένως ἀπὸ ὥρας εἰς ὥραν.

Εἶναι δύσκολον νὰ γνωρίζῃ τις εἰς ποῖον ὑπολογισμὸν ὑπῆκουεν ὁ Στάλιν συνάπτων οὕτω τὴν τελευταίαν στιγμὴν, ἐν συμφωνον μὴ ἐπιθέσεως μετὰ τῆς κυβερνήσεως τοῦ Ράιχ. Ὁρισμένα ἔγγραφα, περιελθόντα εἰς τὴν κυριότητα τῶν Γερμανικῶν στρατευμάτων, ἀποδεικνύουν ὅτι διατηρούμενος μακρὰν μιᾶς συρράξεως, τὴν ὁποίαν ἡ ἀπιστία τῆς συνετέλει εἰς τὸ νὰ καταστήσῃ ἀναπόφευκτον, ἤλπιζε νὰ ἐπιφυλάξῃ εἰς ἑαυτὸν τὴν δυνατότητα ὅπως ἐπιπέσῃ βραδύτερον ἐναντίον μιᾶς ἐξηγνημένης Εὐρώπης, διὰ νὰ ἐξαπολύσῃ ἐναντίον τῆς τὴν μπολσεβικικὴν ἐπανάστασιν. Ἄλλ' ὁ ἐπαναστάτης οὗτος, ὅστις ταυτοχρόνως ἦτο ἐθνικιστής, ὑπελόγιζεν ἴσως ὁμοίως ὅπως ἐπὶ φεληθῆ τῆς εὐκαιρίας διὰ τὴν ἐπέκτασιν τῶν Ρωσικῶν ὁρίων πρὸς δυσμὰς καί πρὸς νότον. Ὁ Στάλιν εἶχεν ἐπιβληθῆ εἰς τὴν Ρωσσίαν, ἀλλὰ καί ἡ Ρωσσία εἶχεν ἐπίσης ἐπιβληθῆ εἰς τὸν Στάλιν, ὅστις ἀποκαθίστα ἤδη εἰς θέσιν τιμητικὴν τὰς μορφὰς Πέτρου τοῦ Μεγάλου, Αἰκατερίνης τῆς Β' καί τοῦ Κουτούζωφ.

Εἰς τὸ συμφωνον, τὸ ὁποῖον ἡ Μόσχα πρὸ ὀλίγου μόλις εἶχεν ὑπογράψῃ μετὰ τοῦ Βερολίνου, καθωρίζετο εἰδικώτερον ὅτι ἡ ἀνατολικὴ Πολωνία, ἡ Φιλανδία, τὰ Βαλτικὰ Κράτη, ἡ Βεσσαραβία, καθίσταντο σφαῖρα ρωσικῆς ἐπιρροῆς. Ὡς βλέπομεν ὁ Στάλιν δὲν ὑπέσχετο τὴν φιλίαν του δωρεάν. Ἄνευ χρονοτριβῆς, εὐθὺς ὡς συνετρίβῃ ἡ Πολωνία, προσήρτησεν τὸ τμήμα τοῦ κράτους τούτου, εἰς τὸ ὁποῖον ἡ Γερμανία ἀνεγνώρισε τὴν σοβιετικὴν προτεραιότητα. Ὁλίγον βραδύτερον, ἀπὸ ἐν ἀσήμαντον πρόσχημα, ἐπετέθη κατὰ τῆς Φινλανδίας, ἥτις συντρίβετο ἀπὸ τὴν ἀριθμητικὴν ὑπεροχὴν μετὰ μίαν γενναίαν ἀντίστασιν. Ὑπεχρεώθη εἰς παραχώρησιν πολυτίμων τιμῶν τμημάτων τοῦ ἐδάφους τῆς, κατὰ Μάρτιον τοῦ 1940. Τὸν Ἰούνιον, ὅτε ἡ Γερμανία εἶχεν ἐμπλακῆ μεγάλως εἰς τὰς πολεμικὰς ἐπιχειρήσεις τῆς δύσεως, ἡ Ρωσσία διεκήρυξεν ὅτι ἦτο αἰφνιδίως ὑποχρεωμένη νὰ καταλάβῃ τὴν Βεσσαραβίαν καί τὴν βόρειον Βουκοβίαν, ἐπαρχίας ἀνηκούσας εἰς τὴν Ρουμανίαν. Ἡ κυβερνήσις τοῦ Βερολίνου ἔπρεπε νὰ καταστήσῃ γνωστὴν τὴν γνώμην τῆς ἐντὸς εἴκοσι τεσσάρων ὥρων. Ἐνέδωκε, παρ' ὅλον ὅτι ἡ ἀξίωσις αὕτη ὑπερέβαινε τὰς συμφωνίας τοῦ Αὐγούστου τοῦ 1939, καί τὴν 28ην ἔλαβε χώραν ἡ κατοχὴ. Τὸν Ἰούλιον ὑπέστησαν εἰσβολὴν αἱ Βαλτικαὶ χώραι, συμπεριλαμβανομένης τῆς Λιθουανίας, κατὰ παράβασιν καί πάλιν, ἡ κατ' αὐθαίρετον ἐρμηνείαν τοῦ ἰδίου ἐκεῖνου συμφώνου. Ὁ Στάλιν εἶχε τοιοῦτοτρόπως ἀνακτήσει ὅλας σχεδὸν τὰς κτήσεις τῆς παλαιᾶς Ρωσικῆς αὐτοκρατορίας πρὸς δυσμὰς καί νό-

τον. Ἡ ὄρεξις τῆς Μόσχας εἶχεν ἀφυπνισθῆ μετὰ τὴν λαιμαργίαν, ἥτις τὴν ἐχαρακτήριζεν ἀπὸ αἰῶνων. Ὁ «ἐρυθρὸς» δικτάτωρ ἐνόει νὰ ἔχῃ ἐκ τοῦ ρωσσογερμανικοῦ συμφώνου τοῦ 1939 ὅτι ὁ Τσάρος Ἀλέξανδρος εἶχεν ἀποπειραθῆ ν' ἀσυσθῆ ἐκ τῆς συμφωνίας τοῦ Τιλιτ. Ἐνώπιον τῆς Ρωσσίας τοῦ Στάλιν, τὸ ἐθνικοσοσιαλιστικὸν Ράιχ ἐπανευρίσκειτο περιέργως εἰς τὴν θέσιν τοῦ αὐτοκράτορος Ναπολέοντος ἀπέναντι τοῦ Τσάρου Ἀλεξάνδρου: Τοῦ ἐζητεῖτο δηλονότι διαρκῶς νὰ συγκατατίθεται εἰς ἐδαφικὰς προσαρτήσεις, τὰς ὁποίας ἀπεδοκίμαζε. Καί ἡ γερμανο-σοβιετικὴ συμμαχία ἐκλονίζετο εἰς τὰς βάσεις τῆς, ὡς ἄλλοτε ἡ συμμαχία Γαλλίας καί Ρωσσίας.

Τὸ μέγα σλαυικόν κράτος ἠσθάνθη τοῦτο, καί ἐφ' ὅσον ὁ σύμμαχος του τῆς στιγμῆς τοῦ ἀνθίστατο, θ' ἀνεζήτει ἕνα ἄλλον, ὡς ἄλλοτε. Καί ὡς ἄλλοτε ὁ νέος σύμμαχος ἦτο ἡ Ἀγγλία. Ἡ νέα μετατροπὴ διεγράφη ἀμέσως σχεδὸν μετὰ τὰς κατακτήσεις ἀπὸ τοῦ Ἰουλίου μέχρι τοῦ Αὐγούστου τοῦ 1940, συμφώνως πρὸς τὴν μαρτυρίαν αὐτοῦ τούτου τοῦ καγκελλαρίου Χίτλερ. Τὴν 3 Αὐγούστου ἡ Γερμανία καί ἡ Ἰταλία παρέσχον τὴν ἐγγυήσιν των πρὸς τὴν Ρουμανίαν, διὰ νὰ τὴν παρηγορήσουν ἐν τινι μέτρῳ διὰ τὰς ἐδαφικὰς παραχωρήσεις, αἵτινες τῇ ἐπεβλήθησαν πρὸς ὄφελος τῆς Οὐγγαρίας. Ἡ Μόσχα ἐκδήλοῖ τὴν δυσαρέσκειάν τῆς. Ἐθίγοντο τὰ Βαλκάνια, τὰ ὁποῖα ἐθεώρει ὡς περιοχὴν κυνηγίου δι' αὐτήν. Ρωσικὰ στρατεύματα ἀρχίζουν νὰ συγκεντρῶνται εἰς τὴν μεθόριον τῆς Γερμανίας, ἐμποδίζοντα τὴν χώραν αὐτὴν νὰ ἐπιτεθῆ κατὰ τῆς Ἀγγλίας. Ἡ κυβέρνησις τοῦ Λονδίνου, ἄλλωστε, ἀπέκτησεν ἐπιρροὴν ἐν Ρωσσίᾳ. Ὁ ἐν Μόσχᾳ Ἄγγλος πρεσβευτής, σὲρ Στάφορντ Κρίππς, εἰργάζεται ἀπὸ ἐνὸς περίπου ἔτους, ὅπως ἀποσπάσῃ τὰ Σοβιέτ ἀπὸ τοῦ μετὰ τῆς Γερμανίας συμφώνου των. Ὁ Φύρερ, ἐν γνώσει τῆς ἐξελιξέως αὐτῆς, παρεκάλεσε τὸν Ρώσσον ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν ἐπίτροπον, κ. Μολότωφ, ὅπως ἔλθῃ εἰς Βερολίνον πρὸς ἀνταλλαγὴν ἀπόψεων. Ὁ κ. Μολότωφ, εἰς τὰς συνομιλίαις αὐτάς, αἵτινες διήρκεσαν ἀπὸ τῆς 11 μέχρι τῆς 14 Νοεμβρίου, ἔθεσεν ἕνα ὀρισμένον ἀριθμὸν ζητημάτων, ἐκ τῶν ὁποίων προέκυπτεν ὅτι ἡ Σοβιετικὴ Ἐνωσις, μὴ ἀρκουμένη εἰς τὰς προσφάτους προσκτήσεις τῆς, ἔχει εἰλημμένην ἀπόφασιν ὅπως ἐγκαταστήσῃ, τὴν ἡγεμονίαν τῆς ἐπὶ τῆς Ρουμανίας, τῆς Φινλανδίας, τῆς Βουλγαρίας, καί ὅπως καταλάβῃ βάσεις εἰς τὰ στενὰ τῶν Δαρδανελλίων. Ὑπὸ τὰ ὄμματα τῆς Γερμανίας ἀνησυχούσης ἤδη ἐκ τῆς ἐγκαταστάσεως τῆς Ρωσσίας ἐν Λιθουανίᾳ καί Βουκοβίνᾳ, ἀνεπτύσσετο ὁλόκληρον, ὑπερβάλλον καὶ αὐτὸν ἀκόμη τὸν τσαρισμὸν, πρόγραμμα ρωσικῶν κατακτήσεων ἐν Εὐρώπῃ. Μία ἀρκούντως ξηρὰ ἀρνήσις ἀντετάχθη ὅθεν παρ' αὐτῆς εἰς τὰς Ρωσικὰς ἀξιώσεις. Ἡ Ρωσσία — τὸ ἐπαναλαμβάνομεν — δὲν ἐννοεῖ νὰ μὴ τῆς γίνεταί πᾶσα ὑποχώρησις εἰς μίαν συμμαχίαν. Ὁ Ἀλμπέρ Σορὲλ κάπου εἶπεν ὅτι οὐδεμία πολιτικὴ εἶναι περισσότερο ἀδυσωπῆτως ἐγωιστικὴ ἀπὸ τὴν ἰδικὴν τῆς. Συναντήσασα ἐμπόδια εἰς τὰς ὀρέξεις τῆς, ἡ Ρωσικὴ ἄρκτος ἀφήκε νὰ τῆς διαφύγουν μηκυθμοί, τοὺς ὁποίους ματαίως ἐδοκίμασε νὰ ἐξουδετερώσῃ δι' ἐξωτερικῶν παραχωρήσεων, αἵτινες οὐδένα ἠπάτων. Ἐπειτα ἀπὸ ἐν εἶδος διαμαρτυρίας πρὸς τὸ Βερολίνον, προέβη εἰς μομφὴν, πρὸς τὴν Βουλγαρίαν, κατ' Ἰανουάριον τοῦ 1941, ὅταν ἡ τελευταία αὕτη παρεδέχθη τὴν εἰσοδὸν εἰς τὸ ἔδαφος τῆς Γερμανικῶν στρατευμάτων. Ἐπακολουθεῖ ἡ κατὰ Μάρτιον παροχὴ ἐγγυήσεως πρὸς τὴν Τουρκίαν, ἡ ὁποία ἐθεωρεῖτο τότε ὡς Ἀγγλόφιλος. Τὸν Ἀπρίλιον παρέχει τὴν ἔγκρισίν τῆς πρὸς τὴν δῆθεν ἐπανάστασιν, ἥτις ἐξερράγη τὴν 27 Μαρτίου ἐν Βελιγραδίῳ, πρὸς ἀντικατάστασιν μιᾶς κυβερνήσεως ἀφωσιωμένης εἰς τὴν Ἀγγλίαν.

Διότι ήδη τὰ Σοβιετῶν ἔχουν συνεννοηθῆ μετὰ τῆς Ἀγγλίας. Ἡ Μ. Βρετανία δὲν ὑπέστη ἐπιθεσιν, ὡς ἠδύνατό τις ν' ἀναμένῃ. Ἡ Ἀμερικὴ τάσσεται περισσώτερον ἀπροκαλύπτως ὀπισθεν αὐτῆς. Αἱ ἐπιχειρήσεις της, φαίνονται νὰ εὐδοκῶνται. Ὁ σὲρ Στάφορντ Κρίπς, καὶ ὁ προϊστάμενός του κ. Ἦντεν, ἐξεμεταλλεύθησαν ἐπιτηδεῖως τὰς περιστάσεις αὐτὰς πρὸς αὐξήσιν τῆς πίστεώς των ἐν Μόσχᾳ. Ἀσφαλῶς ἐκέντρισαν τὰς ὑποψίας τῆς Ρωσσίας, καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὴν παρά τῆς Γερμανίας ἀκολουθουμένην πολιτικὴν ἐν τῇ Βαλκανικῇ. Ἡ Γερμανία πράγματι, εὐθὺς ὡς ἐγνώσθησαν τὰ Σοβιετικά σχέδια, δὲν ἐχρονотρίβησε, προκειμένου νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν Ρουμανίαν καὶ τὴν Βουλγαρίαν, καὶ πρὸς στιγμὴν καὶ αὐτὴν τὴν Γιουγκοσλαυίαν. Ἀλλὰ τὰ Βαλκάνια ἀποτελοῦν τὸ αἰωνίως εὐαίσθητον σημεῖον τῶν Ρωσικῶν φιλοδοξιῶν. Ἐν ὀλίγοις ἡ Ρωσσία, τὴν ἀνοίξιν τοῦ 1941, δύναται νὰ θεωρηθῆ ὡς στραφεῖσα κατὰ τῆς Γερμανίας καὶ προσχωρήσασα εἰς τὴν Ἀγγλίαν. Τοῦτο ἐπέτρεψεν εἰς τὴν τελευταίαν αὐτὴν νὰ παραστῇ μετὰ σχετικῆς ἀπαθείας ἐνώπιον τῆς ἐπὶ τῶν Γερμανο-Ἰταλῶν ἐπανακαταλήψεως τῆς Λιβύης, καὶ τῆς εἰσβολῆς τῶν Γερμανικῶν στρατευμάτων εἰς Γιουγκοσλαυίαν καὶ εἰς Ἑλλάδα. Αἱ Βαλκανικαὶ αὗται κατακτήσεις δὲν συντελοῦν ἄλλωστε, εἰς τὸ νὰ διαθέτουν δυσμενῶς τὴν Ρωσσίαν; Ὁ σὲρ Στάφορντ Κρίπς καὶ ὁ κ. Ἦντεν ἐσημείωσαν ἀναμφισβητήτως ἐπὶ τοῦ προκειμένου λαμπρὰν ἐπιτυχίαν. Θὰ ρίψουν τὸν Ρωσικὸν κολοσσὸν εἰς τὴν σύρραξιν, θὰ στρέψουν κατ' αὐτοῦ τὴν ἀπειλήν, ἥτις ἐπίεζε τὴν χώραν των. Πολωνία, Γαλλία, Γιουγκοσλαυίτ, Ἑλλάς, τί ἦσαν ὅλα αὐτὰ ἐμπρὸς εἰς τὴν ἀχανῆ Ρωσσίαν; Ἡ τελευταία αὐτὴ ἐξωπλίζετο ἐντατικῶς ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ 1940 μετὰ τὴν εἰλημμένην — ὡς ἀπεκαλύφθη ἐξ ἑνὸς Γιουγκοσλαυϊκοῦ ἐγγράφου — ἀπόφασιν, ὅπως ἀλλάξῃ ἀπροκαλύπτως προσανατολισμὸν τὸν Αὐγουστον τοῦ 1941. Περὶ τὰς ἀρχὰς Μαΐου, μία τεραστία Σοβιετικὴ στρατιά, ἐφωδιασμένη δι' ὄλου τοῦ ἀναγκαίου ὀπλοῦ — 160 μεραρχίαι περίπου — ἔχει ἤδη συγκεντρωθῆ κατέναντι τῆς Δύσεως, ἀπὸ τῆς ἀνατολικῆς Πρωσσίας μέχρι τῆς Ρουμανίας. Τότε ἀκριβῶς ἡ Γερμανία, τελειῶς ἐνήμερος, ἀποφασίζει νὰ προλάβῃ... Ἐπειτα ἀπὸ ἕνα καὶ πλέον αἰῶνα ἐπαναλαμβάνονται πανομοιότυπα σχεδὸν ὡς βλέπομεν, μετὰ ραγδαιότερον ἀπλῶς ρυθμὸν, τὰ προηγηθέντα τῆς ρήξεως τοῦ Μεγάλου Ναπολέοντος μετὰ τῆς Ρωσσίας. Δὲν λείπει τίποτε: Οὔτε αἱ ἐδαφικαὶ ὀρέξεις τῆς Ρωσσίας εἰς τὰ Βαλκάνια, οὔτε αἱ ὑπουλοὶ πολεμικαὶ προπαρασκευαί της κατὰ τῆς συμμάχου της, οὔτε αἱ ἀπόπειραί της πρὸς ἐξάσκησιν πιέσεως, οὔτε τέλος αἱ Ἀγγλικά ραδιοῦργια.

Η ΝΕΑ ΕΚΣΤΡΑΤΕΙΑ ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΡΩΣΣΙΑΣ

Καὶ οὕτω φθάνομεν εἰς τὴν νέαν ἐκστρατείαν κατὰ τῆς Ρωσσίας. Θὰ ἐμφανίσῃ αὕτη, ἐν σχέσει μετὰ τὴν ἐκστρατείαν τοῦ 1812, ἀναλογίας τοῦ εἶδους, ἐκείνων ποῦ διεπιστώσαμεν μετὰ τῶν γεγονότων, τὰ ὁποῖα τότε, ὡς σήμερον, ὠδήγησαν εἰς ρῆξιν; Ἐν μέρει, ἀσφαλῶς. Τὰ βασικά δεδομένα παραμένουν τὰ ἴδια: Κλίμα, γεωγραφικὴ φύσις τοῦ Ρωσικοῦ ἐδάφους, χαρακτῆρ τῶν κατοίκων του. Ἀντιθέτως ἄλλοι παράγοντες ἔχουν μεταβληθῆ: Ἡ τεχνικὴ τοῦ πολέμου, ἡ ἰδιοσυγκρασία καὶ αἱ μέθοδοι τοῦ ἐπιτιθεμένου ἔθνους, τὸ ὁποῖον δὲν εἶναι πλέον ἡ Γαλλία, ἀλλ' ἡ Γερμανία. Ἄλλωστε αἱ διαφοραὶ δὲν θὰ εἶναι ὀλιγώτερον διδακτικαὶ τῶν ὁμοιοτήτων. Εἶδομεν ὅτι ἡ δριμύτης τοῦ Ρωσικοῦ κλίματος εἶχε συντελέσει μεγάλως εἰς τὸ

ὀλέθριον τέλος τῆς ἐκστρατείας τοῦ 1812. Δέον νὰ θεωρηθῆ εἰς τὴν παρούσαν ἐκστρατείαν, ὡς ἐμπόδιον ἐξ ἴσου σοβαρὸν, ὅσον καὶ εἰς τὴν ἄλλην; Δὲν φαίνεται. Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἐπέτρεψε εἰς τὸ ψῆχος τοῦ χειμῶνος νὰ προκαλέσῃ τοιαύτας καταστροφὰς τὸ 1812, εἶναι ὅτι ἐνέσκηπτεν ἐναντίον ἑνὸς στρατεύματος ἐν ὑποχώρησει, ἐστερημένου ἢ σχεδὸν ἐστερημένου θερμοῦ ἱματισμοῦ, ἐφοδίων, καταλυμάτων, καὶ βαδίζοντος διὰ μέσου μιᾶς ἐρημωθείσης χώρας. Ἄν τὰ Γαλλικὰ στρατεύματα εἶχον δυνηθῆ νὰ πραγματοποιήσουν τὸν καταυλισμὸν των εἴτε ἐν Μόσχᾳ, εἴτε εἰς τὴν γραμμὴν τοῦ Δνειπέρου, ὁ Ρωσικὸς χειμὼν θὰ διήρχετο κατὰ πᾶσαν πιθανότητα δι' αὐτὰ ἄνευ σοβαρᾶς δοκιμασίας. Ἡ πορεία ἐκείνη ἐν τῷ μέσῳ τῆς κακῆς ἐποχῆς τοῦ ἔτους δὲν εἶχε προβλεφθῆ. Ἦτο τὸ ἀποτέλεσμα μιᾶς σειρᾶς σφαλμάτων, ἐπιδεινωθέντων ὑπὸ μιᾶς καταστροφῆς. Ἐν στρατεύμα, τὸ ὁποῖον ὁ Ρωσικὸς χειμὼν εὕρσκει νικηφόρον καὶ ἐν καλῇ καταστάσει, εἶναι εἰς θέσιν νὰ τὸν ἀντιμετωπίσῃ.

Ἀπομένουν ἡ ἔκτασις τῆς χώρας, ἥτις δέον νὰ ὑποταγῇ, καὶ τὸ πατροπαράδοτον πείσμα τῶν Ρωσικῶν στρατευμάτων ἐν τῇ ἀμύνη. Προφανῶς αὗται εἶναι αἱ δύο μεγαλύτεραι δυσκολίαι, αἵτινες παρουσιάζονται καὶ σήμερον ἀκόμη, εἰς τὸν ἐπιτιθέμενον. Τόσον ἡ μία, ὅσον καὶ ἡ ἄλλη προὑποθέτουν πράγματι, καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὸν ἐπιτιθέμενον, τεραστίας μάζας πρὸς κάλυψιν τεραστίων ἐκτάσεων καὶ ἀντιμετώπισιν τῶν ἀνεξαντλήτων εἰς ἄνδρας δυνάμεων τῆς Ρωσσίας.

Ποῖαι εἶναι αἱ δυνατότητες διὰ τὸ Ράιχ, προκειμένου ν' ἀντιμετωπίσῃ αὐτὰς τὰς δυσχερείας; Ἡ σύγχρονος εὐχέρεια τῶν συγκοινωνιῶν καὶ μεταφορῶν; Ὁ ἀντίπαλος διαθέτει αὐτὰς εἰς ἴσην πρὸς αὐτὸ μοῖραν. Ἡ ὑπεροχὴ τοῦ ἐξοπλισμοῦ εἰς ἄρματα, εἰς ἀεροπλάνα; Εἰς τὸν λόγον του τῆς 3 Ὀκτωβρίου 1941 αὐτὸς οὗτος ὁ Καγκελλάριος τοῦ Ράιχ ὠμολόγησεν, ὅτι ὁ Ρωσικὸς ἐξοπλισμὸς ὑπερέβαινε ὅλας τὰς προβλέψεις. Ἡ νίκη δὲν ἐπετεύχθη μέχρι τοῦδε διὰ λογαριασμὸν τῆς Γερμανίας, καὶ δὲν θὰ εἶναι δυνατόν νὰ ἐξασφαλισθῆ εἰς αὐτὴν μέχρι τέλους παρά δι' ἑνὸς μόνον παράγοντος: τῆς ὑπεροχῆς τῆς ἀνωτάτης στρατιωτικῆς διοικήσεως. Γνωρίζομεν ἤδη ὅτι ὁ Ναπολέων ἠττήθη εἰς τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Ρωσσίας συνεπείᾳ ἑνὸς βαρέος σφάλματος ἐλιγμοῦ, τὸν ὁποῖον τοῦ ἐπέβαλον ἡ ἀνυπομονήσῃ τῶν ὑπαρχηγῶν του καὶ ἡ ἴδια αὐτοῦ ἀνησυχία. Ὁ κολοσσὸς ἐξέθεσεν, ἐξ ἀπρονοησίας, τὸ πλευρὸν εἰς τὸν φθόνον τῆς Μοίρας, καὶ «ἡ ἀνόητος καὶ ἀγελαία μετριότης» — ὡς εἶπεν ὁ Ἐγγελοσ, τὸν ἐνίκησεν. Ἡ Ἀνωτάτη Γερμανικὴ διοίκησις, ἥτις ἠπατήθη εἰς τὴν ἀποτίμησιν τῶν στρατιωτικῶν δυνάμεων τῆς Ρωσσίας, δὲν ἠπατήθη ὡς πρὸς τὴν διεξαγωγὴν τῶν ἐπιχειρήσεων. Τὸ πνεῦμα τῆς μεθοδικότητος, τῆς ἐπιμελείας τῆς Γερμανικῆς φυλῆς, ἐπέτυχεν, ἐκεῖ ὅπου ἀπέτυχεν ἡ μεγαλοφυΐα τοῦ μεγάλου Αὐτοκράτορος. Δέον νὰ λεχθῆ ὅτι ὁ Μέγας Ναπολέων ἦτο τῷ 1812 κουρασμένος, περιστοιχισμένος ὑπὸ δυσηρεστημένων στρατηγῶν καὶ ἐπὶ κεφαλῆς μιᾶς ἐτεροκλίτου στρατιᾶς, εἰς τὰς τάξεις τῆς ὁποίας εἶχεν ἤδη παρεισφρήσει ἢ ἀπειθαρχία. Οἱ — μεγάλης, ἄλλωστε, στρατιωτικῆς ἰκανότητος — ἄνδρες, οἵτινες διευθύνουν σήμερον τὰς ἐπιχειρήσεις κατὰ τῆς Ρωσσίας, δὲν παρέλυσαν προφανῶς, ἀπὸ παρόμοια ἐμπόδια. Κατέκτησαν τὴν χώραν αὐτὴν μετὰ ἕνα στρατὸν μάχης πειθαρχημένον, σκληραγωγημένον χωρὶς νὰ ἐξῆν κουρασθῆ, ἀρκούντως πολυάριθμον, στηριζόμενον εἰς σημαντικὰς ἐφεδρείας. Τοὺς ὑπολογισμούς των ἠδυνήθησαν νὰ τοὺς καταστρώσουν ἐν πάσῃ ἡρεμίᾳ κρι-

σεως. Ἐδειξαν δὲ τὴν ἰκανότητα νὰ προσαρμόσουν, ἀκολουθῶς, τὴν ἐπιθετικὴν τῶν διάταξιν πρὸς ὅ,τι τοὺς ἀπεκάλυψαν αἱ περιστάσεις. Ὁ Μ. Ναπολέων, χωρὶς νὰ ὑπολογίσῃ τὴν ἀδυναμίαν τῶν πτερύγων του καὶ τὴν ἀριθμητικὴν ἀνεπάρκειαν τοῦ κέντρου του, αἱ ὁποῖαι ἀμφότεραι εἶχαν καταδειχθῆ παρὰ τῶν γεγονότων, εἶχε προχωρήσει ἐν σχήματι αἰχμῆς πρὸς τὴν Μόσχαν ἐκτεθεὶς εἰς τὸν κίνδυνον, ὅστις καὶ ἐπραγματοποιήθη, νὰ ὑποστῇ ἐπίθεσιν ἐκ τῶν νώτων. Οἱ Γερμανοὶ, χωρὶς νὰ παύσουν ν' ἀπασχολοῦν τὸν ἐχθρὸν καθ' ὅλην τὴν γραμμὴν τῆς μάχης, ἔστρεψαν τὴν κυριώτεραν προσπάθειάν των πρὸς νότον, ὅπου ἡ Ρωσικὴ ἀντίστασις εἶχεν ἀποκαλυφθῆ ἑλλιπῆς, πρᾶγμα ὅπερ τοὺς ἐπέτρεψεν ὄχι μόνον νὰ πραγματοποιήσουν μίαν ἀπὸ τὰς κινήσεις ἐκεῖνας ἐλιγμοῦ, αἵτινες εἶναι προσφιλεῖς εἰς τὴν Γερμανικὴν στρατηγικὴν ἀπὸ τῆς ἐποχῆς Φρειδερίκου τοῦ Β', ἀλλὰ νὰ φθάσουν εἰς τὸ ζωτικὸν σημεῖον τῆς σοβιετικῆς οἰκονομίας, τὴν Οὐκρανίαν, σιτοβολῶνα καὶ ὄπλοστάσιον ταυτοχρόνως τῆς Ρωσσίας, ἀπειλοῦντες ἀφ' ἑτέρου τὸν Καύκασον καὶ τὰ φρέατα τοῦ πετρελαίου. Οἱ Ρῶσοι ἐδοκίμασαν βεβαίως ν' ἀντιτάξουν εἰς τὴν Γερμανικὴν ἐπιθετικὴν κίνησιν τὰς κλασσικὰς τῶν μεθόδους ἀντιστάσεως, ὡς ἄλλοτε κατὰ τοῦ Ναπολέοντος: μίαν ἀπίστευτον, ἀδιάφορον διὰ τὰς ἀπωλείας, λύσσαν εἰς τὸν ἀμυντικὸν ἀγῶνα, τὴν τέχνην τῆς ἀποφυγῆς τῆς καταδιώξεως καὶ τῆς περικυκλώσεως, τὴν βάρβαρον καταστροφὴν κωμπολέων καὶ πόλεων. Καὶ αἱ μέθοδοι αὗται κατέληξαν ἔπειτα ἀπὸ ἑξ μῆνας, ἐνοσκήψαντος τοῦ χειμῶνος, εἰς τὸ νὰ ἐπιβραδύνουν τὴν Γερμανικὴν προέλασιν. Τὰ Σοβιὲτ ἐπλήρωσαν πάντως σκληρῶς τὴν περιφρόνησίν των πρὸς τὴν εὐφυΐαν καὶ τὴν μὀρφωσιν, τὰς σφαγὰς τῶν στρατηγῶν των, τὴν ὑπερβολικὴν τῶν ἐμπιστοσύνην πρὸς τὴν τεχνικὴν αὐτὴν καθ' ἑαυτήν.

Ἐν τοσοῦτῳ τὰ μαθήματα τοῦ πολέμου τοῦ 1812 παραμένουν διδακτικά. Ὁ Ναπολέων δὲν ἐσκέφθη νὰ σταματήσῃ ἐγκαίρως. Τὸ ἀχανὲς τῆς Ρωσσίας τὸν προσεῖλκυσε πολὺ μακρὰν τῶν βάσεων του. Ἐν ἐπεισῶδιον ἔφθασε τότε διὰ νὰ ἐπιφέρῃ τὴν ἀπώλειάν του. Αὐτὸς εἶναι ὁ κίνδυνος ὄλων τῶν ἐκστρατειῶν εἰς τὰς μονοτόνους καὶ ἀπεριορίστους αὐτάς ἐκτάσεις, κίνδυνος, εἰς τὸν ὅποιον εἶχον ἤδη ὑποπέσει Κάρολος ὁ Β' τῆς Σουηδίας καὶ ὁ Πέρος Δαρειὸς. Τὸ μέγα πρόβλημα εἰς τὴν ἀρχαίαν χώραν τῶν Σκυθῶν, δὲν εἶναι τόσο νὰ κατακτῆσθαι τις, ἀλλὰ τὸ νὰ διατηρήσῃ, ἐγκαθιστάμενος εἰς γραμμάς, τὰς ὁποίας νὰ ὑπερασπισθῇ γεωγραφικῶς ἢ πολιτικῶς, καὶ ν' ἀποφύγῃ τὴν περιπέτειαν. Ἐκεῖνο τὸ ὅποιον δύναται νὰ διευκολύνῃ τοὺς Γερμανοὺς εἰς τὸ ἔργον τοῦτο εἶναι ἡ ὑπαρξὶς ἐν τῇ Ρωσικῇ μάχῃ ἑτερογενῶν ἔθνηκότητων, ἐπιθυμουσῶν ν' ἀνακτήσουν τὴν αὐτονομίαν των: τῆς Καρελίας κ.τ.λ., τῆς Φινλανδίας, τῶν Βαλτικῶν Κρατῶν, τῆς λευκῆς Ρουθηνίας καὶ πρὸ παντὸς τῆς Οὐκρανίας. Πρόκειται περὶ μιᾶς ὀλοκλήρου ὁμάδος λαῶν, διὰ τῶν ὁποίων φαίνεται δυνατὸς ὁ σχηματισμὸς ἑνὸς φραγμοῦ διὰ τὴν Εὐρώπην, μὲ τὴν ἀποτελεσματικὴν ὑποστήριξιν τῆς τελευταίας αὐτῆς.

Η ΠΑΡΑΔΟΞΟΣ ΘΕΣΙΣ ΤΗΣ ΑΓΓΛΙΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΜΕΡΙΚΗΣ

Ἐν τῶν πλέον ἐξοφθάλμων σημείων ὁμοιότητος μεταξὺ τῶν δύο μεγάλων ἱστορικῶν δραμάτων τοῦ 1812 καὶ τοῦ 1941 εἶναι ὁ δεσπότης ρόλος, τὸν ὅποιον διαδραματίζει εἰς αὐτὰ ἡ Ἄγγλια.

Τὸ 1941, ὡς τὸ 1812, ἡ κυβέρνησις τοῦ Λονδίνου ἔρριψε τὴν Ρωσσίαν

εἰς μίαν σύγκρουσιν, εἰς τὴν ὁποίαν εἶχε περιπλακῆ ἡ ἴδια, καὶ ἤτις ἐλάμβανε ὄλοεν περισσότερον κακὴν τροπὴν δι' αὐτήν. Σήμερον, ὅπως τότε, ἡ Ρωσικὴ δύναμις δὲν εἶναι ἢ ἐν «αὐτῷ» εἰς τὸ παίγνιον τῆς Μεγάλης Βρετανίας, ἐν μέσον προωρισμένον νὰ τῆς ἐπιτρέψῃ νὰ κερδίσῃ μίαν «παρτίδα», ἐκ τῆς ὁποίας ἐξαρτᾶται ἡ ὑπαρξὶς της. Πῶς κατῶρθωσε καὶ τὴν φορὰν αὐτὴν νὰ ἐξωθήσῃ τὸν Σλαυικὸν κολοσσὸν πρὸς μίαν ἀπόφασιν τόσοσιν πλήρη κινδύνων, καὶ τὴν ὁποίαν τόσοσιν λόγους εἶχε ν' ἀποφύγῃ; Διότι, ἐπὶ τέλους, ἐκ τῆς Γερμανικῆς συμμαχίας ἢ σοβιετικῆς Ἐνωσις, ἀνευ ἰδιαιτέρας τινοσ θυσίας ἐκ μέρους της, εἶχεν ἀρυσθῆ τὰ οὐσιαστικώτερα πλεονεκτήματα: Ἐν τμήμα τοῦ Φινλανδικοῦ ἐδάφους, τὰ Βαλτικὰ Κράτη, τὴν Βεσσαραβίαν. Ὅλα αὐτὰ θὰ τὰ διεκινδύνευε εἰς ἀγῶνα κατὰ τῆς Γερμανίας. Καὶ κἄν ἄλλο ἀκόμη: Ὑπῆρχε τὸ καθεστῶς, ἐν καθεστῶς εὐρισκόμενον ἐν πλήρῃ ἀναπτύξει, μόλις ἐξεληθὸν τῆς κρίσιμου περιόδου τῶν κρίσιμων ἀρχῶν του, ἔχον ἐπιδοθῆ εἰς μίαν προσπάθειαν ἐκβιομηχανίσεως μακρᾶς πνοῆς, ἡ ὁποία, εἰς τὴν σκέψιν τῶν ἀρχηγῶν του, ἔμελλε νὰ τοῦ ἐξασφαλίσῃ τὴν κυριαρχίαν ἐπὶ τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀσίας. Καὶ εἶναι βέβαιον, ἂν κρίνωμεν ἐκ τοῦ πολεμικοῦ ὕλικου, ἐνώπιον τοῦ ὁποίου εὐρέθησαν οἱ Γερμανοὶ, ὅτι μετὰ τινα ἔτη ἡ Σοβιετικὴ Ἐνωσις θὰ ἦτο μία ἀπὸ τὰς φοβερώτερον ἐξωπλισμένας χώρας τοῦ κόσμου.

Ἐν τοσοῦτῳ ἡ Ρωσσία ἔμελλε ν' ἀποστραφῇ ἀπὸ τῆς προσπαθείας αὐτῆς, παρασυρθεῖσα εἰς μίαν σύρραξιν, τῆς ὁποίας οὐδόλως εἶχεν ἀνάγκην, ἀλλὰ τὴν ὁποίαν ἐχρειάζετο ἡ Ἄγγλια. Διὰ ποίας τέχνης ἢ Ἄγγλια κατορθῶνε πάντοτε νὰ εὐρίσκῃ λαοὺς προθύμους νὰ θυσιάσθωσιν δι' αὐτήν; Ποῖα ἐπιχειρήματα ἐχρησιμοποίησε διὰ νὰ πείσῃ τὸ μέγα Σλαυικὸν Κράτος νὰ ἐκτεθῇ ἐξ ἰδίας ἀποφάσεως εἰς τὴν εἰσβολὴν καὶ τὴν καταστροφὴν; Εἶναι πιθανόν, ὡς ἀναφέραμεν, ὅτι ἡ Ἄγγλια ἐξεμεταλλεύθη τὴν ἀκρόεστον ἀπλησίαν τῆς Ρωσσίας διὰ τὴν κατάκτησιν ἐδαφῶν. Τὴν Φινλανδίαν, τὴν ὁποίαν ἡ Ἄγγλικὴ κοινὴ γνώμη εἶχε καταστήσει αὐτὸ τοῦτο σύμβολον τοῦ δικαιώματος τῶν λαῶν εἰς ἀνεξαρτησίαν, ἢ κυβέρνησις τοῦ Λονδίνου, ἀπὸ τοῦ φθινοπώρου τοῦ 1940, τὴν εἶχε προσφέρει, ὅση ἀπέμενεν ἀκόμη, εἰς τὸν Ρωσικὸν δράκοντα. Εἰς τὴν Φινλανδίαν ἡ Ἄγγλικὴ κυβέρνησις προσέθεσε τὰ Βαλκάνια, τὰ Στενά τῶν Δαρδανελλίων, ἀντικείμενον αἰωνίων ἀξιώσεων ἐκ μέρους τῆς Ρωσσίας. Καὶ ὁ Ρωσικὸς δράκων ὑπέκυψε εἰς τὸν πειρασμόν. Θαυμασία ἐπιτυχία διὰ τὴν Ἄγγλικὴν διπλωματίαν. Καθ' ὃν χρόνον αἱ ρωσικαὶ μᾶζαι θὰ κατεκρευοῦντο, οἱ Ἄγγλοι στρατιῶται θὰ ἠδύναντο νὰ τρώγουν ἐν εἰρήνῃ τὰς «ταρτίνας» των, καὶ οἱ Ἀμερικανοὶ νὰ κατασκευάζουν ἀεροπλάνα, τάνκς, πλοῖα, τὰ ὁποῖα θὰ ἐπέτρεπαν εἰς αὐτοὺς νὰ εἰσέλθωσιν μετὰ τὴν σειρὰν των εἰς τὸν χορὸν τῆς κολάσεως. Ἡ Ἄλβιων μαγειρεῦει φαγητὰ εἰς διαφόρους πυράς. Ἄν ἐνδιαφέρεται διὰ τὰ πράγματα τῆς Εὐρώπης, διὰ τὰς διαιρέσεις αἱ ὁποῖαι ἐγγυῶνται τὴν ἀσφάλειάν της καὶ εὐνοοῦν τὸ ἐμπόριόν της, δὲν δεικνύει μικρότερον ἐνδιαφέρον διὰ τὰ πράγματα τῆς Ἀσίας, ὅπου εὐρίσκεται ἡ πλουσιωτέρα μερὶς τῆς αὐτοκρατορίας της: ἡ Μεσοποταμία, ἡ Περσία, δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ἐπίσης, ἀλλ' ἰδίως αἱ Ἰνδία καὶ τὰ ἐξαρτήματά των. Ἐκεῖ κάτω ὅμως, ἀπὸ ἐνὸς περίπου αἰῶνος ὁ μέγας ἐχθρὸς, ὁ ἐπιχειρῶν νὰ καταβροχθίσῃ τὴν Περσίαν καὶ νὰ προσεγγίσῃ ἀνεπαισθήτως πρὸς τὰ σύνορα τῶν Ἰνδιῶν, εἶναι ἡ Ρωσικὴ ἄρκτος. Δὲν εἶναι ἀκόμη πολὺς καιρὸς ποῦ ὁ Τζίγκο ὤμιλει περὶ ἐπιθέσεως κατὰ τῆς ἄρκτου αὐτῆς καὶ οἱ Τόμμηδες τοῦ Κίπλιγκ ἐκαυχῆσιολόγουν, ὅτι ἦσαν ἔτοιμοι, ἂν παρίστατο ἀνάγκη, νὰ καταλάβωσιν τὴν Πετροῦπολιν. Ἄγγλοι καὶ

Ρώσσοι παντού υπεβλέποντο. Πόσοι πόλεμοι, πόσοι ραδιουργία δια να ἐμποδισθῆ ἡ Ρωσσία νὰ φθάσῃ εἰς Κωνσταντινούπολιν! Καὶ ὅποια ἐπίμονοι ἀμφισβητήσεις περὶ τὰ φρέατα τοῦ πετρελαίου τοῦ Ἰράν! Ἄν ἡ Ρωσσοικὴ δύναμις συντριβῆ ὑπὸ τῆς Γερμανίας αἱ πολῦτιμοι αἵ κτήσεις θὰ εὐρίσκονται ἐν ἀσφάλειᾳ ἐπὶ μακρὰ ἔτη. Δέον νὰ εἶναι τις βέβαιος ὅτι ἡ κυβέρνησις τοῦ Λονδίνου δὲν παρέλειψε ν' ἀποβλέψῃ καὶ πρὸς τὴν πλευρὰν αὐτὴν τοῦ ζητήματος, καὶ ὅτι ἡ πολιτικὴ τῆς ἐπηρεάσθη, καὶ ἐπηρεάζεται ἀκόμη ἐκ τούτου. Οἱ Ἄγγλοι οὐδέποτε παραδίδονται ἐξ ὀλοκλήρου εἰς μίαν συμμαχίαν. Τί ἔλεγέ λοιπὸν ὁ παλαιὸς μας Φρουασσάρ; «Οἱ Ἄγγλοι εὐχαριστοῦνται καὶ τέρπονται εἰς μάχας καὶ φόνους. Ἐποφθαλμιοῦν τὰ ἀγαθὰ τῶν ἄλλων καὶ τὰ φθονοῦν μεγάλως, δὲν δύνανται νὰ ἐπιδοθοῦν τελείως καὶ φυσικῶς εἰς τὴν συμπάθειαν καὶ τὴν συμμαχίαν ἐνὸς ξένου ἔθνους, καὶ εἶναι ὑπουλοὶ καὶ ἀγέρωχοι». Εἰς ἐκ τῶν σκοπῶν τῆς Ἀγγλικῆς πολιτικῆς εἶναι ἡ ἐξασθένεισις τῆς Γερμανίας. Ὁ ἄλλος, ἡ ἐξασθένεισις τῆς σοβιετικῆς Ἐνώσεως. Τὸ 1919, διὰ μιᾶς αἰφνιδίας μετὰστροφῆς ἡ Ἀγγλικὴ πολιτικὴ εἰχεν ἐπέμβει διὰ νὰ σώσῃ τοὺς μπολσεβίκους, οἱ ὅποιοι ἐκινδύνευον νὰ καταρρεύσουν. Ὅχι διότι ἠσθάνετο δι' αὐτοὺς ἰδιαιτέραν τινα συμπάθειαν. Ἐπεθύμει ἀπλῶς τὴν παράτασιν μᾶς ταραχῶδους περιόδου εὐνοοῦσης τὰ σχέδιά της, ὡς ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως. Οἱ μπολσεβίκοι ὅμως, μετὰ τὴν ἐπικράτησιν των ἐν τῷ ἐσωτερικῷ, ἐπανέλαβον τὴν πολιτικὴν τῆς ἐξαπλώσεως εἰς Ἀσίαν, εἰς βάρος τῶν Ἀγγλικῶν συμφερόντων. Ὁ τωρινὸς των ραβδισμὸς θὰ τοὺς κατευνάσῃ. Ἦδη ἡ Γερμανικὴ πίεσις τοὺς ἠνάγκασε ν' ἀποσύρουν τὰ στρατεύματά των ἀπὸ τὸ Ἰράν. Ἡ Ἀλβιῶν παίζει διπλοῦν παιγνίδιον. Κερδίζει μὲ κάθε Ρώσσον, ὅπως καὶ μὲ κάθε Γερμανόν, ὅστις πίπτει.

Ναί, ἀλλ' ὑπάρχει καὶ ἡ ἀντίστροφος ὄψις. Ἄν νικήσῃ ἡ Γερμανία, ἡ Μεγάλῃ Βρετανία καὶ ἡ Ἀμερικὴ — ὁ συνεταῖρος της — χάνουν τὴν Εὐρωπαϊκὴν ἀγορὰν, τὴν σημαντικωτέραν ὀλοκλήρου τοῦ κόσμου. Ἄν νικήσῃ ἡ Σοβιετικὴ Ἐνωσις, ὁ κίνδυνος δὲν εἶναι μικρότερος. Διότι νίκη τῆς Ρωσσίας σημαίνει κατακλισμὸν τῆς Ἑγγύς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Εὐρώπης ἀπὸ τὸν μπολσεβικισμόν, ὡς καὶ μίαν ἀκαταμάχητον πλημμυρίδα. Καὶ τότε τί θὰ γίνουιν ἡ Εὐρωπαϊκὴ ἀγορὰ, ὁ πλοῦτος τῆς Περσίας, τοῦ Ἰράκ, τί θὰ γίνουιν αἱ Ἰνδία; Πρώτη ὑποχρέωσις τῆς Ἀγγλίας καὶ τοῦ Γιάγκη συνεταῖρου της δὲν θὰ ἦτο, ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει, ἡ διεξαγωγὴ ἐνὸς ἀγῶνος μέχρι θανάτου κατὰ τοῦ τοπικοῦ κομμουνισμοῦ ἐν Εὐρώπῃ, ἐν τῇ Ἀνατολῇ, καὶ ἡ συντριβὴ τῆς Σοβιετικῆς δυνάμεως; Καὶ τίς γνωρίζει ἂν ἡ παγκόσμιος αὐτὴ ἀναρχία, ἐκμηδενιστικὴ πάσης ἀγοραστικῆς ἱκανότητος, θὰ ἠδύνατο νὰ καταπνιγῆ; Διὰ τοῦ στόματος τοῦ κ. Τσῳρτσιλλ καὶ τοῦ προέδρου Ρουζβελτ, ἡ Ἀγγλία καὶ ἡ Ἀμερικὴ κατέστησαν γνωστὰς τὰς λίαν φιλελευθέρας καὶ ἀφιλοκερδεῖς ἀρχάς, τὰς ὅποιας θὰ ἐφήρμοζαν ἐν τῷ κόσμῳ ἂν ἐνίκων. Μία μεγάλη ὁμως Ἀγγλικὴ ἐφημερίς καὶ Ἀμερικανοὶ δημοσιολόγοι διεκήρυξαν ἀπροκαλύπτως, διὰ τὴν ἰδίαν περίπτωσιν, μίαν πολιτικὴν καὶ οἰκονομικὴν ἡγεμονίαν τῶν Ἀγγλοσάξωνων ἐπὶ τῆς Εὐρώπης. Πρὸς ἐγκαθίδρυσιν τῆς ἡγεμονίας αὐτῆς θ' ἀπητεῖτο, ἂν ἡ Ἀγγλία, ἡ Ἀμερικὴ καὶ ἡ Ρωσσία ἐνίκων ταυτοχρόνως, εἰς νέος πόλεμος τῶν δύο πρώτων κατὰ τῆς τρίτης, μίαν ἀντικομμουνιστικὴν σταυροφορίαν ἐν Γαλλίᾳ, ἐν Γερμανίᾳ, ἐν Ἰταλίᾳ, ἐν τῇ Βαλκανικῇ. Ὡραία προοπτικὴ διὰ τὴν ἐπαύριον μιᾶς νίκης!

Πολλὰ στοιχεῖα ὁμοιάζουν εἰς τὴν τραγωδίαν τοῦ 1812 καὶ ἐκείνην

τοῦ 1941. Ἐχουν ὁμως μίαν οὐσιώδη διαφορὰν: Ἡ Ρωσσία τὴν ὁποίαν ἡ κυβέρνησις τοῦ Λονδίνου ἐκίνητοποίησε κατὰ τοῦ Μεγάλου Ναπολέοντος, ἦτο μία Ρωσσία συντηρητικὴ, μέλλουσα νὰ δημιουργήσῃ τὴν Ἱερὰν Συμμαχίαν. Ἡ Ρωσσία τοῦ 1941 εἶναι κομμουνιστικὴ. Δὲν παρελείφθη νὰ ἐπιστηθῆ ἐνίστε ἡ προσοχὴ ἐπὶ τῆς περιέργου συνεργασίας τῆς διεθνούς κεφαλαιοκρατίας καὶ τοῦ κομμουνισμοῦ. Εἶναι ἀναμφισβήτητος, — καὶ ἰδοῦ ἐν παράδειγμα. Ἄλλ' ἡ συνεργασία αὐτὴ ἔχει τὰ ὄριά της. Διὰ νὰ ἐπωφεληθῆ ἐξ αὐτῆς, ἡ κεφαλαιοκρατία δέον νὰ παραμείνῃ κυριάρχος καὶ νὰ δυνηθῆ νὰ φιώσῃ τὸν σύμμαχόν της ἐν δεδομένῃ στιγμῇ. Θὰ ἠδύνατο ὁμως νὰ τὸ πράξῃ, ἂν ὁ θριαμβεύων μπολσεβικισμὸς κατελάμβανε τὴν Ἀσίαν καὶ τὴν Εὐρώπην, προσκαλούμενος παντοῦ ἀπὸ τοὺς ἀποχαλινωμένους μπολσεβίκους; Ἐξ αὐτοῦ βλέπομεν ποῖα θὰ ἦσαν ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει αἱ τιμαὶ εἰς τὰ Χρηματιστήρια τοῦ Λονδίνου καὶ τῆς Ν. Ὑόρκης.

Ἡ Ἀγγλικὴ ἐφημερίς, ἡ ὁποία προτείνει ὅπως ἡ Σοβιετικὴ Ἐνωσις καταστῆ ὁ χωροφύλαξ τῆς Εὐρώπης, δὲν ἐσκέφθη ἀρκετὰ τοῦτο.

ΛΟΥΙ· ΡΕ·Υ·ΝΩ

Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΡΟΥΣΒΕΛΤ ΑΠΕΝΑΝΤΙ ΤΗΣ ΓΑΛΛΙΑΣ

Τοῦ κ. SILVANUS

Β'.

Ὅταν τὴν 3ην Σεπτεμβρίου 1939 συνεπέα τῆς ὑπὸ τῆς Ἀγγλίας καὶ τῆς Γαλλίας κηρύξεως τοῦ πολέμου, ἔσβυον τὰ φῶτα εἰς ἐν μέγα τμήμα τῆς Εὐρώπης, εἰς τὸν Λευκὸν Οἶκον πρέπει νὰ ἐβασίλευεν ἱκανοποίησις. Διότι αἱ προσπάθειαι τοῦ Προέδρου, ὅπως παρεμποδίσῃ μίαν εἰρηνικὴν συνεννόησιν μεταξὺ Γερμανίας καὶ Πολωνίας καὶ καταστήσῃ ἀδύνατον μίαν δευτέραν συμφωνίαν τοῦ Μονάχου, εἶχον ἐπιτύχει. Ἡ πολιτικὴ τοῦ κατευνασμοῦ εἶχεν ἀποθάνει. Ὅπως οὐδέποτε ἡ Γερμανία, ἐνώπιον τῆς «ἐντονωτέρας στάσεως» τῆς Ἀγγλίας καὶ τῆς Γαλλίας, δὲν εἶχεν, ὅπως ἐπεχειρεῖτο ἀπὸ τῆς Οὐασινγκτῶνος κατὰ τοὺς τελευταίους μῆνας νὰ πεισθοῦν αἱ Εὐρωπαϊκαὶ δημοκραταί, παραιτηθῆ τῆς ἐπιδιώξεως τῶν τόσων δικαίων διεκδικήσεων τῆς εἰς τὸ ζήτημα τοῦ Δάντσιγ καὶ τοῦ διαδρόμου. Μᾶλλον τὰ πράγματα κατέληξαν εἰς πολεμικὴν σύγκρουσιν, διότι οἱ παρὰ τῆς Ἀμερικῆς παραπλανηθέντες, ἔστερημένοι φαντασίας πολιτικοὶ τοῦ Λονδίνου καὶ τῶν Παρισίων, δὲν ἔδρον κατὰ τὴν ἀποφασιστικὴν στιγμὴν ἄλλην διέξοδον ἀπὸ τὸν πόλεμον. Φυσικὰ ὁ Πρόεδρος δὲν ἐξετέρευσε τὴν ἱκανοποίησίν του, ἀντιθέτως, μὲ θλιμμένον πρόσωπον ἐξέφρασε βαθεῖαν ὀδύνην διὰ τὴν ἐνσκήψασαν δυστυχίαν, ἀφεθέντος αὐταρέσκως νὰ διαφανῆ, ὅτι ὁ νοήμων Πρόεδρος εἶχε προβλέψει ὅλα, καὶ ὅτι ἂν τὸ Κογκρέσσον ἦτο τόσον διορατικὸν ὅσον ὁ Πρόεδρος, καὶ εἶχεν ἐγκαίρως ἀρεῖ τὸν νόμον τῆς ἀπαγορεύσεως προμηθείας ὀπλων, οἱ Γερμανοὶ ἐπιδρομεῖς δὲν θὰ εὕρισκον τὸ θάρρος πρὸς τὸν πόλεμον, ἦτο πραγματικῶς ἐνδειξις συνετῆς προβλέψεως τὸ ὅτι ὁ Πρόε-

δρος ὀρθῶς εἶχε προείπει τὸν πόλεμον; Δὲν εἶχε μετέλθει τὸ πᾶν, ὅπως προσδώσῃ εἰς τὴν ἐξέλιξιν, αὐτὴν τὴν κατεύθυνσιν; Ἀποτελεῖ ἀπόδειξιν ἰδιαιτέρας νοημοσύνης τὸ νὰ προλέγῃ τις τὴν ρῆξιν τοῦ φράγματος, ἀφ' οὗ πρῶτον μετέλθῃ ὁ ἴδιος τὸ πᾶν πρὸς συστηματικὴν ὑπονόμευσιν αὐτοῦ; Δὲν εἶχε τάχα ἡ πολιτικὴ τοῦ Ροῦσβελτ ἐν Εὐρώπῃ κατὰ τοὺς τελευταίους μῆνας πρὸ τῆς ἐκρήξεως τοῦ πολέμου ἓνα μόνον σκοπὸν: Προτιμότερος ὁ πόλεμος παρὰ ἡ συνεννόησις μετὰ τοῦ Χίτλερ;

Ἡ Γαλλία εὐρίσκετο ἤδη ἐν πολέμῳ, ἀλλ' ἡ βοήθεια, τὴν ὁποίαν ὁ Μποῦλιτ εἶχε θέσει ὑπ' ὄψει τῶν Γάλλων διὰ τὴν περίπτωσιν τῆς ἀντιστάσεως κατὰ τῆς Γερμανίας, οὐδόλως ἐπραγματοποιήθη. Ἡ Πολωνία κατελύθη ἐντὸς ὀλίγων ἑβδομάδων, χωρὶς ἡ Ἀμερικὴ νὰ κινήσῃ οὔτε τὸν δάκτυλον, καὶ ὀλόκληρον τὸ βάρος τῶν στρατιωτικῶν, οικονομικῶν καὶ δημοσιονομικῶν μέτρων, τὰ ὁποῖα συνεπήγαγε διὰ τὴν Γαλλίαν ὁ πόλεμος, ἐπιπτεν ἀποκλειστικῶς ἐπὶ τῶν Γαλλικῶν ὤμων. Ἐξαιρουμένων λόγων καὶ ἄρθρων, διὰ τῶν ὁποίων ἐξεφράζετο συμπάθεια, οὐδὲν ἕτερον ἔπραττε προσωρινῶς ἡ Ἀμερικὴ. Μόνον ἔπειτα ἀπὸ δύο μηνῶν πόλεμον, τὴν 4 Νοεμβρίου 1939, ἐτίθετο ἐν ἰσχύϊ εἰς τὰς Ἠνωμένας Πολιτείας ὁ τροποποιηθεὶς νόμος περὶ οὐδετερότητος, διὰ τοῦ ὁποῦ ἤρετο μὲν ἡ ἀπαγόρευσις τῆς ἐξαγωγῆς ὄπλων καὶ πολεμικοῦ ὕλικου, ἀλλ' ἡ προμήθεια ἐξηρτάτο ρητῶς ἐκ τῆς πληρωμῆς τοῖς μετρητοῖς ἐκ μέρους τῆς Ἀγγλίας καὶ τῆς Γαλλίας, καὶ ἐκ τῆς μεταφορᾶς διὰ πλοίων μὴ Ἀμερικανικῶν. Εἰς Ἀμερικανικὰ πλοῖα, ὡς καὶ εἰς Ἀμερικανοὺς πολίτας ἀπηγορεύετο κατηγορηματικῶς τὸ ταξίδιον εἰς Ἀγγλικούς καὶ Γαλλικούς λιμένας. Ἀσφαλῶς ἡ ἄρσις τῆς ἀπαγορεύσεως τῆς ἐξαγωγῆς ὄπλων ἠδύνατο ἐν μακρᾷ προοπτικῇ ν' ἀποβῇ μεγάλης σημασίας διὰ τὴν Ἀγγλίαν καὶ Γαλλίαν, καὶ ὑπῆρχον ἐπαρκεῖς Ἀγγλικά καὶ Γαλλικά καταθέσεις εἰς δολλάρια, πρὸς πληρωμὴν ἐπὶ τι διάστημα τῶν προμηθειῶν, ἀλλ' ἦτο σαφές ὅτι θ' ἀπητοῦντο πολλοὶ μῆνες πρὶν ἢ ἡ Ἀμερικανικὴ παραγωγή ὄπλων καὶ πολεμικοῦ ὕλικου φθάσει ὠρισμένα τινα ὄρια, καὶ ἐπὶ πλέον ἠδύνατο νὰ προβλέπεται ὅτι τὰ διαθέσιμα μὴ Ἀμερικανικὰ πλοῖα δὲν θὰ ἐπήρουν πρὸς ταχεῖαν μεταφορὰν τῶν προμηθειῶν εἰς Ἀγγλίαν καὶ Γαλλίαν. Πράγματι ἀπεδείχθη καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὴν Γαλλίαν ὅτι ἐξαίρεσις ἀεροπλάνων τινῶν οὐδὲν σχεδὸν Ἀμερικανικὸν πολεμικὸν ὕλικὸν εἶχε φθάσει εἰς τὸ Γαλλικὸν θέατρον τοῦ πολέμου, ὅταν ἔπειτα ἀπὸ ἐννέα περιπτῶν μηνῶν πόλεμον, τὸν Ἰούνιον τοῦ 1940, ἐνέσκηπτε κατὰ τῆς Γαλλίας ἡ καταστροφή.

Τὸν Μάρτιον τοῦ 1940 ἐνεφανίζετο ἐν Παρισίοις ὁ ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν τῶν Ἠνωμένων Πολιτειῶν Σάμνερ Οὐέλλες, ὅστις τὴν ἐποχὴν ἐκείνην κατ' ἐντολὴν τοῦ Προέδρου ἐπεχείρει περιοδεῖαν εἰς Ἰταλίαν, Γερμανίαν, Γαλλίαν καὶ Ἀγγλίαν, διὰ νὰ συγκεντρώσῃ πληροφορίας περὶ τῆς ἐν Εὐρώπῃ καταστάσεως. Ἔσχε διαφόρους συνομιλίας μετὰ τῶν Γάλλων πολιτικῶν, ὑπέβαλεν εἰς αὐτοὺς ὑπόμνημα, ἐνδιατρίβων περὶ οικονομικὰ ζητήματα καὶ ἐφωτογραφήθη κατὰ τὴν διάρκειαν μιᾶς συνομιλίας μετὰ τοῦ Ρεϋνῶ εἰς τὸ γραφεῖον τοῦ τελευταίου τούτου, ὁπότε ἐνεφιλοχώρησε μίαν ἀτυχῆς σύμπτωσιν! Εἰς τὴν φωτογραφίαν, ἥτις ἐδημοσιεύετο μετὰ τινὰς ἡμέρας εἰς τὸν «Ἰλλουστρασιόν», διεκρίνοντο ὄχι μόνον ὁ Σάμνερ Οὐέλλες καὶ ὁ Ρεϋνῶ, ἀλλ' εἰς τὸν τοῖχον καὶ εἰς μέγας χάρτης τῆς Εὐρώπης, μετὰ σαφεῖς σημειώσεις τοῦ σχεδιαζομένου διαμελισμοῦ τῆς Γερμανίας, γεγονός τὸ ὁποῖον δὲν κατέστη δυνατόν νὰ ἐξουδετερωθῇ οὔτε ἀπὸ τὴν μεταγενεστέραν ἡγανακτημένην διάψυξιν τοῦ Σάμνερ Οὐέλλες, ἰσχυρισθέντος ὅτι οὐδένα πα-

ρόμοιον χάρτην εἶχεν ἀντιληφθῆ κατὰ τὴν ἐπίσκεψίν του παρὰ τῷ Ρεϋνῶ. Περὶ τοῦ περιεχομένου τῶν συνομιλιῶν τοῦ Οὐέλλες ἐν Παρισίοις δὲν ἐδημοσιεύθησαν πολλά. Εἶναι ὁμοίως βέβαιον ὅτι ὁ ἀπεσταλλένος τοῦ Ροῦζβελτ ὄχι μόνον δὲν συνεβούλευσε τὴν εἰρήνην εἰς τοὺς Γάλλους, ἀλλὰ τοὺς ἐνεθάρρυνεν εἰς τὴν συνέχισιν τοῦ πολέμου, παρ' ὅλον ὅτι καὶ εἰς αὐτὸν καὶ εἰς τὸν Πρόεδρόν του ἦτο γνωστὸν ὅτι κατὰ τὸ προσεχές μέλλον δὲν ἦτο δυνατὴ μία ἀξία μειρίας ὑποστήριξις τῆς Γαλλίας παρὰ τῶν Ἠνωμένων Πολιτειῶν, τῆς ἀνικανότητος τῆς Ἀμερικῆς πρὸς βοήθειαν τῶν Εὐρωπαίων φίλων τῆς, καταδειχθείσης σαφῶς εἰς τὴν περίπτωσιν ἀκριβῶς τῆς Φινλανδίας. Μία ἐνδιαφέρουσα λεπτομέρεια εἰς τὰς συνομιλίας τοῦ Σάμνερ Οὐέλλες ἐν Παρισίοις ἦτο μία συνδιάλεξις μετὰ τοῦ πρῶτον Γάλλου πρέσβευος ἐν Οὐάσιγκτον ντὲ Λαμπουλαί, ὅστις ἀπὸ τῆς ἐκρήξεως τοῦ πολέμου διηύθυνεν εἰς τὸ Καί ντ' Ὁρσαί, τὴν Γαλλικὴν προπαγάνδαν εἰς τὰς Ἠνωμένας Πολιτείας. Εἰς ἐρώτημα τοῦ Λαμπουλαί, ἂν ἀπὸ τῆς πλευρᾶς τῆς Γαλλίας ἔπρεπε νὰ γίνουν ἀκόμη περισσότερα διὰ τὴν δημιουργίαν εὐνοϊκῆς διὰ τὴν Γαλλίαν εἰς τὰς Ἠνωμένας Πολιτείας ἀτμοσφαιρας, ὁ Σάμνερ Οὐέλλες ἀπήντησεν ὅτι αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ, τοῦτο δὲν ἦτο ἀναγκαῖον. Εὐπρόσδεκτος ὅμως θὰ ἦτο μία ἐντονωτέρα ἐνέργεια ἐκ μέρους τῶν καθολικῶν τῆς Γαλλίας πρὸς ἐπηρεασμὸν τῶν Ἰρλανδῶν τῆς Ἀμερικῆς, διὰ τὸν λόγον ὅτι τὸ ἐν Ἠνωμέναις Πολιτείας Ἰρλανδικὸν στοιχεῖον παρενεβάλλετο ὡς ἐνοχλητικὸν κώλυμα εἰς τὸν δρόμον τῆς πολιτικῆς τοῦ Ροῦζβελτ.

Ὅταν τὴν 10 Μαΐου 1940 ὁ Γερμανικὸς στρατὸς ἀπεδύετο εἰς τὸν τελικὸν ἀγῶνα κατὰ τῆς Γαλλίας, ἡ Ἀμερικανικὴ βοήθεια εὐρίσκετο τόσον μακράν, ὅσον καὶ κατὰ τὴν πρώτην ἡμέραν τοῦ πολέμου. Ἡ Γαλλικὴ κυβέρνησις, εὐθὺς ὡς — περὶ τὴν 15 Μαΐου ὡς ἔγγιστα — ἀντελήφθη τὴν σοβαρότητα τῆς καταστάσεως, μετεβίβασε διὰ μέσου τοῦ Μποῦλιτ ἐπείγουσαν ἐκκλήσιν βοήθειας πρὸς τὴν Οὐάσιγκτῶνα, ἀλλ' οὐδὲν ἐπηκολούθησεν. Ἡ παρὰ τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Γερμανίας ἐκδοθεῖσα ὑπ' ἀριθ. 6 Λευκὴ Βίβλος, εἰς τὴν ὁποίαν δημοσιεύεται μέρος τῶν μυστικῶν ἐγγράφων τοῦ Γαλλικοῦ Γενικοῦ Ἐπιτελείου, τῶν εὐρεθέντων εἰς Λὰ Σαριτέ, περιέχει ὡς ἔγγραφον ὑπ' ἀρ. 61 τὸ πρωτόκολλον τοῦ «Comité de Guerre» («Ἀνώτατον Πολεμικὸν Συμβούλιον») περὶ τῆς συνεδρίας του τῆς 25 Μαΐου 1940, μιᾶς συνεδρίας, εἰς τὴν ὁποίαν ἔλαβον μέρος ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας, ὁ Πρωθυπουργὸς Πῶλ Ρεϋνῶ, ὁ στρατάρχης Πεταῖν ὡς ἀντιπρόεδρος τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου, ὁ στρατηγὸς Βεϋγκάν καὶ ὁ ναύαρχος Νταρλάν. Ἡ κατακλείς τῶν πρακτικῶν τῆς συνεδρίας ἔχει ὡς ἑξῆς:

«M. Paul Reynaud a demandé à M. Bullitt sous quelle forme le Président Roosevelt espère pouvoir apporter à la France une aide décisive. Il n'a encore reçu aucune réponse il y a plus d'une semaine». («Ὁ κ. Πῶλ Ρεϋνῶ ἠρώτησε τὸν κ. Μποῦλιτ ὑπὸ ποίαν μορφήν ὁ Πρόεδρος Ροῦσβελτ ἐλπίζει νὰ παράσῃ εἰς τὴν Γαλλίαν μίαν ἀποφασιστικὴν βοήθειαν. Οὐδεμίαν σαφῆ ἀπάντησιν ἔλαβεν ἀκόμη εἰς τὸ ἐρώτημα τοῦτο, τεθὲν πρὸ μιᾶς ἑβδομάδος καὶ πλέον»).

Καὶ οὐδὲν πλέον τῆς καθαρῶς πλατωνικῆς αὐτῆς προθυμίας πρὸς βοήθειαν ἔπραξαν αἱ Ἠνωμέναι Πολιτεῖαι μέχρι τῆς συντελεσθείσης Γαλλικῆς καταστροφῆς. Ἀπὸ τοῦ τέλους Μαΐου καὶ τῶν ἀρχῶν Ἰουνίου ἐπυκνώνοντο ὀλοὲν περισσότερο αἱ ἐκκλήσεις βοήθειας εἰς τὸν Γαλλικὸν τύπον. Τὴν 1

Πρώτερ, την 14 'Ιουνίου, υπήρξε βαθυτάτη, ἀλλ' ἡ συμπάθεια τῆς Οὐασιγκτῶνος ὑπὲρ τῆς Γαλλίας συνεδέετο μὲ ἐν αἴσθημα ἀδυναμίας. Ὁ Σὸλ Μπλουμ, πρόεδρος τῆς ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν Ἐπιτροπῆς τῆς Ἀμερικανικῆς Βουλῆς, διεπίστωνε μετὰ λύπης ὅτι ἡ Ἀμερική, παρ' ὄλην τὴν συμπάθειαν ὑπὲρ τῆς Γαλλίας, δὲν ἠδύνατο νὰ πράξει περισσότερα.

Ὁ Λευκὸς Οἶκος προέβη τὴν 14 'Ιουνίου εἰς τὴν δήλωσιν ὅτι ἡ ἔκκλησις τοῦ Γάλλου πρωθυπουργοῦ ἠκούσθη μετ' εἰλικρινοῦς συμπαθείας, ἀλλὰ πᾶν ὅ,τι εἶναι ὅπωςδήποτε δυνατόν νὰ γίνῃ, γίνεται ἤδη («everything possible is being done»). Καὶ ἡ ἀρνητικὴ αὐτὴ ἀπάντησις ἐπηκολούθησε παρ' ὄλον ὅτι τὴν 12 'Ιουνίου εἶχε ληφθῆ τηλεγράφημα τοῦ Μπουλιτ πρὸς τὸν Πρόεδρον, βεβαιοῦντος ὅτι μόνον ὁ Ρεϋνὼ προσωπικῶς ἀντιτίθετο εἰς μίαν χωριστὴν εἰρήνην, ἐν ᾧ τὸ ἀρχηγεῖον τοῦ Γαλλικοῦ στρατοῦ συνίστα τὴν συνολογήσιν ἐγκαίρου ἀνακωχῆς. Ὁ κ. Ροϋζβελτ ἐδήλωσεν ὅτι αἱ Ἠνωμέναι Πολιτεῖαι καὶ ἂν ἀκόμη ἤθελαν, δὲν ἠδύνατο νὰ ἐπέμβουν εἰς τὸν Εὐρωπαϊκὸν πόλεμον, δεδομένου ὅτι πρὸς τὸ παρὸν δὲν εἶχαν τὴν δυνατότητα νὰ ἐξοπλίσουν μίαν στρατιάν καὶ νὰ τὴν ἀποστείλουν πέραν τοῦ Ὠκεανοῦ.

Καὶ ἤδη ἤρετο ἡ αὐλαία τῆς τελευταίας πράξεως τοῦ Γαλλικοῦ δράματος. Ἀπαντῶν εἰς τὴν ἔκκλησιν τοῦ Ρεϋνὼ ὁ Ροϋζβελτ ἀπηύθυνε τὸ ἀκόλουθον τηλεγράφημα :

« Σὰς ἀποστέλλω τὴν ἀπάντησιν αὐτὴν εἰς τὸ χθεσινόν σας μήνυμα, τὸ ὁποῖον εἶμαι βέβαιος ὅτι θὰ πιστεύετε ὅτι ἐξητάσθη παρ' ἡμῶν μὲ τὴν μεγαλυτέραν σοβαρότητα καὶ φιλίαν. Ἐν πρώτοις ἐπιτρέψατέ μου νὰ ἐπαναλάβω μετὰ πόσου, αὔξοντος διαρκῶς θαυμασμοῦ ὁ ἀμερικανικὸς λαὸς καὶ ἡ κυβέρνησις του παρακολουθοῦν τὴν λαμπρὰν γενναϊότητα, μὲ τὴν ὁποῖαν αἱ γαλλικαὶ στρατιαὶ ἀνθίστανται κατὰ τῶν εἰσβολέων ἐπὶ γαλλικοῦ ἐδάφους. Ἐπιθυμῶ ἐπίσης κατὰ τὸν ἐμφατικώτερον τρόπον νὰ ἐπαναλάβω ὅτι ἡ κυβέρνησις τῶν Ἠνωμένων Πολιτειῶν ἀνέπτυξε πᾶσαν ὑπὸ τὰς παρούσας συνθήκας δυνατὴν προσπάθειαν, διὰ νὰ λάβουν οἱ συμμαχικοὶ στρατοὶ κατὰ τὰς παρελθούσας ἑβδομάδας ἀεροπλάνα, πυροβολικὸν καὶ πυρομαχικὰ πολλῶν εἰδῶν, καὶ ὅτι ἡ κυβέρνησις αὐτῆ, ἐφ' ὅσον αἱ συμμαχικαὶ κυβερνήσεις συνεχίζουν τὴν ἀντίστασιν των, θὰ διπλασιάσῃ τὰς προσπάθειάς της πρὸς αὐτὴν τὴν κατεύθυνσιν. Πιστεύω ὅτι δύναται νὰ λεχθῆ ὅτι ἐκάστη τῶν ἐρχομένων ἑβδομάδων θὰ βλέπῃ περισσότερον ἀκόμη πολεμικὸν ὕλικὸν ἀποστελλόμενον πρὸς τὰ συμμαχικὰ ἔθνη. Συνεπῆς πρὸς τὴν πολιτικὴν της τοῦ νὰ μὴ ἀναγνωρίσῃ τὰ ἀποτελέσματα τῆς κατακτήσεως, ἡ ὁποία ἐσημειώθη διὰ στρατιωτικῆς ἐπιθέσεως, ἡ κυβέρνησις τῶν Ἠνωμένων Πολιτειῶν δὲν θὰ παραδεχθῆ τὴν ἰσχὺν οἰωνοῦντος προσπαθειῶν ὅπως περιορισθοῦν διὰ τῆς βίας ἢ ἀνεξαρτησίας καὶ ἡ ἐδαφικὴ ἀκεραιότης τῆς Γαλλίας. Κατὰ τὰς ὥρας αὐτάς, αἵτινες σπαράσσουσιν τὴν καρδίαν ὑμῶν καὶ τοῦ γαλλικοῦ λαοῦ, σὰς μεταβιβάζω τὰς ζωηροτέρας συμπαθείας μου. Δύναμαι προσέτι νὰ σὰς διαβεβαιώσω ὅτι ἐφ' ὅσον τὸ γαλλικὸν ἔθνος συνεχίζει τὸν ἀμυντικὸν του ἀγῶνα ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας του, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ τὴν πηγὴν ὄλων τῶν δημοκρατικῶν θεσμῶν ὀλοκλήρου τοῦ κόσμου, δύναται νὰ εἶναι βέβαιον ὅτι θ' ἀποστέλλωνται ἐξ Ἠνωμένων Πολιτειῶν εἰς μεγαλυτέρας ὀλοὲν ποσότητος πολεμικὸν ὕλικὸν καὶ ἄλλα ἐφόδια.

Γνωρίζω ὅτι θὰ ἐννοήσετε ὅτι αἱ διαπιστώσεις αὗται δὲν δύναν-

ται νὰ ἔχουν ὡς συνέπειαν οὐδενὸς εἶδους στρατιωτικῆς ὑποχρεώσεως. Μόνον τὸ Κογκρέσσον δύναται ν' ἀναλάβῃ παρομοίας ὑποχρεώσεις». Τὴν Κυριακὴν, 16 'Ιουνίου, τὸ γαλλικὸν ραδιόφωνον ἀνεκοίνωσεν ὅτι ἡ γαλλικὴ κυβέρνησις ἔλαβε τὴν ἀπάντησιν τοῦ Ροϋζβελτ εἰς τὴν τελευταίαν ἔκκλησιν τοῦ Ρεϋνὼ, ἀλλ' ὅτι τὸ κείμενον τῆς ἀπαντήσεως δὲν θὰ δημοσιευθῆ ἀκόμη. Μέχρι τοῦδε εἶχε δηλωθῆ ἐπισημῶς παρὰ τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου ὅτι ἡ κυβέρνησις τῶν Ἠνωμένων Πολιτειῶν εἶχεν ἐκδηλώσει τὴν ἀπόφασίν της ὅπως διατηρήσῃ τὴν πολιτικὴν της τῆς ἀμέσου «βοηθείας» διὰ τοὺς συμμαχοὺς καὶ ἀνάπτυξιν τὴν βοήθειαν αὐτὴν μέχρι τοῦ ἀνωτάτου ὁρίου τῶν Ἀμερικανικῶν πόρων τῆς βοηθείας, ἀλλὰ πρὸς τὸ παρὸν ἀποκλειομένης κάθε κηρύξεως πολέμου κατὰ τῆς Γερμανίας. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἐσπέρας συνῆλθεν ἐκ νέου εἰς Μπορντῶ τὸ ὑπουργικὸν συμβούλιον, τὸ ὁποῖον εἶχεν ἤδη συνεδριάσει καθ' ὄλην τὴν πρωτῆν, ὅπως συσκεφθῆ ἐπὶ τῆς ἀπαντήσεως τοῦ Ροϋζβελτ καὶ ἐξακριβώσῃ ποῖαν ἐπίδρασιν τὸ μήνυμα τοῦτο τοῦ Ἀμερικανοῦ Προέδρου ἠδύνατο νὰ ἀσκήσῃ ἐπὶ τῶν ἀποφάσεων τῆς γαλλικῆς κυβερνήσεως. Εἰς τὰς συσκέψεις τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου ἀνεκοινώθη ὅτι μετείχε καὶ ὁ στρατάρχης Πεταίν. Ὁ στρατηγὸς Βεϋγκάν καὶ ὁ ναύαρχος Νταρλάν παρέμεναν εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου, διὰ νὰ ἐρωτηθοῦν, ἐφ' ὅσον θὰ παρίστατο ἀνάγκη.

Γνωρίζομεν ποῖαν ἔκβασιν εἶχον αἱ συσκέψεις τῆς Κυριακῆς ἐκείνης εἰς Μπορντῶ. Κατέληξαν εἰς τὴν παραίτησιν τοῦ Ρεϋνὼ, παρ' ὄλον ὅτι ὁ ἴδιος ὁ Ρεϋνὼ, οἱ πολιτικοὶ του φίλοι καὶ οἱ Ἀγγλοὶ ἀπεσταλμένοι ἀπεπειράθησαν τὸ πᾶν, ὅπως ἀποτρέψουν τὴν πτώσιν τῆς Κυβερνήσεως. Ἡ νέα κυβέρνησις ἐσηματίσθη παρὰ τοῦ στρατάρχου Πεταίν, ἡ πρώτη ἀπόφασις τοῦ ὁποῖου συνίστατο εἰς τὴν δήλωσιν ὅτι «ἡ Γαλλία εἶναι ὑποχρεωμένη νὰ σταματήσῃ τὸν ἀγῶνα, καὶ ὅτι θ' ἀπηυθύνετο πρὸς τοὺς ἀντιπάλους, διὰ νὰ τοὺς ἐρωτήσῃ ἂν ἦσαν πρόθυμοι νὰ διαπραγματευθοῦν μετ' αὐτοῦ, ὡς μεταξὺ στρατιωτῶν, ἐπὶ ἐντίμου βάσεως περὶ τῆς δυνατότητος τῆς καταπαύσεως τῶν ἐχθροπραξιῶν».

Ἀποφασιστικὴν ἐπίδρασιν εἰς τὴν ἀπόφασιν αὐτὴν τῆς νέας Γαλλικῆς κυβερνήσεως ἤσκησεν ἡ κηθεῖσα κατὰ τὰς τελευταίας ἑβδομάδας καὶ ἡμέρας συναίσθησις, ὅτι ἡ Γαλλία εἶχε τύχει πλημμελοῦς ὑποστηρίξεως παρὰ τῆς Ἀγγλίας, ἡ ὁποία ἐσκέπτετο πλέον μόνον τὴν ἀμυναν τῆς νήσου της καὶ οὐδόλως συμματεῖχε τοῦ ἀγῶνος ἐπὶ τοῦ γαλλικοῦ ἐδάφους, καὶ ὅτι αἱ Ἠνωμέναι Πολιτεῖαι εἶχον ἐγκαταλείψει τὴν Γαλλίαν. Αἱ δύο τελευταῖαι φράσεις τῆς ἀπαντήσεως τοῦ Ροϋζβελτ πρὸς τὸν Ρεϋνὼ : «γνωρίζω ὅτι θὰ κατανοήσετε ὅτι αἱ διαπιστώσεις αὗται οὐδενὸς εἶδους στρατιωτικῆς ὑποχρεώσεως συνεπάγονται. Μόνον τὸ Κογκρέσσον δύναται ν' ἀναλάβῃ παρομοίας ὑποχρεώσεις», ἤσκησεν ἀποφασιστικὴν ἐπίδρασιν. Πράγματι, οἱ Γάλλοι ἐνόησαν. Ἐνόησαν ὅτι ὁ Ροϋζβελτ ἤθελε νὰ ἐνθαρρύνῃ τὴν Γαλλίαν μὲ κενὰς ὑποσχέσεις καὶ χειρονομίας, ὅπως συνεχίσῃ αὐτὴ τὸν πόλεμον μὲ ὄλας τὰς καταστροφὰς του καὶ ὄλας τὰς ἀπωλείας του εἰς ἀνθρώπινον ὕλικόν. Ἐνόησαν ὅτι τὸν Ἀμερικανὸν Πρόεδρον οὐδόλως ἐνδιέφεραν οὔτε ἡ κατὰστροφή τῶν γαλλικῶν χωρίων καὶ πόλεων, οὔτε ὁ θάνατος ἢ ὁ ἄκρωτηριασμὸς Γάλλων στρατιωτῶν, προκειμένου νὰ συνεχισθῆ ὁ ἀγῶν κατὰ τῆς Γερμανίας ! Ἐνόησαν πρὸ παντός, ὅτι διὰ δευτέραν φορὰν ἐντὸς μιᾶς εικοσαετίας ἡ Γαλλία ἐγκατελείπετο παρὰ τῆς Ἀμερικῆς, ἀφ' οὗ παρεπλανήθη ὑπὸ Ἀμερικανῶν Προέδρων : Τὸ 1920 ὑπὸ τοῦ Οὐίλσον, ὅστις διεπραγμα-

τεύθη και υπέγραψε την συνθήκην τῶν Βερσαλλιδῶν, χωρίς ὅμως νὰ δυνηθῆ νὰ ἐπιβάλλῃ καὶ τὴν ἐπικύρωσίν της, καὶ τὸ 1940 ὑπὸ τοῦ Ροῦζβελτ, ὅστις ἀδιακόπως ἐξώθει εἰς ἀντίστασιν κατὰ τῆς Γερμανίας, ἀλλ' ἤδη, ὁπότε ὁ φοβερὸς πόλεμος εἶχε κατακλύσει τὴν Γαλλίαν, περιωρίζετο εἰς ἀορίστους ὑποσχέσεις περὶ προσεχῶν προμηθειῶν ὄπλων καὶ εἰς τὴν μεταβίβασιν πλατωνικῶν δηλώσεων συμπαθείας καὶ εὐσεβῶν προσευχῶν. Οἱ Γάλλοι ἐνόησαν. Καὶ ἀφήσαντες τὴν ἀπάντησιν τοῦ Λευκοῦ Οἴκου πρὸς τὸν Ῥεϋνὼ χωρὶς νὰ τῆς ἀποδώσουν σημασίαν καὶ προχωρήσαντες εἰς ἄλλα θέματα τῆς ἡμερησίας διατάξεως, ἐπέφεραν μίαν ἀποφασιστικὴν ἤτταν τῆς ὑπεροπτικῆς καὶ ἐπιπολαίας πολιτικῆς τῆς ἀναμίξεως τοῦ Ῥοῦζβελτ ἐν Εὐρώπῃ.

ΣΙΛΒΑΝΟΥΣ

Η ΕΥΡΩΠΗ ΤΟΥ ΕΙΚΟΣΤΟΥ ΑΙΩΝΟΣ

Τοῦ κ. ΣΠΥΡΟΥ Κ. ΜΠΑΚΑΝΑΚΗ

Εὐρωπαϊὸς πολιτικὸς καὶ συγγραφεὺς εἶχε τονίσει, πρὸ δώδεκα ὄλων ἐτῶν, ὅτι τὸ μέλλον τῆς Εὐρώπης, ἐφ' ὅσον οἱ μεγάλοι πρὸ πάντων Λαοὶ οἱ κατοικοῦντες εἰς τὴν ἡπειρον ταύτην δὲν συνήρχοντο εἰς ἑαυτούς, ἐφ' ὅσον δὲν ἐδημιουργεῖτο μεταξύ των ἀλληλεγγύη, θὰ ἀπέβαιεν ἐκτάκτως δυσάρεστον. Θὰ ἀπέβαινε τραγικὸν ἂν δὲν ἐγένετο ἐσωευρωπαϊκὴ κίνησις ὑπὲρ τῆς Εὐρωπαϊκῆς ἀνεξαρτησίας. Μίαν ἡμέραν δηλαδὴ, θὰ ἐβλέπαμε τὴν Εὐρώπην ὑπαγομένην εἰς τὴν δεσποτείαν μερικῶς ἢ ὀλικῶς ἐξωευρωπαϊκῶν δυνάμεων, τὴν φιλοδοξίαν τῶν ὁποίων θὰ ἀφύπνιζεν ἡ Βρετανικὴ πολιτικὴ, ἡ ἐμμένουσα εἰς τὸ δόγμα τῆς Εὐρωπαϊκῆς διαιρέσεως.

Ὁ ἀνωτέρω πολιτικὸς καὶ συγγραφεὺς, ἀναφερόμενος εἰς τοὺς μελλοντικούς κινδύνους τῆς Εὐρώπης, δὲν ἠδύνατο νὰ προΐδῃ τὸ ἀνόσιον σύμπλεγμα Ἀγγλο-Ἀμερικανῶν καὶ Μπολσεβίκων καὶ τὸν ἐκ τούτου κίνδυνον. Χάρις ὅμως εἰς τὸν Γερμανικὸν στρατὸν καὶ τοὺς συμμάχους του, ὁ κίνδυνος τῆς καταστροφῆς τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ, τὸν ὁποῖον διέτρεξεν ἡ Εὐρώπη πρὸ ἐνὸς ἔτους, ἀπετράπη. Διὰ νὰ ἐννοήσωμεν ποῖος ἦτο ὁ ἀποτραπεῖς κίνδυνος, θὰ ἔπρεπε νὰ φαντασθῶμεν ὅτι ὄλων τῶν Εὐρωπαϊκῶν Κρατῶν τὰ σύνορα θὰ διεσκελιζόντο ἀπὸ τὰ Μπολσεβικικὰ κύματα. Οὐδεὶς φραγμὸς θὰ ὑπῆρχε δι' αὐτὰ, ἂν διεσπᾶτο ἡ γραμμὴ τοῦ Ἀνατολικοῦ μετώπου. Θὰ κατήρχοντο πρὸς τὸν Αἴμον καὶ τὸν Ὀλυμπον, θὰ διέσχίζον τὴν Κεντρικὴν Εὐρώπην διὰ νὰ φθάσουν εἰς τὴν Γαλλίαν, εἰς τὰ Πυρηνναῖα, εἰς τὰς στήλας τοῦ Ἡρακλέους. Ἡ Εὐρώπη θὰ καθίστατο μία ἀπέραντος Σκυθία. Ὁ Εὐρωπαϊκὸς πολιτισμὸς θὰ ἐξηφανίζετο.

Αὐτὸν τὸν κίνδυνον ἀπέτρεψεν ἡ Γερμανικὴ νίκη κατὰ τὸ θέρος

τοῦ ἔτους 1941 καὶ ἡ Γερμανικὴ ἐπιμονὸς ἀντίστασις κατὰ τὸν παρελθόντα χειμῶνα.

Ὁ πόλεμος ποὺ διεξάγει σήμερον ὁ Ἄξων, δὲν εἶναι παρὰ ἢ συνέχεια τῶν ἀγῶνων τοὺς ὁποίους ἀπὸ αἰῶνων διεξάγουν τὰ τέκνα τῆς Εὐρώπης ὑπὲρ τῆς ἀνεξαρτησίας της. Εἶναι ἡ ὀριστικὴ ἀπάντησις τῶν Εὐρωπαϊκῶν Λαῶν εἰς τὰς δολιότητες καὶ τὰς προκλήσεις. Εἶναι ἡ πίστις ἐπὶ τὸ μέλλον τῆς Εὐρώπης καὶ τὴν ἱστορικὴν της ἀποστολήν. Ἡ πλήρης ἐπομένως κατασυντριβὴ τοῦ ἐχθροῦ, ἡ ὁποία θὰ διασώσῃ ἐς αἰεὶ τὰς ἀξίας ποὺ ἀποτελοῦν τὸν ἀνθρώπινον πολιτισμὸν, ἀποτελεῖ — πρέπει νὰ ἀποτελῇ — τὸν διακαῆ πόθον παντὸς Εὐρωπαίου καὶ ἰδιαίτατα ἡμῶν τῶν Ἑλλήνων, ἀφοῦ πολιτιστικῶς Ἑλλάς καὶ Εὐρώπη εἶναι ὅροι συνώνυμοι.

Εἶναι γεγονός πλεον ὅτι ὁ κ. Ροῦσβελτ καὶ ὁ κ. Τσῶρτσιλ ἐπώλησαν τὴν Εὐρώπην εἰς τὸν ἐρυθρὸν Τσάρον τοῦ Κρεμλίνου. Ἄλλ' ἡ Εὐρώπη ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ Ἄξωνος, θὰ σχίσῃ διὰ τοῦ ξίφους της τὸ ἔγγραφον αὐτῆς τῆς ἀκατονομάστου ἀγοραπωλησίας. Τὰ στρατεύματα ποὺ μάχονται εἰς τὸ Ἀνατολικὸν μέτωπον — εἰς τὰς θύρας τῆς Εὐρώπης ἐξ Ἀνατολῶν — εἶναι οἱ πρόμαχοι τοῦ πολιτισμοῦ, ὅστις ἀριθμεῖ ἱστορίαν δημιουργικῶν χιλιετηρίδων. Καὶ ὅπως ἀπὸ αἰῶνων, οὕτω καὶ σήμερον οἱ Στρατιῶται τῆς Εὐρωπαϊκῆς ἰδέας θὰ στήσουν καὶ πάλιν νέα τρόπαια.

Εἰς τὸ πλαίσιον τῆς νέας ζωντανῆς Εὐρωπαϊκῆς ὀργανώσεως, ἡ Ἑλλάς θὰ εὕρῃ τὴν θέσιν της καὶ τὴν ἡρεμίαν ὅπως ἀποθεραπεύσῃ τὰς πληγὰς, τὰς ὁποίας ἤνοιξεν εἰς τὸ σῶμα της ὁ πόλεμος. Ὁ πόλεμος, εἰς τὸν ὁποῖον τὴν ἐξώθησεν ὁ Ἀγγλικὸς ἐγωϊσμὸς ἀφ' ἐνὸς καὶ ἡ πολιτικὴ ἀπρονοησία καὶ ἐγωπάθεια τῶν κυβερνητῶν της. Δὲν εἶναι καλοὶ Ἕλληνες, οἱ ὀλίγοι ἢ πολλοὶ — ἀδιάφορον — οἱ ὁποῖοι ἐπιμένουν εἰς τὴν ἀποψιν ὅτι δὲν ὑπῆρξε ἠλιθία καὶ ἀνεδαφικὴ ἢ πολιτικὴ ἢ ὀδηγήσασα εἰς τὴν σύρραξιν πρὸς τὴν γείτονα Μεσογειακὴν Αὐτοκρατορίαν καὶ — συναφῶς — πρὸς τὸν Ἄξωνα. Δὲν εἶναι καλοὶ Ἕλληνες, οἱ μὴ ἐργαζόμενοι διὰ τὴν πλήρη διαλλαγὴν τοῦ ἔθνους πρὸς τὴν νέαν Εὐρωπαϊκὴν πραγματικότητα. Καὶ εἶναι ἐχθροὶ τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς ἱστορίας της, ἀρνηταὶ τῶν πολιτιστικῶν ἀξιῶν καὶ τῶν ἱστορικῶν δεδομένων, οἱ ρέποντες πρὸς τὰ ψεῦδη τῆς Ἀγγλο-μπολσεβικικῆς προπαγάνδας. Οἱ Λαοὶ τῆς Εὐρώπης θὰ νικήσουν. Καὶ ἐκ τῆς νίκης των αὐτῆς θὰ προκύψῃ, ἐκτὸς τῶν ἄλλων, ἕνας νέος κόσμος: Ἡ Εὐρώπη τοῦ Εἰκοστοῦ Αἰῶνος.

ΣΠΥΡΟΣ Κ. ΜΠΑΚΑΝΑΚΗΣ

Η ΠΟΙΗΣΙΣ ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΠΑΥΛΟΝ ΒΑΛΕΡΥ

Υπό RENÉ BAERI

Ἐκείνοι ποὺ κακολογοῦν τὴν ποίησι, ἐκείνοι ποὺ διακηρύττουν ὅτι εἶναι ἓνα εἶδος ἀντικειμένου πολυτελείας, διὰ τὸ ὅποιον δὲν ἐνδιαφέρεται κανεὶς, θὰ ἔπρεπε νὰ παρευρεθοῦν εἰς τὴν ὁμιλίαν τοῦ Γάλλου ποιητοῦ Παύλου Βαλερύ, ἡ ὁποία ἐδόθη τελευταίως εἰς τὸ Μέγαρον τῶν Καλῶν Τεχνῶν εἰς τὸ Παρίσι, διὰ ν' ἀντιληφθοῦν ὅτι εἶχαν ἄδικον: διότι θὰ ἐμάνθαναν ὄχι τόσον τί εἶναι ποίησις, ὅσον ἀπὸ τί ἀποτελεῖται καὶ ποῖαν ἔννοιαν ἔχει ἢ ἀποστολὴ τοῦ ποιητοῦ.

Ὁ ὁμιλητὴς ἔκαμεν εἰς τὴν ἀρχὴν λόγον περὶ τοῦ μικροῦ λιμένος τοῦ Νότου, ὅπου ἐγεννήθη. Μᾶς ὠμίλησε περὶ τοῦ κολλεγίου εἰς τὸ ὅποιον ἐσπούδασε, καὶ τὸ ὅποιον εὐρίσκειτο ἐπάνω εἰς ἓνα βουνόν, ὅποθεν, ἠδύνατο ν' ἀκολουθῆ ἀνέτως τὴν κίνησιν τοῦ λιμένος, τὴν ἀναχώρησιν τῶν πλοίων — ὅλον αὐτὸ τὸ μυστήριον, τὸ ὅποιον συνδέεται πρὸς τὰ πράγματα τῆς θαλάσσης, καὶ πρὸς τοὺς ναυτικούς.

Εἶναι φυσικὸν νὰ βλέπῃς ὅτι ἓνας ποιητὴς ἐπιμένει εἰς τὰς μᾶλλον μακρυνὰς ἀναμνήσεις του, πρὸ πάντων ὅταν δέχεται ὅπως ὁ Βαλερύ, ὅτι ἡ ποίησις εἶναι πρωτίτως εὐαισθησία. Διὰ νὰ λειτουργήσῃ ἢ εὐαισθησία, πρέπει νὰ ὑποστῶμεν συγκίνησιν, ἓνα «choc» ὅπως λέγουν μὲ ἄλλον ὄρον, πρέπει νὰ ἐξαφνισθῶμεν. Καὶ μολαταῦτα, ἂν ἡ ποίησις ἀφήνετο ἐξ ὀλοκλήρου εἰς τὴν πρώτην αὐτὴν ἔντονην εὐαισθησίαν, ἡ μεγάλη πλειοψηφία τῶν ἀνθρώπων θὰ ἦσαν ποιηταί. Ἡ ποίησις ἐφαρμόζεται ὡσαύτως εἰς τὴν ἰδιαιτέραν ἐργασίαν τοῦ ποιητοῦ, ἐξυπακούει τὴν κατασκευὴν, τὴν ἔκφρασιν, τὸ γράψιμο. Αἰσθάνεσθαι εἶναι ἓνα πρᾶγμα, πραγματοποιεῖν ἄλλο. Μεταξὺ τῶν δύο ἡμπορεῖ νὰ ὑπάρχη ἄβυσσος διὰ τὴν μετόβασιν ἀπὸ τὸ ἓνα εἰς τὸ ἄλλο, διὰ νὰ λάβῃ μορφήν τὸ αἰσθημα, διὰ νὰ φθάσῃ εἰς ἐκείνο ποὺ ὁ Βαλερύ ἀποκαλεῖ «l'état chantant»¹⁾, εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐπέμβῃ ἡ κρίσις. Δὲν ὑπάρχει εὐθύς ὡς ὑπάρξει ἔκφρασις, χρειάζεται ἢ ἔκφρασις ν' ἀνταποκριθῇ εἰς κάποιους αἰσθητικούς νόμους, νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψιν ἓνα παιγνίδι ἤχων καὶ εἰκόνων.

Ἡ ποιητικὴ δραστηριότης, ἡ δημιουργὸς ἐξέλιξις ἢ ἰδιάζουσα εἰς τὸν ποιητὴν θὰ ἠδύνατο νὰ διαιρεθῇ εἰς τρεῖς φάσεις. Ἡ πρώτη φάσις εἶναι ἐκείνη, κατὰ τὴν ὁποῖαν προσπαθεῖ κανεὶς νὰ ἐρμηνεύσῃ ὅσον ἡμπορεῖ πιστότερα μίαν ἰσχυράν του συγκίνησιν. Δευτέρα φάσις ἐκείνη κατὰ τὴν ὁποῖαν ὀφίσταται τὰς ἐπιδράσεις ὀρισμένων ἀναγνώσεων — πρὸ πάντων τὰς ἐπιδράσεις τῶν ποιητῶν, μὲ τοὺς ὁποίους πιστεύει ὅτι ἔχει κάποιαν πνευματικὴν συγγένειαν. Τρίτη φάσις ἐκείνη κατὰ τὴν ὁποῖαν, ἔφθασε νὰ ἐκλέξῃ τοὺς διδασκάλους, προσπαθεῖ νὰ τοὺς μιμηθῇ ἢ νὰ γίνῃ ἴσος τῶν. Ἄλλοτε εἶπεν ὁ Βαλερύ, ἡ μίμησις ἐθεωρεῖτο φιλοδοξία, — κατὰ περισσώτερον — αὐτοσκοπός. Εἰς ἄλλας ἐποχὰς οἱ ζωγράφοι προσεπάθουν νὰ ἐργασθοῦν ὅπως ὁ ἓνας ἢ ὁ ἄλλος μέγας ζωγράφος τοῦ παρελθόντος. Καὶ ἐδαπανοῦσαν τὸν καλύτερόν τους καιρὸν εἰς τὰ μουσεῖα ἀντιγράφοντες ἀριστουργήματα.

Σήμερον δὲν ἀποβλέπει κανεὶς εἰς τὸ νὰ ὁμοιάζῃ, ἀλλὰ εἰς τὸ «νὰ διαφέ-

1) Κατὰ λέξιν: Ἄδουσα κατάστασις — ἐμπνευσις.

ρη». Ὁ Βαλερύ ἀρνεῖται νὰ ἐκφράσῃ γνώμην διὰ τὴν ὑπόθεσιν τῆς «ὁμοιότητος» ἢ τῆς «ἀνομοιότητος». Ἀρκεῖται νὰ σημειώσῃ ὅτι ἂν ἔχωμεν κατὰ νὰ εἴπωμεν, νὰ ἐκφράσωμεν, κανεὶς κανὼν δὲν θὰ ἠμποροῦσε νὰ μᾶς γίνῃ ἐμπόδιον. Ἡ ἔξις, ἡ παιδεία εἶναι πράγματα ποὺ πρέπει νὰ κατακτιθῶμεν.

Ὁ συγγραφεὺς τοῦ «θαλασινοῦ κοιμητηρίου» μᾶς ὁμιλεῖ περὶ τῆς ἐπιρροῆς ποὺ εἶχεν ἐπ' αὐτοῦ ἡ ποίησις ἐκείνη, εἰς τὴν ὁποῖαν εὐρίσκει κατὰ ὡσὼν καταφύγιον, τὴν τάσιν τοῦ χωρισμοῦ ἀπὸ τὸ δευτερευόν (προσθετόμεν ἀπὸ τὸ ἀγοραῖον) ἓνα τρόπον ἱκανοποιήσεως τῆς ἐσωτερικῆς ἀνάγκης πρὸς ἀπομόνωσιν. Εἰς τὴν προσπάθειαν αὐτὴν ὁ Βαλερύ εὐρίσκει κάποιον ζωηρὸν ἐνδιαφέρον, διότι ἦτο τότε πολὺ νέος. Ἄλλ' εἰς ὅλα αὐτὰ πρέπει νὰ προστεθῇ ἡ τεχνικὴ, ἡ ὁποία θὰ τοῦ ἐπιτρέψῃ νὰ φθάσῃ εἰς τὸ «état chantant». Μία ἐλευθέρη ἐνέργεια τοῦ καταλαμβάνει τὸ εἶναι, καὶ φθάνει τότε εἰς τὴν ρυθμικὴν φρεναπάτην: Ὁ ποιητὴς αἰσθάνεται τέλος τὸν ἑαυτὸν του δημιουργὸν ρυθμῶν. Ὁ Βαλερύ τότε διαπιστώνει ὅτι καθέτι ποὺ αἰσθάνεται ἔχει ἀφετηρίαν τὸν ρυθμὸν, ἀδιαφόρως τοῦ τί πρόκειται νὰ λεχθῇ. Αἱ λέξεις παρασύρουν τὰς λέξεις καὶ ἀφρνίζον τὰς εἰκόνας: Τὰ λεκτικά αὐτὰ στοιχεῖα ἀποσαφηνίζονται καὶ προσλαμβάνουν κάποιαν σημασίαν.

Ἐγκαταλείπων ἤδη τὸ τεχνικὸν μέρος τῆς ἐκθέσεώς του ὁ Βαλερύ μᾶς ὁμιλεῖ διὰ τοὺς μεγάλους ποιητὰς ποὺ ἔδιδαν τὸν τόνον κατὰ τὸ 1890. Αὐτοὶ εἶναι ὁ Οὐγκώ, ὁ Μπωντελαίρ καὶ ὁ Θεόφιλος Γκωτιέ. Ἀλλὰ τὴν ποιητικὴν τύχην τοῦ ψάλτου τῆς Σεμιράμιδος ἐπηρέασεν ἰδιαιτέρως τὸ ἔργον τοῦ I. K. Χουισμάν «A rebours», εἰς τὸ ὅποιον ἀνακαλύπτει ὁ Βαλερύ στίχους τοῦ Μαλλαρμέ. Ἡ ἀνακάλυψις τοῦ συγγραφέως «Τοῦ ἀπογεύματος ἐνὸς φαΐνου» ἀποτελεῖ τὸ θεμελιῶδες γεγονός τῆς ποιητικῆς ζωῆς τοῦ Βαλερύ.

Ὁ ὁμιλητὴς μᾶς εἶπε ἀκόμη τί ὀφείλει εἰς τὴν ἐξαίρετον πρὸς αὐτὸν καλωσύνην τοῦ Πιέρ Λουί.

Ἐν τούτοις τὸ δεύτερον ἡμισυ τοῦ 19ου αἰῶνος φαίνεται ν' ἀρχίζῃ μὲ βιαίαν ἐπίθεσιν κατὰ τῆς θρησκείας. Οὔτε ἡ κριτικὴ τοῦ Ρενάν, οὔτε ὁ νατουραλισμὸς τοῦ Ζολᾶ θέλγουν τοὺς νέους διανοουμένους, ποὺ ἐπιθυμοῦν νὰ μὴν ἐξοκείλουν εἰς τὸν σκεπτικισμόν. Μόνη σωτηρία τῆς νεότητος παραμένει ὁ αἰσθητισμός. Ὁ συμβολισμὸς παρὰ τὰ ἐλαττώματά του ἐμφανίζεται εἰς τὰ μάτια τοῦ Βαλερύ ὡς περίοδος ἀξιοσημείωτος. Εἰς τὴν ἐπικράτησιν τοῦ φιλολογικοῦ τούτου κινήματος ὁ ποιητὴς τοῦ «Ἄσματος τῶν ἀσμάτων» χαιρετίζει αὐτὴν ταύτην τὴν ἐπικράτησιν τοῦ πνεύματος. Ὁ Πιέρ Λουί ἀφ' ἐνός καὶ ὁ André Gide ἀφ' ἑτέρου ἐχρησίμευσαν ἐδῶ ὡς ὀδηγοὶ εἰς τὸν εἰκοσαετῆ νέον. Ὁ Βαλερύ φθάνει εἰς τὸ Παρίσι καὶ συναντᾷ ἐκεῖ τὸν διδάσκαλόν του Μαλλαρμέ. Παρευρίσκειται συχνὰ εἰς τὰς περιφήμους ἐσπερίδας τῆς Τρίτης.

Ἡ εἰμαρμένη ὑπῆρξε δι' ἐμὲ δυσμενῆς, συμπεραίνει ὁ Βαλερύ, διότι μ' ἔκαμε νὰ γεννηθῶ μετὰ τόσοις μεγάλους ἀνθρώπους. Εὐρίσκομαι εἰς φοβερὰν ἀμηχανίαν ὅταν ἔρχονται νὰ μοῦ ζητήσουν συμβουλήν. Ἐνα μόνον πρᾶγμα μπορῶ νὰ τοὺς πῶ: «Μὴ φοβεῖσθε ὅτι ἐνδέχεται ν' ἀποτύχετε». Ἡ διανοητικὴ ζωὴ ἀπολήγει εἰς τὴν ἀναμόρφωσιν τοῦ ἑαυτοῦ μας. Καὶ ἀναγκαίως θὰ νικήσῃ αὐτὴν ἢ ἐκείνην τὴν περίστασιν. Τὸ καλλιτέχνημά εἶναι ἀποτέλεσμα σαφοῦς διανοητικῆς στάσεως. Εἰς τὸν Βάγνερ ὁ Βαλερύ βλέπει μίαν ἀπὸ τὰς ὀραιότερας πραγματοποιήσεις τοῦ συστήματός του. Διὰ νὰ πραγματοποιήσῃ ἓνα ἀριστούργημα ὅπως ὁ «Τριστάνος καὶ ἡ Ὑζόλδη», ἔπρεπε πρῶτα-πρῶτα νὰ τὸν κατέχῃ ἓνα πάθος. Ἀκολουθῶς ἔπρε-

πε νά κυριαρχήσῃ αὐτοῦ τοῦ πάθους, νά τὸ ἀναλύσῃ καὶ νά συγκομίσῃ ἀπὸ αὐτὸ μίαν θαυμασίαν δημιουργίαν. Τοιοῦτο παράδειγμα προτείνει ὁ ποιητὴς εἰς τοὺς νέους: Τείνατε πρὸς τὴν σκέψιν, ἀναλύσατε τοὺς νέους ὄρους τῆς ὑπάρξεως. Τὰ γεγονότα παρέρχονται, ἢ θέλησις τοῦ νὰ εἶσαι ἐκείνος πού εἶσαι, νὰ εἶσαι ὁ ἑαυτός σου δὲν παρέρχεται. Πρέπει νὰ εἶσαι ὅσον τὸ δυνατόν περισσότερο πλήρης. Τὰ λόγια αὐτὰ πού προδίδουν εὐγένειαν αἰσθήματος ὄχι κοινήν, ἐτερμάτισαν τὴν ὀμίλιαν τοῦ διασήμου ποιητοῦ.

PENE ΜΠΑΕΡΙ

ΤΟ ΤΕΛΕΥΤΑΙΟ ΒΙΒΛΙΟ ΤΟΥ ΛΟΥΪ ΜΠΕΡΤΡΑΝ

Τοῦ Γάλλου Ἀκαδημαϊκοῦ
κ. ANDRÉ BELLESSERT

Τὸ τελευταῖο βιβλίον τοῦ Λουὶ Μπερτρὰν, τὸ τελευταῖο του γρόψιμο, ἢ τελευταία του ἔκδοσις: Ἡ Γαλλία χάνει ἓνα μεγάλο συγγραφέα. Τὸ ἔργο του χάραξε φωτεινὰ ἴχνη, ἀρχίζοντας ἀπὸ «τὸ Αἷμα τῶν φυλῶν» καὶ τελειώνοντας στοὺς ἕξι τόμους τῶν Ἀπομνημονευμάτων καὶ στὸ «Στρατάρχη Σαιντ-Ἀρνῶ». Ἄς θυμηθοῦμε μόνο τοὺς τίτλους: Δεσποινὶς ντὲ Ζεσσιγκούρ, Ἅγιος Αὐγουστίνος, Αἷμα μαρτύρων, Λουδοβίκος 14ος, Ἡ Ἑλλάδα τοῦ ἡλίου καὶ τοῦ Φωτός, Πρὸς τὴν Κυρήνη, Γῆ τοῦ Ἀπόλλωνος. Ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τοῦ Σατωμπριὰν ἢ τοῦ Φλωμπέρ κανεὶς δὲν ἐζωντάνεψε ἀρχαῖο περιβάλλον μὲ τόσο χρῶμα καὶ ζωηρότητα ὅσο ὁ Μπερτρὰν στὸν «Ἅγιος Αὐγουστίνος» του καὶ στὸν καταπληκτικὸ πίνακα τοῦ βιβλίου «Αἷμα μαρτύρων». Εἶναι ἓνας ἀπὸ τοὺς Γάλλους συγγραφεῖς πού κατάλαβαν κι ἀγάπησαν περισσότερο τὴν Ἰσπανία. Ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος ὄχι πού μᾶς ἐζωγράφησε τὴν Ἀλγερία μας, ἀλλὰ πού μᾶς ἔδωκε, γιὰ τὸν τόπον αὐτὸ τὸν ἀνοιχτὸ στίς μεταναστεύσεις, ἐντύπωσι μίᾶς περσῆς χοάνης ὅπου βράζει τὸ αἷμα τῶν γενεῶν καὶ ἀπὸ τὴν ὁποίαν θὰ πηγᾶσῃ μίᾳ νέᾳ ἀνθρωπότης. Θὰ μείνῃ στὴ Γαλλικὴ λογοτεχνία μας, ὅπως ὁ μέγας Ἀφρικανὸς πού δὲν ἔπαψε νὰ ἐξυψώνῃ τ' ἀποθέματα τῆς ἐνεργείας μας καὶ νὰ μᾶς θυμίζῃ ὅτι στὴν Ἀλγερινὴ γῆ, πού ἐδῶ καὶ πολλοὺς αἰῶνες ἔπεσε στὰ χέρια τῶν βαρβάρων, εἶμαστέ οἱ κληρονόμοι, οἱ συνεχισταὶ τῆς Ρωμαϊκῆς ἰσχύος.

Δὲν ἐπίστευε στὴν Ἀνατολή, ἢ ὅπως εἶπε, «στὸν ἀντικατοπτρισμὸ τῆς Ἀνατολῆς». Δὲν ἐπίστευε τὴν Ἑλλάδα τῶν ἀνθρωπιστῶν πού τοὺς ἀρέσει νὰ τὴν ἀποχρωματίζουν καὶ πού δὲν τοὺς ἀρέσει νὰ βλέπουν σ' αὐτὴ τὴ βραχνὴ ἀναπιοῆ καὶ τὸ ἄγριον ἄρωμα τῶν Ἀσιατικῶν δεισιδαιμονιῶν. Δὲν εἶδα κανένα πού ν' ἀντιστέκῃ περισσότερο πρὸς ὅ,τι εἴλκυε τοὺς ρωμαντικοὺς πρὸς τὴν Ἀσία, κανένα τόσο θεληματικὰ ξένο πρὸς τὶς λογοτεχνικὰς ἐπιδράσεις τοῦ Βορρᾶ, Ἀγγλικὰς, Σκανδιναβικὰς ἢ Ρωσικὰς. Ὁ Σαίξπηρ δὲν τὸν πολυενδιέφερε. «Πέρασε τὸ τέλος τοῦ 19 αἰῶνος χωρὶς νὰ στραφῇ πρὸς τὰ καταπληκτικὰ ὄνματα τοῦ Τολστόη, τοῦ Ντοστογιέφσκη, τοῦ Ψιβεν». Ἡ ῥωμαλέα προσωπικότης του ἐλευθερώθηκε γρήγορα ἀπὸ τὶς προλήψεις, τὶς

φρεναπάτες, τὶς πλάνες πού εἶχαν γεμίσει τὴν ἀποσκευὴ του, ἀποσκευὴ ἱππολύτου Στεφανηφόρου, κατὰ τὰ χρόνια πού φοιτοῦσε στὴν Ecole Normale.

Βρέθηκε στὴν ἀνάγκη, παρὰ τοὺς πανεπιστημιακοὺς του τίτλους, διότι ἦταν διδάκτωρ, καὶ εἶχε φροντίσει νὰ περάσῃ ἢ διατριβὴ του—ἓνα ὠραῖο βιβλίον «Τὸ τέλος τοῦ κλασικισμοῦ καὶ ἡ ἐπιστροφή στὸ ἀρχαῖον»,—βρέθηκε στὴν ἀνάγκη, ν' ἀπομακρυνθῇ ἀπ' τὸ Πανεπιστήμιον καὶ νὰ ἐπιδοθῇ στὸ ἐπάγγελμά του καὶ πρὸ πάντων στὴ ζωὴ τοῦ συγγραφέως. Δὲ ζοῦσε παρὰ γιὰ νὰ γράφῃ. Ὁ Μπουρζὲ μοῦ ἔλεγε: «Εἶναι ὁ ἰδεώδης ἄνθρωπος τῶν γραμμάτων». Ἄλλ' ἂν εἶχε συνείδησι τῆς ἀξίας του καὶ ἦταν φιλόδοξος, ζητοῦσε μόνο ἀπὸ τὴν ἀδιάκοπη ἐργασία νὰ τὸν ἀμείψῃ καὶ νὰ ἰκανοποιήσῃ τὶς φιλοδοξίες του. Ἦταν ὑπερήφανος, ειλικρινὴς, θαρραλέος, ἀνεξάρτητος. Ἦταν περισσότερο εὐαίσθητος παρ' ὅσον ἐφαίνετο—λίγοι μποροῦσαμε νὰ γνωρίζουμε ἢ νὰ μαντεύουμε τὴν υἱικὴ ἀφοσίωσι καὶ τὴν τρυφερότητα πού κρυβόταν σ' αὐτὸ τὸ λογοτεχνικὸ φρούριον! Ἡ φίλια μας, πού εἶχε ἀρχίσει ἀπὸ τὰ θρανία τοῦ Λυκείου Ἑρρίκου Δ', ἦταν φίλια 57 χρόνων! Ἀπὸ τὰ χτυπήματα πού δὲν εἶχα προβλέψει, ἐκεῖνο πού δοκίμασα διαβάζοντας μίᾳ Κυριακὴ μερικὰς γραμμὰς στὸ Paris - Midi, ἦταν τὸ πιὸ σκληρό. Ἦξερα ὅτι εἶχε κάμει μὲ τὸν κοινὸ μας φίλον Firmin Rozl ἓνα ταξίδι τὸν Αὐγουστὸν καὶ τὸ Σεπτέμβριον στὴν ἀγαπητὴ του Ἰσπανία,—ὅτι γύρισε ἄρρωστος. Ἀλλὰ εἶχα λάβει, εἶναι δεκαπέντε μέρες, μίᾳ κάρτα του καὶ δὲ μιλοῦσε σ' αὐτὴ γιὰ τὴν ὑγεία του.

Τὸ τελευταῖον τοῦ βιβλίου «Ἐνας μέγας Ἀφρικανός, ὁ στρατάρχης ντὲ Σαιντ-Ἀρνῶ» πού μόλις εἶχα κόψει τὰ φύλλα του, ἦταν ἀπάνω στὸ τραπέζι μου. Τὰ φυλλομετροῦσα ὡσάν γιὰ ν' ἀκούσω τὴ φωνὴ του. Σταμάτησα σ' αὐτὴ τὴ σελίδα «Σὰ Λατινιστὴς, πού περφηνεύεται πάντοτε πῶς εἶναι ὁ Σαιντ Ἀρνῶ ἐνθουσιάζεται πατώντας παντοῦ ἐρείπια—συγκινητικώτερα ἐδῶ παρὰ ἄλλου... Αἰσθάνεται τὴν ἀλήθεια μίᾶς ἀρχαίας πολιτικῆς σκέψεως, τὴν ὁποίαν ἔχει ἀποστολὴ νὰ συνεχίσῃ. Δὲν ἐκπλήττεται πῶς ἓνας ἀπὸ τοὺς ὑφισταμένους του ὁ συνταγματάρχης Carbuccia ἀνήγειρε εἰς Λαμπέζ τὸ ἐρειπωμένον μουσολεῖον ἑνὸς ἀρχηγοῦ, τῆς τρίτης λεγεῶνος, τοῦ Κοῖντου Φλαβίου Μαξίμου. Ὁ συνταγματάρχης ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ συντάγματός του παρήλασε ἐμπρὸς ἀπὸ τὸν τάφο τοῦ παλαιοῦ αὐτοῦ «ἐν ὄπλοις» συναδέλφου. Ὅσο ὁ Σαιντ-Ἀρνῶ προχωρεῖ, νιώθει καλύτερα τὴ γλῶσσα τῶν ἐρειπίων. Αἰσθάνεται πῶς στὴν Ἀλγερία ἔχουμε μεγάλες παραδόσεις ν' ἀνασυνδέσουμε. Διέταξε μάλιστα νὰ γίνῃ λειτουργία ἐμπρὸς ἀπὸ τὰ ἐρείπια μίᾶς χριστιανικῆς ἐκκλησίας, ἀνασυνδέοντας τὴ Ρωμαϊκὴ στρατιωτικὴ παράδοσι μὲ τὴ δική μας τὴ χριστιανικὴ. Πῶς ὁ Λουὶ Μπερτρὰν δὲ θὰ προσπαθοῦσε νὰ ποδώσῃ τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ θαυμασίου ἀξιωματικοῦ, ὁ ὁποῖος πατώντας τὸ ἔδαφος τῆς Ἀλγερίας εἶχε δοκιμάσει τὰ ἴδια πρὸς αὐτὸν συναισθήματα; Ἐχρησιμοποίησε τὶς τελευταῖες του δυνάμεις ἐκεῖ.

Ἐγνώριζα—γιατὶ τὴν εἶχα μεταχειρισθῆ—τὴν ἔξοχη μελέτη πού ὁ κ. Κατρέλ Ἄ' Ἐπὶν ἀφιέρωσε στὸ Σαιντ-Ἀρνῶ. Ἀλλὰ ὁ Μπερτρὰν δὲν ἐπρόσεξε στὸ Σαιντ Ἀρνῶ παρὰ ὅτι ἐσχετίζετο μὲ τὴν Ἀφρικὴ. Τὸ ἔκαμε μὲ τὴν ἴδια γνώσι τῶν Ἀφρικανικῶν πραγμάτων πού εἶχε δεῖξει στὸν Ἅγιο Αὐγουστίνον. Σὲ κάθε στιγμὴ ἀντιπαραθέτει τὴν Ἀλγερία του πρὸς τὴν Ἀλγερία τοῦ στρατάρχου. Ὁ σκληρότερος ἀπὸ ὄλους τοὺς καταυλισμοὺς ὑπῆρξε

ὁ καταυλισμὸς τοῦ Φοντούκ, ὅπου ὁ Saint Arnaud εὐρήκε στὴ λεκάνη ἓνα μεγάλο βάτραχο «σύμβολον τῆς βρωμερῆς καὶ ἀηδιαστικῆς ζωῆς εἰς τὴν ὁποίαν ἔβλεπε πὼς ἦταν καταδικασμένος γιὰ πολλοὺς μῆνες». Τὸ Φοντούκ εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ γονιμώτερα καὶ πιὸ γελαστὰ μέρη τῆς Μετέτζα. Στους πρόποδες τοῦ Ἄτλαντος περιστοιχισμένου ἀπὸ θαυμάσιον ὀρίζοντα βουνῶν, δεσπόζει τὸ Φοντούκ—δεσπόζει σὲ ἀπέραντες ἐκτάσεις ἀμπελιῶν καὶ ἐλαιῶνων. Ἡ Μιλιάνα εἶναι σήμερὰ μιὰ ἀπὸ τὶς ωραιότερες πόλεις τῆς Ἀλγερίας. Ἴδου πὼς τὴν εἶδε ὁ Σαιντ-Ἀρνὼ ὅταν ἀνέλαβε τὴν ἀνώτατη διοίκησίν της: "Ἐνα κοπάδι γυπῶν ἢ μάλλον ἓνα κοπάδι ἀετῶν, ἐρείπια μιᾶς ἄρρητης λύπης μέσα στὴν πλουσιώτερη βλάστησι,— τὸν ἀμπελῶνα τῆς Ἀφρικῆς. Τάφος ζωντανὸς στὸν ὁποῖον θὰ ἐνταφιασθοῦν κάθε πέντε ἢ ἕξι μῆνες χίλιοι γενναῖοι. Οἱ πυρετοί, ἡ δυσεντερία, ἡ πείνα εἶχαν δεκατίσει τὴ φρουρά. Οἱ συγκρίσεις αὐτὲς τῆς παλαιᾶς καὶ τῆς νέας Ἀλγερίας, μᾶς συγκινοῦν βαθύτατα. Τί εὐγνωμοσύνη χρωστοῦμε στοὺς ἀνθρώπους πού πλήρωσαν μὲ τὶς λῦπες τους, καὶ μὲ τὸ αἷμα τους τὰ ἥσυχια τοπία πού τὰ χαιρόμαστε σήμερὰ καὶ τὰ χαμόγελα γόνιμης γῆς.

"Ὅταν ὁ Σαιντ-Ἀρνὼ ἀποβιβάστηκε γιὰ πρώτη φορά, πλησίαζε τὰ σαράντα. Ἡ νεότης του ἀπέλιπε τὴ μητέρα του. Εἶχε διατρέξει τὸ Βέλγιο, τὴν Ἀγγλία, τὴν Ἰταλία, τὴν Ἰσπανία, τὴν Ἑλλάδα. Εἶχε ἀσκήσει ὅλα τὰ ἐπαγγέλματα, καθηγητῆς τῆς Ἰταλικῆς, τῆς ξιφομαχίας, τῆς μουσικῆς τῆς Ἰππασίας. Εἶχε χρηματίσει ἠθοποιὸς ὑπὸ τὸ ὄνομα Φλοριβάλ ἢ Φλοριδὸρ-Δὸν Ζουάν καὶ Φίγκαρο. Στὰ 1831 ἐπέτυχε ἀνακατάταξι στὸ στρατὸ πού εἶχε ἐγκαταλείψει τρεῖς φορές. Πολεμáει στὴ Βανδέα, ἀκόλουθος τοῦ στρατηγοῦ Μπουριώ, ὁ ὁποῖος προΐσταται τῆς φρουρᾶς τῆς διοικήσεως τοῦ Μπερρύ. Ὁ Σαιντ-Ἀρνὼ ἀρέσει στὴ δούκισσα. Τραγουδάει, παίζει κιθάρα. Τὴ συνοδεύει ὡς τὸ Παλέρμω μαζί μὲ τὸ στρατηγὸ. Κατὰ συμβουλήν τοῦ Μπυγκῶ, ἐγγράφεται στὴν λεγεῶνα τῶν ξένων καὶ ἀποστέλλεται στὴν Ἀλγερία. Ἐν τῷ μεταξύ παντρεύεται. Ἡ γυναῖκα του εἶχε πεθάνει. Κι ὁ ἀδερφός του ἀνέλαβε νὰ φροντίζη γιὰ γυιὸ καὶ κόρη πού εἶχε ἀποκτήσει καὶ πού ἀγαποῦσε πολὺ.

Ὁ ἀνθρώπος πού ἀπεβιάζετο στὸ Ἀλγερινὸ ἀκρογιάλι εἶχε μῆ στὴν κανονικὴ ζωὴ μὲ εἰλικρινεῖς τύψεις, σοβαρὴ ἐπιθυμία νὰ ἐξαγοράσῃ τὰ πάθη του, βαθειὰ πείρα τῶν παθῶν, ἀπληστία γιὰ τιμὲς καὶ δόξα καὶ τὸ βάρος τῶν χρεῶν του. Διατήρησε κάτι ἀπὸ τὰ ἐπαγγέλματα πού ἤσκησε, ἀλλὰ χωρὶς νὰ χαλάσῃ ὁ χαρακτήρας του. Εἶχε κάτι τοῦ ἠθοποιοῦ ἢ μάλλον τοῦ ἀνθρώπου τοῦ θεάτρου, πού τοῦ ἀρέσει νὰ εἶναι συνεπὴς στοὺς λόγους του. "Ὅταν ὁ ταγματάρχης Φλερύ, φίλος τοῦ πρίγκηπος προέδρου πῆγε νὰ τοῦ κάμῃ προτάσεις: "Ἀγαπητέ μου, εἶπεν ὁ Σαιντ-Ἀρνὼ, βεβαιώσατε τὸν πρίγκηπα, ἀπὸ σήμερὰ, ὅτι μπορεῖ νὰ βασίζεται σ' ἐμένα. "Ἄς μὲ κάμῃ μέραρχο ὅσο μπορεῖ γρηγορώτερα καὶ ἀναλαμβάνω τὴν εὐθύνη".— "Ὅταν λέει πὼς θὰ ξανάπαντρευτῆ, ἐννοεῖ νὰ πάρῃ μεγάλη προίκα. Καὶ παντρεύεται πενήντα χρονῶν μὲ μιὰ κοπέλλα κατὰ 23 ἔτη νεώτερή του, καὶ χωρὶς προίκα,—καὶ ἦταν τόσο τρομερὰ ἐρωτευμένος μὲ τὴ γυναῖκα του, λέει ὁ Μπερτράν, ἐρωτευμένος καὶ ζηλιάρης σάν ἠθοποιὸς πού παίζει ῥόλο jeune premier ἢ γέρου. Ἀλλὰ γέρος δὲν ἦταν. Ἀνθρωποὶ σάν αὐτόν, ἀκόμη καὶ ὀδοντάρη-γες δὲν εἶναι γέροι. Ἴπποτικός, τολμηρὸς μέχρι ματαιότητος, πού εἶχε τὸ πάθος τοῦ πολέμου, ἀλλὰ συγχρόνως ἀνθρώπινος, εὐαίσθητος καὶ καλός, θαυμάσιος, ἱκανὸς στὸ νὰ παρασύρῃ ἀνθρώπους, ὀργανωτὴς καὶ διοικητής,

ὁ Λουὶ Μπερτράν ἔκαμε μιὰ του προσωπογραφία, πού δὲν εἶναι ἢ λιγότερο ὠρχία καὶ ἢ λιγότερο «ὀμιλοῦσα» ἀπὸ τὶς προσωπογραφίες τῆς πινακοθήκης πού μᾶς ἀφίνει— καὶ πού εἶναι ἴσως ἢ πιὸ παθητικὴ.

Ἡ ἐκπληκτικὴ αὐτὴ ἐστία ζωῆς καὶ συγκινήσεων, συγκινήσεων λ.χ. πολὺ λεπτῶν καὶ πολὺ βιαιῶν ἦταν πρὸ πάντων ἐστία θελήσεως. Ἀπ' τὸν καιρὸ πού ἔφθασε στὴν Ἀλγερία ἢ ὑπαρξίς του ἦταν, εἶπε ὁ Μπερτράν, ἓνα διαρκὲς θαῦμα θελήσεως. Εἶχε κακομεταχειρισθῆ τὸ σῶμα του. Καὶ ὁ ἀνθρώπος αὐτός, πού εἶχε τὸ φλογερὸ πόθο τοῦ ἀγῶνος καὶ τῆς ἡδονῆς, πού περνοῦσε ἡμέρες καὶ νύχτες ἀπάνω στ' ἄλογο, ἦταν διαρκῶς ἄρρωστος. Οἱ ἀρρώστιες τὸν κυνηγοῦσαν ἐπιμόνως, λ.χ. ἡ χολέρα πού νίκησε τὴν ἀντίστασίν του τὴν ἐπαύριον τῆς νίκης τῆς Ἀλμάς. Ὑπέφερε ἀδιάκοπα ἀπὸ γαστρίτιδα, ἐντερίτιδα, ἐλώδεις πυρετοὺς καὶ ἀρθρίτιδα πού πῆρε μέσα στὰ τέλματα καὶ στὴν ὑγρασία... "Ὅσα ὑπέφερε ὁ Μπερτράν στὴν Ἀλγερία εἶναι ἀπίστευτα. Κ' ἔγραφε γράμματα πού θὰ ξανάδιαβάζη κανεὶς μὲ ἀγάπη...

Ἡ φυσιογνωμία ἐνὸς ἄλλου πολεμιστοῦ, πού δὲν ἔγραψε Ἀπομνημονεύματα, ἀλλ' ὁ ὁποῖος ἔγραψε γράμματα ὅπως αὐτός, πού εἶναι σάν τὸν Μπερτράν ἓνας πολεμιστὴς ἐπιστολογράφος, κι ἀγαποῦσε τὴν πολυτέλεια ὅπως αὐτός, πρὸ πάντων ὅταν ἀντιπροσώπευε τὴ Γαλλία: μεγάλου ὄργανοῦ, καλλιτέχνοῦ, στρατιώτου καὶ ἀρχηγοῦ, ἐνὸς ἀνθρώπου τέλος— ἐμάντεύσατε ἢ δὴ τ' ὄνομά του—τοῦ Λυωταί, ἡ μεγάλη αὐτὴ φυσιογνωμία ἐπεβάλλετο σ' ἐμέ, ἐνῶ ἐδιάβαζα τὸ βιβλίον στὸ ὁποῖον ὁ Λουὶ Μπερτράν ἔβαλε τόση συμπόνια καὶ τόση ψυχὴ,— καὶ τὴ σκέψι τῆς ζωῆς του— σκέψι τόσο Γαλλικὴ.

ANDRE BELLESSORT

ΠΡΟΣΕΧΗ ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑΤΑ

Εἰς τὰ προσεχῆ τεύχη τοῦ «Εἰκοστοῦ Αἰῶνος» θὰ δημοσιευθοῦν ἀρθρα καὶ μελέται τῶν μάλλον ἐγκρίτων Εὐρωπαϊκῶν δημοσιολόγων, ἐπιλωματῶν, καθηγητῶν, συγγραφέων. Ἐπίσης σειρά δοκιμῶν τοῦ κ. Ἰαρίστου Καμπόνι ἀναφερομένων εἰς τὴν πνευματικὴν ζωὴν τῆς Ἑλλάδος κατὰ τὴν περίοδον 1814 — 1914.

Ἐκτὸς τούτου θὰ δημοσιευθοῦν εἰς τὰς σελίδας τοῦ «Εἰκοστοῦ Αἰῶνος» αἱ καλύτεροὶ μεταφράσεις ποιημάτων τοῦ Γκαίτε καὶ τοῦ Σίλλερ, φιλοτεχνημένοι ἀπὸ ἐπιφανεῖς Ἑλληνας λογίους.

Συναφῶς θὰ ἐγκαινισθοῦν θεατρικαὶ καὶ καλλιτεχνικαὶ ἐπιφυλλίδες καὶ παρακολουθήσεις τῶν διελθόντων Ἑλληνικῶν καὶ ξένων παρ' εἰδικῶν συναρχατῶν.

ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΝΕΑΝ ΖΩΗΝ

Τοῦ κ. ΘΑΝΟΥ Ν. ΜΕΤΑΞΑ

Μέσα εἰς τὴν παραζάλην τῶν διαδραματιζομένων πολεμικῶν γεγονότων καὶ ὑπὸ τὴν πίεσιν τῶν παντοειδῶν δυσχερειῶν, τὰς ὁποίας ἡ παροῦσα παγκόσμιος σύρραξις συνεπάγεται, διαφεύγει τὴν ἀντίληψιν καὶ τὴν ἐκτίμησιν τῶν λαῶν, ἡ ἀποφασιστικὴ πρόοδος ἡ ὁποία καθ' ἡμέραν συντελεῖται πρὸς ὅλας τὰς πλευρὰς καὶ καθ' ὅλα τὰ στάδια ἐξελίξεως τῆς ἀνθρωπότητος.

Εἶναι ἀναμφισβήτητον καὶ ἐπὶ τοῦ σημείου αὐτοῦ συνέπεσαν αἱ γνώμαι τῶν μεγαλυτέρων καὶ φωτεινότερων διανοιῶν, αἱ ὁποῖαι ἐνεφανίσθησαν εἰς τὴν σταδιοδρομίαν τῆς ἀνθρωπότητος, ὅτι οἱ πόλεμοι ἀνεξαρτήτως τῶν προσκαίρων ζημιῶν καὶ θυσιῶν, τὰς ὁποίας ἐπροκάλεσαν, ἀπετέλεσαν πάντοτε περιόδους ἐντὸς τῶν ὁποίων συνετελέσθησαν ἀποφασιστικὰ βήματα εἰς τὴν ἐξέλιξιν τῆς ἀνθρωπότητος καὶ εἰς τὴν διαμόρφωσιν νέων πλαισίων, ἐντὸς τῶν ὁποίων ἡ εὐδαιμονία τῆς καὶ ἡ γενικὴ ὑπόθεσις τῆς βελτιώσεως τῶν βιωτικῶν συνθηκῶν τῶν λαῶν, σημαντικῶς προήχθη.

Ἄν ὅμως τοῦτο, εἰς περιωρισμένην παρετηρήθη κλίμακα κατὰ τοὺς προηγηθέντας πολέμους, λόγῳ τῆς πείσμονος ἐμμονῆς τῶν ἰσχυρῶν τῆς γῆς εἰς τὴν ἐξασφάλισιν μόνον πολιτικῶν καὶ οἰκονομικῶν πλεονεκτημάτων, ἀπὸ τὴν σημερινὴν παγκόσμιον σύρραξιν πρόκειται ἀσφαλῶς νὰ θεμελιωθοῦν διὰ τὴν ἀνθρωπότητα, πρόοδοι καὶ βελτιώσεις, τοσαύτης ἐκτάσεως, ὥστε ὅταν ὁ πόλεμος λήξῃ καὶ ἡ σημερινὴ ἀνθρωποσφαγὴ ἀποβῇ θλιβερὰ μόνον ἀνάμνησις εἰς τὴν μνήμην τῶν λαῶν, νέα ἐντελῶς πλαίσια νὰ ἔχουν διαμορφωθῇ ἐντὸς τῶν ὁποίων ἀναπτυσσομένη ἡ δραστηριότης καὶ ἡ ζωικότης τῶν λαῶν νὰ δυνηθῇ νὰ ἀποκαταστήσῃ συνθήκας, λυσιτελῶς ἐπιβοηθητικὰς, εἰς τὴν ἐξασφάλισιν τῆς εὐημερίας τῶν ἀνθρώπων.

* *

Δὲν πρόκειται βεβαίως μόνον περὶ τῶν νέων πολιτικῶν καὶ οἰκονομικοκοινωνικῶν διαμορφώσεων, αἱ ὁποῖαι ὡς συνέπειαι τοῦ παρόντος πολέμου θὰ προκύψουν. Οὔτε κὰν πρόκειται περὶ τῆς ριζικῆς ἀπαλλαγῆς τῶν λαῶν τῆς γῆς ἀπὸ τὰ ὀλέθρια καὶ ἀσφυκτικὰ δεσμὰ, τὰ ὁποῖα ὁ ἑβραϊκὸς καπιταλισμὸς καὶ ἡ Διεθνὴς πλουτοκρατία εἶχον χαλκεύσει καὶ ἐντὸς τῶν ὁποίων ἡ ἀνθρωπότης ὀλόκληρος, ἀσπαίρουσα εἶχε προσδεθῇ. Οὔτε τέλος πρόκειται περὶ τῆς σωτηρίας τοῦ πολιτισμοῦ τῆς Εὐρώπης ὅπῳ τὸν κίνδυνον τῆς μπολσεβικικῆς ἐξουθενώσεως, —σωτηρίας ὑπὲρ τῆς ὁποίας αἱ Δυνάμεις τοῦ Ἄξονος καὶ οἱ σύμμαχοί των διεξάγουν τὸν σημερινὸν ἐπικὸν ἀγῶνα. Περὶ πάντων τούτων ὁ Ἐθνικοσοσιαλισμὸς καὶ ὁ Φασισμὸς, τὰ δύο ἀδελφὰ συστήματα τοῦ παρόντος καὶ τοῦ μέλλοντος, προέβλεψαν καὶ ἐγκαίρως διέγραψαν τὰς κατευθυντηρίους βασικὰς γραμμάς, ἐπὶ τῶν ὁποίων πρόκειται νὰ προσαρμοσθῇ μεταπολεμικῶς ἡ διαμόρφωσις τῶν πραγμάτων τῆς ἀνθρωπότητος.

Πέραν ὅμως τῶν πολιτικῶν καὶ οἰκονομικοκοινωνικῶν διαμορφώσεων, αἵτινες θὰ ἀποτελέσουν τὴν νέαν τάξιν πραγμάτων καὶ τὰ πλαίσια ἐντὸς τῶν ὁποίων θὰ κληθοῦν οἱ λαοὶ νὰ ἀναπτύξουν τὰς δραστηριότητάς των καὶ νὰ ἀξιοθθοῦν ἀναλόγως τῆς ζωικότητός των, τῆς συμμετοχῆς εἰς τὴν δημιουργικὴν οἰκονομίαν τοῦ εὐρυτέρου χώρου, πρόοδοι καὶ βελτιώσεις ἀπὸ τοῦδε ἤρχισαν ἀναφαίνόμεναι πρὸς τὴν πλευρὰν τῶν ἐπιστημῶν, τῶν τεχνῶν καὶ τῶν πρακτικῶν ἐν γένει μεθόδων.

Εἰς τὴν Χημείαν, τὴν Μηχανικὴν, τὴν Ἠλεκτρολογίαν πραγματοποιοῦνται καθ' ἡμέραν βελτιώσεις καὶ καινοτομίαι, τόσης ἐκτάσεως καὶ τόσης σημασίας, ὅσην δὲν εἶναι δυνατὸν οὐδεὶς νὰ φαντασθῇ. Δὲν ἔχει βεβαίως σημασίαν ἂν αὐταὶ σήμερον τίθενται εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Πολέμου. Αὐριοῦν ὅταν ὁ πόλεμος λήξῃ, αἱ ἴδιαι βελτιώσεις καὶ καινοτομίαι θὰ παραδοθοῦν εἰς τὴν ἀνθρωπότητα, διὰ νὰ τὰς χρησιμοποιήσῃ καταλλήλως ἐντὸς τοῦ νέου πλαισίου τῆς γονίμου εἰρήνης, ἡ ὁποία θὰ ἐπακολουθήσῃ τὰς κακὰς καὶ δυσχερεῖς σημερινὰς ἡμέρας.

Δὲν εἶναι δὲ μόνον αἱ βελτιώσεις καὶ καινοτομίαι αἱ πραγματοποιούμεναι εἰς τοὺς τρεῖς αὐτοὺς κλάδους τῆς Ἐπιστήμης. Τεχνικαὶ βελτιώσεις καὶ ἐφευρέσεις ἀπειράριθμοι, καθ' ἡμέραν βλέπουν τὸ φῶς, ἀναφερόμεναι εἰς ὅλους τοὺς κλάδους καὶ ὅλα τὰ σημεῖα τῶν ἐπιστημῶν καὶ τῶν ἐφηρμοσμένων τεχνῶν. Παραλλήλως μία σημαίνουσα βελτίωσις τῆς πρακτικῆς ἐπιτυγχάνεται καθ' ἑκάστην, εἰς τοιοῦτον μάλιστα σημεῖον, ὥστε αἱ μέχρι χθὲς ἀκόμη ἐφαρμοζόμεναι μέθοδοι, νὰ θεωροῦνται, δικαιολογημένως, ἀπρηχαιωμένοι καὶ αἱ νέαι, αἱ μὴ τεθεῖσαι βεβαίως ἀκόμη εἰς κοινὴν χρῆσιν, ἀλλὰ μόνον χρησιμοποιούμεναι διὰ τὴν ἀποτελεσματικὴν διεξαγωγὴν τοῦ πολέμου, νὰ ἀποτελοῦν ἀληθῶς πολύτιμον διὰ τὸ μέλλον τῆς ἀνθρωπότητος ἐφόδιον, μὲ τὸ ὁποῖον θὰ δυνηθῇ ὄχι μόνον νὰ ἀναπροσαρμόσῃ ταχέως τὰς συνθήκας τῆς διαβιώσεως τῶν λαῶν ἐπὶ τὸ καλύτερον, ἀλλὰ καὶ νὰ ἀποβῇ ἡ ἀφετηρία μιᾶς νέας περιόδου εἰς τὴν ζωὴν τῆς ἀνθρωπότητος, περιόδου ἐντὸς τῆς ὁποίας θὰ εἶναι θαυμαστὴ ἡ πρὸς ἐξυπηρέτησιν τῶν λαῶν συναρμογὴ τῶν ἐπιστημονικῶν καὶ τεχνικῶν προόδων πρὸς τὰς πρακτικὰς ἀνάγκας τῆς ζωῆς

* *

Πρὸς οἵανδήποτε πλευρὰν καὶ ἂν στρέψῃ κανεὶς τὴν προσοχὴν του θὰ ἴδῃ ἢ τοῦλάχιστον θὰ διαισθανθῇ καταπληκτικὰς προόδους καὶ βελτιώσεις. Ἡ Μηχανικὴ κατ' ἀρχὴν τοσοῦτον ἀλματωδῶς ἐξελίσσεται καὶ μὲ τοιοῦτον γοργὸν ρυθμὸν ἐναλλάσσει βελτιώσεις μὲ καινοτόμους πραγματοποιήσεις, ὥστε τιθεμένη μετὰ τὴν λήξιν τοῦ πολέμου εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῶν λαῶν, νὰ δυνηθῇ ταχέως νὰ συντελέσῃ εἰς τὴν ἐπουλώσιν τῶν ἐκ τοῦ πολέμου πληγῶν καὶ νὰ διανοίξῃ νέα εὐρύτατα στάδια βελτιώσεως ὄλων τῶν κλάδων, εἰς οὓς δύναται νὰ εἰσφέρῃ τὰς ὑπηρεσίας τῆς πρὸς τὸ καλὸν τῆς ἀνθρωπότητος. Ἡ Χημεία μὲ τὰς ἀπειράριθμους ἀνακαλύψεις καὶ πραγματοποιήσεις αἵτινες ἐπετεύχθησαν καὶ καθ' ἡμέραν ἐπιτυγχάνονται, θὰ ἀποτελέσῃ βασικὸν στήριγμα τῆς ὅλης συναρμογῆς τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς καὶ μὲ τὰς συνθέσεις τῆς πρὸς δημιουργίαν πρώτων ὑλῶν, θὰ δυνηθῇ νὰ ἀναπληρώσῃ ὅσα κενὰ παρουσιάζει ἢ μέχρι τοῦδε κατανομὴ τῶν ἀγαθῶν τῆς γῆς. Εἰς τὸ πεδῖον χρησιμοποιήσεως τοῦ ἤλεκτρισμοῦ, ἐσημειώθησαν τόσαι

πρόοδοι, έντός ελάχιστου χρονικού διαστήματος, όσαι δέν είχαν έπιτευχθί έντός δεκάδων έτων. Είς τήν ναυπηγικήν, είς τήν οικοδομικήν, είς τās συγκοινωνίας, είς τās μεταφοράς, παντού τέλος, νέαι μέθοδοι αναπτύσσονται και εφαρμόζονται, νέα συστήματα περισσότερο αποδοτικά από τὰ του παρελθόντος δοκιμάζονται και παντού πρόοδοι έπιτυγχάνονται.

Δέν υπάρχει αμφιβολία είς ουδένα, ότι ή ανθρωπότης ολόκληρος διέρχεται κατ'αυτήν τήν περίοδον, μεγάλας διά τήν Ιστορίαν της στιγμάς. Ο παλαιός κόσμος, ο κόσμος τής οικονομικής και κοινωνικής υποδουλώσεως τών λαών είς μίαν κλίκα πλουτοκρατών, ανατρέπεται διά νά τόν διαδεχθί είς νέος κόσμος, κόσμος τάξεως και καταμερισμού τής συμβολής εκάστου είς τήν κοινήν προσπάθειαν πρός εξασφάλισιν τής ευημερίας. Κατά τήν στιγμήν όμως αυτήν τής ανατροπής συντελοούνται μύρια άφανείς πρόοδοι, οι όποιοι θα άσκήσουν πολύτιμον συμβολήν είς τó έργον τής ταχείας άνορθώσεως και τής ανοικοδομήσεως τής νέας ζωής. Θα είναι δέ αυτη όμολογουμένως θαυμαστή, διότι θα βασίζεται επί τών θεμελιωδών εκείνων αρχών και κανόνων, οι όποιοι εφαρμοσθέντες είς τήν Ιταλίαν και τήν Μείζονα Γερμανίαν έδημιούργησαν τους σημερινούς αυτούς κολοσσούς, οι όποιοι άνέλαβον τήν ήγεσίαν τής παγκοσμίου μεταρρυθμίσεως και αναπροσαρμογής.

* *

Ο σημερινός πόλεμος με τās δυσχερείας του και τās πικρίας, με τās θυσίας και τās δοκιμασίας, με τās προσκαίρους στερήσεις και τās ανωμαλίας του, θα λήξη κάποτε. Λήγων όμως θα άποτελέσει τήν άφετηρίαν τής νέας ζωής έντός τής όποιας οι λαοί άπερισπαστοι και υποβοηθούμενοι από τās προόδους και τās εξελίξεις όλων τών επιστημών τών τεχνών και τών μεθόδων και τών συστημάτων, θα δυνηθούν αναπτύσσοντες τήν δραστηριότητά των, εκεί όπου εκαστος θα ταχθί, νά εξασφαλίσουν άπόλυτον τήν ευημερίαν των και τήν ευτυχίαν των έντός του πλαισίου τής νέας τάξεως πραγμάτων, ή όποία πρό παντός άλλου θα τοίς εξασφαλίση πολιτικήν άνεξαρτησίαν, οικονομικήν έλευθεριότητα και κοινωνικήν δικαιοσύνην.

Τά πρώτα βήματα τής νέας αυτης ζωής διανύομεν ήδη. Παρά τās δυσχερείας και τās άντιξοότητας τών στιγμών τής παρουσίας ώρας και τās έξ αυτών δυσαρρεσκείας και πικρίας, όφείλομεν όχι μόνον νά άτενίζωμεν, αλλά και νά εργαζώμενα με πίστιν, με έλπίδα και με πεποίθησιν πρός τó μέλλον, τó όποιον λαμπρόν και ευήμερον διαγράφεται.

ΘΑΝΟΣ Ν. ΜΕΤΑΞΑΣ
Δήμαρχος Καισαριανής

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΦΡΟΝΗΜΑΤΟΣ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

Του καθηγητού Δρος HANS BOGNER

Ο καθηγητής του Πανεπιστημίου του Αμβούργου Χάντς Μπόγκνερ, κατατάσσεται μεταξύ τών σημαντικωτέρων μελετητών τών αρχαίων ελληνικών κειμένων. Πολυάριθμα είναι τὰ έργα του επί τών αρχαίων κλασσικών και του πνευματικού των πλούτου. Είς τó σύγγραμμά του: «Πραγματική Δημοκρατία» έρευνά υπό έπιτελώς νέον πνεύμα τó μέγα πρόβλημα τής Αθηναϊκής Δημοκρατίας — τήν γένεσιν, τήν άνθησαν και τήν παρακμήν της. Δικαίως τó έργον τούτο έτυχε διεθνούς αναγνωρίσεως και συγκαταλέγεται μεταξύ τών κλασσικών έργων τής νεωτέρας φιλολογίας περί του αρχαίου Έλληνικού κόσμου.

Η ΣΥΝΤΑΞΙΣ

Από τής συναντήσεως του Βίνκελμαν μετὰ του Όμήρου και τής αρχαίας τέχνης, ή αρχαία Έλλάς ζή είς τήν δημιουργικήν θέλησιν του Γερμανικού πνεύματος και είς τὰ έργα του. Η συνάντησις εκείνη δέν ήτο μάθησις άντλούσα από ξένας πηγάς, αλλά μία διάνοιξις τής οδοϋ πρός τās ίδίας ήμων αρχάς, μία εκ μέρους του Γερμανού άποκτικής συναισθησεως, πολύ πριν ή υπάρξει ή γνώσις περί φυκτικής συγγενείας τών λαών. Η αρχαία Έλλάς ζή είς αυτήν τήν Ιστορικήν εποχήν του Γερμανικού μας παρόντος, όχι διότι τυγχάνει εξωτερικής άπομιμήσεως και θεωρείται εν συνειδήσει ως πρότυπον, αλλά διότι παρ' ήμιν συντελείται εκ θαθέων μία αναγέννησις τής συναισθησεως τής αρχαιότητος. Η άθάνατος επίδρασις δέν αμφισβητείται. Είς τί όμως αυτη καθ' έαυτήν συνίσταται ή μοναδική κληρονομία, τήν όποιαν οι Έλληνες άκριβώς — και μόνον αυτοί, και ως πρώτοι μεταξύ τών Ινδογερμανικών εθνών, κατέλιπαν είς τόν μετ' αυτούς κόσμον, μία κληρονομία πλούσια ή συντριπτική, άλλ' εν πάση περιπτώσει μη δυναμένη ν' άποκρουσθί; Τó έρώτημα τούτο ευκολώτερον είναι: νά τεθί, ή νά τύχη άπαντήσεως.

Οι περισσότεροι θ' άπαντήσουν επικαλούμενοι τήν Τέχνην, ή κατά προτίμησιν τó Ώραιον. Ασφαλώς ή ουσία, τó μοναδικόν τής Ιστορικής άποστολής τών αρχαίων Έλλήνων, εδρε τήν έκφρασιν του και είς τήν Τέχνην. Με τούτο όμως δέν εξαντλείται τó ζήτημα. Ο Βίνκελμαν γράφει τó 1764 περί μιάς κεφαλής τής Παλλάδος εβρεθείσης εν Ρώμη: «Εμείνα ώσαν άπολιθωμένος όταν τήν είδα», ή: «Όταν τήν είδα, παρέμεινα βωδός, κωφός και ώσαν ν' άπόλεσα τās αισθήσεις μου». Είναι τούτο ή έκρηξις άπλώς μιάς καλλιτεχνικής επίδράσεως, και δέν είναι μάλλον τó θρησκευτικόν συναίσθημα ενός ανθρώπου, όστις χάρις είς τήν Τέχνην βλέπει άσυγκάλυπτον τó Θεόν; Η τέχνη τών αρχαίων Έλλήνων παρήγαγε τó «Καλόν», εν πλησμονή, ή χειροτεχνία ήτο δι' αυτούς τέχνη: Διά τὰ δύο υπήρχε μία μόνον λέξις, τὰ άντικείμενα τής καθημερινής χρήσεως, ως τὰ μαγειρικά σκεύη και τὰ νομίσματα, ήσαν καλλιτεχνήματα. Η τέχνη όμως αυτη ουδέποτε υπήρξε διά τους Έλληνες άυτοτελής σκοπός και άθύπαρκτος αξία, άλλ' ήτο είς τήν υπηρεσίαν άνωτέρων δεσμών και υπερτέρων αξιών. Συμβουλευόμενοι τās γνώμας και μαρτυρίας τών αρχαίων, θα ίδωμεν ότι ή πλαστική των δέν εσήμαινε δι' αυτούς τίποτε τó ιδιαίτερον' περισσότεράν σημασίαν απέδιδαν είς τήν ζωγραφικήν των, τήν όποιαν δέν γνωρίζομεν πλέον, ως ένεφανίζετο αυτη είς τὰ μεγάλα των έργα άκό-

μη μεγαλύτεραν αξίαν εἶχεν ἴσως δι' αὐτοὺς ἢ ἀρχιτεκτονική (ἢ καθημερινή — ὡς λέγει ὁ Θουκυδίδης — θεὰ θαυμασιῶν κτισμάτων, καταπολεμῆ τὴν ξηρότητα τῆς ψυχῆς). Ἀκόμη μεγαλύτεραν αξίαν εἶχε δι' αὐτοὺς ἢ ποίησις καὶ ἢ μουσική, πού διαμορφώνει ἀμέσως τὸν ἄνθρωπον. Ὑπέρτατον ἰδανικὸν δὲν ἦτο τὸ νὰ εἶναι κανεὶς καλλιτέχνης. Ἀποδίδουν πιστῶς τὸ πνεῦμα τῆς μεγάλης, τῆς γονιμωτέρας ἐποχῆς τῶν Ἑλλήνων ὅσα λέγει ὁ μεταγενέστερος Πλούταρχος: «Οὐδεὶς εὐγενὴς ἔφηβος, βλέπων τὸν Δία εἰς Ὀλυμπίαν ἢ τὴν Ἥραν εἰς Ἄργος, ἠθέλησε ποτὲ νὰ γίνῃ ἀμέσως ἕνας Φειδίας ἢ Πολύκλειτος. Καὶ οὔτε Ἀνακρέων, Φιλίμων (ποιητὴς τῆς νέας κωμωδίας) ἢ Ἀρχίλοχος, οἰανδήποτε εὐχαρίστησαν καὶ ἂν εὕρισκον εἰς τὰ ἔργα των». Ἡ οὐσία ἦτο διὰ τοὺς εὐγενεῖς μία ἀνωτέρα, αξία νὰ τὴν ζήσῃ κανεὶς, ὑπὸ μεγάλων νόσων διεπομένη ὑπαρξίς. Ὁ καλλιτέχνης, ὅστις ἐξέφραζε τοῦτο εἰς τὰ ἔργα του, δὲν ἦτο ἀνάγκη «νὰ εἶναι διὰ τοῦτο ἄξιος ἐκτιμῆσεως» (Πλούταρχος). Ἡ καλλιτεχνική δημιουργία ἀπετέλει ἴσως ἀνάγκην καὶ ἦτο μακρὸς κόπος — διότι ὁ ἀρχαῖος Ἕλληνας δὲν ἐγνώριζε τὰ ἀνετα προχειρολόγηματα, ἀλλ' ἐπεδίωκε τὸ τέλειον — καὶ οὕτω δὲν ἀντιπεκρίνετο εἰς τὴν ἀνωτέραν ἐκείνην ὑπαρξίαν, τὴν ὁποίαν ἔπρεπε νὰ ὑπηρετῇ.

Ἡ αξία, εἰς τὴν ὁποίαν ὑπήγοντο ὅλα τὰ ἄλλα, τὴν ὁποίαν ὑπηρετεῖ ἡ μεγάλη Τέχνη καὶ τιμᾷ ἢ θρησκευτικῇ λατρείᾳ (καὶ ἡ τραγωδία ἀνήκει εἰς τὴν λατρείαν!) εἶναι ἡ πόλις, ἡ κοινοτική πολιτεία, ἡ μορφή τοῦ συλλογικοῦ βίου διὰ τὸν ἀρχαῖον Ἕλληνα. Ἀπὸ τοῦ Σόλωνος καὶ τοῦ Αἰσχύλου, μέχρι τοῦ Πλάτωνος καὶ τοῦ Ἀριστοτέλους, ἐθεωρεῖτο ὡς τὸ ἀναμφισβητήτως ἀνώτατον ἀγαθόν. Οὐσιαστικῶς ἦτο μία Ἑλληνική ἀνακάλυψις: μία μορφή συλλογικοῦ βίου, ἣτις δὲν συνεκροτεῖτο ἀπλῶς ἀπὸ πατριᾶς καὶ γένῃ (δὲν ἦτο μία πολιτεία τῶν οἰκογενειῶν ὡς ἡ Κίνα, πολὺ δὲ ὀλιγώτερον μία ὑποδουλωμένη μάζα ὑπὸ ἕνα θεῖον δεσπότην, ὡς ἐν τῇ Ἀνατολῇ), μία μορφή κοινότητος, ἠνωμένης μᾶλλον ὑπ' αὐτοῦ τούτου τοῦ «πολιτικοῦ» στοιχείου, τὸ ὁποῖον καὶ σήμερον ἀκόμη προσδιορίζομεν διὰ τῆς Ἑλληνικῆς αὐτῆς λέξεως. Ἡ πόλις ἦτο μικρά, μὲ στενὰ ὄρια, ὅχι διότι λ.χ. οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες δὲν ἦσαν ἐκ φύσεως προικισμένοι μὲ τὸ χάρισμα τῆς κρατικῆς ὀργανώσεως. ἀλλὰ ἀκριδῶς διότι ἐπεδίωκαν τὴν τελειότητα τῆς πολιτειακῆς των μορφῆς. Τίποτε δὲν εἶναι δυσκολώτερον ἀπὸ τὴν ὀρθὴν, «δικαίαν» διάταξιν τῶν ἀνθρώπων εἰς τὴν ὁμαδικὴν των ζωὴν ἢ πόλιν, ἔπρεπε νὰ εἶναι τοιαύτη, ὥστε νὰ δύναιτο κανεὶς νὰ τὴν ἐπισκοπῇ, ἔπρεπε νὰ εἶναι ἕνα σαφές, σύμμορφον συγκρότημα ἀνθρώπων, ἕκαστος τῶν ὁποίων νὰ ἐνεργῇ καὶ νὰ εἶναι δρατὸς ὡς φορεὺς ὡς στήριγμα, ὡς ὑπηρετῆς ἐν γένει τοῦ συνόλου καὶ ὡς μέλος, τὸ ὁποῖον ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ ἀκριδῶς αὐτῇ, εὕρισκε τὴν τελειοσίαν του. Ἡ πόλις δὲν ἦτο ἔδαφος, δὲν συνεδέετο οὐσιαστικῶς μὲ τὴν γῆν (μία ὀλιγκλήρος πόλις ἠδύνατο νὰ μεταναστεύῃ), ἀλλ' ἦτο μία ἐνότις ἀνθρώπων. Οὗτοι δὲ δὲν ἦσαν αὐτόνομα ἄτομα, ἢ ζωὴ των συνεχωνεβeto μὲ τὴν πόλιν. Ἡ κυρία Ἑλληνική δημιουργία δὲν εἶναι, ὡς συνήθως διδάσκεται, ἡ ἰδέα τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς ἀνθρωπίνης αὐτονομίας. Βεβαίως ἀπερρίφθησαν ἐνωρίς, εἰς τὴν Ἰωνίαν, τὸ πρῶτον, ὅλα ἡ ἀρχαῖα καὶ ὑπεράνω τῆς προσωπικότητος σχέσεις τῆς θρησκείας, τῆς κοινωνικῆς τάξεως καὶ τῆς συμβατικῆς τάξεως, καὶ ἐδοκιμάσθησαν ὅλα ἢ γοητεία καὶ οἱ κίνδυνοι μιᾶς εἰς τὸ ἔπακρον ἀτομικῆς ζωῆς, ἀλλ' εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ τὴν Σπάρτην ἐδιδάχθη κατὰ τρόπον παραδειγματικὸν ἢ ἐν συνειδήσει, ἐξ ἰδίας θελήσεως, ἄνευ βοήθειας καὶ καταναγκασμοῦ ἐκ μέρους τῶν θεῶν — καὶ συνεπῶς αὐτόνομος παραδοχὴ καὶ ἐκπλήρωσις τῶν ὅχι πλέον εὐνοήτων δεσμεύσεων τῆς κοινότητος. Ἀγνωστος ἦτο ἢ εἰς τὰ σύγχρονα κράτη πρὸ τοῦ παγκοσμίου πολέμου ἐπικρατοῦσα «ἐλευθερία», ὅπως ὁ καθείς, ὑπὸ τὸν ὄρον νὰ ἔχη τὸ ἀπαιτούμενον χρῆμα, δύναται κατ' ἀρέσκειαν νὰ σπαταλᾷ, νὰ στρεβλώνῃ ἢ νὰ καταστρέφῃ τὴν ζωὴν του. Κύριος τῆς πόλεως

δὲν εἶναι ἡ αὐθαίρεσις ἐνὸς ἐκάστου, ἀλλ' ὁ νόμος (ὅχι ὁμοῦς ὡς ἐπιβεβλημένον νομοθέτημα, ἀλλ' ὡς ὀργανικῶς διαμορφωθείς νόμος, ὡς ἀναγκαῖα τάξις ζωῆς), ἢ ὑποχρεώσεις (ὅχι ὁμοῦς ὁ αὐθαίρετος, τυφλῶς ἀκολουθούμενος καταναγκασμός, ὁ ἐπιβαλλόμενος διὰ τῆς βίας, ἀλλ' ὁ αἰώνιος, θεῖος, ἀγράφος νόμος, ὅστις δὲν εἶναι ὑπόθεσις τοῦ ἀνθρώπου). Αὐτὸν τὸν ἀνώτερον νόμον ἀπεδέχθησαν ἐν τῇ θελήσει των οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες κατὰ τὴν ἀποφασιστικὴν στιγμὴν τῆς ἱστορίας των. Δὲν ἔχει παρὰ νὰ συγκρίνη κανεὶς τὸ ὀρθάνοικτον, δαιμονιακὸν καὶ μὲ ἀδάμαστον ζωηρότητα ἀτενίζον τὸν κόσμον ἐλέμματα τῶν ἀρχαῖων κεφαλῶν μὲ τὸ συγκρατημένον, γνωστικὸν ἐλέμματα τῶν κορῶν καὶ ἐφήβων τῆς ζωφόρου τοῦ Παρθενῶνος, καὶ ἐν γένει μὲ τὴν πλήρη πειθαρχίαν, εἰς τὸ πνεῦμα τοῦ συνόλου ἀφιερωμένην καὶ ὁμοῦς κατὰ τρόπον τέλειον φυσικὴν στάσιν αὐτῶν των μορφῶν, διὰ ν' ἀναγνωρίσῃ εἰς αὐτὴν μίαν συναίσθησιν, μίαν μέχρι σημείου δυσαρέστου καὶ σχεδὸν θανασιμίου σοβαρὰν παραίτησιν ἀπὸ τῆς ἐλευθερίας.

Ποῖον ὁμοῦς οὐσιαστικῶς ἦτο τὸ περιεχόμενον τοῦ νόμου; Τοῦτο δὲν παρείχετο ἀπλῶς ὡς μία μοναδικὴ ἀποκάλυψις. Αἱ κύρια ἀρεταί, δηλαδή αἱ παλαιαὶ ἀρεταί τοῦ πολίτου ἐν τῇ πόλει, ἢ πειθαρχία, ἢ γενναιοῦτης, ἢ δικαιοσύνη, ἢ θεοσέβεια ἢ ἢ ζωηρότητα γνῶσις (πρακτικὴ λογική), ἦσαν μᾶλλον ἀπαιτήσεις καὶ καθήκοντα παρὰ λύσεις. Διὰ τὴν γνῶσιν τῆς θαυτέρας οὐσίας τοῦ νόμου, τοῦ νόμου τῆς ζωῆς των, καὶ τὴν πραγματοποιήσιν του οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἠγωνίσθησαν ἀδιακόπως, ὅχι μόνον εἰς τὰ ἔργα τῶν ποιητῶν καὶ φιλοσόφων των, ἀλλὰ καὶ μὲ θυσίαν τῆς ζωῆς των, μὲ μίαν θανάσιμον ἀποφασιστικότητα εἰς τοὺς πολιτικούς, καὶ τοὺς ἐσωτερικούς των ἀκόμη ἀγωνίας. Ἐπεδίωκαν τὴν ἀληθῆ τάξιν τῆς πόλεως, ἢ ὁποῖα ἠδύνατο νὰ πραγματοποιηθῇ δι' αὐτοὺς μόνον ἂν ἦτο σύμφωνος μὲ τὴν σειράν τάξεως τῶν ὑπὸ ἀνθρωπίνης μορφῆς θεϊκῶν δυνάμεων (ὡς παρὰ τῷ Αἰσχύλῳ) ἢ — ὑπὸ μορφῆν ἄλλων, πνευματικωτέρων — διὰ τῆς ἀληθοῦς τάξεως τῆς ζωῆς καὶ τῆς ψυχῆς (ὡς παρὰ Πλάτωνι). Ἡ τάξις αὕτη τῆς πόλεως ὡς γνῶμονα εἶχε τοὺς Ἑλληνικοὺς θεοὺς καὶ τὰς Ἑλληνικὰς θεμελιώδεις ἀξίας, δὲν ἦτο ἕνας ἀφηρημένος οὐνιθερασιασμός καὶ μόνον εἰς τὸ στάδιον τῆς παρακμῆς δύναται νὰ παρεξηγηθῇ ὡς τοιαύτη: Ἐν πάσῃ περιπτώσει ἢ ἀληθῆς τάξις δὲν ἦτο ἐμπειρικὸν τι δεδομένον, ἀλλὰ μία ἰδέα.

Διότι τοῦτο, πολὺ πρὸ τοῦ Πλάτωνος, ὅστις μὲ τὴν θεωρίαν του περὶ ἰδεῶν ἀπλῶς συνώψισε τὴν ἀρχαῖαν Ἑλληνικὴν ζωὴν, οἱ Ἕλληνες εἶδον, ἐδοκίμασαν καὶ συνηθάνθησαν πρῶτον, ὅτι τὸ ἐμπειρικόν, συγκεκριμένον μεμονωμένον φαινόμενον, δὲν εἶναι τὸ ἕλον καὶ τὸ ἀληθές. Διὰ τὸν ἀνθρώπινον μάλιστα «λόγον», ὁ ὁποῖος δύναται τῆς οὐσίας καὶ τῶν νόμων, πού τὸν διέπουν, ἐξαναγκάζει εἰς γενικὰς, διὰ τὸ σύνολον ἰσχυρούσας, ἐξωτερικεύσεις, τὸ μεμονωμένον φαινόμενον ἐν τῇ χωρικῇ ὑποστάσει του, καταντᾷ σχεδὸν ἀσύλληπτον. Βλέπουν δένδρα, ἀλλ' ὁμιλοῦν περὶ «τοῦ δένδρου» ὡς ἰδέας. Ἐκαστον πραγματικὸν δένδρον, ἀποτελεῖ ὑπαινιγμὸν εἰς τὴν ἰδέαν τοῦ δένδρου, οὐδὲν εἶναι τελείως «τὸ δένδρον». Καὶ τοῦτο δὲν ἰσχύει μόνον διὰ τὴν ἐμίλιαν καὶ τὴν ἔναρθρον ἐκδήλωσιν. Βλέπουν στρατηγὸς μὲ διάφορα χαρακτηριστικά ἀλλὰ τὸν πέμπτον αἰῶνα κατασκευάζουν ἐκ μαρμάρου τὸν στρατηγὸν ὡς ἰδέαν καὶ ὀνομάζουν ἴσως Περικλῆ τὴν προτομήν. Δὲν εἶναι ὁμοῦς ἀνάγκη ἢ προτομὴ νὰ ὀμοιάζῃ πρὸς τὸν πραγματικὸν Περικλῆ. Ἀρκεῖ ὁ Περικλῆς νὰ ὀμοιάζῃ πρὸς τὸν στρατηγόν. Ἄν δὲν ὀμοιάζῃ, τὸσον τὸ χειρότερον δι' αὐτόν. Τότε ὁμοῦς οἱ ἄνδρες ὀμοιάζον πρὸς τὴν «ιδέαν» των ὡς ἀνδρῶν. Ἡ οἱ Σάτυροι τῶν Διονυσίων, τοὺς ὁποῖους δύναμεθα νὰ ἰδῶμεν εἰς τὸσας εἰκόνας ἀγγείων, δέον νὰ θεωρηθῶν ὡς ἢ νατουραλιστικῆ ἀπόδοσις μιᾶς ὀρισμένης φυλετικῆς τάξεως; Ὅχι, ὑπὸ τὸ πνεῦμα τοῦτο δὲν συλλαμβάνομεν τὴν πραγματικὴν των οὐσίαν (ἔστω καὶ ἂν εἶναι βέβαιον ὅτι πολλοὶ ἀρ-

γαίοι Ἕλληνας, καὶ ὄχι μόνον ὁ Σωκράτης, ὁμοίωζαν πρὸς Σατύρους καὶ Σειληγούς). Ὡς Σάτυροι ἀντιπροσωπεύουν τὸ ἔνστικτον, τὸ ἐνστικτικόν, τὸ ὁποῖον ἐγένετο ἄνθρωπος, καὶ δὲν ἀπαντοῦν εἰς τὴν πραγματικότητά εἰς τοιοῦτο σημεῖον τελειότητος ὡς ἰδέα τοῦ ἐνστικτικοῦ. Καὶ ἐν τῇ μέσῳ τῶν Σατύρων παραμένει συχνὰ ὁ Διόνυσος ὡς θεὸς καὶ κύριος αὐτῶν, μὴ ὡς ἀπλῶς ἐνστικτικόν, ἀλλ' (ὡς ὁ ἄνθρωπος) ἔχων τὸ ἐνστικτικόν, καὶ γνωρίζων τί εἶναι τοῦτο.

Ὁ μέγας Γερμανὸς καλλιτέχνης βλέπει γενικῶς τὸ φαινόμενον ἐν τῇ ἰδιαίτερα ἐκδηλώσει του, γυμνόν, καὶ μὲ ἀνοικτήριμονα δευδέρκειαν. Ἡ κυρία μορφή εἰς τὸ σχέδιον «Ἰππότης, Θάνατος καὶ Διάβολος» τοῦ Ντύρερ προέκυψεν, ὡς γνωστόν, ἀπὸ μίαν σπουδῆν ἀμφιέσεων τοῦ 1498. Ἐπὶ τοῦ φύλλου ἐκείνου τοῦ χάρτου, τὰ ὁποῖον δὲν ἤθελε νὰ συγκαταστήσῃ παρὰ μόνον τὸν σκελετὸν μιᾶς ἐποχῆς, εὐρίσκεται καθ' ὅλα πιστῆ πρὸς τὸ πρότυπον ὁ Ἰππότης, ἀνευ ὅμως «ιδέας». Ἀλλ' εἰς τὸ πλήρες ἔργον τοῦ 1513 ἡ ἰδέα εἶναι ἤδη ὁρατὴ εἰς τὴν μορφήν τοῦ Ἰππότου (ἐκδηλουμένη καὶ διὰ τοῦ τοπίου, τῶν δύο φαντασμάτων, τοῦ κυνὸς καὶ ὄλων τῶν ἄλλων) καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦτο ἔχει ἐπιτευχθῆ μόνον δι' ἐκφράσεως, δι' ἐμφυσήσεως ψυχῆς καὶ κινήσεως (τοῦ ἵππου), ὄχι διὰ μεταβολῆς τῆς μορφῆς. Ἐκφρασις καὶ ψυχὴ, εἴτε κατὰ τὴν τεχνοτροπίαν τοῦ Ντύρερ καὶ τοῦ Χόλμπαϊν, εἴτε μὲ τὴν ἑκστασίαν καὶ δύναμιν τῆς τεχνοτροπίας τοῦ Γκρούνεβαλντ, αὐταὶ καὶ ὄχι ἡ «ιδέα» ἦταν, κατὰ τὴν μεγάλην τῆς ἐποχῆς, ἡ δυνατότης τῆς Γερμανικῆς Τέχνης. Ὅταν ὁ Γκαίτε ἦτο πεπεισμένος ὅτι ἔβλεπε μὲ τὰ μάτια του τὸ ἀρχικὸν φυτόν, ταῦτα ἦτο Ἑλληνικὴ ἰδέα. Καὶ ἡ παρατήρησις τοῦ Σίλλερ ὅτι εἰς τὴν ἀνωτέρω περιπτώσει δὲν ἐπρόκειτο περὶ πείρας, ἀλλὰ περὶ μιᾶς ιδέας, ἦτο ἡ δικαία Γερμανικὴ ἀντίρρησης. Ὁ Γκαίτε ὅμως ἀντιτίθετο πρὸς αὐτὴν τὴν ἀποφιν, ἡ μοῖρα του ἦτο ὅτι «ἐκ τῶν ἑσῶ καὶ ταυτοχρόνως, διὰ τοῦ λογικοῦ ἐγέννησε μίαν ἀρχαίαν Ἑλλάδα».

Ἐν ὀλίγοις: Εἰς τὴν ἑμιλίαν καὶ εἰς τὴν σκέψιν των, εἰς τὴν ὄρασιν καὶ εἰς τὴν ὁμαδικὴν ὄρασιν, οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνας ἀπανταχοῦ βλέπουν τὴν ἰδέαν. Αὐτὴν θέλουν νὰ δημιουργήσῃσιν εἰς τὴν Τέχνην των, πιστεύοντες ὅτι κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἀναπαριστοῦν τὰ ὅσα «γ. ἰ. γ. ο. ν. τ. α. ι.». Τὰ ἀπλῶς ὑπάρχοντα δὲν τὰ θεωροῦν ἀξία ἀναπαριστάσεως. Τὴν ἰδέαν θέλουν νὰ πραγματοποιήσῃσιν ἐν τῇ πόλει, καὶ τοῦτο θεωροῦν ὡς σκοπὸν τῆς ζωῆς των. Ἡ μέριμνα περὶ τῆς πόλεως, ἡ συμμετοχὴ εἰς τὴν πόλιν, ἔχουν διὰ τοὺς Ἕλληνας τὴν ἰδίαν ἀξίαν, τὴν ὅποιαν εἶχε διὰ τοὺς ἀθρώπους μιᾶς μεταγενετέρας ἐποχῆς, ἢ μέριμνα περὶ τῆς σωτηρίας τῆς ψυχῆς. Διότι ἡ ζωὴ, καὶ ἡ ζωὴ τῆς ζωῆς, τὸ πνεῦμα, ὁ σύνδεσμος πρὸς τὸ θεῖον, ἡ θρησκεία καὶ ἡ λατρεία, ἡ τέχνη καὶ ὁ πολιτισμὸς, τὰ πάντα ὑπάρχουν μόνον ἐν τῇ πόλει καὶ ὄχι παρὰ τὴν πόλιν, ἢ ἔξω αὐτῆς. Διὰ νὰ δύναται νὰ ὑφίσταται ἐν τῇ πόλει, ὁ ἄνθρωπος ὀφείλει, ἐντὸς τῶν ὁρίων τὰ ὁποῖα ἐπιτρέπουν τὸ ἐφήμερον αὐτοῦ καὶ ἡ περιορισμένη του δύναμις, νὰ δμαιοῖται πρὸς τοὺς θεούς: μόνον οὕτω καθίσταται ἀξίος τῆς πραγματικῆς τάξεως, τῆς «ἐξουσίας». Αὕτη εἶναι ἡ ἐννοία τῆς κατασκευῆς τῶν θαυμασιῶν ἐκείνων ἀνδριάντων ἐφηβῶν, τοὺς ὁποίους, συλλήβδην καὶ ἕνα ἕκαστον χωριστά, δικαίως δύναται τις νὰ ἐκλάβῃ ὡς ἀναπαραστάσεις τοῦ θεοῦ Ἀπόλλωνος. Ὁ συμμετέχων τῆς πόλεως, εἶναι, ἀπὸ ἀπόψεως ἰδέας, ἀριστος, εὐγενής, ἔχει κυριαρχικὸν δικαίωμα καὶ ταυτοχρόνως συνδέεται στενῶτα πρὸς τὸν νόμον. Μόνον ἡ ζωὴ αὕτη εἶναι ἀξία τοῦ ἀνθρώπου, ἀξία νὰ τὴν ζῆσιν κανεὶς. Ὁ μὴ μετέχων τῆς πόλεως, ἀλλὰ περιοριζόμενος εἰς τὴν ἰδιωκίαν σφαιρᾶν, εἶναι «ιδιώτης», ὅπως βραδύτερον εἰς τὴν χριστιανικὴν Δύσει ὀνομάζεται «λαϊκός» κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸν ἱερέα. Ὁ «ιδιώτης» ἔχει οἶονε ἀποκηρυχθῆ. Ὁ ἀνήκων εἰς τὴν πόλιν ὀφείλει πάντοτε διὰ τῆς πράξεως καὶ τῆς ὑπηρεσίας νὰ εὐρίσκη καὶ ἀπαδεικνύῃ τὴν ἐμπρέπουσαν στάσιν. Οὐδὲν δύναται νὰ ἰσχύῃ μόνον διότι εἶναι δεδομέ-

νον καὶ παλαιόν, ἀλλὰ δεόν πάντοτε νὰ δοκιμάζεται. Τὸ φρόνημα τοῦτο τοῦ πολίτου εἰσχωρεῖ τόσο πολὺ εἰς τὰ ἐσώτερα τοῦ ἀνθρώπου, ὥστε ἐξ αὐτῆς ταύτης τῆς οὐσίας του δὲν ἠδύνατο νὰ στηρίξῃ μίαν μορφήν κυριαρχίας ἐπὶ μεγαλυτέρων χώρων. Τὸ Ἀττικὸν κράτος ὑπερέβαινε τὰς δυνατότητας τῆς πόλεως καὶ πρὸς μόνιμον διαρξὴν θὰ ἐχρειάζετο νέας πολιτικὰς μορφάς. Ἡ βασιλεία τῆς γῆς δὲν ἐπέπρωτο νὰ δοθῆ εἰς τοὺς ἀρχαίους Ἕλληνας, ἀλλὰ τοὺς Ρωμαίους.

Ὅσα ἀνεφέρθησαν ἐδῶ, ἰσχύουν μόνον διὰ τὴν μεγάλην ἐποχὴν τοῦ Ἑλληνισμοῦ, μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ Περικλέους. Ἐπειτα ἐπηκολούθησεν ἡ μοιραία ρῆξις, τῆς ὁποίας μάρτυς ὑπῆρξεν ὁ Θουκυδίδης, κατανοήσας καὶ τὴν σημασίαν τῆς, ἢ ρῆξις ἐκ τῆς ὁποίας δὲν συνῆλθον πλέον οἱ Ἕλληνας, ἀλλ' ἡ ὁποία ἀπὸ μιᾶς ἀπόψεως ἐπιδραῖ μέχρι τῆς σήμερον. Κατὰ τὸν τέταρτον ἀκόμη αἰῶνα, ὅταν ἡ πόλις εἶχεν ἀπολέσει τὴν ψυχὴν τῆς καὶ ἐφθινε, τίποτε ἄλλο δὲν ἐνδιέφερε τόσο ἕνα Πλάτωνα, ὅσον ἡ ἀληθὴς πολιτεία. Ἡ δυσωίωτος ὅμως διάσπασις, ἐνώπιον τῆς ὁποίας εὐρέθη καὶ ἀπὸ τῆς ὁποίας ἦτο ὑποχρεωμένος νὰ ὀρμηθῆ, καθίσταται εἰς αὐτὸν ἀπανταχοῦ φανερά, πρὸ παντὸς εἰς τοὺς ἀπλοῦς λόγους τοῦ Σωκράτους εἰς τὴν ἀπολογία του, εἰς τὴν ὁποίαν συνοψίζει τὸ περιεχόμενον τῆς ἀποστολῆς του, τὰς ὑποθήκας του πρὸς τοὺς Ἀθηναίους: Τοὺς ἐκάλει νὰ ἐνδιαφέρωνται ὄχι τόσο διὰ τὸ σῶμα καὶ τὰ ὕλικά ἀγαθὰ, ὄχι διὰ τὴν φήμην καὶ τὴν ὑπόληψιν, ὅσον διὰ τὴν ὀρθοφροσύνην καὶ τὴν ἀλήθειαν, ὄχι τόσο διὰ τὸ ἀνῆκον εἰς τὸ πρόσωπον, ἀλλ' εἰς τὴν ψυχὴν, ὄχι τόσο διὰ τὰ περιστατικά καὶ τὰ ζητήματα τῆς πόλεως, ὅσον διὰ τὴν πόλιν αὐτὴν καθ' ἑαυτήν. Μὲ μεγαλεῖον καὶ σαφήνειαν περιφρονοῦσαν τὸν θάνατον, ὁ ἄνθρωπος, ἀποσύρεται ἐδῶ εἰς τὴν ἀγνωστον μέχρι τοῦδε ἔντασιν τῆς ἐσωτερικῆς, ἀσράτου, «ἀληθοῦς» ἀξίας του, — καὶ τὸ ἴδιον συμβαίνει καὶ μὲ τὴν θρησκευτικότητά τῆς Δύσεως καὶ τοῦ τέλους τῆς ἀρχαιότητος μέχρι τῆς σήμερον — ἐν ᾧ πρὶν ἢ ἀξία ἐνὸς ἐκάστου, δὲν ἐξηγῆτο ἐκ τῆς ἰδίας αὐτοῦ κρίσεως, ἀλλ' ἐκ τοῦ συνόλου, εἰς τὸ ὁποῖον ἀνήκεν. Ἡ ζωὴ ὅμως ὑφίσταται οὕτω διάσπασιν. Διότι προηγουμένως ἔβλεπαν τὴν ἰδέαν μέσα εἰς τὴν πραγματικότητά, ἔβλεπαν εἰς τὴν πόλιν τὰς Ἀθήνας, τὴν ἰδίαν τὴν πόλιν, τὴν πόλιν αὐτὴν καθ' ἑαυτήν, καὶ μόνον δι' αὐτὸ κατέστησαν δυνατὰ, ἢ μοναδικῶς μεγάλη Τέχνη, ἢ ποιήσις τοῦ Σόλωνος καὶ αἱ τραγωδίαι τοῦ Αἰσχύλου, μόνον δι' αὐτὸ κατέστη δυνατὴ ἡ πολιτεία τοῦ Περικλέους. Ἀφ' ἧς στιγμῆς οἱ Ἕλληνας δὲν ἠδύνατο πλέον τοῦτο, ἡ πόλις εἶχεν ἀπολέσει τὸν ὑπέριστατον σκοπὸν τῆς, τὴν ψυχὴν.

Σύγχρονος τοῦ Σωκράτους ἦτο ὁ μέγας ἱστορικὸς Θουκυδίδης, ὁ πρῶτος ὅστις ἀντελήφθη τὴν ἱστορίαν ὡς ἱστορίαν τῆς πολιτείας, ἀφοῦ ὁ πρόδρομος καὶ ἀντίπους αὐτοῦ Ἡρόδοτος περιέγραψε τὸν κόσμον καὶ τὴν ἀσχετον πρὸς τὴν πολιτικὴν, ζωὴν τοῦ ἀνθρώπου διὰ γεγονότων συμβολικῆς σημασίας, ἐμφανίσας τὰ πάντα ὑπὸ τὴν θρησκευτικὴν νομοτέλειαν τοῦ κύκλου τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων. Ὁ Θουκυδίδης ἐδοκίμασε καὶ αὐτὸς μὲ τὸν τρόπον του τὴν διάσπασιν τῆς ζωῆς. Ἡ μοναδικὴ καὶ πρωτοφανὴς ἰδιότης καὶ ἰκανότης τῶν Ἑλλήνων, ν' ἀντιλαμβάνωνται, μὲ τὸν πλοῦτον τῆς πείρας τὸν ὁποῖον προθύμως εἶχον ἀποθησαυρίσει ἐν ἑαυτοῖς, τὰ γενόμενα ὡς ἱστορίαν, συνίστατο ἀρχικῶς εἰς τὴν σύλληψιν τῆς κοσμοτελείας, τῆς θαθείας καὶ μεστής νοήματος ἀλληλουχίας τῶν γεγονότων. Ἱστορικὸν ἀπὸ αὐτῆς τῆς ἀπόψεως ἦτο ἤδη τὸ ἔπος. Διὰ τὸν Ἡρόδοτον τὰ γινόμενα καθορίζονται ὑπὸ τοῦ νόμου μιᾶς θεϊκῆς ἐνεργείας. Καὶ αὐτὸς οὗτος ὁ γηραιὸς Πλάτων (εἰς τὸ τρίτον βιβλίον τῶν «Νόμων»), δὲν ἀποδίδει καμμίαν ἀξίαν εἰς τὸ ἱστορικὸν μεμονωμένον γεγονός. Μᾶλλον θέλει νὰ συλλάβῃ εἰς τὴν ἱστορικὴν μεμονωμένην περίπτωσιν, ὡς ν' ἀπετέλει αὕτη ἐν παραδείγματι, ἕνα κανόνα. Ἐνν γενικὸν νόμον μόνον οὕτω καθίσταται δι' αὐτὸν νοητὴ ἢ μεμονωμένη περίπτωσις.

Ὁ Θουκυδίδης ἀνεγνώρισε διὰ πρώτην φοράν εἰς τί ἔγκειται ἡ σημασία τῆς ἐπιστημονικῆς ἐξακριβώσεως καὶ τῶν τεκμηρίων τῶν γεγονότων, λαμβανομένων αὐτῶν καθ' ἑαυτῶν, ἢ σημασία τῆς ἱστορικῆς κριτικῆς (τῆς ὁποίας οὐσιαστικῶς εἶναι ὁ δημιουργός.) Καὶ ἐπὶ τῇ δάσει τῶν ἀρχῶν τούτων ἀφηγεῖται τὰ συμβάντα τοῦ μεγάλου πολέμου τῶν Ἀθηναίων καὶ Πελοποννησίων. Ἐδίδεπον ὅμως ὅτι μὲ τὴν μέθοδον αὐτὴν ἐχάνετο δι' αὐτὸν ἡ ἀλήθεια, ἡ οὐσία, ἡ ἀλληλουχία τῶν γεγονότων, ἡ ἰδέα. Διότι αὐτῇ οὐδαμῶς τῶν γεγονότων, εἰς οὐδὲν σημεῖον αὐτῶν, ἦτο δρατὴ, καὶ οὐτε εἰς αὐτοὺς τούτους τοὺς λόγους, οἵτινες λ.χ. εἶχον πραγματικῶς ἐκφωνηθῆ περὶ τῶν αἰτίων τοῦ πολέμου, προσέβαλε κατὰ τὴν κρίσιν του ἡ «πραγματικὴ ἀφορμὴ τοῦ πολέμου». Διὰ τὴν φέρῃ εἰς φῶς αὐτὴν, διὰ τὴν φέρῃ εἰς φῶς τὴν ἔννοιαν, τὴν συνάφειαν, τὸ αἷτιον αἰτιατόν, τὸν νόμον καὶ τὴν βαθυτέραν σημασίαν τῶν ἐξιστορουμένων, ὁ Θουκυδίδης ἀπετόλμησε — διότι ὡς Ἕλληνας τοῦ πέμπτου αἰῶνος δὲν ἠδύνατο νὰ παραιτηθῆ ἀκόμη τῆς ἰδέας — νὰ διαμορφώσῃ τὴν οὐσίαν καὶ τὴν ἰδεώδη ἀλήθειαν τῶν γεγονότων εἰς τοὺς λόγους του, κατὰ τρόπον ἐλευθέρως δημιουργικὸν ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τῶν συγχρόνων, ἔχει ὅμως καὶ διὰ τὴν ἰδικὴν του ἀντίληψιν: Διότι ἦτο πεπεισμένος ὅτι δὲν ἀπεμακρόνυτο αὐθαίρετως ἐκ τῆς πραγματικότητος, ἀλλ' ὅτι συνελάμβανεν αὐτὴν ταύτην τὴν ἀλήθειαν, καλύτερον ἀπὸ τὰ ἱστορικὰ πρόσωπα, μὲ ὅσα ἐνδέχεται νὰ εἶχαν πράγματι ὑπὸ τὴν πίεσιν τῆς στιγμῆς. Ἰπ' αὐτὴν τὴν ἔννοιαν ὁ Ἐπιτάφιος, τὸν ὁποῖον θέτει εἰς τὰ χεῖλη τοῦ Περικλέους εἶναι πολὺ «γνησιώτερος» ἢ ὁ λόγος ὁ ἐκφωνηθεὶς ποτὲ ὑπὸ τοῦ πραγματικοῦ Περικλέους: Μᾶς ἀπευθύνει τὸν λόγον τὸ πνεῦμα αὐτῶν τούτων τῶν Ἀθηναίων τῆς ἐποχῆς τοῦ Περικλέους. Ἐπειδὴ ὁ Ἐπιτάφιος αὐτὸς εἶναι συμπυκνωμένος, π ε π ο ι η μ ε ν ο ς ἐν τῇ κυριολεκτικῇ ἔννοια τῆς λέξεως, διὰ τὸν λόγον τούτον ἀκριβῶς εἶναι βαθέως ἀληθινός. Ἐκληρονομήσαμεν τὴν ἱστορικὴν κριτικὴν καὶ τὴν ἐξελεπτόναμεν μέχρι τοῦ ἀκροτάτου σημείου. Διὰ τὴν δυνήθημεν ὅμως νὰ γράφωμεν ἱστορίαν, τὴν ὁποίαν ἐζηήσαμεν οἱ ἴδιοι, εἰς τόσον μέγαν ρυθμὸν ὡς ὁ Θουκυδίδης, καὶ χωρὶς νὰ μᾶς διαφύγῃ τὸ σημαντικώτερον, θὰ ἔπρεπε νὰ ἔχωμεν, ὡς ὁ μέγας Ἀθηναῖος, τὸ θάρρος νὰ «ποιήσωμεν». Μὲ τὸ νὰ τρέμωμεν εἰς αὐτὴν τὴν σκέψιν, ἀποκτιῶμεν ἐπίγνωσιν τῆς διαφορᾶς, ἥτις μᾶς χωρίζει ἀπὸ τὸν Ἕλλητισμὸν τῆς καλυτέρας ἐποχῆς. Ἡ ἰδέα, ἡ ἀλήθεια δὲν εἶναι διὰ τοὺς Ἕλληνας κάτι τὸ ἀπῶδες προϋπάρχον, ἀλλὰ προσλαμβάνει ἀναγκαστικὴν ἰσχὴν ἀφοῦ πρῶτον διαμορφωθῆ διὰ τῆς δημιουργικῆς ἐνεργείας.

Τὰ Ἕλληνικὰ ἔργα εἶναι ὠραία, ἔχει ὡς ἐλέχθη ἐνίοτε κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους, ὡς μῦθοι, ὡς ψεῦδη γενῶντα ψευδαίσθησιν κάμνουσαν νὰ λησμονηθῆ ἡ ἀθλιότης καὶ ἡ φοβερὰ εἰκὼν τῆς ἀνθρωπίνης δυστυχίας. Εἶναι ταυτοχρόνως καὶ ἀληθινά. Βεβαίως ἡ ἀλήθεια καὶ τὸ μεγαλεῖον τῆς Ἕλληνικῆς ζωῆς δὲν ἔχουν καμμίαν ἀξίαν διὰ τοὺς νοσηροὺς καὶ τοὺς ἀκοινωνήτους, τοὺς ψυχοπαθεῖς μονομανεῖς καὶ ἐγωιστάς, διὰ τοὺς ὁποίους ἡ ἀληθὴς τάξις τοῦ συνόλου, ἡ πολιτικὴ τάξις δὲν εἶναι ἡ μόνον κατὰναγκασμός καὶ ἀφόρητος ἐκδικισμός. Διότι τὸ ὑψηλὸν καὶ τέλειον, ἡ πραγματικοποίησις τῆς ἰδέας, τὴν ὁποίαν οἱ Ἕλληνες τόσον εἶχον προαγάγει, ἀναγκαστικῶς συνδέεται μὲ σκληρότητα, φέρει ἕνα ἀδυσώπητον χαρακτήρα, τὸν ὁποῖον δὲν ἠδύνατο νὰ ὑποφέρῃ οὐτε ὁ ψυχόραγων ἀρχαῖος κόσμος. Ὡς ὑποχρέωσις ὅμως ἡ Ἕλληνικὴ κληρονομία συνεχίζεται καὶ στενοχωρεῖ τὴν φιλελεύθερον προχειρότητα, ἥτις ἀπὸ πνεῦμα ἀνοχῆς εὐνοεῖ πάντοτε τὴν προτίμησιν τοῦ ἐκφυλισμένου. Ἡ ψευδὴς ὅμως παράστασις περὶ τοῦ Ἕλλητισμοῦ ὡς ἐνὸς παραδείσου τῆς ἀνεμποδίστου ἡδονῆς, ἡ περιγραφή τοῦ ὁποίου θαρῶναι κυρίως ἀνθρώπους τῆς χυδαίας ψυχοσυνθέσεως ἐνὸς Ἑρρίκου Χάϊνε, θὰ ἔπρεπε νὰ ἐξαφανισθῆ ὀριστικῶς ἀπὸ τὸν κόσμον τῶν παραστάσεών μας.

«Διατὶ — ἔρωτᾷ ὁ Γκαίτε (εἰς τὸν Βίνκελμανν), οἱ ποιηταὶ καὶ ἱστοριογράφοι τῶν ἀρχαίων ἀποτελοῦν τὸν θαυμασμὸν τῆς δευδερκείας, τὴν ἀπόγνωσιν τοῦ ἀμιλλωμένου νὰ τοὺς μιμηθῆ»; Καὶ ἀπαντᾷ: «Διότι τὰ πρόσωπα, τὰ ἔποια μᾶς παρουσιάζονται ἐν δράσει, εἶχον τόσον βαθειὰν συμμετοχὴν εἰς τὸ ἴδιόν των ἔργον, εἰς τὸν στενὸν κύκλον τῆς πατρίδος των, εἰς τὴν τροχίαν τῆς ἰδίας των ζωῆς, ὡς καὶ τῆς ζωῆς τῶν συγγενῶν των, καὶ μὲ ὅλα των τὰ χαρίσματα καὶ δι' ὅλων των τῶν δυνάμεων ἐπέδρων ἐπὶ τοῦ παρόντος. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν δὲν ἦτο δύσκολον δι' ἕνα ἀπὸ τὸ ἴδιον πρόσωπον χαρακτηριζόμενον συγγραφέα, νὰ διαιωνίσῃ παρόμοιον παρόν. Ὅτι ἐγένετο εἶχε δι' αὐτοὺς τὴν μόνην δυνατὴν ἀξίαν... Δὲν εἶχεν ἀκόμη συντελεσθῆ ἡ ἀνίατος σχεδὸν διάσπασις τῆς ὑγιοῦς ἀνθρωπίνης δυνάμεως.»

Πρόκειται διὰ τὴν διάσπασιν ἰδέας καὶ πραγματικότητος εἰς τὴν ζωὴν.

XANTIS MPOΓKNEP

ΠΡΟΣΩΠΑ - ΠΡΑΓΜΑΤΑ - ΙΔΕΕΣ

Τοῦ κ. ΑΡΙΣΤΟΥ ΚΑΜΠΑΝΗ

Τὰ «Κορακίστικα» τοῦ Ἰακωβάκη Ρίζου Νερουλοῦ σατυρίζουν τίς προσπάθειες τοῦ Κοραῖ νὰ διορθώσῃ τὴ γλῶσσα:

Ἡ «Βαβυλωνία» τοῦ Δ. Κ. Βυζαντίου, ἢ Ἀσλάνη, διακωμωδεῖ τὴ γλωσσικὴν κατάστασιν, στὴν πρώτη Ἕλληνικὴ πρωτεύουσα—τὸ Ναύπλιο. Ὁ Πολίτης αὐτὸς ἀγιογράφος, στὸν πρόλογο τῆς «γλωσσικῆς» κωμωδίας, παρατηρεῖ πῶς ἡ συνεννόησις, ἀνάμεσα στοὺς παντοδαποὺς κατοίκους τοῦ Μωραϊτικοῦ μικροῦ κέντρου, ἦταν δύσκολη. «Εἶναι μὲν ἀστεῖον, ἔγραφε, ἀλλὰ καὶ λυπηρὸν νὰ βλέπῃ τις εἰς μίαν συναναστροφὴν διαφόρων Ἑλλήνων, Χίων, Κρητῶν, Ἀλβανῶν, Βυζαντιῶν, Ἀνατολιτῶν, Ἐπτανησίων καὶ λοιπῶν, ὡς ἐκ τῆς διαφθορᾶς εἰς ἣν ὑπέπεσεν ἡ Ἕλληνικὴ γλῶσσα, ἄλλος νὰ μιγνύῃ λέξεις Τουρκικὰς, ἄλλος Ἀλβανικὰς καὶ ἄλλος διεφθαρμένας. Καὶ εἰς τὴν αὐτὴν συναναστροφὴν ὄλοι οἱ Ἕλληνες ὄντες, νὰ μὴ δύνανται νὰ ἐννοώσιν ὁ εἰς τὸν ἄλλον, χωρὶς τῆς ἀνάγκης, μεταφράσεως ἢ ἐξηγήσεως τῶν προφερομένων ἀπὸ ἕνα ἕκαστον λέξεων, ὥστε ἡ συναναστροφὴ ἐκείνη νὰ καταστῇ Βαβυλωνία. Τὴν λυπηρὰν αὐτὴν κατάστασιν, εἰς τὴν ὁποίαν ἐξετραχηλίσθη ἡ Ἕλληνικὴ γλῶσσα, μὴ θελήσας νὰ ἐκτραγωδῆσῃ, ἐθέμην σκοπὸν νὰ κωμωδῆσω, ὥστε διὰ τῆς ἀστειότητος μᾶλλον νὰ καταρτισθῶσιν οἱ κοινῶς προφέροντες τὴν Ἕλληνικὴν γλῶσσαν... Διὰ τὴν μὴ ὑπολειφθῶ δὲ ὡς ἐπιθυμῶν νὰ ὀμιλῆται ἡ παλαιὰ Ἕλληνικὴ μὲ τὸν σχολαστικὸν τρόπον, ὡς συνηθίζουσι τινὲς τῶν λογίων μας, παρεῖσηξα εἰς τὴν σκηνὴν καὶ τὸν σχολαστικὸν λογιώτατον».

Ἀπὸ τὰ 1836—ἀπὸ τὴ χρονιά πού πρωτοτυπώθηκε, ἂν θυμοῦμαι καλά, ἡ γλωσσικὴ αὐτὴ κωμωδία ὡς τὰ σήμερα, μεσολάβησαν περίπου ἑκατὸ χρόνια. Ἡ γλωσσικὴ κατάστασις ἔχει ἀλλάξει ὅσον ἀφορᾷ τὸν προφορικὸν λόγον. Καὶ μολοντί δὲν μποροῦμε νὰ ποῦμε πῶς πέθαναν τὰ ἰδιώματα, διαπιστώνουμε πῶς στὰ μεγάλα ἀστικά κέντρα τῆς Παλιᾶς Ἑλλάδος ἢ συνεννόησις τῶν Ἑλλήνων μὲ τοὺς Ἕλληνας δὲν εἶναι δύσκολη. Καταλαβαίνουμε ὁ ἕνας

τόν άλλο. Μιλούμε άπάνω κάτω μία γλώσσα. Κοινή όμιλουμένη πάει νά διαμορφωθή. Άλλ' άν άποφασίσουμε νά ταξιδέψουμε σέ άπομονωμένα χωριά, σέ άπομονωμένα νησιά, άν βρεθούμε άνάμεσα στους γέρους Ποντίους, πού δέν έχουν σχολική μόρφωση, άν πάμε σέ κάποιους όρεινούς συνοικισμούς... φωνηεντοφάγους, δυσκολίες πολλές θά προκύψουν.

Στήν πρωτεύουσα καί στόν Πειραιά, πού δέν είναι δυό, αλλά μία μονάχα πόλις, όλοι σχεδόν, γηγενείς καί έτερόχθονες, Παλαιοελλαδίτες καί Νεοελλαδίτες, όσοι τουλάχιστον έχουν περάσει άπ' τό σχολείο μιλούμε σχεδόν τήν ίδια γλώσσα. Καί οί Μικρασιάτες τής νέας γενεάς δέ χρησιμοποιούν πλέον τά π ή α, π ή ε, π ή ε, ρ ώ τ η ξ α, ρ χ ο ύ ν τ α ν ε, τ ό ν ά ν ο ι ω σ ε ς. Σέ λίγα χρόνια γίνηκαν θαύματα. Η συγκέντρωση αύτή τόσων Έλλήνων στήν Άθήνα έχει άποχρωματίσει τις διαφορές τών ιδιωμάτων. Η πρωτεύουσα είναι γλωσσική χόαη. Η Άθήνα έξαθηναΐζει. Γίνεται γλωσσικός νομοθέτης. Άσκαί μία γλωσσική πίεσι—μία *contrainte* για νά μεταχειριστούμε έναν όρο τής Γαλλικής κοινωνιολογίας. Πώς διαμορφώθηκε ή Άθηναϊκή γλώσσα ή καινούργια—ή Έλληνική τών μεγάλων άστικών κέντρων; Πώς σχηματίστηκε ή κοινή όμιλουμένη;

Η προεπαναστατική κ' ή επαναστατική Άθήνα μιλούσε δικό της ιδίωμα. Αυτό τό ιδίωμα πέθανε — έξαφανίστηκε. Τήν έξαφάνισί του πρέπει ν' άποδώσουμε κυρίως στήν επίδρασι τής λογίας παραδόσεως. Στήν Άθήνα συγκεντρώθηκαν οί μορφωμένοι Έλληνες τόν καιρό του Όθωνος. Στήν Άθήνα κυκλοφορούσαν έφημερίδες γραμμένες στήν καθαρεύουσα. Έδω, ύστερ' άπ' τό 1843 έγιναν φλύαρα νομοθετικά σώματα, στα όποια κάθε ρήτορας φιλοδοξούσε νά μιλήσει, σέ γλώσσα «σωστή» μέ τυπικό, φθογγολογία κ.λ.π. τής καθαρεύουσας. Νομίζω μολαταύτα πώς στήν έξαφάνισι του Άθηναϊκού ιδιώματος καί τήν άντικατάστασί του άπό ιδίωμα πανελληνιώτερο συνετέλεσε καί ή συρρόη τών Μωραϊτών στήν Άθήνα. Μωραΐτες δέν άποτελούσαν τόν πυρήνα τής πρώτης μας πρωτεύουσας — του Ναυπλίου; Ο Μωριας δέν ήταν τότε τό κύριο σωμα του μικρού βασιλείου;

Καί λίγοι όμως άν ήταν οί Μωραΐτες στήν Όθωνική Άθήνα έπιδρουσαν πού πολύ άπ' τους άλλους κατοίκους, τους νεόφερτους, γιατί μιλούσαν ιδίωμα πού πλησίαζε πού πολύ άπό κάθε άλλο πρός τή λογία γλώσσα, τήν έπίσημη καί τή σχολική: Ο Μωραΐτης τής «Βαβυλωνίας» μιλάει καθαρώτερα άπό όλους τους άλλους, άν και άνακατεύη στο λόγο του κάποιες κακοχωνεμένες έλληνικοϋρες: Δέν τρώει, δέν άλλοιώνει τά φωνήεντα, όπως ό Στερεοελαδίτης, ό Ηπειρώτης, ό Μακεδόνας, ό Λέσβιος. Κι άν δέν έχω λάθος, ό καθηγητής Πολίτης γράφοντας πρός Γερμανό Βυζαντινολόγο, καθώς κι ό Άνδρέας Σκιας, ύποστήριξαν πώς ή όμιλουμένη στις βόρειες καί τις δυτικές έπαρχίες του Μωριά άποτελεί τή βάση τής νέας Άθηναϊκής: Η Πελοποννησιακή, άν τή θεωρήσουμε, μέ κάποια γενίκευσι, γλωσσική ένότητα, είναι ή λιγώτερο άλλοιωμένη άπό τάς διαλέκτους στις όποιες χωρίστηκε ή άρχαία κοινή. Μήπως ή Τοσκανική, δέν ήταν μέσα στις άλλες Ιταλικές διαλέκτους τής έποχής του Δάντη, εκείνη πού διατηρούσε περισσότερες όμοιότητες πρός τή Λατινική — ή λιγώτερο έξαλλοιωμένη, για νά μεταχειριστούμε τόν όρο πού τόσο άγαπούσε ό Χατζιδάκις;

Η γλώσσα, όπωσδήποτε, πού μιλούμε σήμερα στήν Άθήνα είναι Πανελληνιώτερη. Δέ μοιάζει διόλου μέ τό προεπαναστατικό ιδίωμα. Δέν έχει τά χαρακτηριστικά του (τσιτακισμός, έκφορά του ύψιλον ως ου κ. τ. π.). Τό

λεξιλόγιο τής νέας Άθηναϊκής είναι πλουσιώτατο — δέν έχει τή λεκτική φτώχεια τών δημοτικών τραγουδιών. Είν' ευχάριστη στήν άκοή. Η προφορά της δέν έχει ούτε τή Ρουμελιώτικη τραχύτητα, ούτε τόν τραγουδιστό τόνο τών νησιωτών. Όταν άκούμε τήν Άθηναϊκή γλώσσα σέ συντροφικές έκλεκτών ανθρώπων, όταν τήν άκούμε άπ' τό στόμα καλών μας ήθοποιών, αισθανόμαστε πραγματική άγαλλίασι... Άν γράφαμε αύτή πάνω κάτω τή γλώσσα, άφού προηγουμένως τήν ώργάνωναμε, θά είχαμε λύσει πιθανώτατα τό γλωσσικό πρόβλημα. Άλλά δέ γράφουμε σ' αύτή.

Σέ μία παλιά μου όμιλία, πού είχε μάλιστα ζωηρή άπήχησι, ρωτούσα: Σέ ποιά γλώσσα γράφουμε; Ποιά είναι ή γραφομένη μας γλώσσα; Γραφομένη κοινή γλώσσα δέν έχουμε: Δηλαδή έχουμε πολλές. Καί υπάρχουν πολλοί πού νομίζουν πώς ή πολυγλωσσία είναι πλούτος. Ένω είναι φτώχεια.

Υπήρχε Βαβυλωνία του προφορικού λόγου. Υπάρχει—καί ποιός ξέρει για πόσον καιρό—Βαβυλωνία του γραπτού. Κ' ένας καινούργιος Βυζάντιος θά μπορούσε νά κάνη καινούργια γλωσσική κωμωδία. Τό ύλικό είναι άφθονο.

* *

Γράφουμε στήν καθαρεύουσα. Γράφουμε καί στή δημοτική. Όμως δέν είναι μία ή καθαρεύουσα πού γράφουμε. Ούτε μία ή δημοτική. Υπάρχει μεγάλος διαφορισμός.

Έχουμε καθαρεύουσα πού Άττικίζει, καθαρεύουσα Κοντική. Τή γράφουν λαμπροί λόγοι καί καθηγηταί, ό κ. Θ. Βορέας, ό κ. Έξαρχόπουλος, ό κ. Πεζόπουλος. Υπάρχουν μετριοπαθείς καθαρολόγοι τέτοιος ήταν ό Συκουτρής. Υπάρχουν όμως καί άδιάλλακτοι. Οί δεύτεροι, στόν έπιστημονικό κόσμο άποτελούν πλειοψηφία.

Οί έφημερίδες δέ γράφονται σέ όμοιόμορφη γλώσσα: άρθρα καί πολιτική ειδησεογραφία σέ Κοντικό ιδίωμα, χρονογράφημα σέ δημοτική ή μεσοδημοτική κ.τ.λ. Έδω «έγεγόννη». Κ' εκεί «του τήν έφερε». Καί στή μέση «άπεμπόλησις, άμφιλαφής, προείρηται, ύποτεθείσθω, τουθ' όπερ». Άς άφήσουμε τώρα τά λεβαντίνικα τής κοσμικής κινήσεως!

Έχουμε καί τ' Άναγνωστικά τής Εκπαιδευτικής Μεταρρυθμίσεως—όσα δέν έχουν άντικατασταθή. Η γλώσσα τους είναι δημοτική. Άλλά δημοτική κάπως άπαρχαιωμένη. Δημοτική πού δέ βασίζεται στήν κοινή όμιλουμένη, αλλά ξεκινάει άπό κάποια μεταψυχαρικά λογοτεχνικά πρότυπα. Βέβαια ή Εκπαιδευτική Μεταρρύθμισις, όπως τήν ώργάνωσαν οί πρωτοπόροι της, άποτελεί γλωσσική πρόοδο πρός τήν πραγματικότητα. Άλλά δέν είναι έντελής λυτρωμένη άπ' τόν Ψυχαραισμό.

Μερικοί πεζογράφοι — πολλοί πεζογράφοι έχουν προχωρήσει περισσότερο, Άθηναΐζουν. Θά μπορούσα ν' αναφέρω 10 έως 15. Υπάρχουν όμως καί οί ζηλωταί τών ιδιωματικών τύπων, καί τών ιδιωματικών λέξεων. Υπάρχουν οί έρασταί τών τολμηρών καί άπαραδέκτων μεταπλασμών. Θά μπορούσα ν' αναφέρω πολλούς, καί άρκετές φορές λόγιους μέ τάλαντο, γνώσι καί αξία.

* *

Καί ή Άκαδημία: Γλωσσικές διαμάχες κουφοβράζουν εκεί καί στις ψηφοφορίες για τήν είσοδή όσον άφορᾷ τό τμήμα τών Γραμμάτων, ή γλωσσική ιδεολογία παίζει σπουδαίο ρόλο. Όσο για τό όνειρο τών παλαιών λογίων πώς ή ίδρυσις τής Άκαδημίας θά λύση τό γλωσσικό ζήτημα, τό πρό-

βλημα της γραφομένης, αυτό ξμεινε όνειρο. Δέν άπορούμε ότι ή Βαβυλωνία του γραφομένου λόγου δέ συγκινεί τον έπιστημονικό κόσμο εκεί μέσα, άφού οι έπιστήμονες έχουν ένα «έπιστημονικό ιδίωμα» —κάτι έτοιμο— και άφού ό έκδημοτικισμός των έπιστημονικών βιβλίων δέν είναι έργο μικρης πνοης. Ό κ. Θ. Βορέας ως πρόεδρος της 'Ακαδημίας ζήτησε από το σώμα να λάβη άποφάσεις για το ζήτημα της γραφομένης. Ό διάδοχός του κ. Μπαλάνος ζήτησε από την 'Ακαδημία να μην άσχοληθί με τέτοιο ζήτημα. Οί άλλοι πρόεδροι άγνόησαν την υπόθεση. 'Ακόμη και το πρόβλημα της όρθογραφίας στην 'Ακαδημία — τελματώθηκε.

* *

Κι όμως χρειάζεται «έκσυγχρονισμός» της δημοτικής, χρειάζεται να γίνη προσπάθεια για την ένοποίησι της γραφομένης με βάσι τη γλώσσα που μιλούμε στην 'Αθήνα, όταν δέν έπιτηδευόμαστε: 'Η Γαλλική κοινή γλώσσα, όπως άποκρυσταλλώθηκε στο 17ο αιώνα είναι ή γλώσσα του Παρισιού και μάλιστα ώρισμένης τάξεως, της άστικής. Είναι ή γλώσσα της πόλεως. 'Η Αύλη υίοθέτησε αυτή τη γλώσσα. 'Επειτα ή έπαρχία. Και οι μεγάλοι συγγραφείς που την έγραψαν, της έδωκαν τη δύναμι να έπιβληθί και να ζήση. Οί διαλεκτικές έπιρροές στην κοινή Γαλλική είν' ελάχιστες.

'Η 'Ισπανική κοινή καθωρίστηκε πολύ νωρίτερα άπ' τη Γαλλική. Βάσις της ή διάλεκτος των πόλεων της Καστιλλίας. Για λόγους ιστορικούς ή Καστιλιανή εξαπλώθηκε προς τα νότια—σε σχήμα βεντάλιας. Κ' εξαφάνισε λίγο λίγο τας διαλέκτους του κέντρου: 'Η έπιβολή της ως κοινής 'Ισπανικής είναι ιστορική συνέπεια της πολιτικής κατισχύσεως της Καστιλλίας. Ό Πορτογάλος Κάμοενς — όταν ή Λισσαβώνα πήρε στο 16ο αιώνα μεγάλη σημασία — έγραψε το ποιήμα του στη γλώσσα της Λισσαβώνας: 'Υπάρχουν όμως γλώσσες κοινές που έχουν άλλη προέλευσι: Καμμιά όμως δέν είναι κρᾶμ διαλέκτων καμωμένων στο γραφείο. Και στις γραπτές γλώσσες δέν υπάρχει ή όμοιομορφία που γύρευε ό Ψυχάρης. Τα λίγα στοιχεία των γραπτών γλωσσών ζούν έξω άπ' το πλαίσιο των νόμων που κυβερνοούν τα διάφορα φυσικά ιδιώματα. Στις γραπτές γλώσσες δέν υπάρχει πάντοτε ή φθογγική άλληλουχία που ζητούσε ό Ψυχάρης—αυτή ή «έτεραρχία» ό άπόλυτος δετερμινισμός.

* *

'Εκατό χρόνια καθαρολογίας ήταν φυσικό να έπιδράσουν στη γραπτή γλώσσα των πόλεων. 'Αν ή έπίδρασις είχε ως συνέπεια κάποιες άνωμαλίες, κάποιες πολυτυπίες, πλούτισε όμως τα έκφραστικά μας μέσα. Πλούτισε το λεξιλόγιο και το ξεκαθάρισε. Κανείς έκτός από το συντάκτη της κοσμικής κινήσεως, δέ χρησιμοποιεί το παρδαλό λεξιλόγιο του Γουζέλι στο Χάση, ή του Χατζησεχρέτη στην 'Αληπασιάδα.

'Η δημοτική των πόλεων, ή νεοδημοτική, πρέπει να προσανατολίση προς την πραγματικότητα το γραπτό μας λόγο. Δέν προτείνω να φωνογραφήσουμε τη δημοτική των πόλεων. 'Αλλά να τη μελετήσουμε, να βρούμε τον έσώτερο ρυθμό της, και να τον άκολουθήσουμε.

ΑΡΙΣΤΟΣ ΚΑΜΠΑΝΗΣ

ΛΑΪΚΩΝ ΑΣΜΑΤΩΝ ΤΕΧΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

Τα λαϊκά άσματα της Μάνης και δὴ τα μυρολόγια δύνανται κατά την ύλην αυτών να διαιρεθώσιν εις είδη, βάσει δὲ τῆς διαιρέσεως ταύτης πρέπει νὰ καταρτίζωνται αἱ συλλογαὶ αυτῶν καὶ νὰ ληθῆῃ μέριμνα, μετὰ τὴν ἐξεύρεσιν τῶν ἀπαιτουμένων ὑλικῶν πόρων, ἵνα καταχωρισθῶσι καὶ τὰ ἤδη γνωστὰ εἰς νέαν πλήρη ἔκδοσιν, μετὰ ἱστορικῶν ἐπεξηγήσεων καὶ γλωσσολογικῶν παρατηρήσεων καὶ ἀκριβῆ παράθεσιν συμφώνως πρὸς τὴν ἰδιωματικὴν προφορὰν τῶν λέξεων ὑπὸ τοῦ δημιουργοῦ λαοῦ. Πρὸς τοῦτο καὶ ὁ συλλέκτης πρέπει νὰ κατάγῃται ἐκ Μάνης, νὰ ἔχῃ τὸν χρόνον πρὸς ἐπιτόπιον ἔρευναν, ἵνα ἐξ αὐτηκοῦας παράσῃ τὴν ἀκριβῆ μορφήν λέξεων καὶ πραγμάτων, νὰ κέκτηται δὲ ἰδίαν ἐπιστημονικὴν κατάρτισιν, εἰς τρόπον ὥστε νὰ γνωρίζῃ καὶ νὰ δύνανται νὰ διακρίνῃ τὰ γλωσσολογικὰ τοπικὰ φαινόμενα, ἄλλως δὲ καὶ ἵνα γίνῃται εὐπροσδέκτως δεκτός, ἐφ' ὅσον μάλιστα τὰ μυρολόγια ἀναφέρονται εἰς τοπικὰ καὶ οἰκογενειακὰ συμβάντα.

Τὸ γενικὸν διάγραμμα μιᾶς τοιαύτης κατατάξεως πρέπει νὰ στηριχθῆ ἐπὶ τῆς ἐξῆς κυρίως καθ' ὕλην διαιρέσεως:

Ἐλεγεῖα

Α' Ἀπρόσωπα λυρικά.

- α) Τοῦ Χάρου, ἢ τοῦ Ἄδου, τοῦ Κάτου - Κόσμου, ἢ τῆς Κάτου - Γῆς, ἢ Μαύρη - Γῆς.
- β) Ὑμνητικὰ τῆς φύσεως.
- γ) Τῆς ζωῆς, τῆς χαρᾶς, τῆς δράσεως (παλληκαριοῦ, λεβεντιᾶς, κόρης, οἴτινες διὰ τοῦ θανάτου στεροῦνται τῶν φυσικῶν τούτων ἀγαθῶν).
- δ) Τῆς ξενιτειᾶς.

Β' Ἀπρόσωπα ἢ καὶ προσωπικὰ ἐπικά.

- α) Ἠρώων τοῦ ἀγῶνος καὶ ἐξακουστῶν προσώπων τοῦ τόπου.
- β) Ἱστορικὰ μαχῶν καὶ ἱστορικῶν γεγονότων ἐν Μάνῃ.
- γ) Τῶν πεσόντων ἀγωνιστῶν κατὰ τοὺς νεωτέρους πολέμους τοῦ ἔθνους.

Γ' Προσωπικὰ λυρικά καὶ ἐπικά.

- α) Τῶν ἀδικοχαμένων (ἐκ τυχαίου θανάτου).
- β) Τῶν νεκρῶν ἐκ φυσικοῦ θανάτου.
- γ) Τῶν νεκρῶν ἐκ βιαίου θανάτου.
- δ) Τοῦ δικιωμοῦ.

Δ' Ἀπρόσωπα καὶ προσωπικὰ σατιρικά.

- α) Τὰ ἄκακα σατιρικά ἀνθρωπίνων ἀδυναμιῶν (περιγελαστικά).
- β) Τὰ μετὰ ψόγου καὶ δῆξεως.
- γ) Τὰ μετὰ πολλῆς βαναυσολογίας, καὶ πριάπεια. (Ταῦτα κυκλοφοροῦμενα ἀπὸ στόματος εἰς στόμα οὐδεὶς ἐτόλμησε νὰ ἐκδόσῃ μέχρι σήμερον).

Ε' Τὰ ἐξ ἐπιδράσεως τῆς Θρησκείας.

- α) Ἑορταστικά.

ΣΤ' Ποικίλα.

α) Ἀλλοιογικά.

β) Γνωμικά, δίστιχα, λιανοτράγουδα.

Τὸ μέτρον. — Ἐπικρατεῖ ὁ δεκαπεντασύλλαβος ἰαμβικός στίχος, ἴδια εἰς τὰ ἱστορικά ἢ καὶ τὰ ἀπρόσωπα λυρικά μυρολόγια τῆς Δ' καὶ Α' Μάνης, ἐν αἷς καὶ περισσότεραι ὁμοιότητες εὐρίσκονται πρὸς τὴν ποιήσιν καὶ τὸ μέτρον τοῦ πανελληνίου δημῶδους ἄσματος, ἀλλὰ ὑπὸ ἰδιότυπον τοπικὸν χρῶμα καὶ ἴδιον χαρακτήρα. Γίνεται ὁμοίως καὶ χρῆσις ὀκτασυλλάβου τροχαϊκοῦ μέτρον καὶ εἰς τὰ μυρολόγια, ὡς καὶ εἰς τὰ σατιρικά (βλ. Κ. Πασαγιάννη. Μοιρολόγια καὶ τραγούδια τῆς Μάνης, σελ. 48, 50, 51) ἐν οἷς πολυτάκις ἐναλλάσσονται ἰαμβικά καὶ τροχαϊκὰ μέτρα, ἢ ἄρχονται διὰ δύο ἢ περισσότερων ἰαμβικῶν στίχων καὶ ἀκολουθοῦσι τροχαϊκοὶ στίχοι βαίνοντες ἀνά δύο (πρβλ. Ε. Πασαγ. ἐνθ. ἀν. σ. 151, 153). Εἰς τὰ τῆς Μέσα Μάνης σύνηθες μέτρον εἶναι ὁ ὀκτασύλλαβος ἰαμβικός καὶ ἡ ποιήσις αὕτη τὸ πλεῖστον εἶναι προσωπικὴ καὶ ἀφηγηματικὴ.

Ἡ ὁμοιοκαταληξία τηρεῖται αὐστηρῶς κατὰ τὰ τροχαϊκὰ ἴδια μέτρα ὡς καὶ εἰς τὰ τοῦ σατιρικοῦ περιεχομένου κατὰ τὴν ἀναλογίαν τῶν στίχων 1 πρὸς 2 καὶ 3 πρὸς 4. Δύναται ὁμοίως νὰ παρεισάγωνται ἐν τῷ μεταξὺ καὶ στίχοι οὐχὶ ὁμοιοκατάληκτοι πρὸς τινὰ τῶν παρ' αὐτοῖς.

Εἰς τὰ λυρικοῦ περιεχομένου ἀπρόσωπα μυρολόγια τραγούδια ἢ ἄρμονία εὐρηται εἰς τὴν μετρικὴν ἀκρίβειαν τοῦ στίχου, τὴν παραστατικὴν δύναμιν τῶν εἰκόνων, καὶ εἰς τὰ ἄλλα στοιχεῖα ὀρίμου ποιητικῆς συνθέσεως καὶ οὐχὶ εἰς ἐπιδικωκομένην ἀνιαράν καὶ ἀπρόσφορον τεχνικῶς ὁμοιοκαταληξίαν. Εἶναι ἐλεγείαι ἰσχυραί. Δὲν ἐνδιαφέρεται ὁ ποιητὴς διὰ τὴν εὐρεσιν ὁμοιοκαταλήκτων ποδῶν. Ἡ ἀπουσία δὲ τῆς ὁμοιοκαταληξίας ἰσχυροποιεῖ τὴν ποιήσιν καὶ μεγαλοποιεῖ τὴν ἔμπνευσιν. Γενικῶς δὲ ὡς εἰπεῖν δὲν τηροῦνται ἐν τῇ ποιήσει τῶν μυρολογίων σταθεροὶ κανόνες ὁμοιοκαταληξίας.

Ἐπίσης δὲν δύναται νὰ καθορισθῇ ἡ ἔκτασις τῶν στίχων ἐκάστου ἄσματος, οὐδὲ νὰ ρυθμισθῇ ἡ ποσότης εἰς ἀναλογίαν μετρικῶν στροφῶν. Μόνον ἡ μετρικὴ μορφή τοῦ στίχου εἶναι σταθερά, κανονικὴ καὶ ἀκριβής, σπανιώτατα λανθάνεται κατὰ τὸ μέτρον ὁ δημιουργὸς καὶ ἐκ τοῦ αὐτομάτου ποιητῆς, ἢ Μανιάτισσα. Χαλαρότης τοῦ στίχου ἀπαντᾶται ἐνίοτε εἰς τὰ πολλὰ καὶ συχνὰ μυρολόγια τοῦ δικιωμοῦ. Τοῦτο δὲ συμβαίνει, διότι οἱ ποιηταὶ δημιουργοὶ δὲν εἶναι πάντοτε δεδοκιμασμένοι, ἄλλως διὰ τὸ ἀπροσδόκητον καὶ τὸ σφοδρὸν πάθος, κυρίως ὁ λέγων ἢ λέγουσα κατατείνει εἰς τὴν ζωηρὰν ἀφηγηματικὴν ἱστορίαν τῶν συμβάντων, καὶ τὴν μελικὴν τούτων διατύπωσιν.

Οἰκονομία περιεχομένου. Δυνάμεθα τὰ δημιουργήματα τῆς λαϊκῆς ταύτης ποιήσεως νὰ διαιρέσωμεν εὐστόχως κατὰ τὴν οἰκονομίαν τοῦ περιεχομένου εἰς τὰ ἐξῆς διακριτὰ μέρη: τὸ προοίμιον, τὸ κύριον θέμα ἢ τὴν κεντρικὴν ἰδέαν τῆς ὑποθέσεως, καὶ τὸν ἐπίλογον. Περὶ τῆς θέσεως ἐκάστου τμήματος καὶ τῆς ὕψους αὐτοῦ γίνεται ἐνταῦθα ἡ δέουσα ἀνάπτυξις.

Τὸ προοίμιον ἢ πρόλογος. Ὁ λέγων ἀρχόμενος τοῦ μυρολογίου ποιεῖται συνήθως εἰσαγωγὴν, τοῦτο εἶναι τὸ προοίμιον τοῦ ἄσματος

ἢ ὁ πρόλογος αὐτοῦ. Δύναται νὰ ἀναφέρηται λ. χ. ἐν εἴδει προσφωνήσεως ¹⁾ πρὸς τοὺς προσελθόντας.

Ἡ προσφώνησις αὕτη ὡς χαιρετισμὸς δύναται νὰ λεχθῇ καὶ κατὰ τὸ τέλος τοῦ μυρολογίου, ὅτε ἐπέχει τὴν θέσιν τοῦ ἐπιλόγου. Πάντως ὁ χαιρετισμὸς πρὸς τοὺς προσελθόντας, ἵνα συνδράμωσι τὴν οἰκογένειαν τοῦ νεκροῦ εἶναι ἀπαραίτητον στοιχεῖον καὶ λέγεται ὑπὸ τοῦ στενοτέρου πρὸς τὸν νεκρὸν συγγενοῦς. Δύναται νὰ λεχθῇ ὁ χαιρετισμὸς εἴτε ὡς πρόλογος εἰς τὸ κύριον θέμα, εἴτε ὡς ἐπίλογος ἢ κατὰ τὸν ἐνταφιασμὸν τοῦ νεκροῦ.

Τὸ ἀπαραίτητον τοῦτο στοιχεῖον δηλοῦται καὶ διὰ τῶν ἐπομένων στίχων, ἐν οἷς διαφαίνεται, ὅτι κατὰ καθῆκον ἡ γνησία «φυσικιά» Μανιάτισσα ὀφείλει νὰ ἀντλήσῃ τὸ ψυχικὸν σθένος καὶ εἰς τὸ βαρὺ ἔτι πένθος ἵνα ἀπευθύνῃ εὐχαριστηρίους λόγους πρὸς τοὺς προσελθόντας φίλους καὶ συγγενεῖς ²⁾.

Ἡ προσφώνησις ἢ ὁ χαιρετισμὸς δύναται νὰ ἀπευθυνθῇ ὀνομαστί πρὸς τινὰ τῶν παρακαθημένων ἢ εἰσελθόντων, ὅτε ὀφείλει νὰ ἀναλάβῃ κατόπιν τῆς προκλήσεως ἀπαντητικὸν μυρολόγιον, ἢ καὶ πρὸς ἀπόντα, ὃν ἐπικαλεῖται, ἢ τὸν παραίτιον τοῦ θανάτου, ἢ καὶ πρὸς τὸν κείμενον νεκρὸν ³⁾.

Ἄνατρέχει ἐνίοτε εἰς τὴν ἀφορμὴν τοῦ πένθους ⁴⁾ ἢ καὶ δικαιολογεῖ τὴν ἐμφάνισιν ⁵⁾ τοῦ λέγοντος ἐν μέσφ τῶν πενθούτων, ἢ ἀπευθύνεται πρὸς τὸν νεκρὸν ⁶⁾, ἢ δι' ἐλαχίστων ἀνατρέχει εἰς τὸ ἴδιον παρελθόν, ἵνα εἰσελθῇ εἰς τὸ ἀδόκητον θέμα τῆς σήμερον, ὅτε ἐκ τῆς σφοδρᾶς ἀντιθέσεως τῆς προ-

(1) «Ὅλοι κοιλῶς ὠρίσατε — πασιπᾶδες μὲ τοὺς λαϊκοὺς δασκάλου καὶ γραμματικοῦ. — Καλῶς το τὸν κύρ δήμαρχο... Μ' ἀκούσετε νὰ ζᾶς ἐπό...»

(Β. Πετροῦνια, Μυρολόγια, σελ. 64, 12)

(2) «Ἐγὼ Μανιάτα φυσικιά — θά στεῖρωθοῦς τὰ γόνατα, κι' ὁ λους τοῦ φίλους θά δεχτοῦ — κατὰ πού πρέπει καθενοῦ, δασκάλους καὶ γραμματικούς — θασιμολόγους καὶ ἀπλους, Καλῶς τὸν ἀστυνόμο μου — μὲ τὸν στρατιώτη ζου μαζί!»

Ἐντεῦθεν εἰσέρχεται εἰς τὸ κύριον θέμα περὶ τοῦ προκειμένου νεκροῦ, στρατιωτικοῦ

ιατροῦ.
«Θε νὰ ζοῦ κάμου ρώτησι. — Μὴν εἶδατε κιὰ τὸ γιατρό, θασιμοφόρο λοχαγό, — πού γύρισε τόσο ντουινιά, σὲ Βουλγαρία καὶ Τουρκία — κιὰ τίποτα δὲν ἔπαθε, μόν' ἦρθε νὰ σαθαιωθῇ — ἴς τοῦ Μέρμηγκα τὴ κλεινική; Ἐμπῆκε ὁ λύκος ἴς τὸ μαντρί — κιὰ ἐδιώλεξε τὸ κάλλιο ἀρνί...»

(Β. Πέτρ. ἐνθ. ἀν. σελ. 30, 6)

(3) Πρὸς «Πανδώρα, τόμ. 21, 523: «Θέλω νὰ κλάψω μιά ψυχὴ, μὰ τὸν μα δὲ λέω...»

«Ἄνοιξε ἡ μάχη κι' ὁ καυγᾶς — μέσα ἴς τῆς Κοίτας τὰ χωῖρά ἀνακατίστηκα Γενιᾶς — Γένο μου κιὰ πθερικό. Πρῶτο ντουφέκι τοῦ καυγᾶ — σκοτώθηκε ὁ Παλλό μας...»

(Β. Πέτρ. ἐνθ. ἀν. σελ. 36, 2)

(5) «Αἴ! μαῦρο μου πθερικό — πού ἦσου ἴς τὸν κόσμο ξεκουστό...»

(Κ. Πασαγ. ἐνθ. ἀν. σ. 103, 158)

(6) «Αἴ! Μυχολάκη δὲ μ'λάς; — Πῶς γίνης ἀκατάδεχτος;»

(Β. Πέτρ. σ. 66, 15)

τέρας ευτυχίας πρὸς τὴν ἐνεστώσαν δυστυχίαν τὰ δραματικά στοιχεῖα ἀποβαίνουν ἰ) ζωηρότερα καὶ ἐντονώτερα. Ἐπίσης τὴν θέσιν ἡ) τοῦ προοιμίου δύναται νὰ κατέχη τὸ μᾶλλον δραματικὸν σημεῖον, ἐξ οὗ κυρίως ἢ ἀπαρχὴ τοῦ ἐπελθόντος κακοῦ, ὅτε ἡ εἴσοδος ἐπὶ τὴν κεντρικὴν ιδέαν εἶναι ξηρὰ δηλ. ἀφηγηματικὴ τῶν γεγονότων, ἢ προτάσσει ἰδίαν εὐχὴν, ἢ καὶ κατάραν, ἢ λυρικὴν ἔξαρσιν, ἢ παρομοίωσιν, ἢ γνωμικὴν ἔκφρασιν, ἢ ὀνομαστικὴν ἐπίκλησιν πρὸς τὸν νεκρὸν, ὡς ἀνωτέρω, ἢ μετὰ ρυθμικὸν προανάκρουσμα πρὸς δημιουργίαν ὀμοιοκαταληξίας περὶ τὸ ὄνομα τοῦ προκειμένου νεκροῦ ἡ).

Ἐν τῷ προοιμίῳ ἐπίσης δύναται νὰ τίθηται παράκλησις πρὸς τὶς μοιρολογίστρες, ἵνα ἐπιτρέψωσι τὴν ἀνάληψιν μοιρολογίου ὑπὸ ἄλλης ἡ), ἢ

(7) «Ὅντας πού ἤμουνα μικρή — πού ἔμουν χαϊδάρα κι ἀκριβή, κούρους καὶ κόττες μου δῶσαν — νὰ μεγαλώσου λήγορα.

Ἡ Παναγία μὲ πέταξε — χρόνια καὶ σώμα μου ὄρωκε, κι ἤμου λεβέντα διαλεχτή — μέσα ἔς τὴ χώρα ἀρεστή...

Γι' αὐτὸ ὁ Θεὸς ἐθύμωσε — κι αὐτὸ ἔβαλε κατὰκαρδα μου πήρεκε τὸν ἄντρα μου — κι αὐτὰ χρυσὰ παιδιὰ μου...»

(B. Περτ. σ. 79,9)

(8) Μέσα ἤμουνα κι αὐθρα — κι ἡ πόρτα μου ἀπόσκιασε

κι αὐ γύρισα κι αὐ κοίταξα. — Γειά σου, καλῶς τὰ πολέμας, — Καλῶς τονε τὸ Γιωργατζᾶ...

(B. Περτ. σ. 81,11), ἢ

Ἔνα Σαββάτο ἔς τὶς ἐννιά — ἐρχόμου ἀπὸ τὰ θουὰ

τὸ φηλυκό μου ζαλωτᾶ — ἔς τὴ ρούγα πού ἐπέρασα

ἠύρεκα τὶς γειτόνιζες — κι αὐ κρυφακουθεντιάζασι

κι αὐ μένα μέσαι βάζουσι...»

(B. Περτ. σ. 72,1)

ριστικά τινὰ δείγματα:

(9) Πρὸβλ. Σχετικῶς τὰς συλλογὰς μοιρολογίων. Ἐνταῦθα παρατίθενται χαρακτηριστικὰ

«Μάννα μου νταρντορέικα μου! — μάννα στρεφὴ τοῦ χωραφιού, κι αὐ κυπαρίσσι τ' ἀγκρεμοῦ...»

(Κ. Πασαγ. ἔνθ. ἀν. σελ. 117,171).

ἢ ὡς ἐν σελ. 23,41 τοῦ αὐτοῦ:

«Παππᾶ μου ὄντας ἠθέλησες νὰ πᾶς νὰ λειτουργήσης

ἢ στράτα ρόδα γιόμισε κι ἡ ἐκκλησιά ἀπ' ἀγγέλους...»,

ἢ ὡς ἐν σελ. 22,35 τοῦ αὐτοῦ:

«Πλάκα χρυσή, πλάκα ἀργυρὴ μαλαματένια

τοῦτον τὸ νιό, πού στέλνομε νὰ τὸν καλοπεράσης»,

ἢ διὰ τὴν ὀνομαστικὴν ἐπίκλησιν ἐν σελ. 105,160 τοῦ αὐτοῦ:

«Αἱ! Λία πᾶ καὶ Λία κεῖ — καὶ Λία Γιοαννιρέλακα»,

ὁμοίως ἐν σελ. 105,161:

«Αἱ! Πέτρο, Πέτρα στρογγυλή — καὶ πέτρα κουριαστέρικη»,

ἢ διὰ τὴν ρυθμικὴν πρὸς τὸ ὄνομα σχέσιν ἐν σελ. 67,133:

«Νᾶ πιόσουμ' ἀπὸ πᾶ ἀπὸ ἐκεῖ

ἀπὸ τὸ Ἄλφα κι ὡς τὸ Μῦ

αὐ, καπετᾶν Πιέρρο Βοειδῆ...»

(10) «Νᾶ σᾶς εἰπῶ θλιμένες μου, καλὸ ἔνα συχαρήκι,

Πρῶτα θᾶ κοῦσθε τὴ χαρὰ καὶ δεῦτερη τὴ λύπη,

Τὸ Χάρο τὸν ἐπιάσανε καὶ σκλάβο τὸν ἐπᾶνε...» ἢ,

(Κ. Πασαγ. σελ. 14,5)

«Συγγνώμη ζᾶς παρακαλοῦ — ὅλος ὁ κόσμος κι ὁ λαὸς

τὴ χάρι νὰ μοῦ κάμετε — κι αὐ τίποτα δὲ χάνετε,

πέντε λεπτὰ κι αὐ μιὰ στιγμή...»

ἢ ὡς ἐξῆς:

καὶ νὰ ἀπευθύνεται ὀνομαστικὴ πρόκλησις πρὸς τινὰ λέγουσαν, ἵνα δώσῃ τὴν πρὸς τοῦτο ἄδειαν εἰς ἑτέραν ἡ). Τέλος τὰ προοίμια ταῦτα ἐν οἷς ἐνυπάρχουσι ὄσα στοιχεῖα ἐξεθέσαμεν δύναται νὰ εἶναι πεποιημένα ἡ), ἐπιτρέπεται δ' ὅμως καὶ ἵνα ἐπαναλαμβάνωνται. Δύναται δηλαδὴ νὰ μὴ εἶναι ἐκάστοτε δημιουργήματα αὐθόρμητα καὶ αὐτοσχέδια, ὅς εἶναι τὸ κύριον θέμα τοῦ μυρολογίου.

Κύριον θέμα. Τὸ κύριον θέμα, ἢ ὑπόθεσις τοῦ μυρολογίου, ἀναφέρεται εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς δράσεως τοῦ θανόντος ἀπὸ τῆς ἀφορμῆς τῆς προκαλεσάσης τὸν θάνατον μέχρι καὶ τῆς ἐνεστώσης καταστάσεως τῶν οἰκείων. Τὰ χρονικὰ ὄρια εἶναι σαφῆ καὶ ἡ ἱστορία ζωηρὰ καὶ χαρακτηριστικὴ. Εἰς τὰ μυρολόγια ὅμως τοῦ δικιωμοῦ ἢ ὑπόθεσις προσλαμβάνει ἀφηγηματικὴν καθαρὸς μορφήν, καὶ ἐνίοτε ποιητικῶς ἀποβαίνει ἢ σύνθεσις ἀνιαρὰ.

Ἐγκραταμεῖγνυται δ' ὅμως ἐν τῷ κυρίῳ θέματι καὶ ὑποθήκαι τοπικαί, ρῆτραι τῶν δρώντων προσώπων, γνωμικά, διάλογοι κατὰ τρόπον ἐξόχως ζωηρὸν καὶ δραματικόν, προσδίδοντα εἰς τὴν ὅλην σύνθεσιν ἀξίαν οὐχὶ μόνον λογοτεχνικὴν, ἀλλὰ κυρίως ἀξιόλογον διὰ τὸν μελετητὴν τοῦ βουλητικοῦ, συναισθηματικοῦ καὶ διανοητικοῦ κόσμου τοῦ λαοῦ τῆς Μάνης, ὅς εἶναι ὁ αὐθόρμητος δημιουργὸς ποιητῆς.

Τὰ δραματικά καὶ ψυχολογικά στοιχεῖα τῆς καθόλου ἀντιλήψεως καὶ τῶν παρορμήσεων τῶν ἀνθρώπων εἶναι πλούσια, διατυποῦνται δὲ σαφῶς καὶ εἰλικρινῶς.

«Ἀκρουασθῆτε νὰ σᾶς εἰπῶ θλιμένο μυρολόγι πού οὔτε ἀπὸ χήρα τ' ἀκουσα, οὔτε ἀπὸ καλομοῖρα.»

(11) «Ἄφες κι αὐ μένα Ληγοροῦ — κι αὐ ἔξεστερα θᾶ ζε τὰ ποῦ»

(B. Περτ. σ. 53,22)

ἢ ὡς «Θειουλίτσα μου ζε προσκυνοῦ...

μόνε κι αὐ μένανε ἄφσε με...»

(12) Χαρακτηριστικὴ ἐν προκειμένῳ ἡ ἐξῆς ἀφήγησις πρὸς με τῆς κ. Φρ. Πατρ. ἐκ τοῦ τέως δῆμου Μελιτίνης - Μάνης (χωρίον Σελεγοῦσι).

Ἐποχρεώθη ὑπὸ συγγενῶν τῆς, ἵνα μεταβῆ εἰς τὸ «κλάμα» συγγενοῦς - νεκροῦ εἰς πλησίον χωρίον. Ἦτο τότε, πρὸ τεσσαρακονταετίας, περίπου 13 ἐτῶν. Ἦτο ἡ μόνη ἀγαμος ἀδελφὴ ὀρφανὴ πατρός. Ὁφείλει, κατὰ τὰ ἔθιμα, νὰ ἐκπροσωπήσῃ τὴν οἰκογένειαν τοῦ πατρός τῆς «τὸ μερτικό τῆς», διότι ἡ χήρα μήτηρ ἀνήκεν εἰς τὸ ἐαυτῆς γένος, αἱ δὲ λοιπαὶ ἀδελφαὶ ἦσαν ὑποἄνδροι.

Ἐδίσταζε οὐχὶ ἵνα μεταβῆ, ἀλλὰ νὰ εἴπῃ μυρολόγι. Ἦτο ἄλλως τε καὶ ἡ πρώτη περίπτωση, καθ' ἣν ὑποχρεωτικῶς ἔπρεπε νὰ εἴπῃ τὰ δέοντα. Ἠπειλήθη ὑπὸ τῶν λοιπῶν ἐξ αἵματος συγγενῶν καθ' ὅσον ὅτι «ἄ» δὲ, πολὺμῆση καὶ ἄν δὲν εἴπῃ μυρολόγι θᾶ τὴν ρίζου ἔς τὸ ποτάμι» διότι «θᾶ ἔντροπίαση τὸ μερτικό τοῦ πατρός τῆς». Ἡ τελικὴ δοκιμὴ ἐγίνετο καθ' ὅσον εἰς τρόπον ὥστε ἐξέμαθε καλῶς καὶ ἐπέισθη ἵνα εἴπῃ μικρὸν μυρολόγιον, ὅπερ εἶναι εἶδος προοιμίου, ἀφοῦ ἐβεβαιώθη ὅτι ἄμα τῇ εἰσόδῳ εἰς τὸ κύριον θέμα τοῦ μυρολογίου «θᾶ τὸ πάρουνε αἱ ἄλλες δικὲς γυναῖκες». Τὸ λεχθὲν ἔχει οὕτως:

«Ἄν δὲ σὲ θγάλω γλώσσα μου, κι ἄ δὲ σὲ ξεριζώσω πού δὲ μιλᾶς τὸ δίκιο σου, δὲ κλαῖς τὸ μερτικό σου! Στάσου καῖρδᾶ, στάσου καῖρδᾶ» τὸ τόπο σου, κι ἔγω μιλοῦ τὸ δίκιο σου κι αὐ κλαῖω τὸ μερτικό σου. Αἱ Λύσανδρε, ἀφέντη μου, ἀπτε μου καὶ λεβέντη μου.»

(Ἡμ. Ἀνέκδ. Συλλ.)

Εἰς τὰ ἀπρόσωπα λυρικά μυρολόγια τὰ ὄρια προλόγου, κυρίου θέματος καὶ ἐπιλόγου εἶναι περιορισμένα καὶ συνήθως ἢ σύνθεσις ἀφορᾶ εἰς μίαν εἰκόνα, σκηνοθεσίαν καλῶς ἐμφανιζομένην, ἀλλὰ συντόμως διαγραφομένην καὶ καταλείπουσαν ζωηρὰ χρώματα καταυγάζοντα ἐπ' ἄρκετόν τὸ πένθιμον περιβάλλον καὶ τὰ μύχια τῶν παρακαθημένων κατὰ τὸ κλάμα.

Ἐπίλογος. Συνήθως ὁ ἐπίλογος ἀφορᾶ ἀναλόγως καὶ τοῦ περιεχομένου τοῦ μυρολογίου ὡς λ.χ. εἰς τὰ μυρολόγια τοῦ δικιωμοῦ εἰς ὑπόσχεσιν περὶ δικαιοσύνης δηλ. ἐκδικήσεως τοῦ φονευθέντος. Ἐπίσης εἰς κατάραν δεινὴν κατὰ τοῦ φονέως, ἢ ἐπικλήσιν πρὸς τοὺς συγγενεῖς πρὸς δικιωμόν, ἢ εἰς ἐπανάληψιν λόγων τοῦ φονευθέντος, ἢ εἰς ἔξαρσιν συλλήβδην τῶν ἀρετῶν τοῦ θανόντος, ἢ ἐν εἴδει συμπεράσματος ἐκφράζονται τὰ ἴδια συναισθήματα τοῦ λέγοντος, εὐψυχίας καὶ θάρρους, ἀπελπισίας ἢ ἀπαισιοδόξου σκέψεως, ἐπὶ τῇ ἐπισυμβάσει οἰκογενειακῇ συμφορᾶ.

Γενικῶς ὁ ἐπίλογος δύναται νὰ ἐξάπτη ἔτι μᾶλλον τὰ δημιουργηθέντα παρὰ τῇ πενθίμῳ ὁμηγύρει συναισθήματα. Δύναται δ' ὅμως νὰ εἶναι ἐπικλήσεις πρὸς τὸν θανόντα. Αἱ ἐπικλήσεις εἶναι ἢ ὀνομαστικά¹³⁾, ἢ μεταφορικά¹⁴⁾ καὶ ἀναφέρονται, ὡς ἐλέχθη, καὶ εἰς τὴν δημιουργηθεῖσαν μετὰ τὸν θάνατον κατάστασιν εἰς τοὺς οἰκείους¹⁵⁾.

Ἀναλόγως δὲ τῆς θέσεως τοῦ νεκροῦ παρὰ τῇ οἰκογενεῖᾳ ἀπευθύνεται¹⁶⁾ ἢ κατάλληλος προσφώνησις. Εἰς τὰς μακρὰς ἀφηγηματικὰς συνθέσεις

(13) «Ἀδέρφ. Εὐδωράκη μου, — ἑδέρφ. δυὸ καὶ τρεῖς φορές, ἀδέρφ. τρεῖς καὶ τέσσαρες, — ἀδέρφ. ἴσαν τὸ ἀδελφία μου, ἴσαν τὰ παιδιὰ τῆς μάνας μου...»

(Κ. Πασαγ. ἐνθ. ἀν. σελ. 101,155)

(14) Νικόλα μου, ἀφέντη μου — ἀητέ μου καὶ λεβέντη μου, ἢ «Κυπαρισσάκι μου ψηλό» — ποὺ ἔχει ἴση ρίζα κρυὸ νερό...»

(Κ. Πασαγ. σ. 30,66)

(15) Τί δυστυχία πάκαίμες — ἴς τὰ μικρουλάκια σου παιδιὰ, καὶ ἴς τὴ καψογυναίκα σου — ποὺ εἶναι νὰ καὶ δροσερὴ καὶ ἡ χηρὰ εἶναι κακὴ — κι' ἔχει σκαλοῦνια θαρετά...»

(Κ. Πασαγ. σελ. 39,95)

(16) Πρὸς θεῖον: «Ἄκου το μπάμπια Σταυριανέ — σκλάθωσες τὴ γυναίκα σου κι' ὅλα σου τὰ παιδιόγωνα...»

Πρὸς τέκνον: «Γιωργάκη μου, ἀφέντη μου — γλέντι, παιγνίδι τοῦ σπιτιοῦ, ξεφάντωμα τοῦ τραπεζιοῦ, — μάτια μου, μικρουλάκι μου κι' ἀσημοκοπήτηλάκι μου...»

(Κ. Πασαγ. σελ. 31,69)

Πρὸς γυναίκα-σὺζυγον: «Νικόλαίνα χηνίτσα μου, — πετροχελιδονίτσα μου, ὦχου, καλὴ νοικοκυρὰ — καὶ ταπεινὴ κοιδέσπασιν, κρισάρα μου μεταξωτὴ — ποὺ ἔκονες χάσικο ψωμί, τὸ λίγο τὸ ἴκανες πολὺ...»

(Κ. Πασαγ. σ. 31,70)

Ἐν Κ. Πασαγ. ἐνθ. ἀν. σελ. 116,169 ἀφοῦ ἀποκαλεῖται ὁ φονευθεὶς ἀρχηγὸς τῆς οἰκογενείας (Καλογερογιάννης) ἅγιος, ἀρχάγγελος «φῶς ὅπου μᾶς ἐφεγγε», ἢ φρέσκος ἄερας καὶ δροσιά, τελευτᾷ ὁ λέγων διὰ τῆς προσφωνήσεως, ἥτις εἶναι ὕμνος πρὸς τὸν νεκρόν:

«Γιάννη μου, ἀδάμαντε σταυρὲ — καὶ κυπαρίσσι μου ψηλό καὶ σκέπη ἴσαν τὸν οὐρανὸν — μετὰ τὸ δικό μου γνωμικόν, Ἄγιε μου Γιάννη Πρόδρομε — ὅπου σὲ κολλοπροίκισε

ὑποδηλοῦται εἰς ὠρισμένον σημεῖον τὸ τέλος τοῦ μυρολογίου.

Ἐν τῷ ἐπιλόγῳ ἐπίσης δυνάμεθα νὰ συναντήσωμεν, ὡς ἐν τῷ προημίῳ, χαιρετισμὸν πρὸς τοὺς παρόντας ἢ τὸν ἄρτι προσελθόντα, δι' οὗ περατοῦται¹⁷⁾ ἢ σημαίνεται ἢ παῦσις μυρολογίου:

«Ὅλοι καλῶς ὄρισάτε—παππάδες καὶ οἱ λαϊκοί, ἄντρες, γυναῖκες συντετὰ—δὲν ξεχωρίζω ὀνόματα καὶ δὲν ἤξεύρει ἡ γλῶσσά μου—ὅπως πονεῖ ἡ καρδιά μου»

(Κ. Πασαγ. ἐνθ. ἀν. σ. 104,105,159).

Εἰς τὰ λυρικά μυρολόγια τοῦ Χάρου καὶ τῆς Κάτου-Γῆς, ὡς καὶ εἰς ἀπρόσωπα λυρικά συνήθως ἀκολουθεῖ συμπέρασμά τι ὡς τελικὴ γνώμη τοῦ λέγοντος.

Καλλιτεχνικὰ δημιουργία. Εὐρίσκομεν παρομοιώσεις, εἰκόνας, μεταφορὰς καὶ προσωποποιᾶς ἀναμφισβητήτου καλλιτεχνικῆς ἀξίας καὶ ἀρίστης ποιοτικῆς δημιουργίας¹⁸⁾ ὅς θὰ ἐξήλουν πολλοὶ δόκιμοι ποιηταί:

Δὲν εἶναι δυνατόν βεβαίως ἐν περιορισμένῳ χώρῳ νὰ παρουσιάσωμεν τοὺς ἀδάμαντας τούτους τῆς λαϊκῆς ποιητικῆς ἰδιοφυίας τῆς Μανιάτισσας.

Πιστεύομεν ὅμως, ὅτι μετ' ἐπιστάσεως ἐρευιῶν καὶ μελετῶν τὴν λαϊκὴν μούσικον καὶ εἰς τὰ ἤδη γνωστὰ γραπτὰ δημιουργήματα τοῦ ἐμμέτρου λόγου τῆς Μάνης ἔχει πλεῖστα ὅσα λόγου ἀξία νὰ ἀντλήσῃ καὶ βαθέως νὰ συγκινηθῇ καὶ διδαχθῇ ὑπὸ τῆς ἐμφύτου καλλιτεχνικῆς διαθέσεως τῶν λαϊκῶν μουσῶν τοῦ νεοελληνικοῦ ποιητικοῦ λόγου, ὡς ἄλλως λίαν ἐπιτυχῶς ἔπραξαν ἄριστοι ποιηταί τῆς νέας ἡμῶν ἐλληνικῆς ποιήσεως (Βαλαωρίτης, Κρυστάλλης κλπ.). Εὐλογον δὲ εἶναι νὰ δειχθῶσιν ἤδη ἔστω καὶ ἐλάχιστα στοιχεῖα ὠρίμου λυρικῆς δημιουργίας. Πρὸς νεκροὺς παρομοιώσεις ὑπὸ τύπον προσφωνήσεως:

«Παγόνι μὲ χρυσὰ φτερά καὶ μ' ἀσημένια πόδια, πούχεις στὰ νύχια μάλαμα καὶ στὴν κορφή λογάρι, κι' ἔχεις καὶ μέσα στὴν καρδιά κούπα μαργαριτάρη»

(Κ. Πασαγ. σ. 14,6).

ἢ ὡς ἐνθα ἀν. σελ. 18,19:

«Καράβι μου τρικάρταρο καὶ ἀσηματωμένο ποὺ ἔχεις πανιὰ μεταξωτὰ κι' ἔχεις κουπιὰ ἀσημένια, κι' ἔχεις κι' ἀντενοκάταρτα χρυσὰ, μαλαματένια τὸ ποὺ θὰ ρίξης σίδερο, θὰ δέσης παλαμάρι;»,

μὲ πλοῦσια χαρίσματα, — Γιάννη μ' ἡ θεῖα Πρόνοια, Σ' εἶδωσε γλῶσσα μὲ ψηφί, — ρήτορα ἴς τὴ πολιτικὴν, λέοντα ἴς τὰ μανιάτικα. — Ἐστέριμνες καὶ ρήμαζες ὀχτροὺς δὲν ἐλογαρίζεις — παλληκαρίσια καὶ πιστὰ δὲν ἐφοβόσουν θάνατο...»

(17) «Κι' ἀκοῦστε ὅλοι οἱ Χριστιανοὶ — κιὰι δότε λίγη προσοχὴ. Μιὰ κουβέντα θεὸς νὰ ποῦ — κι' ὕστερα θὰ παραίτηθοῦ».

(18) Τὰ μοῖρολόγια τῶν γυναικῶν μᾶς, θαυμασιὰ ἐλεγειακογραφίας ἀριστουργήματα, αὐτόφωτα τῆς ἐλληνικῆς εὐαισθησίας προγόντων, κινῶσι τὸν θαυμασμόν τῶν ποιητῶν καὶ ἐφελκύνουσι τῶν γραμμικοπέδων τὴν προσοχὴν ὅσον οὐδὲν ἄλλο, ἔστω καὶ τὸ ἐπιτεχνότερον, τῶν λοιπῶν ἐξηγουμένων καὶ τετορνευμένων ἡμῶν στιχουργημάτων». (Σπ. Ζαμπέλιος)

ἢ μετ' ἀποστροφῆς πλήρους ἐπαίνων :

«Δὲ σῶπρεπε, δὲ σῶμοιαζε χάμου 'ς τὴ γῆ νὰ πέσης
μόν' σῶπρεπε καὶ σῶμοιαζε σὲ περιβόλι μέσα
νὰ πέφτουν τ' ἄνθια ἀπάνω σου, τὰ μῆλα 'ς τὴν ποδιά σου
τὰ ρόδινα τριαντάφυλλα 'ς τὰ ροδομάγουλά σου...».

(Κ. Πασαγ. ἔνθ. ἀν. σ. 19,24).

Ἡ μετὰ ἐντόνων καὶ ἀναλλοιώτων συναισθημάτων ἀγάπη πρὸς τὸν νεκρὸν σύζυγον ἐξαιρεται διὰ τῶν στίχων :

«Αἶ! Λία μου, χοντρό δεντρί,—πῶχεις 'ς τὴ ρίζα κρύο νερό
κιαὶ 'ς τὴν κορφή χρυσὸ σταυρό.—Νὰ ζε φυτέψου 'ς τὸ βουνὸ
φοβᾶμαι γιὰ τ' ἀγριμικό.—Νὰ σὲ φυτέψου 'ς τὸ γιαλὸ
φοβᾶμαι γιὰ τ' αἰγρόψαρο.—Θὰ σὲ φυτέψου 'ς τὴν καρδιά,
νὰ 'ς ἔχου νύχτα κιαὶ ταχιά...»

(Β. Πετρ. σ. 77,6).

Ἡ διὰ τὴν οἰκογένειαν ἀξία τοῦ θανάτου ἐξαιρεται διὰ τῶν ἐπομένων ἀξιολόγων στίχων :

«Στὴ μέση τοῦ περιβολιοῦ μᾶς 'κάη τὸ κυπαρίσσι
πού 'χε 'ς τὴ ρίζα κρυὸ νερό μιὰ κρυσταλλένια βρύση.
Εἶχε 'ς τὴ ρίζα μάλαμα καὶ 'ς τὴ κορφή λογάρι,
κι' εἶχε καὶ 'ς τὰ κλωνάρια του νόλο μαργαριτάρι.»

(Κ. Πασαγ. σ. 27,56).

Ὁμοίως ἡ ἐξῆς ἀρίστη περιγραφικὴ εἰκὼν ἐκ ποιήματος ἐπικολυρικοῦ ἀφιερωμένου εἰς τὴν ἐγγονὴν τοῦ περιφήμου καπετάνου τοῦ 1821 Διονυσίου Μούρτζινου (τῆς Ἀνδρούβιστας,—Καρδαμύλης, Λακωνίας) τὴν Κατερινιώ, ἣν ἐνυμφεῦθη ὁ Παναγ. Γρηγορίου Πατριαρχέας καπετάνος καὶ δήμαρχος ἐν Καρδαμύλῃ καὶ ἦτις ἀπέθανεν εἰς νεαρωτάτην ἡλικίαν ἄτεκνος. Ἐν τῷ μυρολογίῳ ἐπὶ τῷ θανάτῳ ἐρωτᾷ ἡ μήτηρ τοὺς διαβάτας μήπως εἶδον τὴν κόρην :

«Διαβάτες, πού διαβαίνετε, καλοὶ μου στρατολάτες,
μὴν εἶδατε μιὰ νιὰ καλή, μιὰ ἔρακουσμένη κόρη,
τοῦ Μούρτζινου τοῦ τρομεροῦ τοῦ Γιώργη θυγατέρα ;
—Γιὰ πὲς μας τὰ σημάδια τῆς, μπορεῖ νὰ τὴν ἴδοῦμε...
—Ψηλόλιγνη ἦταν 'ς τὸ κορμὶ καὶ ρόδινη 'ς τὰ κάλλη,
ἄσπρη κατάσπρη σὰ χαρτί καὶ γαλανὴ 'ς τὰ μάτια,
καὶ μεσ' τῆς Μάνης τὰ χωριά σὰν κείνη δὲν εἶν' ἄλλη.
Εἶχε τὰ μάτια σὰν ἐλιά, τὰ φρύδια σὰ γαϊτάνι,
κι' εἶχε τὸν ἥλιο πρόσωπο, τὰ χεῖλια τῆς μερτζάνι...
—Ἐψαβραδὶς τὴν εἶδαμε 'ς τ' Ἄδη τὸ περιβόλι,
καὶ κεῖ τῆς γράφαν τ' ὄνομα μὲ τοὺς ἀποθαμένους...»

(Κ. Πασαγ. ἔνθ. ἀν. σ. 63,129)

Πρβλ. καὶ τὴν ἐξῆς παρομοίωσιν :

«Δὲν σοῦ 'πρεπε, δὲ σοῦ 'μοιαζε χάμου 'ς τὴ γῆς νὰ πέσης,
μόν' σοῦ 'πρεπε καὶ σοῦ 'μοιαζε καρέκλα καρυδένια,
γιὰ ν' ἀκουμπᾷ ἡ μεσοῦλα σου ἢ μαργαριταρένια,

πού 'χες κορμὶ γιὰ φέρμελη καὶ μέση γιὰ ζουνάρι
καὶ δάχτυλα μασουρωτὰ γιὰ πέντε δαχτυλίδια».

(Κ. Πασαγ. σ. 40,99).

Ἴδου καὶ περίπτωσις ἀλληγορικῆς εἰκόνος εἰς προσωπικὸν ὄρισμένου νεκροῦ μυρολόγιον, ἐμφαίνουσα οὐχὶ μόνον τὴν ἐνεστῶσαν δυστυχίαν, ἔνεκα τοῦ θανάτου τοῦ πατρός, ἀλλὰ διεκτραγωδοῦσα τὴν ὄλην οἰκογενειακὴν κατὰστασιν δι' εὐστόχων ἀλληγορικῶν εἰκόνων καὶ παρομοιώσεων :

«Τὴ νύχτα τὴν ἔχτεσινὴ — ἐγίνηκε καταστροφὴ
'ς τὸ σπίτι τοῦ πατέρα μου. — Τὰ θέμελ' εἶχαν κλονιστῆ
μὰ τώρα πάει ἡ σκεπὴ — κιαὶ συμπληρώθη τὸ κακό.
Ἐνῶ ἐμένα ἢ μάνια μου — ἦτανε ἀπὸ καλὴ Γενιά
κιαὶ γῆ τῆς Κόκκινης - Μηλιᾶς — κι' ἔκανε στάρι διαλεχτὸ
κιαὶ γέννημα καμπίστικο — τὰ θέριζε τ' ἀλώνιζε
κιαὶ τὰ ἔκανε ἓνα σωρό, — τῆς ἦρθαι κακὲς χρονιές,
πού φύσαε κακὸς βορριάς — κι' ἔπαιρνε στάρι κι' αἰχουρα
τίποτα δὲν τῆς ἄφηκε, — μόν' ἔν' κουκκὶ αἰγροφακὴ
'ς τὴ μαυρισμένη Κυϊρακὴ — πού κάλλιο ἦτα νὰ μὴ ζῆ». (Κυριακὴ ἦτο ἡ μόνη ἐπιζῶσα κόρη, ἦτις καὶ εἶπε τὸ μυρολόγιον Β. Πετρ. ἔνθ. ἀν. σελ. 64, 12) καὶ ἀλλαχοῦ,
«Γιατὶ ὁ ἀδελφὸς εἶναι σταυρὸς κι' ὁ ἄντρας εἶν' κορώνα,
καὶ τὸ παιδί ἢ σκωταριά γεννιέται ἀπὸ τὸ σῶμα»

(Κ. Πασαγ. σ. 38, 94).

Ἡ εἰκὼν τοῦ θανάτου πρόκειται ἐν τοῖς ἐπομένοις στίχοις, ἔνθα περιγράφεται ὁ ἐπελθὼν θάνατος, ὁ αἰφνιδίως πλήξας νεαρὰν καὶ εὐτυχεῖ κόρην :

«Μιὰ λυγερὴ 'ς τὸ διάσελο τὸ σύρμα μασουρίζει
'ς τοὺς οὐρανοὺς τὸ διάζετον, 'ς τοὺς κάμπους τὸ τυλίγει
καὶ μέσ' τῆς μέσης τοῦ γιαλοῦ ἔστησε τ' ἀργαλιὸ τῆς.
Σηκώθη ἀέρι ἀπὸ τῆς γῆς κι' ἀέρι τῆς θαλάσσης
καὶ τῆς μπερδεύει τὸ πανί, τῆς τσάκισε τὸ χτένι
κι' ἔπνιξε καὶ τὴ λυγερὴ μαζί μὲ τ' ἀργαλιὸ τῆς.

(Εὐαγγ. Καπεταν. ἔνθ. ἀν. σελ. 87).

Ὁ θανὼν ἀνὴρ παρομοιάζεται διὰ τῶν ἐξῆς :

Ἡλιος καὶ φεγγάρι⁽¹⁹⁾ καστέλλι ἢ κάστρο⁽²⁰⁾ διαμάντι, μάλαμα⁽²¹⁾, κόκκινο γαροῦφαλο⁽²²⁾ ἄπιστος καὶ ἄγριος καὶ κάστρο ἀπαράδοτο⁽²³⁾, ἀε-

(19) «Στοὺς χίλους ἡλιος ἐφεγγε, 'ς τοὺς μύριους σὰ φεγγάρι.

καὶ 'ς τὰ πρωτοπαλληκάρια τὸ πρῶτο παλληκάρι.» (Κ. Π. σ. 11,18)

(20) «Ποῦ πᾶς καστέλλι νὰ κρυφθῆς, κάστρο νὰ ξεχειμάσης» (Στ. Ραζέλου, σ. 10)

(21) «Ἐύπνα διαμάντι καὶ ρουμπὶ κι' ἄφρὲ τοῦ μαλαμάτου,

πῶχω δυὸ λόγια νὰ σοῦ εἰπῶ τοῦ παραπονέματου»

«Μήγαρις θέρμα χάσαμε, μήγαρις δαχτυλίδι,

χάσαμε οκάδες μάλαμα, οκάδες τσοβάρι» (ἔνθ. ἀν.)

(22) «Ποῦ πᾶς διαμάντι νὰ κρυφθῆς μάλαμα νὰ σγουριάσης

καὶ κόκκινο γαροῦφαλλο νὰ κίτρινοφυλλιόσης.»

(Στ. Ραζ. σ. 10)

(23) «Ἄπιστε πῶς ἐπέστηκες κι' ἄγριε πῶς 'μερώθης

καὶ κάστρο ἀπαράδοτο κα πῶς ἐπαραδόθης.»

τὸς (*), πουλί, κριάρι σουρταριάρικο καὶ κουδουνᾶτο⁽²⁵⁾, χρυσὸς σταυρὸς κορῶνα πλάτανος μὲ βαθὺν ἥσκιο, βασιλικὸς πλατύφυλλος, σκέπη σὰν τὸν οὐρανὸ, σὲ οὐλὸ μας τὸ γενιακὸ κλπ.

Τὰ παιδιά καὶ αἱ κόραι :

Πουλάκι, περιστερᾶκι, ἀγριοπεριστεράκι μου καὶ ὄμορφο χελιδόνι⁽²⁶⁾, ἀγγελικὸ κορμί, λαμπάδα μου γραμμὴν⁽²⁷⁾, ἄσπρη κολῶνα τοῦ λουτροῦ καὶ μάρμαρο τῆς βρύσης, βασιλίτσα τῶν κοριτσιῶν ἔβγα νὰ συριανίσης, μηλιὰ γλυκομηλιὰ⁽²⁸⁾, κυπαρίσσι, βεργολυγιά, κληματερή, ἄστρο τοῦ οὐρανοῦ, γαρουφαλόστομο καὶ μπαμπακοστηθᾶτο, γλαστρούλα ζηλευτὴ μὲ τ' ἄσημένιο χέρι πῶκανες κρύσταλλο νερὸ χειμῶνα καλοκαίρι κλπ.

Τέλος ποικίλαι ἀρεταὶ κοσμοῦσι τὰ λαϊκὰ ἔλεγεια τῆς Μάνης, αἵτινα δικαίως ἀναγνωρίζονται ὡς ἄριστα ποιητικὰ δημιουργήματα τῆς γνησίας δημῶδους ἑλληνικῆς ποιήσεως.

Γ. Α. Δ.

(24) «Χρυσὸς ἀετὸς μᾶς πέταξε ἀπὸ τὸ περιθώριον
Ἄητέ μου χρυσοπράσινε μὲ τίς ἀσημένιες πλάτες.»

(25) «... Μοῦ διάλεξε καὶ πήρακε τὸ πρῶτο μας κριάρι
πῆρε τὸ σουρταριάρικο, πῆρε τὸ κουδουνᾶτο,
ποῦ θόσκανε τὰ πρόσωπα ἔς τὸν ἥσκιο τοῦ ἀποκάτω.»

(Κ. Παύου, σ. 32, 75)

(26) «Ποῦ νὰ θρεθῆ χαρτί καὶ διαμαντένια πέννα
νὰ γράψω τὰ μετάρια σου τὰ μορφοχρυσόχρῆμα
Ἄσπρο περιστερᾶκι μου καὶ ὄμορφο χελιδόνι
γαρούφαλλό μου κόκκινο μοσχάτο μου σταφύλι.»

(27) «Σὰν τῆ λαμπάδα τῆ χυτῆ ποῦ χύνουνε ἔς τὴν πόλι
ἔτσι ἦταν τὸ κορμάκι σου καματερῆ καὶ σχόλη.
Χρυσὴ λαμπάδα μὴν καῆς καὶ ἄσπρο κερί μὴ λειώσης
φυλάξου χαϊδεμένη μου, ἐδῶ νὰ μὴ ὑπερώσης
γιατ' ἂν ὑπερώσης μιὰ θραϊδεὰ θὲ νὰ ὑπερώσης πάντα.»

(Στ. Ραζέλου, ἐνθ. ἀν. σ. 33)

(28) «Ποῦ διάης μηλιὰ γλυκομηλιὰ ποῦ ἄφησες τὸν ἀνθὸ σου
Ποῦ ἄφησες τὰ παιδάκια σου τὸν εὐλογητικὸ σου;
Μηλό μου ροδοκόκκινο ντυμένο στὸ χρυσάφι
τόσο καιρὸ ἔς τῆ Κάτω.Γῆ δὲν κάνεις πλεσιά νισάφι;»

(Στ. Ραζέλου, ἐνθ. ἀν. σ. 23)

ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗΣ

Τοῦ κ. ΠΑΥΛΟΥ ΤΑΡΩΝΙΤΗ

Εἶδα καὶ φυλλομέτρησα μὲ προσοχὴ τὸ ὀγκῶδες τεῦχος, ποῦ ἀφιέρωσε ἡ «Νέα Ἑστία», μὲ τὴν εὐκαιρία μιᾶς μεγάλῃς θρησκευτικῆς ἐορτῆς, στὴ μνήμη τοῦ Ἁλ. Παπαδιαμάντη. Ἡ τιμὴ αὐτῆ πρὸς τὸν ἀξιο «ζωγράφου τῶν ταπεινῶν», τὸν ἀριστοκρατικὸν στὴν ταπεινοσύνην του, δὲν ἦταν ἀπροσδόκητη. Καὶ μολονότι δὲ συμπαθεῖ κανεὶς αὐτῷ τοῦ εἶδους τὰ κριτικὰ δειγματολόγια, εἰς τὰ ὅποια συμφύρονται ἀρμόδιοι καὶ ἀπροσδιό- νυσοι, καὶ λίγο πιστεῶν ὅτι ὠφελεῖται μ' ἓνα «πανηγυρικὸν» τεῦχος καὶ προάγεται ἡ ἔρευνα γιὰ τὸ ἔργο καὶ τὴ ζωὴ τοῦ ποιητοῦ ἢ ζωγράφου, ποῦ «πανηγυρίζεται», ἡ ἐκ- δοσις τοῦ τεύχους εἶχε τὴ δικαιοσί της ἀφοῦ, ὅπως ἀκούομε, πρόκειται νὰ ἐπακολου- θήσῃ ἔκδοσις τῶν Ἁπάντων τοῦ συγγραφέως τῆς «Φόνισσας»: Εἶναι ἄλλως τε γνωστὸν ὅτι διβλίον τοῦ Παπαδιαμάντη, δὲν ὑπάρχουν ἢ σχεδὸν δὲν ὑπάρχουν στὴ διεθλιαγορὰ καὶ σποραδικοὶ τόμοι ποῦ βρίσκονται ποῦ καὶ ποῦ ἀκριδοπουλοῦνται. Μὲ τὴν ἀνατύπωσιν θὰ ἴδωμε ἂν ἡ γλῶσσα τοῦ διηγηματογράφου θὰ εἶν' ἐμπόδιο γιὰ τὴ διάδοσιν τοῦ στὰ εὐρύτερα στρώματα. Ἄν θὰ χρειασθῆ δηλαδὴ γλωσσικὴ ἀπλοποίησις.

Ἡ νέα Ἑλληνικὴ ἔχει: τὸν Ἁγίον της. Καὶ τὸ τεῦχος τοῦτο εἶναι ἀφιέρωμα, εἶναι προσκύνημα στὸ ὄνομά του καὶ στὸ «θαῦμα» ποῦ τῆς πρόσφερε, στὸ ἰλαρὸ φῶς ποῦ ἔριξε καὶ μ' αὐτὸ παραμέρισε ἀρκετὰ ἀπὸ τὰ σκοτάδια ποῦ σκέπαζαν καὶ κράταγαν στὴ νάρκη ἢ στὴν πλάνη τὸν κουρασμένον, τὸν πολυθασανισμένον, τὸν παρατραπισμένον αὐ- τὸν τόπον... Γράφει ἡ Διεύθυνσις.

Γιὰ τὸν Ἁγέλο Σικελιανὸν ποῦ ἀφιερώνει ἓνα ποίημα περιστατικὸν ὁ Χριστὸς τοῦ Παπαδιαμάντη εἶναι «Διόνυσος».

Γιὰ τὸν κ. Βαλέτα, ποῦ ἔχει ἀφιέρωσει σχετικῶς εἰδικὸν διβλίον, ἢ προσωπικότητος τοῦ Παπαδιαμάντη καὶ ὡς ἀνθρώπου καὶ ὡς τεχνίτη ἀποτελεῖ σύνολον κλειστὸν καὶ δυ- σκολοκέρδητον. Βρισκόμαστε μπροστὰ σ' ἓνα ἐφτασφράγιστον οἰκοδόμημα (!) ποῦ τὸ αἰ- σθανόμεσθε, εἰδὼς ἀπὸ τὸ πρῶτον ἀντίκρουσμά του, πῶς πρέπει νὰ τὸ πλησιάσωμε ἀπὸ ἰδιαίτερον δρόμον καὶ μὲ κάποια προπαρασκευή. Μόνον ἔτσι — πιστεύει — θὰ ἐπιτύχου- με ἀντικειμενικὴν κριτικὴν. Αὐτὴ τὴν ἀντικειμενικὴν κριτικὴν ἀμφισβητῶ. Ὁ χειρότερος τρόπος νὰ πλησιάσωμε ἓνα ἔργο τέχνης εἶναι ὁ ἀντικειμενισμὸς ποῦ ἔκανε ἄλλοτε ἓναν Ἁγγέλον καθηγητὴν ἐδῶ νὰ εὐώσῃ μὲ μιὰ θρασύτατη μονοκονδυλιὰ δλημας τὴ λογοτεχνικὴ παραγωγὴν μὲ τὸν Κάλθο, τὸν Παπαδιαμάντη, τὸ διηγηματογράφον Βιζυηνὸν καὶ τὸν Παλαμᾶ: Τὸ διβλίον τοῦ κ. Βαλέτα γιὰ τὸν Παπαδιαμάντη, εἶναι, εἶπε ὁ κ. Δημαρᾶς, ὀλικὸν οἰκοδομῆς: Πρέπει νὰ γίνῃ σπῆτι τὸ ὀλικὸν αὐτό. Πιστεῶν ἐξ ἄλλου πῶς ὁ φιλόπονος λόγιος πρέπει ν' ἀποφεύγῃ περικοπὴς ἂν αὐτὸς: «Ὁ Παπαδιαμάντης εἶναι νησιώτης, θαλασσινὸς, ναυτικὸς, πολυπείρος, αἰσθηματικὸς, γονότυπος». (1) Καὶ «μέσα στὴν ἐποχὴν τοῦ ὁ Παπαδιαμάντης ἔζησε ἐνεργητικὰ (;) Κανένα ἀπ' τὰ προβλήμα- τα καὶ τὰ ρεύματα τοῦ καιροῦ του δὲν τὸν ἄφησε ἀδιάφορον. Ὁ Παπαδιαμάντης ὡς προ- σωπικότης καλλιτεχνικὴ ἀποτελεῖ τὸν καθολικώτερον θετικώτερον καὶ ζωντανώτερον ἄνθρω- πο τῆς ἐποχῆς του, ποῦ πόνεσε, ἀγωνίστηκε καὶ προσπάθησε νὰ συντελέσῃ στὴν πολιτι- κὴν καὶ ἠθικὴν ἐξυγιάνσιν της καὶ προαγωγὴν». Αὐτὸς εἶναι ὁ Παπαδιαμάντης;

Κάθε ἄλλο. Ἀλλὰ μήπως παρακάτω ὁ κ. Βαλέτας δὲν ἀνατρέπει ὁ ἴδιος αὐτὴ τὴν ἀξιολόγησιν: «Τὸ ἔργο τοῦ Παπαδιαμάντη δηλαδὴ ὁ Παπαδιαμάντης ὡς λαϊκὸς ἀναμορφωτὴς... Καὶ τὸ ἀποκορύφωμα: «Πλησιάζοντας τὸν Παπαδιαμάντη θυμώμαστε τὸ Σωκράτη». Ὅχι λοιπὸν κ. Βαλέτα. Ἐχετε ἄδικο σ' αὐτό.

(1) Μήπως «μονότυπος»;

Χρησιμώτερο έργο έκανε ο κ. Δετζώρτζης μεταφράζοντας κομμάτια από το καλό βιβλίο του κ. Μερλιέ για τη Σκίαθο.

* * *

Ο καθηγητής κ. Μπαλάνος κάνει την κριτική της θρησκευτικότητας του Παπαδιαμάντη. Καταλύνει το θρόλο της άγισσύνης και της θεολογικής σοφίας. «Η θρησκευτικότητα του ήτο καθαρά τυπολατρεία με μυστικίζουσας τάσιν και ίσως άσυνείδητόν τινα πανθεϊστικὴν χροιάν. Η θρησκευτικότητα του προήρχετο κυρίως από την δύναμιν της συνηθείας, ή οποία ήτο το κίνητρον πάσης σκέψεώς του και πάσης πράξεώς του, από την έπιβολήν της παραδόσεως, ή οποία εξέηκε καταθλιπτικήν έπ' αὐτοῦ επίδρασιν, από τὰς άναμνήσεις της παιδικής του ηλικίας δι' αὐτό τοῦ εφαινετο καινοφανές, αντιχριστιανικόν και άτοπος νεωτερισμός καθελι πού δέν εγνωρίζεν από την παιδικήν του ηλικίαν εις την Σκίαθον... Ο Παπαδιαμάντης οὔτε αγωνιστής ήτο, οὔτε ανακαινιστής, οὔτε οικδόμος, οὔτε πρωτοπόρος, οὔτε βαθός της θεολογίας μύστης». Σωστά: «Ηταν όμως ποιητής πού κινούσε τή λυρική του διάθεσι ή άμετακίνητη παράδοσις — ή τυπολατρεία. Θέλουμε αναλλοίωτο δ.τι αγαπούμε: Μόνον ως ποιητής, μόνον ως άφηγητής, ζωγράφος τύπων ή τοπίων μόνον ως λυρικός της παραδόσεως ο Παπαδιαμάντης άντέχει στην κριτική — άκόμη και την «άντικειμενική», πού δέν υπάρχει, την κριτική πού άνειρεύεται ο κ. Βαλέτας: «Η κριτική είναι τέχνη. Πολύ ένδιαφέρον το σημείωμα του καθηγητοῦ κ. Γ. Χαριτάκη για την «Παιδοκτονία της Φόνισσας».

Ο κ. Γ. Τερζάκης βρίσκει επίδρασι τοῦ Δοστογιέφσκη στον Παπαδιαμάντη. Ο κ. Χατζίνης σημειώνει πως ο Παπαδιαμάντης είναι έξω απ' την εποχή του, αλλά δέν άνήκει και σε καμμιά εποχή. Δέ μοιάζει με κανέναν από τούς δημοτέχνους του. Δέν έπηρεάστηκε από κανένα, οὔτε άσκησε επίδρασι σε κανένα. Απομένει μόνος». Σωστά. Έξοχο το άρθρο του Κ. Ρωμαίου για το γλωσσικό ιδίωμα της Σκιάθου, πού κάποτε-κάποτε αποτυπώνεται στους διαλόγους τοῦ διηγηματογράφου μας.

Από τις άλλες γνώμες—άκόμη και συνταγματολόγοι γνώμοδοτοῦν για τον Παπαδιαμάντη και τον κατακρίνουν πως δέν ήταν Μαρξιστής, εκείνο πού έγραψε ο Καίσαρ Έμμανουήλ, κομψός μεταφραστής Γάλλων συμβολιστών και ποιητής ο ίδιος μ' άρέσει περισσότερο. Επίσης δσα γράφει ο γνωστός πεζογράφος Ξεφλούδας.

«Ο Παπαδιαμάντης δέν είναι ένας τυραννισμένος άσκητής, ένας Χριστιανός πού έγκαταλείπεται δλοκλήρος στην πίστι του. Είναι ο δημιουργός πού ξαναπλάθει τον κόσμο, πού άντικρύζει την πραγματικότητα μέσα από το όνειρο. Ο κόσμος πού δημιουργεί έχει πολύ ρόδινο φως, την έπιθυμία της χαράς των αισθήσεων, πού δέ δοκίμασαν τίποτα και διψούν. Η μοναξιά του, ή απομόνωσί του, ή μελαγχολία του, δέ φτάνουν στο τραγικό, στο σκληρό, είναι άπαλά χρωματισμένες. Κι' οι άνθρωποι του, δσο κι' άν σκύβουν κάτω απ' το βάρος της ταπεινώσεως, δέ μας φέρνουν μπροστά στην άβυσσο των ηρώων τοῦ Ντοστογιέφσκη πού τούς πλημμυρίζει ο οδρανός και ή κόλασι. Καμμιά μεταφυσική άγωνία, τίποτε το χαλασμένο, το σακατεμένο, το δαιμονιακό... «Ένα πάθος πού σκοτώνεται μόνο του μόλις κραυγάση, ένας έρωτισμός πού δέν τολμά να φωά» η. μια ψυχή γεμάτη δομή πού τρομαγμένη αναδιπλώνεται στον έαυτό της, δίνουν το δράμα τοῦ πρώτου Έλληνα πεζογράφου, πού είδε τον κόσμο μέσα απ' το όνειρο.»

Ίδού λοιπόν το «λυρικό πεζοτάγματο δάζει κάτω την υπερκριτική και την «άντικειμενικότητα» πού τόσο ένθελιάζεται και της οποίας αξιόλογα δείγματα δέν έχουμε. Το έρωτισμό τοῦ Παπαδιαμάντη εξαίρει στο άρθρο του και ο Πέτρος Χάρης παρατηρώντας ότι ο πανηγυριζόμενος πεζογράφος «έδειξε στον πεζό μας λόγο το όρμηο της άληθινής δημιουργίας πού είναι ή πορεία τοῦ λυρικού ανθρώπου».

Όσο για μένα βρίσκω τον Παπαδιαμάντη στις άναμνήσεις μου — και στη δεκάστιχη αὐτοβιογραφία του., Αὐτές τις άναμνήσεις θα τις άφηγηθώ μια μέρα.

ΠΑΥΛΟΣ ΤΑΡΩΝΙΤΗΣ

ΓΙΟΧΑΝΝΕΣ ΜΠΡΑΜΣ

ΜΙΑ ΕΠΙΚΑΙΡΗ ΚΑΙ ΑΠΑΡΑΙΤΗΤΗ ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΙΣ

Τοῦ κ. WILHEML FURTWÄGLER

Συχνά βλέπουμε σε μεγάλους, άκριβώς, καλλιτέχνες, πως στη μέση της ζωής τους άρχίζουν σιγά-σιγά ν' αλλάζουν τή στάσι τους προς τον έξωτερικό κόσμο και προς την ίδια την τέχνη τους. Αν κατά τή νεότητά τους υπάρχη πλήρης συμφωνία μεταξύ των άπαιτήσεων τοῦ έξωτερικοῦ κόσμου και των άπαιτήσεων τοῦ ίδιου τοῦ έαυτοῦ τους, άν κατά την εποχή αὐτή ή τέχνη τους είναι στον ίδιο βαθμό «επικαιρή» δσο και έκφρασι της προσωπικότητός τους, στην προχωρημένη ηλικία τοῦτο αλλάζει. Με την έπικράτησι και την έπιβολή τους, με την κατανίκησι τοῦ κόσμου, έπέρχεται σύγχρονα ή έσωτερική τους άπελευθέρωσι και μ' αὐτήν ή συνείδησις για τις άληθινές και πιδ βαθειές άπαιτήσεις της φύσεώς τους. Και τότε άνοίγεται ο δρόμος για το πιδ προσωπικό και το πιδ έγκυρο πού τέτοιοι άνθρωποι μπορούν να πούν. Έίτε τον Γκαίτε ή τον Ρέμπραντ, είτε τον Μπάχ ή τον Μπετόβεν μελετήσουμε, θα ιδούμε το ίδιο φαινόμενο. Τότε αρχίζει μια αποξένωσι απ' το περιβάλλον τους, πού δλο γίνεται και πιδ μεγάλη, μια απομόνωσι, ένα ξεπέραςμα της εποχής τους.

Και ο Μπράμς υπέστη, κατά το δικό του τρόπο, μια τέτοια εξέλιξι. Αν κατά τις πρώτες δεκαετηρίδες της δράσεώς του, τότε πού έδραζε τα θεμέλια της φήμης του, ήταν δλωσοδιδου ένας «μουσικός τοῦ παρόντος» πού μιλούσε τή γλώσσα της εποχής του, άργότερα, δσο τὰ χρόνια περνούσαν, τόσο και περισσότερο απομακρυνόταν από κείνο το έμμεσο «παρόν». Ακριβώς τὰ πιδ ώριμα έργα του, έργα της προχωρημένης ηλικίας, όπως ή 4η Συμφωνία και το Διπλό Κοντσέρτο, δέν είχαν έπιτυχία όταν πρωτοπαίχθηκαν. Έν μέρος και οι φίλοι του δέν έννοούσαν να τὰ παραδεχθούν. Ο συγγραφέας μιας βιογραφίας τοῦ Μπράμς γράφει καθαρά, σχετικά με την «άποτυχία» τοῦ Διπλοῦ Κοντσέρτου στη Βιέννη, πού στην πρώτη του έκτέλεσι είχε παρευρεθί ο ίδιος: «Μα πού είχαμε τότε τ' αὐτιά μας!»

Η άντίθεσι τοῦ Μπράμς προς την εποχή του έκφράζεται ιδίως με το δτι, σύμφωνα με τον χαρακτήρα του, δέν γινόταν με την ηλικία πιδ διαχυτικός, όπως ο Μπετόβεν, αλλά, άντίθετα, δλο και πιδ σιωπηλός, πιδ λιτός, πιδ περιορισμένος, πιδ συγκεντρωμένος, ένφ ή εποχή του, ξεκινώντας απ' τις γιγάντιες μορφές τοῦ βαγνερικοῦ μουσικοῦ δράματος, ώθούσε προς φόρμες τεράστιες, προς τή διεύρυνσι της μουσικής γλώσσας των Στράους, Μάλερ, Ρέγκερ κ.λ.π. Στο μεταξύ κι' αὐτή ή εποχή πέρασε. Ο σιωπηλός όμως άγώνας της μουσικής τοῦ Μπράμς με το πνεῦμα της εποχής, δέν τελείωσε οὔτε σήμερα άκόμα. Κι' αὐτό έχει την ιδιαίτερη αίτια του.

Κάποτε ο Μπράμς είπε πως θάρχόταν μια μέρα, πού ή «Ιστορία της Μουσικής θα τον τοποθετούσε σε μια θέσι παρόμοια με τοῦ Κερουμπίνι. Η γνώμη αὐτή, άμφίβολη, διφορούμενη, όπως οι περισσότερες έκφράσεις τοῦ Μπράμς, φυσικά, παρεξηγήθηκε. Δέν ήθελε ν' άποφανθί για τον έαυτό του—αὐτό, ο λιγόλογος, ο κλεισμένος στον έαυτό του άνθρωπος, δέν τόνανε ποτέ στη ζωή του — αλλά να χαρακτηρίση την «Ιστορία της Μουσικής», δηλαδή αὐτό πού στην εποχή του και πολύ περισσότερο ως σήμερα θεωρείται και διδάσκεται σαν «Ιστορία της Μουσικής: μια έπιστήμη πού εξέτάζει την εξέλιξι τοῦ μουσικοῦ δλοκοῦ αὐτοῦ καθαυτοῦ (πως είναι ο Ρυθμός, ή Ἄρμονία κ.τ.λ.) και συνάμα τις διαφορετικές κατευθύνσεις, τάσεις, επίδρασεις, σαν το πραγματικό περιεχόμενο των μουσικών γεγονότων, ένφ τούς ανθρώπους, τούς φορεῖς δηλαδή δλων

αὐτῶν, τοὺς κατατάσσει περισσότερο ὑπὸ τὴν ἰδιότητά τους ὡς ἐκπροσώπους τέτοιων κατευθύνσεων, παρὰ ὡς προσωπικότητες ξεχωριστές.

Καί γι' αὐτὴ τὴν Ἱστορίαν τῆς Μουσικῆς, δὲν εἶχε καὶ τόσο ἀδικοῦ ὁ Μπράμς λέγοντας πὼς θὰ τοῦ παραχωροῦσε μιὰ θέσιν ὡς τοῦ Κερουμπίνι. Γιατί ἡ μουσικὴ τῆς προχωρημένης του ἡλικίας, δὲν ἐκπλήρωνε πιά μιὰ λειτουργία στὴν ἔννοια τῆς «προόδου». Ἀντίκρου στίς διάχυτες ἁρμονίες τοῦ Τριστάνου, στίς πρώτες ἀρχές τῆς νέας πολυτονίας κ.λ.π., ὁ Μπράμς ποὺ ἔμενε πάντα πιστὸς στὴν καθαρὰ μουσικὴ συνολικὴ φόρμα, στεκόταν ἀρνητῆς. Ἡ ἁρμονία τοῦ Μπράμς, κατὰ τὸ 1890, μὲλις διαφέρει ἀπὸ τοῦ Σούπερτ τῆς δευτέρας δεκαετηρίδας τοῦ περασμένου αἰῶνα. Παρ' ὅλο τοῦτο ὁμως, ἡ σύγκρισίς μὲ τὸν Κερουμπίνι εἶναι λανθασμένη. Καί ἔτσι φθάνομε σ' αὐτὸ ποὺ κάνει σήμερα γιὰ μᾶς τὴν περίπτωσι Μπράμς νὰ εἶναι γεμάτη σημασία καὶ τῆς δίνει ἀμεση ἐπικαιρότητα.

Ὁ Μπράμς εἶναι ὁ πρώτος μεγάλος μουσικὸς ποὺ ἡ ἱστορικὴ του σημασία δὲν συμφωνεῖ πιά μὲ τὴν σημασία τῆς καλλιτεχνικῆς του προσωπικότητος. Αὐτὸ, δὲν ἦταν δικό του σφάλμα, ἀλλὰ τῆς ἐποχῆς. Ἀκόμα καὶ οἱ πιδ ἰδιότυπες φόρμες τοῦ Μπετόβεν εἶχαν γεννηθῆ ἀπ' τὴν ἐποχὴ τοῦ Μπετόβεν, ἐφόσον μεταχειρίσθηκε γι' αὐτὰς τὴ γλώσσα καὶ τίς ἐκφραστικὰς δυνατότητες αὐτῆς τῆς ἐποχῆς. Ἡ πρόθεσι τοῦ Μπετόβεν, ὅσο κι' ἂν ἦταν ἐκτὸς χρόνου, ὅσο κι' ἂν ἀτένιζε πρὸς τὸ μέλλον, ἦταν, ὅπως δὴποτε, ἀνάλογη μὲ τίς προθέσεις τῆς ἐποχῆς. Ὁ Μπετόβεν «κρατήθηκε» ἀπ' τὴν ἐποχὴ του. Ἀκόμα καὶ τὰ πιδ τολμηρὰ, καὶ τὰ πιδ συνεπῆ ἔργα τοῦ Βάγκνερ, δὲν ἐκφράζουν μόνον τὸ ἰσχυρὸ ἀνθρώπινον περιεχόμενον τοῦ δημιουργοῦ τους, ἀλλὰ συνάμα ἐκπληρώνουν προθέσεις καὶ δυνατότητες τῆς ἐποχῆς του. Ὅσο κι' ἂν ὁ Βάγκνερ αἰσθανόταν τότε τὸν ἑαυτοῦ του σὲ ἀντίθεσι μὲ τὴν ἐποχὴ του, ἦταν, ὡς τόσο, ἡ ἑκφρασίς τῆς. Στὸν Μπετόβεν, στὸν Βάγκνερ — ἀκόμα καὶ στοὺς μεταγενεστέρους ὡς τοὺς Στράους, Ρέγκερ, Ντεμπουσσὴ — ἡ προσωπικὴ πρόθεσι συμφωνεῖ μὲ τίς προθέσεις τῆς ἐποχῆς. Στὸν Μπράμς, καὶ γιὰ πρώτη φορά σ' αὐτὸν ἀκριβῶς, αὐτὰς οἱ προθέσεις πέρνουν διαφορητικὸς δρόμους. Κι' αὐτὸ, ὅχι ἐπειδὴ ὁ Μπράμς δὲν θὰ ἦταν βαθύτατα ἕνας ἄνθρωπος τῆς ἐποχῆς του, ἀλλὰ ἐπειδὴ οἱ δυνατότητες τοῦ μουσικοῦ ὄντος τῆς ἐποχῆς του ἐπαιρναν ἄλλους δρόμους ποὺ δὲν ἀρκοῦσαν στὸ εἶδος τῶν προθέσεων του. Μὲ τοῦτο εἶναι ὁ πρώτος, ποὺ ὡς καλλιτέχνης καὶ ὡς δημιουργός, ὑπῆρξε πιδ μεγάλος ἀπὸ τὴ μουσικοῖστορικὴ του ἀποστολή.

Ἔτσι εἶναι ὁ πρώτος ποὺ ἔπρεπε νὰ ἀμυνθῆ γιὰ νὰ μείνῃ αὐτὸς ποὺ ἦταν — πρᾶγμα ποὺ οἱ προγενέστεροί του μέχρις ἀκόμα καὶ τοῦ Βάγκνερ φυσικὰ, ἐπέτυχαν εὐκολα, εὐνοημένοι ἀπ' τὴν ἐποχὴ. Ἔτσι ὑπῆρξε ὁ πρώτος ποὺ ἔπρεπε ἀπὸ τὸ ἐσωτεροῦ δάθος του νὰ ἐναντιωθῆ πρὸς τὴν ἐποχὴ του, μόνον γιὰ νὰ μπορέσῃ νὰ κἀνῃ συνειδητὰ αὐτὸ ποὺ γιὰ προγενέστερες γενεὰς ἦταν φυσικὸ, αὐτονόητο : νὰ τοποθετήσῃ τὸν ἄνθρωπον στὸ κέντρο ὅλης τῆς τέχνης — τὸν ἄνθρωπον ποὺ εἶναι πάντα καινούργιος κι' ὅμως πάντα ὁ ἴδιος. Γιατί ἔννοια τῆς Ἱστορίας δὲν εἶναι ἡ ἐξέλιξι τοῦ ὄντος — τῆς ἁρμονίας, τοῦ ρυθμοῦ κ.τ.λ. — ἀλλὰ ἡ ἐκφραστικὴ πρόθεσις ἐκείνων ποὺ χρησιμοποιοῦν αὐτὸ τὸ ὄντος. Δὲν εἶναι ὁ βαθμὸς τῆς «τολμηρότητος» καὶ τοῦ νεωτερισμοῦ ἀπὸ ἀποφύ ἱστορικῆς ἐξελίξεως, ἀλλὰ ὁ βαθμὸς τῆς ἐσωτερικῆς ἀνάγκης, τοῦ ἀνθρωπισμοῦ, ἡ δύναμις τῆς ἐκφράσεως, μέτρο γιὰ τὴν σημασία ἑνὸς καλλιτεχνικοῦ ἔργου.

Ἔτσι ζῆ ὁ Μπράμς πρῶτος τὴν κρίσι τῆς ἐποχῆς, μὲ τὸ νὰ μὴ σταματᾷ σ' αὐτὴν ὡς ἀντικείμενό της, ἀλλὰ νὰ τῆς ἐναντιώνεται. Τὸ νὰ μιλήσωμε ἐδῶ γιὰ ἀντίδρασι, θὰ ἦταν λάθος. Ὁ Μπράμς ὑπῆρξε ἕνας «μοντέρνος» ἄνθρωπος καὶ τέτοιος ἔμεινε σ' ὅλη τὴν τὴ ζωὴ. Ἀκόμα κι' ἐκεῖ ποὺ δὲν ἐπρόδωκε τὴν ἐνότητα τοῦ ὁλοκληρωτικὰ ἀνθρώπινου, ναί, ἀκριβῶς ἐκεῖ — καθὼς ἐλέπομε σήμερα.

Ἔτσι ἡ τέχνη του ἔμεινε ἀπλὴ καὶ ἀνθρώπινη. Ἦταν ἡ θέλησίς του νὰ μείνῃ ἐντελῶς ἀπλὴ, ἐντελῶς φυσικὸς κι' ὁμως ἐντελῶς αὐτὸς ὁ ἴδιος. Ἡ τέχνη του — ὡς τὴν τὴν τοῦ τελευταίου Γερμανοῦ δίπλα στὸν Βάγκνερ — ἐπέτυχε παγκόσμια ἀναγνώρισι.

μ' ὅλο ποὺ, ἡ ἀκριβῶς ἐπειδὴ ἦταν ἀπόλυτα Γερμανικὴ καὶ ὡς τέτοια, ἀπέκλειε κάθε συνθηκολόγησι. Σήμερα εἶναι ἕνας ἀπ' τοὺς συνθέτες ποὺ παίζονται συχνότερα σὲ πολλὰς ξένες χώρες. Ὅπως τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτοῦ του, ἔτσι ἤξερε νὰ κρατήσῃ καὶ τὴν τέχνην του ἐλεύθερη καὶ ἀθικτὴ ἀπ' τὴν κρίσι, ποὺ, πενήντα σχεδὸν χρόνια τώρα, μαστίζει τὴν Εὐρωπαϊκὴν πνευματικὴν ζωὴ καὶ ποὺ, στὸ μουσικὸν τομέα ἐκδηλώνεται προπάντων στὴν ἐαθετὰ διάστασι μεταξὺ κοινοῦ καὶ δημιουργικοῦ μουσικοῦ. Μιὰ κρίσι ποὺ πρέπει νὰ ὑπερνικηθῆ, ἂν θέλομε νὰ ἐξακολουθῆ νὰ ὑπάρχῃ μιὰ ζωντανὴ μουσικὴ ζωὴ.

ΒΙΛΧΕΛΜ ΦΟΥΡΤΒΑΙΓΚΛΕΡ

Ο ΔΡΟΜΟΣ ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΔΕΛΦΟΥΣ

Τοῦ κ. JOSEF MAGNUS WERNER

Ἐκείνης βράδυ ἀπ' τὴν Ἀθήνα καὶ τὸ πλοῖο σου φθάνει κιάλας πρὶν ξημερώσῃ στὸν ὄρμον τῆς Ἰτέας. Εἶναι ἀκόμα σκοτεινὰ καὶ στὸν ἀνέφελο νυκτερινὸ οὐρανὸ λαμπυρίζουν μουριάδες ἄστρα, ἐνῶ ἡ θάλασσα σπινθηρίζει καὶ φεγγοβολαί ἀναταραγμένη ὡς τὰ βάθη τῆς ἀπ' τὴν κίνησι τοῦ πλοίου.

Ἐπειτα, καθὼς ἀνεβαίνεις τὴν Ἰερὰ ὁδὸ τῶν προσκυνητῶν, τὸ φῶς ξεσκεπάζει οἰγὰ - οἰγὰ τὴ μεγάλη πόλι τῶν ναῶν, δεξιὰ κι' ἀριστερὰ ἀπ' τὸ δρόμο, ὁ πορφυρίτης τῶν θράχων ἀρχίζει νὰ πυρώνῃ, ψηλά, τὰ χιόνια τοῦ Παρνασσοῦ ροδίζουν στίς πρώτες ἑκτίνες τοῦ ἡλίου καὶ ἡ λάμψι τους καταυγάζει ὅλη τὴν ξερή, ἀπέραντη ὄρεινὴ ἔκτασι. Ἀκόμα καὶ τὰ γαλάζια παλάτια τοῦ Ποσειδῶνα εἶναι ἀόρατα ἀπὸ δῶ.

Ἡ δύναμι τοῦ φωτὸς παίρνει ἀπειλητικὴ ἔντασι. Κατὰ τὸ μεσημέρι εἶναι ἀδύνατο νὰ σταθῆς περὶ κάτω ἀπ' τὰ ἐρείπια ποὺ ἐκτοξεῖσθαι φωτιά, ἀδύνατο νὰ κυττάξῃς. Καί τότε συμβαίνει τὸ θαῦμα ποὺ ζῆ κάθε ἐπισκέπτης τῆς Ἑλλάδας αἰσθανόμενος τὴν τέχνην: Τὸ μάτι θαμπωμένο ἀπ' τὸ τόσο φῶς, βλέπει παντοῦ μορφές. Ἐνῶ στὸν ὄχρον Βορρὰ τὸ πέρασμα τῶν θεϊκῶν δυνάμεων ἐξύπνησε κυρίως τὴ Μουσικὴν, ἐδῶ γεννιοῦνται πλαστικὲς μορφές. Τὸ θεῖο, καθὼς τὸ λέμε συνήθως πολὺ φτωχικὰ, γίνεται θεότης, ἐνωματωμένος θεός, στὴν ἄκρη αὐτῆς τῆς Εὐρώπης, καὶ ὁ προσκυνητῆς δοκιμάζει κἀτι ἀπ' τὴν εὐτυχιωμένη ἐκείνη φρικίαισι ποὺ αἰσθάνθηκε ὁ Γκαίτε κατὰ τὸ ταξίδι του στὴν Ἰταλία, ὅταν ἀντίκρουε γιὰ πρώτη φορά τὰ Ἑλληνικὰ ἀγάλματα τῶν θεῶν. Ἐμφανίζεται ὁ Ἀπόλλωνας, ὁ νικητῆς τοῦ χάους, τὸ κυρίαρχον πνεῦμα, ὁ θεϊκὸς ἠνίοχος, ψηλά, πάνω ἀπ' ὅλες τίς γιγαντομαχίες καὶ τίς σκηνὲς πάλης, ποὺ κοσμοῦν κι' ἐδῶ τὸ ναὸ του.

Ὅποιος τώρα ἐπιχειρεῖ νὰ μιλήσῃ γιὰ τοὺς Δελφοὺς, ὅχι μὲ τὸν τρόπο τῶν περιηγητῶν ποὺ κομπάζουν πὼς σήμερα βλέπουν τὴν Τροία, αὐριο τὴν Ἀκρόπολι, καὶ μεθαῦριο μάλιστα πὼς καταπίνουν τὸν Πύθωνα, ἀλλὰ μὲ τὴν εὐλάβεια ἐκείνη ποὺ ἐπιβαλλόταν σ' ὅλη τὴ ζωὴ τοῦ Ἑλληνικοῦ προσκυνητοῦ, ποὺ δὲν μίλουσε γιὰ τοὺς θεοὺς παρὰ τὸ πολὺ μὲ ὁμοῦδατες του, θάπρεπε πρώτα ν' ἀπομακρυνθῆ διόττει ἀπ' τὴ θρησκευτικὴ ξηρότητα τῆς μονοκόμματης ἐποχῆς μας, νὰ γίνῃ ὁ ἴδιος Ἑλληνας τῆς πανιεργῆς ἐκείνης ἐποχῆς, ποὺ ἡ πύρινη πνοὴ τοῦ Ἀπόλλωνα διέπνεε κάθε γῆινο. Ἀπ' αὐτὴν τὴν Ἑλληνικὴ εὐσέβεια, ποὺ ἡ φλόγα της δὲν ἔχει παρόμοια στὸν κόσμον, ποὺ ἡ

ταν μάλλον μιὰ θάλασσα αίσθήματος, ἀπ' αὐτὴν ποὺ πρωτοξεπετάχθηκε ἡ Ἑλληνικὴ τέχνη γιὰ νὰ ὑμνήσῃ τοὺς θεοὺς, ἐμεῖς εἴμαστε, βέβαια, τόσο μακριά, ὅσο ἀπὸ τ' ἄστρα. Μᾶς εἶναι ἀδύνατο νὰ φθάσωμε ὡς σ' αὐτήν. Δὲν ξέρομε τίποτα γιὰ τὶς λατρεῖες τῶν Μυστηρίων ποὺ δέσμευαν μὲ τέτοια τεράστια δύναμι τοὺς πιστοὺς τους, ὥστε, παρ' ὅλη τὴ χιλιόχρονη διάρκειά τους καὶ μ' ὄλο ποὺ δλόκληρες μᾶζες ἀνθρώπων ἦταν μυημένοι — ἀνάμεσά τους αὐτοκράτορες, βασιληᾶδες, πολιτικοί, στρατιωτικοί, ποιηταὶ — κανένας τους δὲν πρόδωσε στὸν ἔξω κόσμον οὔτε μιὰ λέξι γιὰ τὶς ἀπόκρυφες τελετές τους: μπορούμε μόνο νὰ φαντασθοῦμε πὼς στὶς ιεροτελεστίες ἐκεῖνες ἐμφανίζονταν στοὺς πιστοὺς αὐτοῦσιος ὁ θεὸς ποὺ ἐπεκαλοῦντο.

Μόνο ἡ κλασσικὴ, ἡ ὀλυμπιακὴ ἐπίσημη θρησκεία, μᾶς εἶναι, ἐν μέρει, γνωστὴ, ἀπὸ τοὺς ποιητὰς, τοὺς συγγραφεῖς, τοὺς γλύπτες. Πόσα ὅμως αἰσθητικὰ ἢ ἱστορικὰ κενά, μέσα στὴν πάροδο τῶν αἰώνων, ἀφίνουν κι' αὐτοί! Μᾶς λένε παραπολὺ λίγα γιὰ τὴν ἐνέργεια τῶν δυνάμεων τῆς ζωῆς, ποὺ ἀπ' αὐτὲς ξεπετάχθηκε, ἐπιτακτικὰ, ἡ λατρεία τῶν θεῶν. Τὸ χάσμα τῆς γῆς στοὺς Δελφούς, ποὺ ἀπ' τὶς ἀναθυμιάσεις του ἐπροφύητε ἡ Πυθία, εἶναι γιὰ πάντα καταχωμένο, κανένας ἐρευνητὴς δὲν μπόρεσε ὡς σήμερον νὰ τὸ ξεθάψῃ, καὶ χωρὶς ζωντανὸ ἄλογο στέκεται ὁ ἐξαίσιος χαλκοπράσινος ἠνίοχος στὸ Μουσεῖο τῶν Δελφῶν, σύμβολο τῆς αὐτοκρατορίας ἀνάμεσα στὴν πιὸ βίαιη κίνηση — ἕνας ἐνανθρωπισμένος Ἀπόλλωνας. Ἔτσι ὁ σημερινὸς προσκυνητὴς τῶν Δελφῶν, δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ περιγράψῃ μόνο, νὰ ἐξηγήσῃ δειλὰ, νὰ φαντασθῇ τὴν αἰώνια ἐκείνη ἐσωτερικὴ ὁρμὴ τοῦ Ἑλλήνα, τοῦ ἀνθρώπου γενικὰ: νὰ ὑπερνικήσῃ ἀδιάκοπα τὸ χάος μὲ τὴ δημιουργία τοῦ Σὺμπαντος, μὲ τὴν ἐνεργὸν ζωὴ, σύμφωνα μὲ τὸ ρητὸ ποὺ ἦταν χαραγμένο στὴν εἴσοδο τοῦ ναοῦ τῶν Δελφῶν: Γνώθι σαυτὸν!

Οἱ Δελφοὶ ἦταν μιὰ πόλις προσκυνήματος, καὶ σὰν τέτοια, ἔπρεπε νὰ προσφέρῃ στοὺς προσκυνητὲς ἕνα ζωντανὸ θέαμα. Ἀπ' τὶς χιονισμένες κορυφὲς τοῦ Παρνασσοῦ, ὅπου χόρευαν οἱ Μοῦσες, φαίνονταν τὸ Ἴόνιο καὶ τὸ Αἰγαῖο πέλαγος, οἱ ὄροσειρὲς ἀπ' τὸ Βορεινὸ Ὀλύμπο ὡς τὸν Ταύγετο τῆς Σπάρτης, οἱ Κυκλάδες καὶ οἱ Σποράδες, ὅλη δηλαδὴ ἡ Ἑλλάδα, μ' ἕνα μονάχα ἀπολλώνειο ἐλέμμα. Οἱ Πόλιες εἶχαν ἐκεῖ τοὺς θησαυροὺς τους, ὅπου κατέθεταν τ' ἀναθήματά τους καὶ κρεμοῦσαν τὰ ἔπλα τους, ἔτσι ποὺ, ἐκεῖ ἄπάνω, κάτω ἀπ' τοὺς ἐπιδελφικὸς λόφους τῶν Φαιθριάδων, ἦταν δρατὴ Ἐ. η ἢ ἱστορία τους, ἔχι ὅμως μονάχα ἡ ἱστορία τῶν γεγονότων: Καὶ τοῦ Ὀμήρου ἢ εἰκόνα ὑπῆρχε ἐκεῖ, ἰσοτιμῆ μὲ τὶς εἰκόνας τῶν θεῶν, τοῦ Ὀμήρου, ποὺ σὰν τὸν Γκαίτε, δὲν ἦταν μόνο ὁ ποιητὴς, ἀλλὰ καὶ ὁ ἀπόλυτος Δάσκαλος τῶν ἡθῶν καὶ ἐθίμων τοῦ λαοῦ του.

Ἡ πιὸ μεγάλη σημασία ὅμως, ἔγκειται στὸ γεγονός, πὼς, ἐνῶ στὸ ἀνατολικὸ ἀέτωμα τοῦ ναοῦ ὑπῆρχαν τὰ ἀγάλματα τοῦ Ἀπόλλωνα, τῆς ἀγνῆς ἀδελφῆς του Ἄρτεμις καὶ τῆς μητέρας τους Ἀθηῶς μὲ τὶς ἑννέα Μοῦσες, στὸ δυτικὸ ἀέτωμα προσκυνούσαν τὸν σκοτεινὸ ἀντίπαλο τοῦ θεοῦ τοῦ φωτός, τὸ θεὸ τῆς κραιπάλης Διόνυσος, δίπλα στὶς εἰκόνας τῶν Θυιάδων. Ἔτσι κι' ἐδῶ οἱ προσκυνητὲς εἶχαν μπροστά τους τὶς δυὸ κύριες δυνάμεις τῆς ζωῆς, ἐσωτικὴ καὶ τάξι, φλόγα καὶ φῶς, μέθη καὶ διαύγεια, γένεσι καὶ μορφῆ, βούλησι καὶ κράτος, χωρὶς, ὡστόσο, ν' ἀπομένῃ ἡ παραμικρὴ ἀμφιβολία, ποῖος ἀπ' τοὺς δυὸ θεοὺς ἀντιπροσώπευε τὸ σκοπὸ τῆς ζωῆς: Ὁ θεὸς τῆς αἰώνιας, τῆς τολμηρῆς ἀλήθειας καὶ τοῦ αἵματοπλάσμιου πνεύματος. Βαθειά, στὰ πόδια τοῦ ναοῦ, στὴ χρυσοῦρα ἀνάμεσα ἀπ' τὰ ψηλὰ βουνά, ὁρατὸς σ' ὄλους τοὺς προσκυνητὲς, κυλάει σὰν φῆξι ὁ ποταμὸς Πλειστός, ὅμοιος μὲ τὸν φρικτὸ Πύθωνα, ποὺ ὁ Ἀπόλλωνας σκότωσε ἐκεῖ, κάτω ἀπ' τὴ χρυσοῦρα. Ἀλλὰ κι' αὐτὸς ἀκόμα, ὁ ἀγνὸς θεός, ὑποχρεώθηκε μετὰ

τὴν πράξι του αὐτῆ, νὰ πάῃ στὴν Κρήτη, ὅπου ὁ ἱερεὺς Καρμάνορας τὸν ἐξάγγισε ἀπ' τὸ μιὰρὸ φόνο.

Στὴν ἐπιστροφή του λούσθηκε στὴν Κασταλία πηγὴ καὶ μετὰ ἀπ' αὐτὸν, καθαρίσθηκαν τ' ἀτέλειωτα σμήνη τῶν προσκυνητῶν στὴν ἤρεμη πηγούλα, ποὺ ξεπηδαίει κελαριστὴ ἀπ' τὴ ρωγμὴ τοῦ βράχου, σὰν τοὺς ἀναρίθμητους θρησκευτικοὺς λαοὺς τῆς γῆς — ἔχι μονάχα τῆς Ἀνατολῆς — ποὺ ἔχουν υποβληθεῖ στὸ νόμο τοῦ καθαρμοῦ μὲ τὸ ἁγιασμένο νερό: Γιὰ τὸ δίκαιο ἀρκεῖ μιὰ σταγόνα, δλόκληρος, ὅμως, ὁ ὠκεανὸς δὲν μπόρει ν' ἀποπλύνῃ τὶς ἁμαρτίες τοῦ κακοῦ — ἔτσι διαλαλοῦσε τὸ ἀρχαῖο ρητὸ τῶν ἀπολλώνειων ἀνθρώπων, τῆς ἀληθινὰ δευτέρης αὐτῆς ἀνθρωπότητος ποὺ εἶχε δημιουργήσει ἐδῶ, στοὺς Δελφούς, μὲ τὸ Δευκαλιώνα καὶ τὴν Πύρρα, ὁ ἴδιος ὁ Ἀπόλλωνας, ὅταν ἡ πρώτη εἶχε καταστραφῇ στὸν κατακλυσμὸ.

Φῶς, διαύγεια, ἀλήθεια — αὐτὴ εἶναι ἡ τριπλὴ ἀπολλώνεια ἀπήχησι τῶν Δελφῶν. Ἀνάμεσα σὲ μιὰ τέτοια ἀντίληψι γιὰ τὴ ζωὴ, φυσάει ὁ ζωογόνος βουήσιος ἀνεμος ἐνὸς λαοῦ χωρικῶν, ποὺ ἡ ζωὴ του δὲν περιορίζεται καθόλου στὴν πόλι τῶν Ἀθηναίων. Ἦταν τόσο ὑγιὲς καὶ ὠφέλιμο νὰ ξεκινοῦν γιὰ προσκύνημα στὰ βουνά οἱ Ἀθηναῖοι, οἱ φλύαροι καὶ συχνὰ ματαιόδοχοι καὶ εἰρωνες, στὰ βουνά ὅπου παντοῦ ἦταν ἐκτεθειμένα τὰ ἱερά μνημεῖα κι' ὅπου ἔπρεπε νὰ νηστεῖον καὶ νὰ σωμαίνον. Τί ἀντίθεσι μὲ τὰ ὀμαδικὰ ταξίδια τῆς Εὐρωπαϊκῆς ἐποχῆς μας, ποὺ οἱ ἱερεῖς, στὴν καλλίτερη περίπτωσι, εἶναι καθήγητὲς!

Ἔσώσο, ὅμως, δὲν ἀπαρνιόντουσαν κι' οὔτε περιφρονοῦσαν τὴν ἐπιθυμία καὶ τὸ ἐνστικτο. Στὸ δρόμο πρὸς τὸν Παρνασσό, σ' ἕνα κρατήρα ἀπὸ βασάλτη, ἔρισκεται ἀκόμα τὸ μέροσ, ὅπου Μαινάδες καὶ Βάκχες, λάτρευαν τὸν Διόνυσον, πρὶν ἀναλάβει τὴν κυριαρχία ὁ Ἀπόλλωνας. Ἐδῶ εἶναι καὶ τὸ Κωρύκειο ἄντρο τῆς ἀκολασίας, ἕνα σπήλαιο μὲ φῶτα ποὺ φωσφορίζουν καὶ σταλαχτίτες σὲ διαβολικὰ σχήματα, ποὺ λὲς καὶ σὲ τραβοῦν σ' ἕνα ἐαυθυπράσινο, τυλιγμένο μὲ ἀραχνοπλέγματα, ὠκεανὸ ἡδονῆς. Ἐδῶ, σ' αὐτὸ τὸ ὀλισθηρὸ περιβάλλον, θὰ γίνονταν τὰ ὄργια ποὺ ἡ ὁσμὴ τους ἀναδίδεται ἀκόμα ἀπ' τὴ νοσηρὴ πεδιάδα τῆς Κρίσας μὲ τὶς ἀναθυμιάσεις τοῦ πυρετοῦ. Ἀλλὰ γι' αὐτὸ, πόσο πιὸ ἰσχυρὸ ἀστράφτει παντοῦ, ἀπ' τὴ Διονυσιακὴ μέθη τὸ φέγγος τοῦ Ἀπόλλωνα! Κι' ὁ ἀπλὸς βοσκὸς τοῦ τόπου ἀκόμα, νοιώθει τὴν φρικίαισι ποὺ εἶναι αἰώνια δέμενη μ' αὐτὸ τὸ σπήλαιο, δὲν θὰ κοιμόταν καμμιά νύχτα ὀλομόναχος ἐδῶ: Ἔτσι κάθε ὑγιὲς λαὸς ἀπονέμει καὶ στοὺς δυὸ θεοὺς τὴν πρέπουσα στὸν καθένα τους τιμὴ.

Εἶναι ὠραῖα νὰ κάθῃσαι κάτω ἀπ' τὸ γέρω πλάτανο, δίπλα στὴν Κασταλία πηγὴ, καὶ νὰ κυττᾷς πρὸς τὴ χρυσοῦρα τοῦ Πλειστοῦ, πέρα ἀπ' τὰ εἰρήπια τῆς Μαρμαριάς. Λέγε πὼς ὁ Ἀγαμέμνονας φύτεψε τοῦτο τὸ δέντρο ποὺ γνώριζε κιόλας ἢ πιὸ παλιὰ ἀρχαιότητα: Ἔτσι τὰ τόσα χρόνια ποὺ πέρασαν τῶκαναν δέντρο τοῦ τόπου. Ἐνας ἀετὸς ὁρμαίει ἀπ' τὸν ἀέρα κι' ἀρπάζει ἕνα ἔρπετό ποὺ λιάζεται. Τὸ Στάδιο λαμποκοπάει στὴν ἄνω περιοχὴ τῶν ναῶν γεμμένο λοξὰ πρὸς τὴν πλευρὰ τοῦ βουνοῦ.

Πόσο καλὸ εἶναι ν' ἀναλογίζεσαι ἐδῶ τὴν ἑλληνικὴ ἐνότητα ποὺ, πάνω ἀπὸ κάθε ἀντίθεσι, δημιούργησε εἰκόνας ἀθανασίας. Οἱ πρόγονοι τοῦ θεϊκοῦ Ἡρακλέα, ὡς τὸν Δαναό, στέκονται ἐδῶ σκαλισμένοι στὴν πέτρα, χάλκινοι ταῖροι εὐχαριστοῦσαν γιὰ τὸ πλοῦσιον φάρμακον, ἀναμνηστικὲς εἰκόνας γιὰ τὶς νίκες ἐν Αἰγὸς Ποταμοῖς καὶ στὸ Μαραθῶνα. Ἐγκόσμια καὶ ἄγια, μῦθος καὶ ἱστορία, ἦταν ἀκόμα ἐνωμένα, τὸ ὑπερτέραν ἦταν τὸ ἐξαῦλωμένο σῶμα τῆς γήινης ζωῆς. Τρεῖς χιλιάδες ἀναθήματα ἔκρυβαν οἱ θησαυροὶ πρὶν — πολὺ πρωτότερα ἀπ' τὴ μετανάστευσι τῶν λαῶν — τ' ἀρπάξουν Ρωμαῖοι στρατηγοὶ καὶ αὐτοκράτορες, ποὺ μὲ τὶς ἀχρωμες, κολοσσαῖες οἰκοδομὲς τους βάλανε στὴ Ἑλληνικὴ τοπιὸ ἕνα χαρακτηριστικὸ ποὺ τοῦ ἦταν ἀπόλυτα ξένο. Ἀπ' τὴν Καστα-

λία πηγή δὲν ἔγινε κανένα λουτρό. Χείμαρροι κατὰ τὴν πτώσι τους χάραξαν σκαλοπάτια στὸν κοκκινωπὸ βράχο — αὐτὸ εἶναι τὸ μόνο στολίδι ἐκτὸς ἀπὸ μερικά κοιλώματα στὸ λειο τοῖχο, ὅπου ἄλλοτε ἦταν τοποθετημένα ἀναθήματα. Ἀπαλὴ καὶ λεπτή, σὲ ἀραιὰ διαστήματα, ἀναπηδαεὶ ἡ ἱερὴ πηγή ἀπ' τὰ σκιερὰ τοιχώματα, τὰ κυματάκια τῆς εἶναι μικρὰ ὅσο ἓνα δάκτυλο κι' ἀναταράζονται μονάχα σὰν περνοῦν πάνω ἀπ' τὰ χλωμά χορτάρια ποὺ φυτρώνουν στὴ μόλις ἑνὸς χεριοῦ πλάτους κολίτη τους.

Διτότητα καὶ σεμνότητα εἶναι τ' ἀδέλφια τῆς ἑλληνικῆς ὀμορφιάς: Στὴν κορυφὴ τῆς Μπασοῖας στέκεται ὁ ναῖκος τῆς Ἀφροδίτης ποὺ δὲν εἶναι πιδὸς μεγάλος ἀπὸ ἓνα κρεβάτι ἢ ἓναν τάφο. Κάθε πομπὴ φαίνεται στὸν εὐσεβῆ Ἕλληνα βάρβαρη, ἀνάμεσα στοὺς κόκκινους, γαλάζιους, ἀνοιχτοκάστανους καὶ ἄσπρους στύλους τῶν ναῶν, ὁ θεϊκὸς ἄνθρωπος περπατοῦσε κάτω ἀπ' τὴν ἀνώτερη δύναμι τῶν θεῶν.

Βέβαια, ὁ ἄνθρωπος κερδίζει πάντα ὅ,τι ἀρπάζει ἀπὸ τοὺς θεοὺς, ἀλλὰ χάνει τὸ μέτρο, ὄχι μόνο τὸ δικό του, ποὺ μ' αὐτὸ μετράει τὸν ἑαυτό του, ἀλλὰ καὶ τὸ μέτρο τῶν πραγμάτων. Ἄν ὅμως τὸ ἑλληνικὸ ρητὸ ἔλεγε πὼς ὁ ἄνθρωπος εἶναι τὸ μέτρο ὅλων τῶν πραγμάτων, σίγουρα τὸ ἐννοοῦσε ὄχι κατὰ τὴ νοθεμένη καὶ ἄθεη ἔννοια μεταγενέστερων αἰώνων, ἀλλὰ πάντα ἀναφορικὰ μὲ τὸν ἀπολλώνειο θεό, ποὺ κάτω ἀπὸ τὸν ἥλιο του δὲν μπορεῖ νὰ ὑπάρξῃ τίποτα χωρὶς μέτρο: Ἡ Ἀπολλώνεια θρησκεία ἀναπτύχθηκε πάνω στὸ πεδίο μιᾶς ὑψηλότερης αὐτογνώσεως.

ΓΙΟΖΕΦ ΜΑΓΚΝΟΥΣ ΒΕΡΝΕΡ

Η ΓΕΩΡΓΙΑ ΤΗΣ ΟΥΓΓΑΡΙΑΣ

Τοῦ βαρῶνου κ. DANIEL BANFFY, διπλ. γεωπόνου, Ὑπουργοῦ τῆς Γεωργίας ἐν Οὐγγαρία.

Διαρκὴς ἀποστολὴ τοῦ Ὑπουργείου Γεωργίας εἶναι ἡ δι' ὅλων τῶν μέσων παραγωγῆς τῆς ἐξελίξεως τῆς οὐγγρικῆς γεωργίας. Αἱ ἐπιτυχίαι τῆς ἐνεργείας αὐτῆς εἶναι ἐξέφθαλμοι, ἰδίως ἂν ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ἡ μεγάλη ἐξέλιξις, ἥτις ἐσημειώθη ἐδῶ κατὰ τὴν τελευταίαν πεντηκονταετίαν παρὰ τῆς ἐκτατικῆς, μὲ τὴν ἐκτεταμένην νομὴν συνδεομένης οἰκονομίας εἰς ἐντατικωτέρας μεθόδους παραγωγῆς. Σήμερον ἀπαντῶμεν ὄχι μόνον εἰς τὰ μεγάλα κτήματα, ἀλλὰ καὶ μεταξὺ μικροῖδιοκτητῶν χωρικῶν εἰς τὰ διάφορα τμήματα τῆς χώρας μίαν ἐντατικὴν καλλιέργειαν καὶ μίαν κτηνοτροφίαν τόσο ὑψηλοῦ ἐπιπέδου, ὥστε τὰ ἀποτελέσματά της κινοῦν τὸν θαυμασμὸν τῶν ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ ἐπισκεπτῶν τῆς ἐκάστην ἀνοίξιν ὀργανομένης Γεωργικῆς Ἐκθέσεως καὶ τῆς κτηνοτροφικῆς ἀγορᾶς τῆς Βουδαπέστης. Ἐν τῇ Νοτιανατολικῇ Εὐρώπῃ ἡ γεωργία τῆς Οὐγγαρίας καταλαμβάνει τὴν πρώτην θέσιν ἀλλ' ἐν τοσοῦτῳ εἶναι γεγονός ὅτι ἡ ἱκανότης τῆς εἰς ἀπόδοσιν δὲν εὐρηταὶ γενικῶς εἰς τὸ ἐπίπεδον ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον δύναται νὰ ἐπιτύχῃ διὰ περισσότερον συγχρονισμένων μορφῶν οἰκονομίας. Αἱ φυσικαὶ προϋποθέσεις ἐν Οὐγγαρίᾳ εἶναι διάφοροι ἢ λ. χ. ἐν Γερμανίᾳ: Καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὸ κλίμα, ἡ θερμοκρασία ὑπέκειται εἰς μεγάλας κυμάνσεις, αἱ βροχαὶ εἶναι ὀλίγαι καὶ

γενικῶς, ἀλλ' ἰδίως εἰς τὴν μεγάλην πεδιάδα, δυσμενῶς κατανεμημένοι. Ἐν τοσοῦτῳ ἐγείρεται τὸ ἐρώτημα διατὶ μέχρι τοῦδε ἡ Οὐγγρικὴ γεωργία δὲν ἐπέτυχε νὰ προσεγγίσῃ περισσότερον τὸν γερμανικὸν μέσον ὄρον εἰσοδήματος. Τοῦτο ἔχει μεταξὺ ἄλλων καὶ ἓνα ἐξαιρετικῶς χαρακτηριστικὸν λόγον. Συνίσταται δὲ οὗτος εἰς τὸ ὅτι ἡ οὐγγρικὴ γεωργία ὑπὸ ὀμαλὰς συνθήκας φέρει εἰς τὴν ἀγορὰν σημαντικὰ περισσεύματα πρὸς ἐξαγωγήν, συνεπεία τῶν ὁποίων ἐξηρτᾶτο κατὰ τὸ παρελθὸν εἰς μέγαν βαθμὸν ἐκ τοῦ ξένου ἀνταγωνισμοῦ, ὅστις ἐπέτρεπε τὴν διάθεσιν τῶν προϊόντων εἰς χαμηλὰς τιμάς. Ὡς ἐκ τούτου ἡ ἐντατικὴ μορφή οἰκονομίας — διάθεσις μεγαλυτέρων κεφαλαίων, μεγαλυτέρα χρησιμοποίησις χημικῶν λιπασμάτων κ.τ.λ. — δὲν ἠδύνατο πάντοτε ν' ἀποφέρῃ παρ' ἡμῖν αὐξήσιν τῆς ἀποδοτικότητος, ὡς συνέβαινε εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν χωρῶν, αἵτινες εἰσήγον ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ, καὶ αἱ ὁποῖαι διέθεταν ἐσωτερικὴν ἀγορὰν μεγάλης ἀπορροφητικῆς δυνάμεως. Ὁ μέσος ὄρος τοῦ γεωργικοῦ εἰσοδήματος ἐν Οὐγγαρίᾳ ὑπελείπετο κατὰ πολὺ τοῦ μέσου ὄρου εἰς τὰς χώρας αὐτάς, ἀλλ' εἶναι γεγονός ὅτι ὑπερέβαινον ἀπὸ πάσης ἀπόψεως τὸν μέσον ὄρον γεωργικοῦ εἰσοδήματος ὅλων τῶν ἐπὶ τοῦ γεωργικοῦ πεδίου ἐξαγωγικῶν χωρῶν τοῦ κόσμου. Εἰς μίαν Εὐρώπην ἐπιδιώκουσαν τὴν αὐτάρκειάν της, ἡ διάθεσις τῶν γεωργικῶν πλεονασμάτων, ἃς ἐλπίζομεν ὅτι θέλει διαμορφωθῆ κατὰ τρόπον ἐπωφελέστερον, καὶ τὸ περιστάτικόν τοῦτο καθιστᾷ ἀπαίτησιν τῆς ἐποχῆς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς οὐγγρικῆς γεωργίας, τὴν ὁποῖαν χρειαζόμεθα ἀπαραίτητως διὰ τὴν οἰκονομικὴν ἐνίσχυσιν τῆς χώρας, ἀλλὰ καὶ διὰ κοινωνικοῦς λόγους.

Τὴν ἀνάπτυξιν τῆς οὐγγρικῆς γεωργίας θέλομεν νὰ πραγματοποιήσωμεν ἐπὶ τῇ βάσει ἑνὸς ἐιδικοῦ νόμου, διὰ τῆς διαθέσεως ἑνὸς δισεκατομμυρίου πεγκῶν ἐντὸς μιᾶς περίπου δεκαετίας. Σκοπὸς μας εἶναι ἡ αὐξήσις τῆς γονιμότητος τοῦ ἐδάφους, ἡ κατὰ ποσότητα καὶ ποιότητα ἐξύψωσις τῆς γεωργικῆς παραγωγῆς καὶ ἡ δι' αὐτῆς αὐξήσις τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος. Τὸ διὰ τοῦ νόμου τούτου προβλεπόμενον τεράστιον ἔργον, τὸ ὁποῖον ἐν τῇ πραγματικότητι πρόκειται νὰ ἐξυψώσῃ εἰς πρωτεύουσαν θέσιν ἐν ὀλοκλήρῳ τῇ Εὐρώπῃ τὴν οὐγγρικὴν γεωργίαν, συνδέεται μὲ τὸ ὄνομα τοῦ Ἀντιβασιλέως τῆς Οὐγγαρίας Βιτέγ Νικολάου Χόρτυ τοῦ Ναγκιμπάνια.

Κατωτέρω μνημονεύω σημαντικὰ τινὰ σημεῖα τῆς παραγωγῆς τῆς οὐγγρικῆς γεωργίας. Ἐν πρώτοις θέλομεν αὐξήσει τὴν διάδοσιν τῶν ἀπαιτουμένων ἐιδικῶν γνώσεων διὰ μιᾶς εὐρείας ὀργανώσεως τῶν ἐιδικῶν γεωργικο-οἰκονομικῶν σπουδῶν. Αἱ ἀκαδημαῖαι οἰκονομικῶν σπουδῶν καὶ ἡ ἀκαδημία κηπουρικῆς ὀργανώνονται εἰς πανεπιστήμια μὲ τετραετὴ κύκλον σπουδῶν. Ὁ ἀριθμὸς τῶν γεωργικῶν σχολῶν τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως αὐξάνει. Μεγάλην σημασίαν ἀποδίδομεν εἰς τὴν διδασκαλίαν τῆς οἰκονομίας εἰς τὴν κατωτέραν ἐκπαίδευσιν, ἐν τῷ πλαίσιῳ τῆς ὁποίας αὐξάνομεν τὸν ἀριθμὸν τῶν χειμερινῶν σχολῶν, μέχρις ὅτου εἰς κάθε περιφέρειαν ὑπάρξῃ μία τοῦλάχιστον παρομοία σχολή. Ὅμοίως αὐξάνομεν τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐιδικῶν οἰκονομικῶν σχολῶν τῆς κατωτέρας ἐκπαιδεύσεως καὶ τῶν διαφόρων ἄλλων σχολῶν, ὡς λ. χ. αἱ χειμεριναὶ σχολαί, τὰς ὁποίας τετραπλασιάζομεν αὐξανόμενου τοῦ ἀριθμοῦ των εἰς χιλίας. Εἰσάγομεν τὸν θεσμὸν πλανοδίων χειμερινῶν σχολῶν καὶ ὀργανώνομεν τὴν οἰκοτεχνικὴν διδασκαλίαν διὰ τὰς γυναῖκας. Ὅμοίως ἐφαρμόζεται μία ἐπέκτασις καὶ ὁ συγχρονισμὸς τῶν πειραματικῶν μας ἐργαστηρίων. Ὅλαι αἱ σχολαὶ γεωργοοικονομικῶν σπου-

δῶν καὶ οἱ πειραματικοὶ σταθμοὶ εἶναι ταυτοχρόνως εἰδικοί σύμβουλοι, οἱ ὅποιοι θὰ παρέχουν εἰς τοὺς ἀγρότας κάθε ἀναγκαίαν διαφώτισιν καὶ βοήθειαν. Πραγματοποιεῖται ὡσαύτως ἡ ἴδρυσις προτύπων κοινοτικῶν κτημάτων καὶ πειραματικῶν ἀγρῶν.

Ἐπὶ τῇ βάσει ἑνὸς προπαρασκευαστικοῦ σχεδίου ἐργασίας προάγουμεν πάντας τοὺς κλάδους τῆς γεωργίας, τὰς βελτιώσεις τοῦ ἐδάφους, τὸν καθαρισμὸν τῶν ἀγρῶν, τὸν ἐφοδιασμὸν διὰ γεωργικῶν μηχανῶν καὶ ἐργαλείων, καὶ γενικῶς παρέχουμεν μεγαλυτέραν βοήθειαν εἰς τοὺς συγκεκροτημένους εἰς συνεταιρισμοὺς ἀγρότας. Οἱ ἔκουσίως τασσόμενοι ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ τῆς προόδου ἐφαρμόζοντες εἰς τὰ κτήματά των τὰς ἀπόψεις τῆς προαγωγῆς τῆς γεωργίας, τυγχάνουν διαφόρων εὐνοιῶν ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς φορολογίας καὶ ἀλλαχοῦ. Εἰς τὴν κατηγορίαν αὐτὴν ἀνήκουν οἱ ἀγρόται ἐκεῖνοι, οἵτινες διὰ βελτιώσεων τοῦ ἐδάφους καὶ ἄλλως αὐξάνουν οὐσιωδῶς τὴν γονιμότητα τοῦ ἐδάφους καὶ καλλιεργοῦν φυτὰ ἢ τρέφουν κτήνη, ἐπιφελῆ διὰ τὴν ἀγροτικὴν οἰκονομίαν τῆς χώρας. Ἀντιθέτως δὲν ἀνεχόμεθα τὴν ὑπαρξιν οὐδ' ἑνὸς γεωργοῦ παραμελοῦντος τὸ κτήμα του. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἐπιτρέπεται ἀκόμη καὶ ἄμεσος ἐπέμβασις. Ἡ βασικὴ ἀρχὴ μὲς εἶναι ὅτι ἡ ὀρθολογιστικὴ ἐκμετάλευσις τῶν δυνάμεων τοῦ ἐδάφους ἀντιπροσωπεύει συμφέρον τοῦ συνόλου.

Τὸ σχέδιον ἐργασίας ἐπεκτείνεται εἰς τὴν προαγωγὴν καὶ τῶν ἐπαγγελματικῶν κλάδων τῆς καθ' ἑαυτὸ γεωργίας. Παρόμοιαι ἐπιχειρήσεις, ἰδίως ἂν στήριζονται ἐπὶ συνεταιριστικῆς βάσεως, ἀπολαύουν ὑποστηρίξεως καὶ εὐνοιῶν. Ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ προοδευτικοῦ τούτου προγράμματος δὲν προσκρούει σήμερον εἰς δυσχερείας, ἀλλ' ἀπὸ τοῦδε παρασκευαζόμεθα διὰ τὴν ἐποχὴν καθ' ἣν δύναται νὰ μεταβληθῆ ἡ κατάστασις αὕτη. Πρὸς τοῦτο ἐπιδιώκομεν τὴν ποσοτικὴν καὶ ποιοτικὴν παραγωγὴν προϊόντων, τῶν ὁποίων ὑπάρχει ζήτησις εἰς τὰς ἀγοράς τοῦ ἐξωτερικοῦ. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἐφαρμόζομεν μέχρι σημείου τινος εἰς τὴν παραγωγὴν τὴν διεθνομένην οἰκονομίαν. Ὅσακις τὸ ὑπαγορεύει τὸ συμφέρον μίᾳ περισσότερον ὀρθολογιστικῆς ἐκμεταλλεύσεως, δυνάμεθα νὰ ἐπιβάλωμεν τὸν ἀναγκαστικὸν συνασπισμὸν τῶν παραγωγῶν καὶ τὸν κρατικὸν ἔλεγχον ἐπὶ τῶν ἀγορῶν καὶ πωλήσεων.

Ἡ γεωργικὴ διοίκησις ὀργανοῦται μέχρις αὐτῆς τῆς κοινότητος, εἰς τὸν τρόπον ὥστε νὰ μὴν ὑπάρξῃ μήτε ἐν μέτρον χώρου, ὅπως ἐπιδιώκωμεν, νὰ λάβῃ ἐφαρμογὴν. Τὰ καθήκοντα τῆς ἀγροτικῆς διοικήσεως τῆς κατωτάτης βαθμίδος μεταβιβάζομεν εἰς κοινοτικούς ἀγροτικούς ἐπιθεωρητάς. Εἰς τὸ μέγα ἔργον τῆς ὀργανώσεως τῆς γεωργίας περιλαμβάνομεν καὶ τὰς κοινωνικὰς δυνάμεις. Οἱ ἐπίσημοι ἐκπρόσωποι τῆς οὐγγρικῆς γεωργίας εἶναι τὰ γεωργικὰ ἐπιμελητήρια, παραλλήλως ὅμως πρὸς αὐτὰ ὑπάρχουν ἰδιωτικῆς φύσεως ἐπαγγελματικὰ ὀργανώσεις μετὰ μίᾳ παρελθόν, τοπικαὶ οἰκονομικαὶ ἐνώσεις καὶ διάφοροι γεωργικοὶ συνεταιρισμοί. Διὰ μίᾳ μεταρρυθμίσεως τῆς ἐκπροσωπήσεως τῶν συμφερόντων θὰ συγχωνεύσωμεν τὰς δυνάμεις αὐτάς, ἐπὶ τῷ σκοπῷ νὰ ἐξασφαλισθῆ καλύτερον ἢ ἐν τῇ πράξει ἐπιτυχία τῆς δράσεώς των.

Ἡ ὀργάνωσις τῆς ἀγροτικῆς οἰκονομίας τῆς Οὐγγαρίας θέλει ἀναμφισβητήτως ἀσκήσῃ ἀντίκτυπον ἐπὶ τῆς ἐξελίξεως ὀλοκλήρου τῆς οἰκονομίας τῆς. Αἱ ἐπιτυχίαι ὅμως αἴτινες ἐγκαινιάζουν μίαν νέαν ἐποχὴν, θέλουν ἀποβῆ εἰς ὄφελος παντὸς κατοίκου τῆς χώρας, ἀδιακρίτως.

Μετ' εὐχαριστήσεως ἐπληροφορήθη ὅτι τὰ παρὰ τοῦ ὑπουργείου ἐπισιτισμοῦ καὶ γεωργίας τοῦ Βερολίνου ἐκδιδόμενα «Νέα περὶ τῆς Γεωργίας» («Μπερίχτε Οὐμπερ Λαντβίρτσφτ.») ἀφιερώνουν ἰδιαιτέρον τεῦχος εἰς τὴν γεωργίαν τῆς Οὐγγαρίας. Ἀποδίδων σημασίαν εἰς τὴν δῆλωσιν ὅτι ἐφ' ὅσον παρέχεται οὕτω εἰς τοὺς Γερμανοὺς ἀγρότας ἡ δυνατότης τῆς ἐξοικειώσεως των μὲ τὰς συθῆκας τῆς οὐγγρικῆς γεωργίας, θέλει παρασχεθῆ καὶ εἰς τοὺς ἀγρότας τῆς Οὐγγαρίας ἡ εὐκαιρία ὅπως γνωρίσουν τὰς ἐπιτυχίας τῆς γεωργίας ἐν τῇ νέᾳ Γερμανίᾳ. Πρὸς τοῦτο ἀπεφάσισα νὰ ὑποστηρίξω τὴν ἔκδοσιν ἑνὸς τεύχους, τὸ ὁποῖον θὰ διδῆ πληροφορίας εἰς οὐγγρικὴν γλῶσσαν περὶ τῶν γεωργικο-οἰκονομικῶν συνθηκῶν τῆς Γερμανίας. Τοῦτο ὄχι μόνον συνεπὲς εἶναι πρὸς τὸ πνεῦμα τῆς φιλίας μας μετὰ τοῦ συμμάχου γερμανικοῦ Ράιχ καὶ πρὸς τὸ πνεῦμα τῆς ἀμοιβαίας συνεργασίας, ἣτις ἐπετεύχθη ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς γεωργίας, ἀλλὰ θὰ ἐξυπηρετήσῃ τὴν ὑπόθεσιν τῆς οὐγγρικῆς γεωργίας, ἣτις εὐρίσκεται πρὸ μίᾳς εὐρείας ὀργανώσεως.

ΝΤΑΝΙΕΛ ΜΠΑΝΦΟΥ

Ἡ ΑΓΓΛΙΑ ΚΑΙ Ἡ ΕΥΡΩΠΗ

Τοῦ Δρος PAUL MEISSNER, καθηγητοῦ
τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Μπρέσλαου.

Ὁ σχηματισμὸς τῆς Ἀγγλικῆς ἐννοίας περὶ Εὐρώπης σχετίζεται μὲ τὴν ἐπίγνωσιν τῆς νησιωτικῆς θέσεως τῆς Ἀγγλίας, ἡ ὁποία διὰ πρώτην φοράν τονίζεται σαφῶς εἰς τὸ πολιτικὸν ποίημα «The libel of English polii y» (1436). Ὅταν ἔπειτα τὸ 1553 οἱ Ἀγγλοὶ ἀπώλεσαν τὸ Καλαί, εἶχε καταστραφῆ ἡ τελευταία ἄμεσος γέφυρα πρὸς τὴν ἠπειρωτικὴν Εὐρώπην. Ἡ νῆσος κατέστη ἐφεξῆς ἰσχυρὸν σύμβολον τῆς ἐθνικῆς ὑπερηφανείας, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον καθίσταται ἔκδηλον εἰς τὰ δράματα τοῦ Σαίξπηρ καὶ εἰς τὰ συγγράμματα τῶν ἱστορικῶν τῆς ἐποχῆς τῆς βασιλείας Ἐλισάβετ (λ. χ. τοῦ Κάμντεν). Ταυτοχρόνως ἀνεφάνησαν αἱ πρῶται διευρύνσεις τῆς ἐθνικῆς αὐτῆς συνειδήσεως εἰς ἱμπεριαλισμὸν.

Δὲν εἶναι ἄσχετον μὲ τὴν αἴσθησιν τῆς νησιωτικῆς θέσεως τὸ ὅτι ἡ Ἀγγλία μικρὸν μόνον ἐνδιαφέρον ἐξεδήλωσε διὰ τὰς μεγάλας πνευματικὰς κινήσεις τῆς ἠπειρωτικῆς Εὐρώπης, καὶ ὅτι πρὸ παντὸς φοβεῖται πάντοτε ἐξ αὐτῶν τὴν διατάραξιν τῶν συνθηκῶν τῆς ἰδίας αὐτῆς ζωῆς. Τοῦτο καταφαίνεται εἰς τὴν στάσιν τῆς ἀπέναντι τῆς Γερμανικῆς μεταρρυθμίσεως, ἡ ὁποία διὰ τὴν Ἀγγλίαν δὲν ἀντιπροσωπεύει μόνον μίαν διαμάχην μεταξὺ καθολικισμοῦ καὶ προτεσταντισμοῦ, ἀλλὰ διὰ τῆς ἀντιθέσεως μεταξὺ τοῦ Λουθήρου καὶ τοῦ Ἀγγλοῦ ἀντιπάλου του Θωμᾶ Μόρους ἐνσαρκώνει τὴν ἐχθρότητα μεταξὺ τῆς ἐπαναστατικῆς μεγαλοφυΐας καὶ τοῦ ἐμμένοντος εἰς τὴν παραδεδομένην τάξιν πολιτικοῦ. Ὅμοίως ἀνησυχητικὴ διὰ τὴν νῆσον ὑπῆρξεν ἡ ἐπ' αὐτῆς ἐπίδρασις τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως: Διὰ πρώτην φοράν

ὁ γαλλικός πολιτισμός, ὅστις διὰ μέσου ὀλοκλήρων αἰώνων, ἀκόμη καὶ κατὰ τὰς περιόδους φανατικῶν πολιτικῶν ἀγώνων, παρέμενε πρότυπον, τὸ ὁποῖον εὐχαρίστως ἐτύγχανεν ἀπομιμήσεως, προέβαλε ὑπὸ τὸ φῶς τοῦ κινδύνου. Ὁ Σκῶτος ἱστορικός Ἄρτσιμπαλντ Ἄλισον εἰς τὸ ἔργον του «*history of Europe during the French Revolution*» (1833/42) («Ἱστορία τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως») ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἐπίδρασιν τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως ἐπὶ τῶν ἡγετιδῶν τάξεων τῆς Ἀγγλίας γράφει, ὅτι ὁ φόβος ἐνώπιον γεγυνομένων ἐπιφερόντων παρομοίαν ἀναστάτασιν, ἐπροκάλεσε μίαν ἰσχυροτέραν ὀλοὴν ψυχολογικὴν ἀπομάκρυνσιν ἀπὸ τῆς Γαλλίας. Εἰς τὸν ἀγῶνα κατὰ τοῦ Ναπολέοντος συνεχίζεται ἡ ψυχολογία αὕτη. Δι' αὐτοῦ ὁ Ἄγγλος ἐνόμιζε ὅτι κατεστρέφετο μίαι παγκόσμιος τάξις, διὰ τὴν διατήρησιν τῆς ὁποίας εἶχε τὸ μεγαλύτερον ἐνδιαφέρον. Ἡ στάσις αὕτη τῆς ἀποστροφῆς ἀπὸ τῆς ἡπειρωτικῆς Εὐρώπης παραμένει καὶ ἐφεξῆς ἀποφασιστικὴ. Ὁ ἱστορικός Τρεβέλουαν παραπέμπει εἰς τὰ αἰσθήματα τῆς εὐγνωμοσύνης, τὰ ὁποία ἐδοκίμασαν οἱ Ἄγγλοι, ὅταν ἡ κρίσις τοῦ ἐπαναστατικοῦ ἔτους 1848 ἀφῆκε τὴν Ἀγγλίαν ἄθικτον. Οἱ δυστυχεῖς Εὐρωπαῖοι, γράφει ὁ ἱστορικός οὗτος εἰς τὴν «*Βρετανικὴν Ἱστορίαν τοῦ 19ου αἰῶνος*» («*British history of the 19 century*») (1930) δὲν κατάρθωσαν νὰ ἐξιχνιάσουν ἀπὸ τὴν Ἀγγλίαν τὸ μυστικόν, πῶς συνδέεται ἡ ἐλευθερία μὲ τὴν τάξιν.

Μὲ τὴν ψυχολογίαν αὕτην τῆς ἀποστροφῆς ἔναντι τῆς ἀνησυχουῦσας Εὐρώπης, καθίσταται ἰσχυροτέρα ὀλοὴν ἡ περιφρόνησις παντὸς τοῦ μὴ Ἀγγλικοῦ, ἰδίως ἀπὸ τῆς στιγμῆς, καθ' ἣν ἡ αὐτοσυνείδησις (*self-consciousness*) τῆς Ἀναγεννήσεως ἀποκρύφεται εἰς τὴν αὐτοδικαίωσιν (*self-righteousness*) τοῦ πουριτανισμοῦ καὶ ἡ Ἀγγλία αἰσθάνεται ἑαυτὴν ὡς τὸν περιούσιον λαὸν τοῦ Κυρίου (*lord's people*). Ἡ στάσις ἀπέναντι τῶν ἔθνων τῆς Εὐρώπης καθίσταται ἐφεξῆς ὀλοὴν ἀποφασιστικώτερα ἀντιπάθεια διὰ τοὺς μὴ περιουσίους καὶ διὰ τοὺς μὴ ζῶντας ἐν τῷ πνεύματι τῆς θείας χάριτος. Εἰς αὕτην τὴν ἰδεολογίαν ὀφείλεται τὸ ὅτι παρὰ τὴν ἰσχυρῶς πάντοτε τονιζομένην ἀποστροφήν καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἡπειρωτικὴν Εὐρώπην, διαμορφοῦται ἐν μεγαλυτέρῳ ὀλοὴν μέτρῳ ἡ ἀξίωσις τῆς Ἀγγλίας ὅπως ἀσκή ἐπίδρασιν ἐπὶ τῶν τυχῶν τῆς Εὐρώπης, ἀξίωσις, ἡ ὁποία διὰ τὴν Ἀγγλίαν εὕρσκει τὴν ἱστορικὴν τῆς δικαίωσιν εἰς τὴν συναίσθησιν περὶ τῆς ἀποστολῆς τῆς. Ἡ τεταμένη σχέσις μεταξὺ ἀπομονώσεως καὶ ἐπεμβάσεως καθορίζει ἐφεξῆς τὴν ἀγγλικὴν ἱστορίαν.

Αἱ μορφαὶ τῆς ἀγγλικῆς ἀναμίξεως ἐν Εὐρώπῃ εἶναι διαφόρων εἰδῶν. Ἐν πρώτοις ἡ ἀνάμιξις αὕτη εἶναι ἀναμφιβόλως λίαν ἐντόνως οἰκονομικὴ. Ἡ παγκοσμίως ἐμπορικὴ δύναμις Ἀγγλία, ἡ «ἐμπορικὴ νῆσος» (*isle marchande*), ὡς τὴν ἀπεκάλεσεν ὁ Μπαρντοῦ, χρειάζεται τὴν διαρρυθμίσει τῶν Εὐρωπαϊκῶν οἰκονομικῶν συμφερόντων κατὰ τοὺς παρ' αὐτῆς προδιαγεγραμμένους κανόνας, διὰ νὰ δυνηθῇ ν' ἀναπτύξῃ τὴν κοσμοκρατορίαν τῆς. Ἡ *city* ἀποβαίνει τὸ ἐμπορικὸν κέντρον τοῦ κόσμου καὶ τὸ *gold standard* (χρυσῆ βάσις) ἡ βάσις τῶν οἰκονομικῶν σχέσεων μετὰ τῆς Εὐρώπης. Τὸ ἐλεύθερον ἐμπόριον ἀπαγορεύεται ὡς δόγμα, ὁ φιλελευθερισμός ἀποτελεῖ τὴν πολιτικὴν θεωρίαν, ἡ ὁποία εἶναι συνεπὴς πρὸς τὸν «*Μαγχεστριανισμόν*». Ἡ Εὐρωπαϊκὴ πολιτικὴ τοῦ νεωτέρου Πίττ στηρίζεται εἰς τὰς θεωρίας ἐνός Ἀδάμ Σμιθ, καὶ ὁ φιλελεύθερος πολιτικός Γλάδστον ἀκολουθεῖ μίαν ἡπειρωτικὴν πολιτικὴν, ἡ ὁποία τὴν ἀποτελεσματικώτεραν προετοι-

μασίαν τῆς εἶχε εὐρεῖ εἰς τὴν κατάργησιν τῶν δασμῶν ἐπὶ τῶν σιτηρῶν κατὰ τὸ ἔτος 1846.

Τὰ Ἀγγλικά οἰκονομικά συμφέροντα ἀπῆλθον ἐπιτακτικῶς ὅπως ἡ ἡπειρωτικὴ Εὐρώπη παραμείνῃ εἰς τὴν ἀμεσον σφαῖραν τῆς Ἀγγλικῆς δυνάμεως καὶ οὐδαμοῦ ἀποκτήσῃ μεγάλην ἀνεξαρτησίαν. Ἡ πολιτικὴ διατύπωσις τούτου εἶναι ἡ περίφημος θεωρία τῆς ἰσορροπίας τῶν δυνάμεων (*balance of power*) ἢ ἡ θεωρία τῆς «*συναυλίας τῶν δυνάμεων*». Αὗται εἶναι πολιτικαὶ θεωρίαι, αἵτινες ἀπὸ ἱστορικοπνευματικῆς ἀπόψεως εἶχαν προπαρασκευασθῆ διὰ τῆς Ἀγγλικῆς κοσμοθεωρίας τοῦ 17ου αἰῶνος, διὰ τῆς στατικῆς ἐκείνης, ἡ ὁποία ἀπαντᾷ ἰδίᾳ εἰς τὴν μηχανικὴν ἐνός Νεύτωνος, ὅσον καὶ εἰς τὸν ματεριαλισμὸν ἐνός Θωμᾶ Χόμπς. Ἡ φιλοσοφικὴ θεωρία τοῦ «*πλουραλισμοῦ*», ἀποτελεῖ ἄλλον ἱστορικο-ἰδεολογικὸν συντελεστὴν τῆς πολιτικῆς αὐτῆς θεωρίας τῆς Ἀγγλίας. Εἶναι ἡ ἀντίληψις, ἡ ἀντιπροσωπευομένη εἰς τὴν νεωτέραν Ἀγγλο-ἀμερικανικὴν φιλοσοφίαν ἐνός Οὐίλλιαμ Τζέιμς, ἐνός Τζέιμς Οὐῶρντ ἢ Φ. Σίλλερ (*William James, James Ward ἢ F. C. S. Schiller*), ὅτι δηλ. ὁ κόσμος δὲν ἀντιπροσωπεύει ἐν ἐνιαίῳ ὄνομα, ἀλλὰ μίαν πολλαπλότητα μεμονωμένων τμημάτων, ὅτι δέον νὰ τὸν ἀντιλαμβάνωμεθα ὑπὸ πνεῦμα ὄχι μονισμοῦ, ἀλλὰ πλουραλισμοῦ. Ἡ μετὰθεσις τῶν ἀντιλήψεων τούτων ἐπὶ τοῦ πολιτικοῦ πεδίου ἀποδίδει τὸ ὁμοσπονδιακὸν ἐκεῖνο σύστημα, (*Federalismus*), ὅπερ καθορίζει τὴν ὑφῆν τῆς Ἀγγλικῆς Αὐτοκρατορίας, καὶ ἀποτελεῖ τὸ ἰδεῶδες διὰ τὴν Ἀγγλικὴν ἀντίληψιν περὶ Εὐρώπης. Ἡ ὁμοσπονδία κρατῶν, τὴν ὁποίαν σχεδιάζει ἡ Ἀγγλία καὶ διὰ τὴν «*νέαν Εὐρώπην*», εἶναι ὡς ἡ Κοινωνία τῶν Ἐθνῶν ἡ ἰδεώδης λύσις διὰ μίαν Εὐρώπην, εἰς τὴν ὁποίαν ἡ Ἀγγλία, μὲ τὸ σύνθημα «*διαίρει καὶ βασιλεύει*», δύναται ν' ἀσκήσῃ δεσπάζουσαν τῶν πάντων ἐπιρροήν. Ἡ ἰδέα αὕτη τῶν ἠνωμένων Πολιτειῶν τῆς Εὐρώπης ἀφίνει ἐν πάσῃ περιπτώσει νὰ τῆς διαφεύγῃ ἐντελῶς ὅτι ἡ Εὐρωπαϊκὴ ἐνότις εἶναι ἀναπόσπαστος ἀπὸ μίαν κατὰ τὸν ἐσῶτερον ὀργανικὸν τρόπον καθωρισμένην τάξιν χώρων. Ἡ διαρκὴς ἐπίκλησις ὑπὸ τῆς Ἀγγλίας τῆς συγκροτήσεως τῆς Αὐτοκρατορίας τῆς, ἡ ὁποία οὐδόλως ἀποτελεῖ κλειστὸν μείζονα χώρον, ἀλλ' εἶναι διασκορπισμένη εἰς ὀλοκλήρον τὸν κόσμον, εἶναι λίαν χαρακτηριστικὴ τοῦ ὅτι διὰ τὴν Ἀγγλίαν εἶναι ἀδύνατον, καὶ εἰς αὐτὰ ἀκόμη τὰ σχέδια διὰ τὴν νέαν τάξιν τῆς Εὐρώπης, ν' ἀπαλλαγῇ τῆς ὑπερωκεανείου νοοτροπίας τῆς.

Δὲν πρέπει νὰ μᾶς διαφεύγῃ ὅτι κατὰ τὸν λεγόμενον «*Ἀγγλικὸν αἰῶνα*», ὡς ἀπεκλήθη ὁ 19ος αἰὼν, αἱ συνθήκαι διὰ τὴν παραδοχὴν τῆς Ἀγγλικῆς ἀντιλήψεως περὶ τάξεως ἦσαν ἰδιαιτέρως εὐνοϊκαὶ εἰς τὴν ἡπειρωτικὴν Εὐρώπην. Μὲ τὴν πτώσιν τοῦ Ναπολέοντος εἶχε καταρρεύσει καὶ ἡ προσπάθεια τῆς δημιουργίας τῶν βάσεων ἐνός Εὐρωπαϊκοῦ ἡπειρωτικοῦ αἰσθήματος, πρὸ παντὸς διὰ τὸν λόγον ὅτι τὸ σχέδιον τοῦτο εἶχε ἐκπηγάσει ἐκ τῆς ὑπερέτρου προσωπικῆς φιλοδοξίας τοῦ Κορσικανοῦ. Μόνον ὁ Βίσμαρκ ἤσκησεν ἐξ ἀπώτερου αἰσθήματος εὐθύνης μίαν ἡπειρωτικὴν πολιτικὴν ἐπιχειρήσας ἀπὸ τῆς βάσεως αὐτῆς νὰ ἔλθῃ εἰς συνεννόησιν μετὰ τῆς Ἀγγλίας. Ἀλλ' ἡ Ἀγγλία ἠρνήθη πᾶσαν δέσμευσιν μὲ τὰ πράγματα τῆς ἡπειρωτικῆς Εὐρώπης, ἐφ' ὅσον ταῦτα δὲν ἐξυπηρετοῦν τὴν ἰδέαν τῆς Ἀγγλικῆς κυριαρχίας. Ἐπὶ πλέον ἡ εἰς ὅλας σχεδὸν τὰς Εὐρωπαϊκὰς χώρας ὑπάρχουσα Ἀγγλομανία κατέστη σημαντικὴ σύμμαχος τῶν Ἀγγλικῶν ἰδεῶν. Ὑπῆρξαν βεβαίως πάντοτε ἐποχαί, κατὰ τὰς ὁποίας ἡ νῆσος ἀπεσύρθη εἰς τὴν «*λαμπρὰν ἀπομόνωσιν*». Ἡ στάσις αὕτη προέρχεται κατὰ τελευ-

ταίαν ένστασιν από έν αίσθημα άγνωμοσύνης διά τήν άχάριστον ήπειρωτικήν Εύρώπην, ή όποία δέν έννοεί ν' άναγνωρίση άνευ όρων τās άξιώσεις τής 'Αγγλίας περί ήγεμονίας της. "Ο,τι όμως απέκρουεν ή Εύρώπη, απέβη προς όφελος τής 'Αγγλικής Αύτοκρατορίας. 'Εδω ήθελεν ή 'Αγγλία νά θέση ύπ' όψιν τών λαών τής Εύρώπης πόσον ήτο εις θέσιν νά δημιουργήση μίαν ύποδειγματικήν τάξιν. 'Εν τοσοούτω ό Σώλσμπαρυ (Salisbury), όστις από τοϋ 1835 διηύθυνε τήν έξωτερικήν πολιτικήν τής 'Αγγλίας έγκατέλειπεν αυτήν και ήρχιζε συντονωτέρα ή άνάμιξις εις τά Εύρωπαϊκά πράγματα. Λίαν χαρακτηριστικήν διά τήν διεύρυνσιν τής 'Αγγλικής ιδέας περί ιδιαιτέρας άποστολής τής 'Αγγλίας ήτο ότι ή 'Αμερική περιελαμβάνετο όλόεν περισσότερο εις τό πλαίσιον τοϋ 'Αγγλικού ιδεολογικού κόσμου. Αί άρχαι τής ιδεολογικής αυτής συμπτύξεως άνάγονται μέχρι τοϋ 1870 και κατά τόν παγκόσμιον πόλεμον έξεδηλώθησαν διά πρώτην φοράν και επί τοϋ πολιτικού πεδίου.

Ότω διεμοφώθη διά μέσου τής Ιστορίας ή 'Αγγλική άντίληψις περί Εύρώπης. Διεμορφώθη από έν κράτος, τό όποιον έχαρκτηρίσεν έαυτό ώς «Εύρωπαικόν έξ ανάγκης» («a european power by compulsion»), και διά τό όποιον ή Κεντρική Εύρώπη ήτο πάντοτε μέσον προς τόν σκοπόν, όχι όμως άντικείμενον μιās δημιουργικής πολιτικής.

ΠΑΟΥΛ ΜΑΪΣΣΝΕΡ

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΑ ΕΡΓΑ ΤΟΥ 1941

Του Δρος κ. KURT PFISTER

Παρά τούς γνωστούς οικονομικούς περιορισμούς τούς έπιβληθέντας έκ του πολέμου, παρατηρείται πάντοτε εις τούς διαφόρους τομείς τής Ιστορίας και βιογραφίας, τής φιλοσοφίας, τής τέχνης, τής μουσικής και τής Ιστορίας της, τόσον πλουσία συγκομιδή, ώστε μία ανασκόπησις του έτους 1941 μόνον έν μέρος τών κυριωτέρων εκδόσεων του 1941 δύναται νά παρουσιάση. Φυσικά ύπό τās συνθήκας αυτές πρέπει νά παραιτηθώμεν λεπτομερών κριτικών. 'Η κατωτέρω έπιχειρουμένη ανασκόπησις θα περιορισθί μάλλον εις συντόμους παραπομπάς.

'Εν τῷ κύκλῳ τῶν Ιστορικῶν συγγραφῶν Ιδιαιτέρας προσοχῆς αξίζει ό ύπό τοϋ 'Ερρίκου Ντάννεμπαουερ (Heinrich Dannenbauer) και Φρειδερίκου 'Ερνστ (Fritz Ernst) έπ' εδκαίρια τής 75ης έπετείου τής γεννήσεως τοϋ γνωστοϋ Ιστορικοϋ τής Τυβίγγης 'Ιωάννου Χάλλερ (Johannes Haller) εκδοθεις πανηγυρικός τόμος «Τό Ράιχ, Ιδέα και μορφή». («Das Reich. Idee und Gestalt» — εκδ. J. G. Cotta, Στουτγάρτη, 388 σελ.). 'Η σειρά τών διατριβών φίλων και μαθητῶν τοϋ έρευνητοϋ εκτείνεται εις τήν εύρειαν χρονικήν περίοδον και τής ρωμαϊκής αρχαιότητος μέχρι τοϋ παρόντος. Μία από ποιητικήν πνοήν χαρακτηριζομένη ταξειδιωτική περιγραφή «Τό έξαφανισθέν πρόσωπον» («das Werschwundene Gesicht») Ρ. Χόκε (Gustaw R. Hocke), εκδ. Karl

Rauch, Λειψία, 248 σελ. —, είναι αφιερωμένη εις τās αρχαίας ελληνικάς άποικίας και σφαίρας έπιρροής τής Καλαβρίας και 'Απουλίας. 'Εκ τών έρειπίων τών ναών και πόλεων, εκ τών συγγραμμάτων τών αρχαίων Ιστορικῶν και φιλοσόφων ζωντανεύεται ό κόσμος τής Μεγάλης 'Ελλάδος τής Κάτω 'Ιταλίας. Μία έπιλογή εκ τοϋ εξατόμου έργου τοϋ γνωστοϋ Γάλλου Ιστορικοϋ G. Lenōtre (1855 — 1935) δημοσιεύεται ύπό τόν τίτλον «Υπό τήν σκιάν τής λαιμητόμου» («im Schatten der Guillotine», εκδ. Beck, Μόναχον, 263 σελ.): πρόκειται περί Ιστορικῶν μικρογραφιών εκ τής έποχῆς τής Γαλλικής 'Επιναστάσεως, εις τās όποιās εκτυλίσσονται, μέσα εις πλαίσιον νουβέλλας, έξηκριβωμένα Ιστορικῶς έπεισόδια και μορφαί.

Σχετική ήτο και μία σειρά μονογραφιών, αφιερωμένων εις μεμονωμένα Ιστορικά προβλήματα και προσωπικότητας. 'Ο Πέτρος Πάσσοβ (Peter Passow) παρέχει διά τοϋ έργου του «Honor imperii» (εκδ. R. Oldenbourg, Μόναχον, 111 σελ.) συναρπαστικήν εικόνα τών πρώτων έτών τής βασιλείας τοϋ Βαρβαρόσσα, Ιδίως εις τās τάσεις τής πολιτικής του έναντι τής 'Εκκλησίας, τάσεις, αίτινες καθώρισαν τήν στάσιν τοϋ Αύτοκράτορος από τής συνθήκης τής Κωνσταντίας (1153). 'Η τραγική μορφή τοϋ βασιλέως 'Ερρίκου τοϋ Ζ', υιοϋ Φρειδερίκου τοϋ Β' τής δυναστείας τών Στάουφερ, αναπαρίσταται ζωηρώς ύπό τοϋ Βάλτερ Χότς (Walter Hotz), εις τό βιβλίον του «Βασιλεύς και Συνωμότης» («König und Verschwörer», εκδ. Ang. Isachsen — Verlag, Βρέμη, 254 σελ.). 'Ο χαρακτηρισμός τοϋ συγγραφέως θα ήδύνατο νά συμπληρωθί με τήν διαπίστωσιν ότι ή ρήξις μεταξύ πατρός και υιοϋ ήτο αναπόφευκτος, διότι οί σκοποί τής πολιτικής τοϋ Ράιχ, εις τούς όποιους απέβλεπεν ό Φρειδερίκος Β', έστρέφοντο προς έντελῶς διαφορετικήν κατεύθυνσιν ή οί σκοποί τοϋ 'Ερρίκου. 'Υπό τόν τίτλον «ίκετεύω, άπαιτώ, όμολογώ!» (ich flehe, ich fordere, ich bekenne!), εκδ. Hüthig, Χαϊδελβέργη, 410 σελ) έξεδόθη μία θαυμασία μετάφρασις εις τήν γερμανικήν έπιλογῆς έπιστολών τής Μαρίας Στουάρτ. 'Η άκμή και ή πτώσις τής άτυχούς βασιλίσσης προβάλλουν με όλην τήν άνάργειαν ποϋ άπορρέει από τά έπίσημα έγγραφα. 'Ιδιαιτέρως ζωντανεύει ή έποχή τής ύπερειασσαετοϋς έγκαθειρξεως έν όλῳ τῷ τραγικῷ μεγαλειῳ της.

Μίαν πολλαπλῶς ώθοϋσαν εις σκέψιν, και γραμμένην κατά τρόπον εύνόητον διά τούς πολλούς, Ιστορίαν τής ελληνικής φιλοσοφίας, χαρακτηρίζουσαν θαυμασίως και τήν πνευματικήν άντανάκλασιν τοϋ ελληνικοϋ πολιτισμοϋ επί τής Γερμανίας, παρουσιάζει ό Βάλτερ Κράντς (Walter Kranz, εκδ. Dieterich — Sammlung, 350 σελ.). Εις μεταγενέστερος εκπρόσωπος τής ελληνιστικής κοσμοθεωρίας, τά συγγράμματα τοϋ όποιοϋ άποτελοϋν ταυτοχρόνως μίαν σύνθεσιν τών έργων τών Πατέρων τής 'Εκκλησίας (Patristik), τήν έρμηνεύει ζωντανά εις τά δύο βιβλία «Κοσμική λειτουργία» («Kosmische Liturgie») και «Αί γνωστικά κεντοϋρια τοϋ Μαξιμου τοϋ 'Εξομολογητοϋ» («die gnostischen Centurien des Maximus Confessor» εκδ. Herder, Φρειβούργη, σελ. 373 και 155). Εις τήν σειράν «πίστις τών έθνῶν» («Völkerglaube», εκδ. W. Spemann, Στουτγάρτη) τό βιβλίον τοϋ Χέλμουτ φόν Γκλάζεναπ (Helmuth von Glasenapp) «βουδδιστικά μυστήρια» («buddhistische Mysterien», σελ. 20) περιγράφει μίαν και σήμερον άκόμη παράδοξον εύρισκομένην έν 'Ιαπωνία και εις τό Θιβέτ λατρείαν, τήν λεγομένην «Βαϊραιάνα». Εις τήν αυτήν συλλογήν έξεδόθη τό βιβλίον «Πίστις και κόσμος τοϋ Ισλαμισμού» («Glaude und Welt des Islam») τοϋ 'Ερνέστου Ντίτς (Ernst Diez), περιγράφοντος κατά τρόπον

σαφή την μορφήν του προφήτου Μωάμεθ και εκθέτοντας τὰς θεμελιώδεις ἀρχὰς τοῦ μωαμεθανισμοῦ. Δύο ἀνθολογίαι τῶν Βίλλ - *Εριχ και Πόυκερτ (Will - Erich und Reukert) καὶ τοῦ *Ερνέστου Βίντσεντ (Ernst Vincent) με ἐμπειριστατωμένους προλόγους, παρέχουν σαφὴ εἰκόνα τῶν ἔργων τοῦ Παρακέλσου καὶ τοῦ Λίχτεμπεργκ (ἔκδ. Dieterich — Sammlung, 474 καὶ 489 σελ.). Ὁ τόμος, ὁ ἀφιερωμένος εἰς τὸν Παράκελσον θέλει καταστήσει προσιτὴν εἰς τοὺς ἀναγνώστας τὴν μορφήν τοῦ πολλαπλῶς μνημονευομένου, ἀλλ' ὄχι εὐκόλως προσιτοῦ φιλοσόφου καὶ ἰατροῦ. Ἡ ἐπιλογή ἐκ τῶν ἔργων τοῦ Λίχτεμπεργκ ἀπετέλεσε ἀπάνθισμα ἐκ τῶν γνωστῶν ἔργων καὶ ἀφορισμῶν, πρὸ παντὸς δὲ τῶν ἀποκαλυπτικῶν ἐπιστολῶν καὶ ἡμερολογίων. Μία ὑπὸ τὸν τίτλον «Ξίφος τοῦ πνεύματος» («Schwert des Geistes», ἔκδ. Kröner, Στουτγάρτη, 199 σελ) σύνοψις σκέψεων καὶ ἀφορισμῶν τοῦ Φρειδερίκου Νίτσε, ἡ ὁποία φέρει τὸν ὑπότιτλον «Λόγοι διὰ τὸν Γερμανὸν πολεμιστὴν καὶ στρατιώτην» («Worte für den deutschen Kämpfer und Soldaten»), στηρίζεται κυρίως εἰς τὰ πολεμικὰ ἀποφθέγματα τοῦ φιλοσόφου. Σημαντικὸν βιογραφικὸν δοκουμένον ἀποτελοῦν αἱ περὶ τοῦ *Ερχαρτ Τίρμπαχ (Erhart Thierbach) ἐκδοθεῖσαι καὶ ἐπιμελῶς σχολιαζόμεναι «ἐπιστολαὶ τῆς Κοζίμας Βάγνερ πρὸς τὸν Φρειδερίκον Νίτσε» («Briefe Cosima Wagners an Friedrich Nietzsche» (ἔκδ. Nietzsche — Archiv, Βαϊμάρη, σελ. 109 καὶ 154). Παρέχουν πολυτίμους ἀπόψεις εἰς τὴν ἐξέλιξιν τοῦ φιλοσόφου, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν νοοτροπίαν τοῦ περιβάλλοντος τοῦ Ριχάρδου Βάγνερ.

Εἰς τὸ ἔργον «ἡ Ἰνδογερμανικὴ προγονικὴ κληρονομία τοῦ γερμανικοῦ ἔθνους καὶ ἡ ἱστορία τῆς τέχνης τοῦ μέλλοντος» («das Indogermanische Ahnenerbe des deutschen Volkes und die Kunstgeschichte der Zukunft», ἔκδ. Deutscher Verlag für Jugend und Volk, Βιέννη, 142 σελ.) τοῦ Ἰωσήφ Στριγκόφσκι (Joseph Strzygowski) εὐρίσκειται μία ἐκλαϊκευμένη ἀνάλυσις τῶν περὶ τέχνης θεωριῶν τοῦ πρὸ τινος ἀποβιώσαντος Βιενναίου ἐρευνητοῦ, αἵτινες τόσα σχόλια καὶ τόσας διαμάχας εἶχαν προκαλέσει. Ὡς γνωστὸν αἱ θεωρίαι τοῦ Στριγκόφσκι ἀποβλέπουν εἰς τὸν «διαχωρισμὸν τῆς ἀπόψεως τοῦ Βορρά ἀπὸ τῆς μεσογειακῆς πίστεως, καὶ προσπαθοῦν ν' ἀποδείξουν τὴν ὑπαρξίν ἐνὸς Ἰνδογερμανικοῦ ἄξονος, διήκοντος ἀπὸ τοῦ ἀκροτάτου εὐρωπαϊκοῦ βορρᾶ μέχρι τοῦ κέντρου τῆς Ἀσίας, τοῦ Ἰράν (Περσίας) καὶ τοῦ Τουράν. Ἐνδιαφέρον παρουσιάζει καὶ τὸ νεώτατον, ὀγκῶδες καὶ ἀπὸ 360 εἰκόνας συνοδευόμενον σύγγραμμα τοῦ Στριγκόφσκι, τὸ ὁποῖον ἐξεδόθη ὑπὸ τῆς Wiener Verlagsgesellschaft ὑπὸ τὸν τίτλον «ἡ τέχνη τῆς δυνάμεως τῆς Εὐρώπης ἐν τῷ πλαισίῳ τοῦ γῆϊνου κύκλου» («Europas Machtkunst im Rahme des Erdkreises»). Μία πανηγυρικὴ ἔκδοσις ἐκ μέρους φίλων καὶ μαθητῶν τοῦ Γουλιέλμου Βαϊτσολντ (Wilhelm Waetzold), φέρουσα τὸν τίτλον «Γερμανία — Ἰταλία» («Deutschland — Italien» ἔκδ. G. Grote, Βερολῖνον, 359 σελ.) ἀσχολεῖται διὰ πολυαριθμῶν διατριβῶν πολλὰ τῶν ὁποίων ὑπερβαίνουν τὴν περιοχὴν τῶν εἰδικῶν, με τὰς ἀμοιβαίας ἐπιδράσεις μεταξὺ γερμανικῆς καὶ ἰταλικῆς τέχνης, κατὰ τὰς ἐποχὰς τῆς Ἀναγεννήσεως, τοῦ βάρκο καὶ τοῦ ρωμαντισμοῦ.

Εἰς τὴν Ἰνδονησίαν, καὶ πρὸ παντὸς εἰς τὴν τέχνην καὶ τὸν πολιτισμὸν τῶν νήσων τῆς, μᾶς εἰσάγει τὸ βιβλίον «ὠραία Ἰνδονησία» («schönes Indonesien», ἔκδ. Frankh, Στουτγάρτη, 16 σελ. καὶ 64 εἰκόνας) τοῦ Φ. Ν. Σνίτγκερ (F. N. Schmitzer). Εἰς τὸν τόμον «ἀριστοτέχναι τοῦ Βορρά» («Mei-

ster des Nordens». ἔκδ. Ellerman, Ἀμβούργον, 125 σελ. καὶ 564 εἰκόνας) ὁ Χάραλτ Μπούς (Harald Busch) παρέχει ἐπιμελημένην εἰκόνα τῆς παλαιότερας γερμανικῆς ζωγραφικῆς τῆς περιόδου 1450 — 1550, εἰς τὸ κέντρον τῆς ὁποίας εὐρηνται ἡ Λυβέκη, τὸ Ἀμβούργον καὶ ἡ Βρέμη. Διὰ τῆς ἐργασίας αὐτῆς ἔρχεται εἰς φῶς σημαντικὸν καὶ ἐν μέρει ἐλάχιστον γνωστὸν ὕλικόν. Πολλὰ εἰκονογραφήσεις παρέχουν ἐναργεστέραν ἀποψιν τῆς πνευματικῆς καὶ ζωγραφικῆς οὐσίας τῶν πινακῶν. Ἐνα ἄλλον τοπικὸν τομέα τῆς γερμανικῆς τέχνης καθιστᾷ κέντρον τοῦ ἔργου τοῦ «Μεσαιωνικὴ πλαστικὴ ἐν Στυρία» («Mittelalterliche Plastik in Steiermark» ἔκδ. Steirisch Verlagsanstalt) Γράτς, 168 σελ. καὶ 112 εἰκόνας, κατὰ τρόπον ὑποδειγματικὸν ὁ Κάρλος Γκαρτσάρολλι (Karl Garzarolli).

Εἰς τὴν σειρὰν τῶν μονογραφιῶν, αἱ ὁποῖαι εἶναι ἀφιερωμέναι εἰς τὸν βίον καὶ τὸ ἔργον μεμονωμένων καλλιτεχνῶν, δέον ν' ἀναφερθῇ πρῶτον τὸ ἔργον τοῦ *Οθωνος Χ. Φαίρστερ (Otto H. Förster) «Στέφανος Λόχνερ» («Stephan Lochner», ἔκδ. Prestel, Μόναχον, 188 σελ. καὶ 117 εἰκόνας), πλήρης βιογραφία τοῦ καλλιτέχνου τῆς Κολωνίας, στηριζομένη εἰς βαθεῖαν μελέτην τῶν πηγῶν, καὶ μαρτυροῦσαν ἰδιαιτέραν προσοχὴν καὶ εἰς τὰς συνοδευούσας αὐτὴν εἰκόνας. Τὸ ἔργον τοῦ *Ερβιν Ράισελ (Erwin Poeschel) «αἱ ρωμαντικαὶ εἰκονογραφήσεις τοῦ Τσίλλις» («die Romanischen Deckengemälde von Zilllis», ἔκδ. Eugen Rentsch, *Ερλενμπαχ) ἀνάγεται εἰς τὸν παλαιότερον καὶ σχεδὸν πλήρη διασωζόμενον εἰκονογραφημένον ἐκκλησιαστικὸν θόλον ἐν τῷ κόσμῳ καὶ ταυτοχρόνως ἀποτελεῖ πολυτίμον συμβολὴν εἰς τὸ θέμα τῆς μεσαιωνικῆς θρησκευτικῆς εἰκονογραφίας.

Τὸ ἔργον «Ἱστορία τοῦ μελοδράματος» («Kulturgeschichte der Oper» ἔκδ. Gallus, Βιέννη) παρέχει πολὺπλευρον εἰκόνα τοῦ πνευματικοῦ καὶ κοινωνικοῦ περιβάλλοντος, τῶν νόμων καὶ τῶν μεταβαλλομένων μορφῶν τοῦ μεγάλου τούτου μουσικοῦ φαινομένου εἰς τὸ διάστημα τριῶν αἰώνων. Κατὰ τρόπον ζωηρὸν περιγράφονται ἡ παλαιότερα καὶ ἡ κλασσικὴ περίοδος τοῦ μελοδράματος, ὡς ἐπίσης καὶ αἱ ἐξελίξεις του κατὰ τὸν 19ον αἰῶνα με τὰς ἀντιθέτους ἐμφανίσεις τῶν Βάγνερ καὶ Βέρντι, με τὸν προσωρινῶς τελευταῖον ἐκπρόσωπον Ριχάρδον Στράους.

Ὁ Βέρνερ Γιάσπερτ (Werner Jaspert) συνηρμολόγησεν εἰς τὴν βιογραφίαν τοῦ τοῦ Φράντς Σοῦμπερτ (ἔκδ. Societäts — Verlag, Φραγκφούρτη, 560 σελ.) τὰ τεκμήρια τῆς ἐπιγεῖου ὑπάρξεως τοῦ μεγάλου ρωμαντικοῦ, ἐπιστολάς, ἡμερολόγια, δοκουμέντα καὶ γνώμας συγχρόνων του. Ἀπὸ ὅλα αὐτὰ μαζὶ παρέχεται μία συναρπαστικὴ εἰκὼν. Με ζωηρὰν συμπάθειαν περιγράφει τὴν ζωὴν καὶ τὴν ἐξέλιξιν τῆς καλλιτεχνικῆς προσωπικότητος τοῦ συνθέτου Ἑρμάνου Βόλφ Φερράρι (Ermano Wolf Ferrari) ἡ Ἀλεξάνδρα Καρόλα Γκρισσόν (Alexandra Carola Grisson) εἰς τὸ ὁμώνυμον ἔργον τῆς (ἔκδ. Gustav Bosse, Regensburg).

Ἐκ τῶν νέων ἐκδόσεων εἰς τὸν τομέα τῆς ἱστορίας τῆς λογοτεχνίας ἀναφέρομεν ἀπλῶς τὸ ὑπὸ γνωστῶν ἐρευνητῶν ἐκδιδόμενον «Ἐγχειρίδιον τῶν γερμανικῶν γραμμάτων» («Handbuch des deutschen Schrifttums», ἔκδ. Akademische Verlagsanstalt Athenaision, Potsdam) — μίαν πλουσίως εἰκονογραφημένην σειρὰν τόμων περὶ τῆς γερμανικῆς φιλολογίας ἀπὸ τοῦ μεσαιῶνος μέχρι τοῦ παρόντος. Ὁ Γεράρδος *Αἰς (Gerhard Eis) μετέφρασεν ἐκ τῆς παλαιᾶς γερ-

μανικής γλώσσης τὰς «μικράς ιστορίας παλαιᾶς σοφίας» («Kleine Geschichten alter Weisheit», ἔκδ. Beck, Μόναχον, 152 σελ.). Εἰς τὸ βιβλίον αὐτὸ ἔχουν συγκεντρωθῆ ἀπὸ τὰ καλύτερα δείγματα τῆς γερμανικῆς μεσαιωνικῆς φιλολογίας τοῦ 13 καὶ 14 αἰῶνος εἰς σειράν ἀνεκδότων, εὐθυμογραφημάτων, παραβολῶν καὶ παροιμιῶν. Δύο συλλογὰς ἐπιστολῶν: «ἐπιστολαὶ τῆς παλαιᾶς Γαλλίας» («Briefe des alten Frankreich») καὶ «ἐπιστολαὶ Γερμανῶν κλασσικῶν» («Briefe deutscher Klassiker», ἔκδ. Sammlung Dieterich, Λειψία, 428 καὶ 612 σελ.) παρέχουν μίαν πιστὴν εἰκόνα δύο σημαντικῶν ἐποχῶν πολιτισμοῦ: τῆς προεπαναστατικῆς Γαλλίας μὲ γνώμας τῶν πολιτικῶν, ποιητῶν καὶ φιλοσόφων τῆς, καὶ τοῦ κόσμου τῶν Γερμανῶν κλασσικῶν. Μία σύνοψις ἐκ τῶν ἔργων τοῦ Λέσσιγκ, ἐκδοθεῖσα ὑπὸ τοῦ Ροδόλφου Κ. Γκόλντσμιντ - Τσέντνερ (Rudolph K. Goldschmidt - Zentner, ἔκδ. Kröner, Στουτγάρτη, 175 σελ.) ἀποτελεῖ, εἰς σειράν ἀφορισμῶν καὶ περικοπῶν ἐξ ἐπιστολῶν καὶ ἔργων, χαρακτηριστικὸν ἀπάνθισμα ἐκ τῶν ἔργων τοῦ ποιητοῦ καὶ στοχαστοῦ.

ΚΟΥΡΤ ΠΦΙΣΕΡ

Η ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΙΣ ΤΗΣ ΛΙΓΝΙΝΗΣ

Τοῦ Δρος Κ. W. WAGNER

Ἡ λιγνίνη εἶναι ὁ χρυσὸς τοῦ Ἑλληνικοῦ ἐδάφους. Αἱ ἀντικειμενικαὶ καὶ ἐξόχως ἐνδιαφερόσαι ἀπόψεις τοῦ δρος Κ. WAGNER εἶναι ἐπίκαιροι καὶ ἐμφανίζουσι μεγάλην σημασίαν διὰ τὴν Ἑλληνικὴν οἰκονομίαν.

Η ΣΥΝΤΑΞΙΣ

Ἡ χημεία μᾶς ἔχει συνηθίσει εἰς τὸ νὰ λύη κατὰ τρόπον ἀριστοτεχνικόν τὰ προβλήματα, τὰ ὁποῖα τίθενται ἐνώπιόν τῆς, εἴτε ταῦτα συνίστανται εἰς τὰ μεγάλα τεχνικὰ ζητήματα τῆς συνθέσεως ἀμμωνίας, καυσίμων ὑλῶν ἢ ἐλαστικοῦ κόμματος, εἴτε εἰς ζητήματα ἀναλυτικοῦ χαρακτῆρος σχετιζόμενα μὲ τὴν διευκρίνισιν τῆς συστάσεως καὶ τῶν πλέον περιπλόκων ὑλῶν, λ.χ. τῶν βιταμινῶν, τῶν ζυμῶν ἢ τῶν φυτικῶν χρωστικῶν ὑλῶν. Τίποτε δὲν φαίνεται ἀδύνατον. Κατὰ τὰς τρεῖς τελευταίας δεκαετηρίδας ἐλύθησαν προβλήματα τόσο μεγάλα, ὥστε ν' ἀνήκουν μεταξὺ τῶν τολμηροτέρων, τῶν ὁποίων ἐπελήφθη ποτὲ τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα. Ἡ Γερμανία, μὲ τὴν συμβολὴν τῆς ἐπὶ τοῦ προκειμένου, ἔρχεται ἐπὶ κεφαλῆς, μὲ μεγάλην διαφορὰν ἐπὶ τῶν ἄλλων.

Ἐξεταζομένου μὲ τὴν προοπτικὴν ταύτην τοῦ προβλήματος τῶν λιγνινῶν, καθίσταται ἀμέσως σαφές ὅτι ἐπὶ τοῦ προκειμένου εἶναι φυσικὸν νὰ ὑφίστανται ἰδιαίτεροι δυσκολίαι.

Ἀπὸ τοῦ 1875 περίπου παράγεται ἐν Γερμανίᾳ εἰς μεγάλην κλίμακα κυτταρίνη ἐκ ξύλου. Διὰ τῆς διαρκοῦς θελιτώσεως τῶν μεθόδων, τῆς ἐκμεταλλεύσεως καὶ τῆς ποιότητος τῶν προϊόντων, διεμορφώθη εἰς βιομηχανικὸς κλάδος, ἀποκτήσας πολὺ πέραν τοῦ πλαισίου τῆς ἀρχικῆς ἀποστολῆς του ἰδιαίτεραν σημασίαν ὄχι μόνον διὰ τὴν παραγωγὴν χάρτου, ἀλλὰ καὶ ὑφαντουργικῶν ὑλῶν.

Ὡς κώλυμα ἐθεωρήθη πάντοτε τὸ γεγονός ὅτι μόνον ἀτελεῖς ἐκμετάλλευσις τῆς πρώτης ὑλῆς, τοῦ ξύλου, ἠδύνατο νὰ γίνεταί. Ἐναντι μιᾶς προσφερομένης εἰς ἐκμετάλλευσιν ἀναλογίας κυτταρίνης 50 τοῖς ἑκατὸ ἀκριβῶς, ὑπῆρχαν περὶ τῶν 25 ἕως 30 ἐπὶ τοῖς ἑκατὸν λιγνίνης, τὰ ὁποῖα ἐλλείπει δυνατότητος ἐμπορικῆς χρησιμοποίησεως, παρίστατο ἀνάγκη νὰ διαχετεύοντα ὑπὸ τὴν μορφήν ὑδάτων πλύσεως εἰς τοὺς ποταμούς. Δεδομένου ὅτι εἰς ἑκάστον τόννον κυτταρίνης ἀντιστοιχοῦν 10 ἕως 12 κυβικὰ μέτρα ὑδάτων πλύσεως μὲ περιεχόμενον εἰς λιγνίνην 5 ἕως 6 τοῖς ἑκατὸ, δέον νὰ ὑπολογίζεταί, λαμβανομένης ὑπ' ὄψιν τῆς σταθερῆς αὐξούσης παραγωγῆς κυτταρίνης, μία ποσότης λιγνίνης δυναμένη ν' ἀνέλθῃ κατ' ἔτος εἰς ἓν περίπου ἑκατομμύριον τόννων. Τὸ ὕλικόν ὅμως τοῦτο ἀντιπροσωπεύει ποσότητα, τῆς ὁποίας ἡ ἀπώλεια ἐν τῇ διαρκείᾳ τοῦ χρόνου εἶναι ἀπαράδεκτος διὰ τὴν βιομηχανίαν ἐν τῷ συνόλῳ τῆς.

Ἀπὸ τοῦ 1912 ἤδη εἶχεν ἐπιζητηθῆ, διὰ τῆς προκλήξεως ἐνὸς χημικικοῦ θρασίου, ἡ ἀνακάλυψις μιᾶς μεθόδου διὰ τὴν χρησιμοποίησιν τῆς λιγνίνης, ἀλλ' οὐσιαστικῶς ἀνευ ἀποτελέσματος. Τὰ πειράματα καὶ αἱ προσπάθειαι, αἱ σχετικαὶ μὲ τὴν λιγνίνην φθάνουν μέχρι τῶν ἡμερῶν μᾶς. Ἐνταῦθα θὰ ἐπιχειρήσωμεν νὰ καταδείξωμεν τὰ ἀποτελέσματά των καὶ νὰ διαγράψωμεν τὰς περαιτέρω δυνατότητας.

Αἱ δυσχερεῖαι αἱ ἐπιπροσθεῖσαι εἰς μίαν ὀρθολογιστικὴν ἐκμετάλλευσιν τῆς λιγνίνης ἀρχίζουσι ἤδη ἀπὸ τοῦ ἐρωτήματος περὶ τῶν χημικῶν μᾶς γνώσεων περὶ λιγνίνης. Αἱ γνώσεις μᾶς περὶ τοῦτου διηκρινίσθησαν μεγάλως χάρις εἰς τὰς ἐργασίας πολλῶν ἐρευνητῶν, ἐκ τῶν ὁποίων θ' ἀναφέρωμεν μόνον τοὺς Φρόύντεμπεργκ, Φούξ, Χαίγκλουντ καὶ Βισλιτσόους. Ἐν τοσοῦτῳ εὕρισκόμεθα ἀκόμη εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς ἐξελιξέως.

Αἱ γνώσεις μᾶς περὶ λιγνίνης δύνανται δι' ὀλίγων νὰ συνοψισθοῦν εἰς τὰ ἑξῆς: Ἡ λιγνίνη εἶναι ἡ ἀποφασιστικὴν ἐπίδρασιν ἀσκόουσα ὑλὴ διὰ τὴν εἰς ξύλον μεταβολὴν φυτικῶν ὑλῶν. Διὰ τῆς σειρᾶς τῆς ἐξελιξέως ἀπὸ τοῦ ἀπολιθωμένου ξύλου διὰ μέσου τῶν χουμαδικῶν ὀξέων, τῆς τύρφης καὶ τοῦ λιγνίτου, σχετίζεται μὲ τὸν γαιάνθρακα, πρᾶγμα ὅπερ αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ παρέχει ἐνδείξεις διὰ τὴν δυνατότητα τῆς χρησιμοποίησεώς τῆς ὡς φορέως ἐνεργείας. Ὁ σχηματισμὸς λιγνίνης εἰς τὸ φυτόν δὲν ἔχει ἀκόμη ἀρκεύοντως διευκρινισθῆ ἀπὸ βοτανικῆς ἀπόψεως, ἔστω καὶ ἂν εἶναι γνωστὸν ὅτι ἡ διαδικασία τῆς μετατροπῆς εἰς ξύλον ἔχει τὴν ἀφετηρίαν τῆς εἰς τὸν ὡς κάμβιον χαρακτηριζόμενον κυτταρικὸν ἰστόν. Τίνι τρόπῳ ἡ λιγνίνη συσσωρεύεται εἰς τὸν κεντρικὸν πυρήνα τῶν κυττάρων — ἂν λαμβάνῃ χώραν ἀπορροφητικὴ ἢ χημικὴ ἔνωσις μετὰ κυτταρίνης ἢ πεντοζῶν — τοῦτο δὲν ἔχει ἀκόμη ἐξακριβωθῆ κατὰ τρόπον ἀναντίρρητον. Ὡς ἐξηκριβωμένον ὅμως δύναται νὰ θεωρηθῆ ὅτι ἡ χημικὴ οὐστάσις τῆς λιγνίνης, ἂν ἐννοεῖται ἀντιπροσωπεύῃ μίαν ἐνιαίαν ὑλὴν, ποικίλλει ἀναλόγως τοῦ εἴδους τοῦ ξύλου, τῆς ἡλικίας τοῦ φυτοῦ καὶ τῶν συνθηκῶν τῆς ἀναπτύξεως αὐτῶν. Τὰ ἀποτελέσματα δέον, τὰ ἐπιτυγχανόμενα ἐν σχέσει μὲ ἓν παρασκευάσμα, μόνον ὑπὸ δρους ἰσχύουν καὶ διὰ μίαν ἄλλην λιγνίνην. Ἡ ἐρευνα δυσχεραίνεται μεγάλως καὶ ἐκ τοῦ ὅτι κατὰ τὴν ἀπομόνωσιν τοῦ ὕλικου ἐκ τοῦ ξύλου δέον πάντοτε νὰ ὑπολογίζεταί μία μετᾶθεσις μορίων, διάσπασις πλευρικῶν ἀλύσεων καὶ μεταβολὴ τοῦ βαθμοῦ τοῦ πολυμερισμοῦ. Δι' οὐδενὸς τῶν μέχρι τοῦδε δοκιμασθέντων μέσων διαλύσεως κατέστη δυνατόν νὰ ἐπιτευχθοῦν αἱ λεγόμεναι genuines, δηλαδή φυσικὴ λιγνίνη. Τὰ ἀπομονωθέντα προϊόντα ἦσαν πάντοτε ὀπωσθήποτε ἠλλοιωμένα χημικῶς καὶ ἐνεφάνιζαν ἐντελῶς ἀνεπιθυμήτους διὰ τὸν χημικὸν ἰδιότητα, ὡς λ.χ. μὴ διαλυτότητα εἰς τὰ περισσότερα μέσα διαλύσεως ἢ εδαμοθεσίαν εἰς τὸ φῶς, τὸ δξυγόνον τῆς ἀτμοσφαιρας καὶ τὴν θερμότητα.

Παρ' όλον τούτο τὸ πλῆθος τῶν δυσχερειῶν, κατωρθώθη ἢ εἰς τοιοῦτο σημεῖον δια-
φώτισις τοῦ σκότους, τὸ ὁποῖον ἐδασίλευεν ὡς πρὸς τὴν χημικὴν οὐσίαν τῆς λιγνί-
νης, ὥστε σήμερον πλέον δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς υπερβληθὲν ἤδη τὸ στάδιον τῶν ὑπο-
θέσεων. Οὕτω μετ' ἀσφαλείας δύναται ν' ἀποδοθῇ εἰς τὴν λιγνίνην, ὡς βασικὸς τύπος
ουστάσεως, ὁ τρόπος ουστάσεως τοῦ φαινυλοπροπανίου. Χαρακτηριστικὸν τῆς λιγνίνης εἶ-
ναι μία περιεκτικότης εἰς «methoxyl», ἣτις, ἀναλόγως τῆς μεθόδου τῆς παραγωγῆς,
κυμαίνεται μεταξὺ 14 καὶ 17 τοῖς ἑκατὸ — OCH_3 . Ἡ σημαντικὴ διὰ τὴν παραγωγὴν
θειοκυτταρίνης μέθοδος στηρίζεται εἰς μίαν συσώρευσιν τοῦ ὀξίνου θειούχου ἀσβεστίου
εἰς μίαν διπλὴν ἔνωσιν καὶ ὁμάδα ἀλδεϋδῶν τῆς λιγνίνης διὰ ταυτοχρόνου ὑδρολυτι-
κῆς ἀποχωρίσεως τοῦ ὄλου συμπλέγματος.

Αἱ διαπιστώσεις ὅμως αὗται, αἵτινες παρέχονται ἐνταῦθα εἰς γενικὰς ἐντελῶς
γραμμὰς χάνουν σημαντικῶς εἰς ἀξίαν, ἂν ἀπὸ τῶν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς τὸ ἐργα-
στήριον, ὑπὸ τὰς εὐνοϊκωτέρας τῶν συνθηκῶν, μέσῳ εἰδικῶν μεθόδων παραγομένων πα-
ρασκευασμάτων λιγνίνης (κουεξάμ, φενόλη, ἀζετυλμπρομίντ, γλυκόλης κτλ.), ἀναχθῶ-
μεν εἰς τὰ προϊόντα, τὰ παραγόμενα ὑπὸ τὰς συνθήκας, αἵτινες διέπουν τὴν βιομηχανίαν.
Ἐν τῇ πράξει παριστάμεθα ἐνώπιον δύο θεμελιωδῶς διαφερουσῶν ἀπ' ἀλλήλων μορφῶν
λιγνίνης:

1) Λιγνίνης ὑπὸ στερεὰν μορφήν, παραγομένης διὰ τῆς ἐπεξεργασίας τοῦ ξύλου
δι' ἀντιδράσεων τῆς κυτταρίνης (ὕδροχλωρικοῦ ὀξέος (HCl) πυκνοῦ κατὰ τὸν Μπέργ-
κιους ἢ λιάν πυκνοῦ θειικοῦ ὀξέος (H_2SO_4) κατὰ τὸν Σόλλερ. Μετὰ τὴν ἀπομάκρυν-
σιν τῆς διαλυθείσης κυτταρίνης ἀπομένει ἡ λιγνίνη ὑπὸ καθαρὰν κατὰ τὸ μάλλον ἢ
ἥττον μορφήν ὡς στερεὰ, πηκτὴ ὕλη, ἢ ὁποῖα ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐπιτρέπει τὴν ἐξα-
κρίβωσιν τῆς ουστάσεως τοῦ ξύλου. Παρομοίᾳ λιγνίνη, μόνον μετὰ δυσκολίας, ὡς ἐκ
τῶν σημειουμένων μεθόδων συμπυκνώσεως καὶ πολυμερισμοῦ, δύναται νὰ ὑποβληθῇ εἰς
διάλυσιν, καὶ ὡς ἐκ τούτου προβάλλει σημαντικὴν ἀντίστασιν εἰς περαιτέρω χημικὴν
ἐπεξεργασίαν.

2) Διαλελυμένης λιγνίνης ὑπὸ τὴν μορφήν τῶν εἰς τὰ ὕδατα πλύσεως τῶν ἐργο-
στασιῶν θειούχου κυτταρίνης περιεχομένων ἀλάτων ἀσβεστίου τῆς ὀξίνου θειούχου λιγνί-
νης. Εἰς αὐτὰ τὰ καθέως φαῖα ὕδατα εὑρηνται ἐπὶ πλέον ὅλα τὰ ἀπορρίμματα τοῦ ξύ-
λου, ἣτοι οἱ εὐκόλως ὑποκείμενοι εἰς ὑδρόλυσιν πολυζαχαρίναι (ἐξόζαι καὶ πεντόζαι),
ρηνίται, λίπη, τέφρα. Πρόκειται ὅθεν ἐπὶ τοῦ προκειμένου περὶ ἑνὸς συγκροτήματος
τῶν πλέον ἑτερογενῶν συστατικῶν, ἐκ τοῦ ὁποῖου δύναται ν' ἀνακτηθῶν ἐπιτυχῶς μέ-
χρις 1 ἕως 1,5 τοῖς ἑκατὸ σάκχαρον δύο τρίτα ὡς ἐπιδεκτικὰ ζυμώσεως ὑπὸ μορφήν
οἰνοπνεύματος. Ἡ ἀπομένουσα κυρίᾳ ποσότης εὑρηται εἰς τὴν διάθεσιν μας δι' ἄλλην
κατεργασίαν. Ἐλλείψει πάσης χημικῆς χρησιμοποίησεως δὲν ἐφαίνετο ἀπομένουσα ἢ ἡ
διέξοδος τοῦ νὰ θεωρηθῇ ἡ λιγνίνη ὡς πηγὴ θερμικῆς ἐνεργείας. Ἄνευ μεγάλων δυ-
σχερειῶν δύναται νὰ χρησιμοποιηθῇ ὡς θερμαντικὴ ὕλη ἢ λιγνίνη Μπέργκιους καὶ Σόλ-
λερ, δεδομένου ὅτι ἤδη εἰς στερεὰν μορφήν προβάλλει μὲ περιεχόμενον 50 ἕως 60 τοῖς
ἑκατὸ ὕδατος. Τὰ ἐργαστάσια παραγωγῆς σακχάρου ἐκ ξύλου καλύπτουν τοιοῦτοτρόπως
ὅλας σχεδὸν τὰς ἀνάγκας τῶν εἰς θερμότητα. Ἡ περιεχομένη ὑπὸ τῆς ξηρᾶς λιγνίνης
ἐνέργεια ἀντιστοιχεῖ περίπου εἰς τὴν τοῦ λιγνίτου. Χάριν μεγαλυτέρας σκοπιμότητος
ἐφαρμόζεται ὁ σχηματισμὸς θρικεττῶν. Ἡ χρησιμοποίησις εἰς μονίμους ἢ κινήτους ἐγ-
καταστάσεις ἀεριογόνων συσκευῶν παρίσταται ἐντελῶς δυνατὴ, ὡς ἐπίσης καὶ ἡ χρησι-
μοποίησις εἰς μηχανὰς εἰδικῆς καύσεως.

Αἱ συνθήκαι δὲν εἶναι τόσοσ ἀπλαῖ προκειμένου νὰ χρησιμοποιηθῇ ὡς καύσιμος ὕλη

ἢ λιγνίνη τῶν ὑδάτων πλύσεως τῆς βιομηχανίας τῆς κυτταρίνης. Ἄν ἡ μεγάλη ἀραιώ-
σις τῶν ὑδάτων πλύσεως ἐπὶ τῇ σκοπῇ τῆς διοχετεύσεως τῶν διαλυμάτων εἰς τοὺς πο-
ταμούς, ἀντιπροσωπεύῃ ἀποτελεσματικὴν προστασίαν κατὰ τῆς υπερβολικῆς καταναλώ-
σεως ὀξυγόνου καὶ μεγάλης ἐπιβαρύνσεως τῶν ὑδροφρακτῶν, τὸ γεγονός ὅμως ἀφ' ἐτέ-
ρου ὅτι ἡ λιγνίνη εὐρίσκεται ἐν ἀραιᾷ διαλύσει, παρεμποδίζει τὴν παραγωγὴν καυσί-
μων ὕλων. Ὁ θρασμὸς τῶν θειούχων ὑδάτων πλύσεως ἐπιφέρει σημαντικὰς δαπάνας. Ἡ
ἀπλουστερά μέθοδος ἐργασίας συνίσταται εἰς τὸν μέχρι σιροπιώδους ουστάσεως θρασμὸν
καὶ εἰς τὴν κονιοποίησιν ἐντὸς λεθῆτων. Ἄν διαθέτωμεν φθηνὸν μέσον θερμάνσεως, ἢ
ἀπομάκρυνσις τοῦ ὕδατος δύναται νὰ ἐπιδιωχθῇ ἔτι περαιτέρω, εἰς τρόπον ὥστε ἐν τέ-
λει ἐπιτυγχάνεται μία στερεὰ καύσιμος ὕλη, Ἐπιδιώχθη ἐπίσης ἡ παραγωγή μιᾶς στε-
ρεᾶς καυσίμου ὕλης ἐκ τῶν θειούχων ὑδάτων πλύσεως διὰ θερμάνσεως ὑπὸ πίεσιν πα-
ρουσίᾳ ἀέρος. Ἐπὶ τοῦ προκειμένου εἶναι δυνατὴ καὶ ἡ χρησιμοποίησις φλοιῶν ξύλου.
Κατὰ τὸν Σόλλερ ἐπετεύχθη ἐπίσης ἡ εὐρεία, μετὰ τὴν ἀπομάκρυνσιν τοῦ ἀσβεστίου
διὰ θειικοῦ ὀξέος ὑπὸ πίεσιν 10 ἀτμοσφαιρῶν διάσπασις τῆς ὀξίνου θειολιγνίνης καὶ ὁ
ἀποχωρισμὸς ἄνθρακος ἐν στερεᾷ καταστάσει. Παρ' όλον ὅτι λοιπὸν ἡ χρησιμοποίησις
τῶν θειούχων ὑδάτων πλύσεως καὶ συνεπῶς τῆς λιγνίνης εἶναι δυνατὴ τεχνικῶς ὡς καυ-
σίμου ὕλης καὶ ἐφαρμόζεται καὶ εἰς τὴν πράξιν, ἰσχύουν κατὰ τῆς χρησιμοποίησεως αὐ-
τῆς αἱ ἴδιαι ἀντιρρήσεις, αἵτινες ἐγείρονται κατὰ τῆς καύσεως πάσης ὀργανικῆς ὕλης.
Ὅτι ἡ φύσις δημιουργεῖ μετὰ τέχνης, ὁ ἄνθρωπος θὰ ἔπρεπεν ὄχι ἀπλῶς νὰ τὸ κα-
ταστρέφῃ, ἀλλὰ νὰ τὸ χρησιμοποιῇ ἀναλόγως τῆς χημικῆς του ουστάσεως.

Εἰς αὐτὴν τὴν φειδομένην τῆς ὕλης μέθοδον ἀνήκει καὶ ἡ χρησιμοποίησις τῆς λι-
γνίνης ὡς οἰκοδομικῆς ὕλης. Ὡς γνωστὸν ἡ λιγνίνη ἔχει μεγάλην ἀντοχὴν εἰς τὴν
φθορὰν ὑπὸ μικροοργανισμῶν, εἰς τρόπον ὥστε νὰ μὴ γεννῶνται ἀντιρρήσεις διὰ τὴν με-
τατροπὴν, διὰ συνθλίψεως ὑπὸ μεγάλην πίεσιν, εἰς οἰκοδομικὰς ὕλας τοῦ ὕλικου, ὅπερ
διαφεύγει ὑπὸ στερεὰν μορφήν κατὰ τὴν ἀπόσταξιν σακχάρου ἐκ ξύλου. Αἱ κατὰ τὸν τρό-
πον τούτον παραγόμεναι σανίδες ἔχουν ἐλυστικὴν ὄφιν ὁμοιάζουσαν πρὸς ξύλον καὶ
προσφέρονται θαυμασίως εἰς περαιτέρω ἐπεξεργασίαν. Τὸ χρῶμα καὶ αἱ μηχανικαὶ ιδιό-
τητες δύναται νὰ ποικίλλουν μεγάλως διὰ προσθέτων συμπληρωμάτων. Δυσκολωτέρα
εἶναι ἡ χρησιμοποίησις τῆς λιγνίνης τῶν θειούχων ὑδάτων πλύσεως δι' οἰκοδομικὸς
σκοποῦς. Ἐπὶ τοῦ προκειμένου προσέβησαν εἰς τὸ ἐξῆς: Ὑπέβαλαν τὰ συμπεπυκνωμένα
ὑδατα πλύσεως εἰς ἀπορρόφησιν ὑπὸ καταλλήλων ἀπορροφητικῶν οὐσιῶν, λ.χ. λιγνίνης
ξυλοσακχάρου, ξυλαλευροῦ, ἢ ὑπὸ ἀνοργάνων ὕλων (γῆς διατόμων, καολίνου, θειικοῦ
μυγνησίου, πυριτικοῦ νατρίου κτλ.) καὶ ἀφοῦ τὴν ἀνέμιξαν καλῶς, τὴν ὑπέβαλαν εἰς
περαιτέρω μηχανικὴν ἐπεξεργασίαν. Τοιοῦτοτρόπως παράγονται ἐπίσης σανίδες, πλά-
κες, ἐξαρτήματα ἐκτύπων ὡς ἐπίσης καὶ προϊόντα ἐν ἀδρομερεῖ ἢ κονιοποιημένη κα-
ταστάσει.

Ἀπὸ τοῦ σημείου τούτου μέχρι τῆς δημιουργίας συγχρόνων συνθέτων ὕλων ἐκ λι-
γνίνης ἢ ἀπόστασις δὲν εἶναι μεγάλη. Ἡ δημιουργία τῶν συνθέτων τούτων ὕλων δύ-
ναται νὰ ἐπιτευχθῇ διὰ συμπυκνώσεως τῆς λιγνίνης τοῦ ξυλοσακχάρου ἢ τῶν μιγμάτων
του διὰ θειούχων ὑδάτων πλύσεως μὲ φενόλην, φουρφοϋρόλην καὶ ἐνδεχομένως μὲ ἀντι-
στοιχα κλάσματα τῆς πίεσεως. Ὑπάρχουν ἐπίσης δυνατότητες κατεργασίας εἰς συνθέτους
ὕλας μόνον τῶν ὑδάτων πλύσεως, τῆς λιγνίνης χρησιμοποιουμένης ἐν τοιαύτῃ περιπτώ-
σει κυρίως ὡς ἀδρανὸς ὕλης. Μεγαλύτερον ἀκόμη ἐνδιαφέρον παρουσιάζουν μέθοδοι, αἵ-
τινες μὲ ἀφετηρίαν τὴν ὀξίνου θειούχου λιγνίνης τῶν ὑδάτων πλύσεως, καταλήγουσιν δι'

επεμβάσεων εις την σύνδεσιν των μορίων εις νέας τεχνικάς υλίας. Υποβαλλομένων των θειούχων υδάτων πλύσεως εις επεξεργασίαν με άσβεστον δια της τηρήσεως ώρισμένων σχέσεων συγκεντρώσεως, σχηματίζεται όξινος θειολιγνική άσβεστος, ήτις κατόπιν θερμάνσεως υπό πίεσιν μετά καυστικού νατρίου, και άφου άναμιχθή με ξυλάλευρον δύναται να τύχη κατεργασίας εις διαφόρους συνθέτους υλίας. Δια πίεσεως υπό θερμότητα δύναται να παραχθού λεπτά ως χάρτης φύλλα, τα όποια δια της επικολλησεώς των εις άλλαπλληλα στρώματα αποδίδουν όλικόν πάχος πλακών, το όποιον είναι λίαν έλκυστικόν και άδιαπέραστον εις το έλαιον, επί πλέον δε δύναται άνέτως να καρφώνεται και διατρυπάται. Η άνω επιφάνεια δύναται να χρωματίζεται, όπως επίσης δύναται να παραχθή και τελείως άλαμπής (μάττ). Άνευ της προσθήκης ξυλαλεύρου τα προϊόντα έχουν τον χαρακτήρα ρητινών και δύναται να κατεργασθού εις θερμικά και συγκολλητικά υλίας. Ομοίως, ως αι ρητίναι της φενόλης, φορμαλδεΐδων εις πλαστικάς μάζας.

Έτερά μέθοδος στηρίζεται εις την κατεργασίαν θειούχων υδάτων πλύσεως με υπεροξειδίου βαρίου. Το παραγόμενον όξινον θειολιγνικόν άλας βαρίου δύναται ως τοιοϋτο να υποβληθή εις περαιτέρω κατεργασίαν ή να μετατραπή κατά τρόπον ώστε ν' απομένη εν άπηλλαγμένον θείου παρασκευασμα, το όποιον συνεπεία μεγάλης ικανότητος αντιδράσεως και ισχυράς ιδιότητος συμπυκνώσεως σχηματίζει κατάλληλον όλικόν, το όποιον χρησιμεύει ως βάση δια την παραγωγήν πλαστικών μαζών. Η περιγραφομένη μέθοδος είναι και από άλλης άπόψεως — και θ' αναφερθώμεν εις αυτήν βραδύτερον — επιδεικτική επεξεργασίας, προστατευομένη δια διπλωμάτων εφευρετηνίας.

Ταχέως εγνώσθη ότι η λιγνίνη έχει χρησίμους ιδιότητας και δια την θυροδεφίαν. Βεβαίως δέν δύναται να φθάση εις ποσότητα τάς καθιερωμένας θυροδεφικάς υλίας. Πάντως τα εις το εμπόριον άπαντώντα προϊόντα, τα όποια είναι γνωστά υπό την γεννώσαν σύγχυσιν συλλογικήν ονομασίαν «έκχυλίσματα θειούχου κυτταρίνης». Χρησιμοποιούνται ως θυροδεφικά υπακατάστατα, ως μέσα έκχυλίσσεως.

Το έκχύλισμα κυτταρίνης δύναται να τύχη κατεργασίας και εν συνδυασμῳ με μεταλλικά άλατα.

Η παραγωγή θυροδεφικῶν υλῶν εκ των θειούχων υδάτων πλύσεως στηρίζεται πρωτίστως εις την απελευθέρωσιν της θειούχου ομάδος της λιγνίνης. Η απομάκρυνσις των άλλτων άσβεστου δύναται να επιτευχθῆ εις όξινον διάλυσιν, σκοπιμώτερον δε εις αλκαλικήν. Προς τοϋτο προϋτάθησαν μεταξύ άλλων: θεικόν όξύ, όξαλικόν όξύ, θειική άμμωνία, άνθρακικόν νάτριον. Επί πλέον η θυροδεφική επίδρασις των προϊόντων των θειούχων υδάτων πλύσεως, δύναται ν' αυξηθή δια περαιτέρω θειώσεως μέσωσ σουλφοχλωριδίων, δια συμπυκνώσεως με θείον η φενόλην, τέλος και δι' όξειδώσεως υπό χλωρίου. Δια μεταβολής ενός άλατος του άσβεστίου εξαχθέντος εξ υδάτων πλύσεως εις ένώσεις νατρίου και ένδεχομένως μαγνησίου, παράγονται ώσαύτως παρασκευάσματα δυνάμενα να χρησιμοποιηθού εις την θυροδεφίαν. Εις καλās θυροδεφικάς υλίας οδηγεί και η άνωτέρω μνημονευθεία οδός δια μέσου ένώσεων του βαρίου.

Η εύκολος παραγωγή της λιγνίνης εις κολλοειδή κατάστασιν, έκαμε πιθανήν και την χρησιμοποίησιν της προς παραγωγήν σάπωνος. Η λιγνίνη αυτή καθ' έαυτήν δέν έχει ιδίαν δύναμιν προς σχηματισμόν άφρου. Εγένετο όμως επιτυχής δοκιμή όπως εκ λιγνίνης σακχάρου άποσταχθέντος εκ ξύλου παραχθῆ λιγνινορητινικός σάπων δια της επεξεργασίας με αλκάλια, τα όποια, προστιθεμένου ολίγου μόνον σάπωνος δια νατρίου η δια καλίου, αποδίδουν χρησιμοποιήσιμον μέσον πλύσεως. Εκ των υδάτων πλύσεως των έργουσιών νατροκυτταρίνης παράγονται ρητίναι, άποτελοῦσαι προσθέτως θαυμά-

σιον δοηθητικόν μέσον δια την σαπωνοδιομηχανίαν. Η χρησιμοποίησις θειούχων υδάτων πλύσεως προς παραγωγήν σάπωνος, εδημιούργησεν αρχικώς δυσκολίας ως εκ του βαθυφαίου χρωματισμοῦ των διαλύσεων. Εν τῳ μεταξύ όμως επιτεύχθη τῆ επίδρασις χλωρίου ανοικτότερον χρώμα των παρασκευασμάτων. Και εις την περίπτωσιν της παραγωγής σάπωνος εξ υδάτων πλύσεως σκόπιμον είναι να εγκαταλειφθῆ η παλαιότερα μέθοδος της απλής εξουδετερώσεως και του βρασμοῦ των διαλύσεων, και η εφαρμογή της άπομονώσεως της όξινου θειούχου λιγνίνης, εις την όποιαν ακολουθως δια περαιτέρω χημικῶν επεμβάσεων δύναται να βελτιωθῆ ἔτι περισσότερον η επίδρασις των επιφανειῶν. Οβτω από κοινου μετά των εξ ολοκλήρου συνθετικῶν προϊόντων της όξειδώσεως των κεκορεσμένων υδρογονανθράκων, η γερμανική οίκονομία διαθέτει εδρηόστους, άνεξαρτήτους από του αποκλεισμοῦ πρώτας υλίας σάπωνος.

Με τα μέχρι τουδε περιγραφέντα προϊόντα, οὐδόλως εξαντιούται: αι ληθαργούσαι εν τῆ λιγνίνη δυνατότητες. Εις το μέρος της λιγνίνης εδρηται: εκ των προτέρων εσχηματισομένη θανιλίνη και δύναται να επιτευχθῆ δια διαφόρων μεθόδων. Η παλαιότερα, αλλά ταυτοχρόνως και ολιγώτερον συμφέρουσα από έμπορικῆς άπόψεως, είναι η μέθοδος δια τήξεως καλίου. Δια μιᾶς άλλης, αμερικανικῆς μεθόδου, άποχωρίζεται εκ των θειούχων υδάτων πλύσεως όξινον θειολιγνικόν άσβέστιον, θερμαινόμενον ακολουθως υπό πίεσιν με καυστικόν νάτριον. Οβτω η λιγνίνη αποσυντίθεται εν μέροςι. Περὶ τα 4 τοις εκατό της λιγνίνης αποκτώνται: ως νάτριον θανιλίνη, εξαγομένη μέσωσ βουτανόλης. Κατά τον τρόπον τοϋτον φαίνεται ότι παράγεται: υπέρ το έν τρίτον της θανιλίνης εν Αμερικῆ. Επί τῆ βάσει των εργασιῶν του Λάουτες έχομεν εις την διάθεσιν μας ενοικωτέραν ακόμη γερμανικήν μέθοδον. Αν δηλαδή επεξεργασθώμεν θειούχα υδατα πλύσεως με έλαφράν προσθήκην καυστικού νατρίου υπό πίεσιν 20 ατμοσφαιρῶν και υπό μίαν θερμοκρασίαν 135 βαθμῶν, παρουσιᾶ δευγόνου, παράγεται θανιλίνη μέχρις αναλογίας 20 τοις εκατό. Αντι του δευγόνου δύναται να χρησιμεύση και νιτροβουζόλη δια την όξειδωσιν ταύτην.

Περισσότεραι πρόοδοι δύναται ν' αναμένωνται και επί του πεδίου της παραγωγής των πλέον διαφορετικῶν παραγῶγων της όξινου θειολιγνίνης. Γίνονται έργασιαι προς δημιουργίαν, δια σχηματισμῶν συμπλόκων άλλτων με νικωτίνη, μέσωσ παρασιτοκτινῶν. Η άντοχή της λιγνίνης εις την επίδρασιν μικροοργανισμῶν επιτρέπει επί πλέον την ύπόθεσιν ότι θαεπιτευχθῆ και η παραγωγή μέσωσ με δακτηριακτόνον και παρασιτοκτόνον επίδρασιν, τοσοϋτο μάλλον, εσον η λιγνίνη με τον υποκατάστατον άρωματικῶν πυρῆνα της δέν απέχει παρομοίων υλῶν (φενόλης).

Θ' αναφέρωμεν εδῶ τρεις ακόμη μεθόδους, δια των οποίων η λιγνίνη — έννοείται μέχρι τουδε μόνον με τάς εργαστηριακάς μεθόδους — τυγχάνει κατεργασίας κατά το πρότυπον της χημείας των λιγνιτινῶν. Πρόκειται περι θερμικῶν μεθόδων διασπάσεως. Και εν πρώτοις αναφέρωμεν την μέθοδον της — εν πάση περιπτώσει άσημάντου δια τον άνθρακα — συντάξεως αλκαλίων, εις την όποιαν άνεφέρθημεν ἤδη δι' ολίγων. Με προσεκτικῶν κατεϋθύνων η μέθοδος αὐτη οδηγεί εις την παραγωγήν θανιλίνης, αλλά τα επιτευχθέντα αποτελέσματα δέν είναι ικανοποιητικά. Μεταξὺ άλλων, μικροτέρου μοριακού θάρους προϊόντων διασπάσεως παράγεται επί πλέον πρωτοκατεχινικόν όξύ. Θέρμανσις εν ξηρῳ καταστρέφει πλήρως την σύνδεσιν των μορίων της λιγνίνης. Αντιθέτως δια ζυμώσεως της λιγνίνης του ξυλοσακχάρου, ένδεχομένως και εν μίγματι μετά θειούχων υδάτων πλύσεως, παράγονται μονοξειδίου άνθρακος, μεθάνιον, άκετόνη, μεθυλική αλκοόλη, όξικόν όξύ, καγιακόλ, κρεζόλη και άνθραξ. Δια χρησιμοποίησεως νικελίου ως κα-

καλύπτου και υδατος ή ζύμωσης απέδωσαν επί πλέον φερόλην, παραφενόλην και όρθο - ή παρα - αιθυλοκαγιακόλ και ίσο - ούζενόλην, παραπροπυλοκατεχίνην, τυλοούλην, όρθο - αιθυλανιζόλην, όμοθερατρόλην, μεθυλοκυκλοεξανόλην και κυκλοεξανόλην. Ο άπομένον άνθραξ δύναται να χρησιμοποιηθή ως μέσον άπορροφήσεως. Τέλος έδοκιμάσθη επιτυχώς και ή υπό πίεσιν υδρογόνωσης (πυροδιάσπασις). Έκ θειούχων υδάτων πλύσεως ο Λάουτε ήδυνήθη να υδρογονώση 12 τοίς εκατό της εις λιγνίνην αναλογίας εις κυκλοπεντανόλην και κυκλοεξανόλην χαμηλού σημείου ζέσεως, αι όποιαι πάλιν δύνανται να χρησιμεύουν εις την παραγωγήν τεχνητών ρητινών, ένφ τα δυσκολώτερον εκφεύγοντα μέρη δύνανται να χρησιμεύουν ως τα λεγόμενα θυμιάματα. Ώσαύτως ή χρησιμοποίησις της είναι πιθανή εις την βιομηχανίαν πλυντικών μέσων. Επί πλέον εισήλθεν εις τό πεδίο της δυνατότητος ή ανάκτησις των σημαντικών ποσοτήτων θείου, αι όποιαι χάνονται με τα υδατα πλύσεως. Δέν αποκλείεται επίσης μίαν ήμέραν να χρησιμοποιηθή ή λιγνίνη δια την σύνθεσιν καυσίμων υλών δια μέσου καταλυτικής υδρογονώσεως υπό πίεσιν.

Διά να καταδειχθῆ πόσον πολυμερής υπόσχηται να καταστή ή χημεία της λιγνίνης — χωρίς έν πάση περιπτώσει να θέλω να είμαι πλήρης εις την άπαρίθμησην — θά μνημονεύσω μερικώς των προταθειών και έν μέρει πραγματοποιηθεισών δυνατοτήτων χρησιμοποίησεως: Λιγνίνη ξυλοσακχάρου εξ άποστάξεως ως λίπασμα, θειούχα υδατα πλύσεως ως μέσων εισπνοών προς θεραπευτικούς σκοπούς και ως άδρανής βλη εις την βιομηχανίαν έλαστικού κόμματος, λιγνινορητιναι και λιγνινοκolloιδη δια την βιομηχανίαν κασμητικών ειδών και δια την δερματολογίαν, συγκολλητικά βλαι εκ θειούχων υδάτων πλύσεως, ιδίως δια την παρασκευήν τύπων δια χυτήρια, μέσα στιλβώσεως, μέσα διαποτίσεως των ξύλων και μέσα σκληρόσεως άμμονονιάματος. Τέλος θά μνημονεύσω άκόμη την πρότασιν της χρησιμοποίησεως των θειούχων υδάτων πλύσεως εις ηλεκτρικά στοιχεία ως πηγής ένεργείας.

Η άνωτέρω άνασκόπησις περί του σημείου, εις τό όποιον εδρίσκειται σήμερον ή έκμετάλλευσις της λιγνίνης παρέχει ταυτοχρόνως εικόνα περί του μεγέθους του έργου, τό όποιον μένει άκόμη να επιτελεσθῆ και των πολλαπλών δυνατοτήτων, ατινες προσφέρονται εις μίαν έρευναν έχουσαν σαφή επίγνωσιν των σκοπών της. Έν πάση περιπτώσει, ένώπιον του επιτακτικού χαρακτήρος του ζητήματος, θά έπρεπε να επιδιωχθῆ μία συγκέντρωσις βλων των ασχολουμένων με την έρευναν της λιγνίνης οργανισμών, εις τρόπον ώστε δια της μεγαλυτέρας δυνατής κατανομής της εργασίας να επιτευχθῆ ή καλύτερα διευκρίνισις. Έν τῷ μεταξύ ιδρύθη μία «έταιρεία μελετών δια την εκμετάλλευσιν των θειούχων υδάτων πλύσεως», εις την όποιαν περιλαμβάνονται βλα τα εργοστάσια, τά όποια παράγουν θειούχα υδατα πλύσεως. Ούτω δυνάμεθα να έλπίζωμεν ότι τό γερμανικόν έφευρετικόν και έρευνητικόν πνεύμα θέλει έπεξεργασθῆ — και άρκει να γίνη τοῦτο, δια να τό λύσῃ ταυτοχρόνως — και αυτό τό μετά τινος θειλίας άποφευγόμενον μέχρι τούδε πεδίο προς όφελος του συνόλου.

Κ. Β. ΒΑΓΚΝΕΡ

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΓΚΗ

ΤΗΣ ΔΙΕΥΘΥΝΣΕΩΣ

Η θερμή ύποδοχή, της όποιας έτυχεν ο «Εικοστός Αίών» άμα τη εμφανίσει του, απέδειξεν ότι είναι πολλοί μεταξύ των Έλλήνων οι θέλοντες να ένστερνωσθουν την νέαν πραγματικότητα. Απέδειξεν, ότι δέν είναι εύαριθμοι οι άντιληφθέντες, ή άρχίσαντες νάντιλαμβάνονται, ότι τα αίτια της Έλληνικής καταστροφής, τα αίτια της εμπλοκής εις περιπέτειαν όδηγήσασαν εις καταστροφήν, συνδέονται προς ώρισμένην πολιτικήν — πολιτικήν άλόγιστον — την όποιαν ήκολούθησεν ή ποτε Έλληνική ήγεσία, πολλούς μήνας προ του φθινοπόρου του 1940. Άν, άντι της άσυνέτου και όχι από τα ιδικά μας συμφέροντα έμπνεομένης πολιτικής, ήκολουθειτο πολιτική νηφαλία, άν τό δόλωμα των Βρετανικών έγγησεων άπεφεύγετο, ή Έλλάς θά ήδύνατο να μείνη έξω της συρράξεως: Κάτι περισσότερον, να συνεργασθῆ εις δεδομένην στιγμήν με τους φυσικούς συμμάχους της: Με τον Άξονα. Εις τας δύο τελευταίας αυτας περιπτώσεις θά έσωζε τ' άποτελέσματα ένός αιώνος εργασίας των τέκνων της.

Η θερμή, ως άνωτέρω έλέχθη, ύποδοχή εις τον «Εικοστόν Αίωνα» έδειξεν ότι ύπάρχουν πολλοί που θέλουν ν' άναζητήσουν και να εύρουν τον δρόμον της ένθνικής περισυλλογής εις την, όψιμον έστω, καλλιέργειαν των σχέσεών μας προς τας Δυνάμεις, που έσωσαν την Ευρώπην από τον έρυθρόν κίνδυνον, από τον έκσκυθισμόν και την βαρβαρόσιν. Προς την Γερμανίαν και την Ιταλίαν.

Έπειδή τό περιεχόμενον του «Εικοστού Αιώνος» είναι τό σοβαρώτερον που ένεφάνισεν, από καταβολής Ελλάδος, Έλληνικόν περιοδικόν, προκύπτει άφ' έαυτου τό συμπέρασμα ότι οι άναγνώσται μας άνήκουν εις την τάξιν των πνευματικώς προηγμένων, και ότι ένα τουλάχιστον τμήμα αυτης της τάξεως ήρχισε ν' άντιδρα εις τό δηλητήριο της Βρετανομπολσεβικικής προπαγάνδας. Και ότι, συναφώς, ήρχισαν να πληθύνονται οι έγκολπούμενοι την αλήθειαν ότι: Η Έλλάς δέν δύναται πλέον να παραμένη, ουδέ καν συναισθηματικώς, δερυφόρος του κόσμου, ο όποιος παταγωδώς κρημνίζεται. Πρέπει νάναζητήσῃ, και άμέσως, την θέσιν της εις τον κόσμο, ο όποιος όλόεν άνεγείρεται. Ο άναρχικός λιμπεραλισμός, ο έγωϊστικός καπιταλισμός και ο προς αυτον συμμαχίας Μπολσεβικισμός, που έχαρακτηρίσθη ως «capitalisme d'Etat à base esclavagiste», άνήκουν εις την χθές. Είναι δύο μορφαι της ύλοφροσύνης. Η σήμερον εργάζεται υπέρ των ιδεωδών, δια τα όποια μάχονται αι Δυνάμεις του Άξονος. Η νίκη των Δυνάμεων του Άξο-

νος ἀποτελεῖ ἱστορικὴν ἀνάγκην: θὰ νικήσουν. Ἡ αὔριον δὲν θὰ ὁμοιάσῃ τὴν χθές.

Κατὰ τὴν «ἱστοριογόνον» αὐτὴν περίοδον οἱ Ἕλληνες ἀπὸ σφάλματα τῆς πολιτικῆς ἡγεσίας ὠδηγήθησαν ἐκεῖ ὅπου ὠδηγήθησαν: Νὰ ζητήσῃ κανεὶς εὐθύναις ἀπὸ τοὺς ἀποδήμους, καὶ ἀπὸ τοὺς νεκρούς, εἶναι μάταιον. Ἄλλ' εἶναι σκόπιμον νὰ ζητήσῃ τὴν συνεργασίαν ὅλων τῶν Ἑλλήνων ἐκείνων, ποὺ δὲν δουλεύουν εἰς τὴν προκατάληψιν: Ἄν οἱ Ἄγγλοι δὲν διέπραττον τὸ ἐναντίον μας ἔγκλημα, τὸ ἔγκλημα νὰ ἔλθουν ἐδῶ, ἂν δὲν προητοίμαζαν τὴν ἔλευσιν τῶν δι' ἀνομολογήτων πανουργιῶν, ἂν δὲν ἔμεσολάβουν, χάρις εἰς τὴν παραπαίουσαν Ἑλληνικὴν διπλωματίαν, αἱ προστριβαὶ πρὸς τὴν Μεγάλην Αὐτοκρατορίαν τῆς Μεσογείου, πρὸς ἐκείνην μὲ τὴν ὁποίαν μᾶς συνέδεσε διὰ συμφώνου βαρυσημάντου ἡ ὀρθὴ Ἑλληνικὴ πολιτικὴ τοῦ 1928 — ἂν δὲν ἔμεσολάβουν αἱ προστριβαὶ διὰ τὰς ὁποίας ὑπεύθυνος εἶναι ἡ διπλωματία μας τοῦ 1940, θ' ἀπεφεύγετο ἡ ἐρείπωσις τῆς χώρας, — ἡ ἐσωτερικὴ ἐξάρθρωσις, ὁ ἀχαλίνωτος ἀτομικισμός, ὁ μαυρογοριτισμός, ἡ τραγικὴ ἀντίθεσις χωρικοῦ καὶ ἀστυ.

Ὁ «Εἰκοστὸς Αἰὼν» ἰδρῦθη διὰ νὰ χρησιμεύσῃ ὡς ὄργανον πνευματικῆς καὶ ἠθικῆς ἀναπλάσεως. Ἀποβλέπει εἰς τὸ νὰ καταστήσῃ νοητὸν ὅτι τὸ ἄτομον ὀφείλει νὰ ὑπαγάγῃ τὸ συμφέρον του εἰς τὸ συμφέρον τοῦ συνόλου — ὀφείλει τὸ ἄτομον ν' ἀποσκορακίσῃ τὸ δόγμα «μετ' ἐμὲ ὁ κατακλινομός». Τὸ δόγμα ποὺ μᾶς ἔφεραν εἰς τὴν μνήμην αἱ σποραδικαὶ ἀναρχικαὶ ἐκδηλώσεις — ἐκδηλώσεις ποὺ δὲν θὰ ἐπαναληφθοῦν βέβαια.

Πρέπει νὰ καταπολεμήσωμεν, καὶ θὰ καταπολεμήσωμεν, μὲ ὅλας μας τὰς δυνάμεις τὴν σύγχυσιν, ἡ ὁποία ἐπικρατεῖ εἰς ἓνα τμήμα τῶν Ἑλλήνων ὅσον ἀφορᾷ τὸ περιεχόμενον τοῦ ὅρου πατριωτισμός. Πατριωτισμός ὑπηρετῶν τὴν Ἑλλάδα δὲν εἶναι ἡ παρ' ἀνευθύνων ἀτόμων, ἡ λαθραίων μικρῶν ομάδων ἐκθεσις τοῦ συνόλου εἰς τοὺς μεγαλυτέρους δυνατοὺς κινδύνους. Πατριωτισμός δὲν εἶναι τὸ ἀχαλίνωτον πάθος, ἡ ὑστερία, ἡ ἐπιληψία, ἡ ἀναρχικὴ δράσις. Πατριωτισμός εἶναι ἡ ὑπαγωγή τοῦ συναισθήματος εἰς τὸν ὀρθὸν λόγον, εἶναι ἡ διαρκὴς καὶ ἄοκνος προσπάθεια ὑπὲρ τοῦ ἐθνικοῦ συμφέροντος. Ὑπεράνω τῶν ἀτομοκρατικῶν δογμάτων ὑπάρχει τὸ αἷτημα τοῦτο: Ἡ Ἑλλὰς πρέπει νὰ ζήσῃ. Πρέπει νὰ ἐξέλθῃ ἀπὸ τὴν περιπέτειαν εἰς τὴν ὁποίαν τὴν εἰσήγαγε Γεώργιος ὁ Β'. Νὰ ἐξέλθῃ ἀπὸ τὴν περιπέτειαν χωρὶς ἄλλας, ἀπὸ ὅσας ἔλαβε, πληγὰς.

Ἡ Ἑλλὰς ἐπολέμησεν, καὶ ἐν τέλει ἰσυνθηκολόγησεν. Ὁ αἰχμάλωτος στρατός της ἀφέθη ἐλεύθερος τῆς ὑστερίας τοῦ αἰχμαλωτισμοῦ του. Ἡ Ἑλληνικὴ κοινωνία ἔπρεπε νὰ ἐκτιμήσῃ κατὰ τὴν ἀξίαν τῆς αὐτῆς τὴν γενναίόφρονα πράξιν. Ἐπρεπεν ἐξ αὐτῆς νὰ ἐξαγάγωμεν συμπεράσματα διὰ τὴν περαιτέρω στάσιν μας ὅλοι. Νὰ ἐκτιμήσωμεν τὰς κατόπιν παρασχεθείσας ὑπηρεσίας, χάρις εἰς τὰς ὁποίας ἐπεζήσαμεν.

Ὅτι ὑπῆρξαν, ὑπάρχουν καὶ θὰ ὑπάρχουν ἐπὶ μακρὸν δυσχέρειαι, εἶναι περιττὸν καὶ νὰ τονίσωμεν. Αὐτὰς τὰς δυσχερείας θ' ἀντιμετωπίσωμεν τελεσφόρως ὅχι μὲ πράξεις ἀλογίστους ἀνευθύνων ἀτόμων, ὅχι μὲ πράξεις ἐκνευρισμοῦ, ἀλλὰ δι' ἐντονωτέρας παραγωγικῆς ἐργασίας, διὰ μεγαλυτέρας φειδοῦς, δι' ἀποφυγῆς ἐνεργειῶν ἀναρχικῶν, κωλυσιεργικῶν. Τὰς δυσχερείας θ' ἀντιμετωπίσωμεν διὰ περισσοτέρας πειθαρχίας τοῦ ὑπαλληλικοῦ κόσμου, δι' ὀλιγωτέρου πολιτικοῦ ρωμαντισμοῦ καὶ εὐθυνοφοβίας: Ἐργασία διὰ τὴν ἀνασυγκρότησιν τοῦ ὑπαλληλικοῦ καὶ τοῦ ἀστυνομικοῦ σώματος, καὶ συνεργασία μὲ τὰς Ἀρχὰς τῆς Κατοχῆς: Ἴδου τὸ σύνθημα τῆς ἐθνικῆς σωτηρίας.

Εἰς ὅλας τὰς χώρας τῆς Εὐρώπης, ἀκόμη καὶ εἰς τὰς οὐδετέρας, ἀντιμετωπίζονται δυσκολίαι πελώριαι. Τραγικαί. Δὲν εἴμεθα οἱ μόνοι ὑποφέροντες ἐν τῷ μέσῳ τοῦ πολέμου. Αἱ δυσκολίαι πρέπει νὰ μᾶς ἀφυπνίσουν τὴν θέλησιν καὶ τὴν δύναμιν τῆς ἀντιμετωπίσεώς των. Ὅχι νὰ δημιουργοῦν πνευματικὴν ἢ συναισθηματικὴν σύγχυσιν. Καὶ ὁ λεγόμενος πολιτικὸς κόσμος, ὁ χθεσινὸς καὶ παρερχόμενος ἢ ὁ φιλοδοξῶν νὰ κυβερνήσῃ μελλοντικῶς, δὲν πρέπει νὰ κατατρίβεται εἰς ἀνεύρεσιν τοῦ ὑπευθύνου τῆς καταστροφῆς, τὸν ὁποῖον ὅλοι ἄλλως τε γνωρίζομεν — εἶναι Γεώργιος ὁ Β' καὶ ὀπισθεν αὐτοῦ ἡ πολιτικὴ τῆς Ἀγγλίας. Πρέπει ν' ἀρχίσῃ καὶ αὐτὸς ἐργαζόμενος διὰ τὴν συνδιαλλαγὴν ὅλων πρὸς τὴν πραγματικότητα. Ἡ δὲ πραγματικότης δὲν εὐρίσκειται εἰς τὰς νυκτερινὰς ὑγρὰς «ἐκκρίσεις» τοῦ Λονδινείου ραδιοφωνικοῦ σταθμοῦ, ὁ ὁποῖος θεωρεῖ τοὺς Ἕλληνας Κάρφους, Οὐρόνους ἢ Τομπίναμπού.

Οἱ σιγῶντες δὲν ἔχουν ὀλιγωτέρας εὐθύναις ἀπὸ τοὺς ὁμιλοῦντας καὶ δίδοντας ἀστόχους συμβουλὰς. Μὴ διαμαρτυρόμενοι δι' ὅσα ἄτοπα ἢ καὶ ἐγκληματικά συμβαίνουν δὲν ὑπηρετοῦν τὴν Ἑλλάδα. Ἐκόντες ἢ ἄκοντες ὑπηρετοῦν τοὺς ἐχθρούς τῆς Ἑλλάδος. Ἡ Ἑλλὰς ὑπηρετεῖται μόνον παρ' ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι τολμοῦν νὰ εἰποῦν ὀλόκληρον τὴν ἀλήθειαν, χωρὶς φόβον καὶ χωρὶς πάθος.

Ὅπως κατὰ τὸν πρῶτον παγκόσμιον πόλεμον, οὕτω καὶ κατὰ τὴν σημερινὴν σύρραξιν, ἡ Ἑλλὰς ὑπῆρξε τὸ θῦμα τῆς Βρετανικῆς ἰδιοτελείας. Ἡ Μικρασιατικὴ μας καταστροφή εἶναι ἔργον τῆς. Ἡ Ἀγγλία εἶναι ὑπεύθυνος διὰ τὴν βιαίαν εἰσοδὸν μας εἰς τὸν παγκόσμιον πόλεμον, ὑπεύθυνος ἀκόμη διότι ἠναγκάσθημεν νὰ πολεμήσωμεν, καὶ μετὰ τὸν πόλεμον ἐκείνον, πλέον τῆς τριετίας. Διὰ τὸν μελετῶντα τὴν πρόσφατον ἱστορίαν ὅλα αὐτὰ εἶναι ἀλήθειαὶ πρόδηλοι, ἀσυζήτητοι... Χάρις εἰς τὰς Βρετανικὰς ραδιογραφίας ἐφθάσαμεν εἰς τὸν τραγικὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1940 καὶ εἰς τὰ γεγονότα τοῦ ἔαρος 1941.

Οἱ Ἕλληνες ἄς προσέξουν ἀκόμη, ὅτι ἡ Ἀγγλορωσικὴ συμμαχία ἔγινε μὲ τὸ τίμημα τῆς ἐκχωρήσεως τῆς Βαλκανικῆς, ἐπομένως καὶ τῆς Ἑλ-

λάδος εις τὸν ἐρυθρὸν Τσάρον τοῦ Κρεμλίνου. Ἡ Ἑλλὰς εἶναι Εὐρώπη. Καὶ ἡ Ἀγγλία εὐρίσκεται εἰς τὸ ἀντιευρωπαϊκὸν στρατόπεδον. Ἱστορικὴν ἀνάγκην ἀποτελεῖ ἡ ἦττα τῆς.

Καὶ αἱ ἱστορικαὶ ἀνάγκαι εἶναι ἀδυσώπητοι: Ἡ Ἱστορία τιμωρεῖ ὡς ἄλλη Νέμεσις.

Ἡ ΔΙΕΥΘΥΝΣΙΣ

Ἡ ΜΟΥΣΙΚΗ ΚΙΝΗΣΙΣ

Ἡ Συμφωνικὴ μετὰ τὸν Βίλλυ Φερρέρο. — Ὁ Μότσαρτ καὶ τὸ τραγοῦδι. — Γιά μιὰ Ἑλληνικὴ Σχολὴ τραγουδιοῦ. — «Καβαλλερία Ρουστικάννα» καὶ «Γιάννης Σκίκης» στὸ Ἐθνικόν.

Τῆς κ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΑΣ ΛΑΛΑΟΥΝΗ

Δίπλα στὸν ἀνθρωπιστικὸ σκοπὸ τῆς ὀργανωθεῖσης ὑπὸ τοῦ ἐνταῦθα τμήματος τοῦ Ντοπολαβόρο ἐν συνεννοήσει μετὰ τὸ Ἰταλικὸν Ὑπουργεῖον τῆς Λαϊκῆς Μορφώσεως, συμφωνικῆς συναυλίας στὸ «Πάλλας», τῆς ὁποίας αἱ εἰσπράξεις διετέθησαν, ὡς γνωστόν, κατὰ ρητὴν ἐπιθυμίαν τοῦ Ἀνωτάτου Διοικητοῦ τῶν Ἰταλικῶν Ἐνόπλων Δυνάμεων ἐν Ἑλλάδι, Α. Ε. στρατηγοῦ κ. Κάρλο Τζελόζο, ὑπὲρ τῶν ὄρφανῶν τοῦ πολέμου, ἡ συναυλία αὐτὴ ἦταν καὶ τὸ πιὸ σημαντικὸ γεγονός τοῦ τελευταίου καιροῦ, τόσο γιατί ὁ Βίλλυ Φερρέρο — ὁ Ἰταλὸς ἀρχιμουσικὸς ποὺ τὴν διηύθυνε — εἶναι μιὰ σημαντικὴ μουσικὴ προσωπικότης, ὅσο καὶ γιατί ἀκούσαμε μερικὰ ἔργα Ἰταλικῆς μουσικῆς, ἀγνωστα ὡς τώρα ἐδῶ, ἢ ποὺ παίζονται πολὺ σπάνια.

Ὁ Φερρέρο παρουσιάζει μιὰ εὐτυχισμένη σύνθεσι καρδιάς καὶ σκέψεως, ψυχῆς καὶ νεύρων, ποὺ δίνει μιὰ ἀξιοθαύμαστη ἰσορροπία καὶ πληρότητα στίς ἐρμηνεῖες του. Χωρὶς νάχη τὸν καιρὸ γιὰ ὄσες δοκιμὲς θ' ἀπαιτοῦσε ἡ ἐπικοινωνία του μετὰ μιὰ ὀρχήστρα ξένη κι' ὄχι περίφημη — σὰν τὴ δική μας — ἐπέτυχε ἀπ' τὴν ὀρχήστρα αὐτὴν ζηλευτὰ ἀποτελέσματα σὲ ἡχητικότητα καὶ χρώματα κάμπτοντάς τιν σ' ἓνα πειθαρχημένο κι' ἐλαστικὸ σύνολο. Σ' αὐτό, πέρα ἀπ' τὴν ἐπιβολὴ καὶ τὴν ὑποβολὴ τῆς προσωπικότητάς του, τὸν βοηθεῖ μιὰ καθαρὴ, μιὰ διαυγῆς τεχνικὴ, ποὺ θάπρεπε νὰ προσέξουν οἱ νέοι μας μαέστροι. Ἡ μπαγκέττα του μιλάει σταθερὰ καὶ εὐγλωττα, κάθε του κίνησι ἔχει ἓνα σκοπὸ. Ἔτσι μπορεῖ ν' ἀφίεται ἄνετα στίς ἐμπνεύσεις τῆς καρδιάς του ποὺ ὡς τόσο, καὶ στίς πιὸ δυνατὲς ἐκρήξεις τοῦ πάθους, περνοῦν ἀπ' τὸν ἔλεγχον μιᾶς ἀσφαλούς κρίσεως, μιᾶς λογικῆς σκέψεως.

Θὰ μοῦ μείνη ἀλησμόνητη ἡ ἐρμηνεία τοῦ Κοντσέρτο Γκρόσσο σὲ ρε ἔλασσον τοῦ Βιβάλντι ποὺ ὁ Φερρέρο ἔδωσε κατὰ τὴ μεταγραφή τοῦ Σιλῶτι ποὺ δὲν ἀπέχει ἀπὸ τὴν ἀρχικὴ ἐνορχήστρωσι, μόνο γιὰ ἔγχορδα. Πιστὴ στὸ ὕφος καὶ στὸ κείμενο, ἡ ἐρμηνεία τῆς παλιᾶς αὐτῆς Ἰταλικῆς μου-

σικῆς εἶχε ὡς τόσο κάτι τὸ πιὸ ἐλεύθερο ἀπ' τὴν συμβατικὴ ὑποταγὴ στὸ «στὺλ» ποὺ ξέρομε, κάτι τὸ ἀνάλαφρο καὶ συνάμα τὸ τόσο βαθὺ καὶ ἐσωτερικόν. Μαζὺ μετὰ τὸν ἀρχιμουσικὸ ἀνατρέχαμε στίς πηγὰς τῆς συμφωνικῆς μουσικῆς πού, παρ' ὅλη τῆς τῆ σοφῆ ἀντιστικτικῆ καὶ ἀρμονικῆ ἐπεξεργασία, ξεχειλίζει ἀπὸ μελωδικὰς ἐμπνεύσεις, στίς πηγὰς τῆς «ἀπόλυτης» μουσικῆς ποὺ ἐμελλε νὰ βρῆ ἄμεσο συνεχιστὴ τὸν μεγάλο Ἰωάννη Σεβαστιανὸ Μπάχ κι' ὄλους τοὺς Γερμανοὺς συμφωνιστάς. Εἶναι ἡ μεγάλη Ἰταλικὴ ἐποχὴ τῶν Κορέλλι, Τζεμιάνι, Λοκατέλλι, Βερατσίνι, Ταρτίνι καὶ τῶν ἄλλων, μιὰ ἐποχὴ καταπληκτικὴ γιὰ τίς τόσες τῆς δημιουργικὰς ἐμφανίσεις ποὺ ἐπέβαλαν τὴ φήμη τῆς Ἰταλικῆς ἐνόργανης μουσικῆς σ' ὅλη τὴν Εὐρώπην καὶ ποὺ τόσο ἐπηρέασε τοὺς Γερμανοὺς μουσικοὺς. Στίς σχολὰς τῆς Βενετίας, τῆς Ρώμης, τῆς Νεαπόλεως, ἐμφανίζονται οἱ μεγάλοι δεξιότεχνες τοῦ βιολιοῦ κατὰ τὸν 17ο αἰῶνα, ἐδῶ γεννιέται ἡ Σονάτα, τὸ Κοντσέρτο-σόλο, τὸ Κοντσέρτο Γκρόσσο — ποὺ θὰ δώσῃ λίγο ἀργότερα τὰ περίφημα Βρανδεμβούργια Κοντσέρτα τοῦ Μπάχ — ἡ Συμφωνία ποὺ θὰ βρῆ τὴν τελειωτικὴ τῆς φόρμα στὸν Χάυντν.

Οἱ αἰῶνες ποὺ ἔρχονται ἔπειτα, δίνουν στὴν Ἰταλία τὰ σκῆπτρα τῆς Ὀπερας. Εἶναι σὰν νὰ ἐσίγησε γιὰ πάντα ἡ συμφωνικὴ μουσικὴ. Ἀλλὰ νὰ, ποὺ οἱ τελευταῖες δεκαετηρίδες φέρνουν κι' ἐδῶ μιὰ καινούργια ἔκρηξι κι' ἡ Ἰταλία ἀρχίζει νὰ διεκδικῆ μιὰ πρώτη θέση στὴ σύγχρονη συμφωνικὴ παραγωγή. Καὶ ὁ Βίλλυ Φερρέρο μᾶς δίνει στὸ πρόγραμμά του μερικὰ δείγματα τῆς νέας αὐτῆς δημιουργίας μετὰ συνθέσεις Μαρτούτσι — ἐνὸς ἀπὸ τοὺς πρωτεργάτες τῆς νέας Ἰταλικῆς Μουσικῆς Σχολῆς μαζὺ μετὰ τοὺς Σγκαμπάττι, Σινιγκάλια, Περόζι — Καταλάνι καὶ Ρεσπίγκι. Δυὸ μικρὰ ἔργα τοῦ Μαρτούτσι «Νυκτωδία» καὶ «Νοβελέττα» ποὺ ἐρμήνευσε ὁ Φερρέρο εἶναι χαρακτηριστικὰ γιὰ τὴν πληρότητα τῆς ἐκφράσεως μέσα στὴν συντομία τους, γιὰ τὴν ποιητικὴ πνοή τους, τὴ λεπτὴ καὶ διάφανη ἐνορχήστρωσι, ποὺ στὸ δεύτερο ἔργο μάλιστα, τὴ «Νοβελέττα», εἶναι γεμάτη ἀπὸ πρωτοτυπία καὶ περιγραφικὴ δύναμι.

Ὁ Καταλάνι δὲν εἶναι κυρίως συνθέτης συμφωνικῆς μουσικῆς καὶ εἶναι ἡ ὄπερά του «Βαλλὺ» ποὺ τὸν ἔκανε διάσημο. Ἀλλωστε ἡ σύνθεσις ποὺ μᾶς ἔδωσε ὁ Φερρέρο εἶναι τὸ πρελούτιο τῆς 3ης πράξεως ἀκριβῶς αὐτῆς τῆς ὄπερας ποὺ ὁ συνθέτης διασκεύασε ἀργότερα σὲ αὐτοτελεῆς κομμάτι συναυλίας. Μιὰ σύντομη ποιητικὴ σελίδα, γεμάτη μελαγχολία — λὲς κι' ὁ συνθέτης προαισθανόταν τὸν πρόωρο θάνατό του — μ' ἓνα γράψιμο ἀριστοτεχνικόν, με φωτεινὰς μελωδικὰς γραμμὰς ἀνάμεσα στὸ πλούσιο ἀρμονικὸ τους ἔνδυμα.

Ὁ Ὀττορίνο Ρεσπίγκι, ποὺ ἡ Ἰταλία ἔχασε μόλις ἐδῶ καὶ ἔξη χρόνια, μπορεῖ νὰ διεκδικῆ μιὰ ἴσια θέσι δίπλα στοὺς μεγάλους σύγχρονους Γερμανοὺς συμφωνιστάς, δίπλα σ' ἓναν Ρίχαρντ Στράους. Ὁ Φερρέρο μᾶς ἔδωσε τὸ Συμφωνικόν του ποίημα «Τὰ Πεῦκα τῆς Ρώμης» ποὺ καὶ ἄλλοτε εἴχαμε ἀκούσει ἐδῶ. Ὁ Ρεσπίγκι δίνει καινούργια φόρμα στὸ Συμφωνικόν Ποίημα χωρίζοντάς το σὲ τέσσερα μέρη ποὺ ἀντιστοιχοῦν σχεδὸν στὰ τέσσερα μέρη τῆς Συμφωνίας θυμίζοντάς μας ἔτσι τὴ Φανταστικὴ Συμφωνία τοῦ Μπερλιόζ, ὅπως μᾶς τὸν θυμίζει καὶ μετὰ τὴ δύναμι τῆς περιγραφῆς, τὸ ἀκατάσχετο πάθος, τὴν ἀχαλίνωτη φαντασία, τὸν πλοῦτο καὶ τὴν πρωτοτυπία τῆς ὀρχήστρας του. Πεῦκα τῆς Βίλλας Μποργκέζε, Πεῦκα δίπλα σὲ μιὰ κατακόμβη, Πεῦκα τοῦ Τζανικόλο, Πεῦκα τῆς Ἀπίας Ὀδοῦ, τέσσερις ἔντονος ἡχητικὰς εἰκόνες, χαρούμενη ἡ πρώτη, σκοτεινὴ καὶ θλιβερὴ ἡ δεύτερη,

λουσμένη μέσα σ' ένα γαλήνιο σεληνόφωτο ή τρίτη, θριαμβευτική ή τετάρτη, ένα ξέσπασμα υπερφάνειας και αυτοπεποίθησης. Κανένα όργανο της ορχήστρας δεν μένει σε δεύτερη μοίρα και είναι ένα αληθινό ήχητικό όργανο αυτή ή μουσική με τους πιο πρωτότυπους και τους πιο τολμηρούς συνδυασμούς. Και σαν περιγράφει τα Πεδύκα του Τζανικόλο ή ορχήστρα δεν του αρκεί πειά. Άλλά έδω ήττάται ο Ρεσπίγκι. Ένω με άπαλές γραμμές περιγράφει τη νύχτα και τον ήσκιο των κυπαρισσιών, ένω τα βιολιά ύψώνουν τον ύμνο τους προς τη σελήνη, του χρειάζεται ένα κελάδημα αηδονιού. Ο συνθέτης βρίσκει σ' άδυναμία να τό άποδώση με τη τέχνη του και καταφεύγει στο δίσκο του γραμμοφώνου: "Ένα αληθινό αηδόνη καταστρέφει — δεν είναι ύπερβολή — τη γοητεία για να δείξη πώς άν ή τέχνη είναι άντιγραφή της φύσεως, δε μπορείς ποτέ να άνακατέψης τη φύσι με την τέχνη χωρίς ζημία της δεύτερης. Βάζει και ο Στράους τον άνεμο μέσα στη «Συμφωνία των "Άλπεων», αλλά πώς; Υποτάσσοντας τη φύσι στην τέχνη, φτιάχνοντας μιá μηχανή — την περίφημή του «βίντμασσίνε» — που φτιάχνει τον άνεμο όπως τον θέλει αυτός, δηλαδή μουσικά. "Άς είναι, τό έπεισόδιο αυτό ξεχνιέται μπροστά στη μεγαλειώδη τέταρτη εικόνα της "Άπίας κι' όταν όλο τό έργο έρμηνεύεται με τη δύναμη και τό πάθος του Φερρέρο, όλα είναι καλά.

Άπό ένα Ιταλικό πρόγραμμα δεν μπορούσε να λείψη, φυσικά, τό μεγάλο όνομα του Βέρντι. Κατά παράδοση σύμπτωσι ή Εισαγωγή του «Σικελικού "Εσπερινού» βρέθηκε στη μέση του προγράμματος συντροφευμένη με την Εισαγωγή των «Άρχιτραγουδιστών» του Βάγκνερ. "Άν αυτό έγινε επίτηδες, τόσο τό καλλίτερο. Γιατί φάνηκε πώς τίποτα δεν μπορεί να μειώση τη γοητεία της μελωδικής ευγλωττίας του Βέρντι. Με τά πιο λιτά μέσα λέει τόσα πολλά... Και ή νευρώδης έρμηνεία του Φερρέρο άνέδειξε άκόμα περισσότερο την ξεχασμένη αυτή σελίδα του μεγάλου συμπατριώτη του, όπως άνέδειξε κι' όλες της όμορφιές της Εισαγωγής του Βάγκνερ ξετυλίγοντας με άδρότητα τά διάφορα άντίθετα θέματα κι' άνασυνδέοντάς τα σε μιá ζωντανή κι' έκφραστική εικόνα.

* *

«Ο Μότσαρτ και τό τραγουδι» ήταν τό έμβλημα μιās συναυλίας που έδωσε τό "Εθνικό "Ωδειό στον Παρνασό, θέλοντας να γιορτάση, έστω και κάπως καθυστερημένα, την 150τηρίδα του μεγάλου Δασκάλου. Μιá σύντομη όμιλία του κ. Καλομοίρη στην άρχή και μιá σειρά από τραγούδια και άριες Μότσαρτ έρμηνευμένα μ' άρκετή έπιτυχία από μαθητές και μαθήτριες του "Εθνικού "Ωδειού, μ' έκανε να σκεφθώ πολλά πράγματα. Πρωτ' άπ' όλα τι χρωστάει στον Μότσαρτ ή τέχνη του τραγουδιού. "Επειτα, άλλοίμονο, τον ξεπεσμό και την παρεξήγησι της τέχνης αυτής, έπειτα τη σφαλερή κατεύθυνσι που τό τραγουδι ως τέχνη έχει πάρει στον τόπο μας.

Ο Μότσαρτ βρήκε την τέχνη του τραγουδιού σε πλήρη άνθησι, βέβαια. Είχαν προηγηθί οι "Ιταλοί δασκάλοι που την είχαν άναγάγει σε αληθινή έπιστήμη κι' ή ιστορία της Μουσικής άναφέρει παραμυθένια, αληθινά, κατορθώματα τραγουδιστών που μένουν άνυπέρβλητα. Η φωνή ήταν τότε ένα όργανο σαν όλα τ' άλλα κι' ή τεχνική του τραγουδιού άπαιτούσε την ίδια μελέτη όση και ή άπόκτησι της τεχνικής του βιολιού. Τουτό βέβαια είχε και τά μειονεκτήματά του: Οι τραγουδιστές φθάνοντας σε μιá καταπληκτική δεξιοτεχνία, έννοούσαν να λάμπουν με τις φωνητικές άκροβασίες τους έπι ζημία της μουσικής ούσίας, γινόντουσαν οι τύραννοι των σύνθετών που κα-

ταντούσαν να γράφουν σύμφωνα με τις άπαιτήσεις των τραγουδιστών άριες με βοκαλίζ, με τρίλλιες και άλλα, χωρίς νόημα. Ο Μότσαρτ είναι ο πρώτος που μολονότι βαδίζει στα «παραδεδεγμένα», δίνει νόημα κι' ούσία στις άριές του, σε κάθε του νότα, σε κάθε του βοκαλίζ. "Όλα στον Μότσαρτ είναι μιá συνέχεια του συνόλου κι' όταν ή Βασίλισσα της νύχτας π. χ. στο «Μαγεμένο Φλάουτο» ή ή Κωνσταντσα στην «Άπαγωγή» ξετυλίγει μιá δεξιοτεχνική σελίδα, δεν θα βρήτε ούτε μιá τρίλλια, ούτε μιá σκάλα άχρηστη ή χωρίς νόημα. "Όλα έχουν τό λόγο τους και την έννοιά τους, φθάνει, βέβαια, να εκτελούνται με νόημα. Κι' έπειτα άς μη ξεχνούμε πώς ο Μότσαρτ είναι ο δημιουργός του «λίντ» που τόση εξέλιξι πήρε άργότερα άπ' τον Σουμπερτ, τον Σούμαν, τον Μπετόβεν. Η έρμηνεία όμως του «Lied» άπ' τη μιá μεριά που άπαιτούσε περισσότερη μουσικότητα παρά δεξιοτεχνία και ή εξέλιξις της όπερας έπειτα, ο Βάγκνερ με τις θεωρίες του και με τον καινούργιο τρόπο που μεταχειριζόταν τη φωνή, περισσότερο άπ' όλα μιá παρεξήγησις των νέων τάσεων, φέρανε την κατάπτωσι της τέχνης του τραγουδιού, ή προσοχή στην άπαγγελία και στην έκφρασι έκανε τους τραγουδιστές να άδιαφορούν για την καθαρά φωνητική τεχνική, να την περιφρονούν, ξεχνώντας πώς χωρίς μιá άρτια τεχνική δεν είναι κατορθωτή μιá άνετη έρμηνεία. Δεν είναι αλήθεια πώς στις ήμέρες μας δεν ύπάρχουν πειά φωνές, όπως λένε. Δεν ύπάρχει έργασία, μέθοδος, τεχνική.

Άλλά, άν γενικά στον κόσμο παρατηρείται μιá κατάπτωσις της τέχνης του τραγουδιού, έδω, στην Ελλάδα, δεν ύπάρχει καμμιά σχολή, κανένα σύστημα κι' ένα πλήθος από ώραιες φωνές χάνονται ή τραγουδούν έλαττωματικά. "Άν άναζητήσουμε τό λόγο, θα τον βρούμε εύκολα παρακολουθώντας τά «ρεσιτάλ» των διαφόρων τραγουδιστών μας, κι' άκόμα καλλίτερα, τις μαθητικές συναυλίες: Δεν έχομε γλώσσα για τό τραγουδι. "Όλοι και όλες τραγουδούν γερμανικά, Ιταλικά, γαλλικά, κάποτε και έλληνικά, αλλά όλα άνάμικτα, έτσι όπως τύχη, χωρίς να βασίζουν την τεχνική τους σε καμμιά γλώσσα. Γιατί αυτό είναι: Η τεχνική του τραγουδιού άρχίζει άπ' την τοποθέτησι της φωνής, άπ' την έκφώνησι, άπ' τό μηχανισμό της άναπνοής και σ' αυτά καλούνται να παίξουν τον προορισμό τους τά φωνητικά μας όργανα, άρρυγγας, φωνητικές χορδές, μύτη, στοματική κοιλότης, μάσκα κ.τ.λ. "Ός τη στιγμή που ο μαθητής πηγαίνει ν' άρχιση τραγουδι, όλα αυτά τά φωνητικά όργανα τά χρησιμοποιούσε για τη μητρική του γλώσσα, για τά έλληνικά, και γι' αυτήν τη γλώσσα είναι κιόλας διαμορφωμένα. Άπ' τη στιγμή που άρχίζει όμως ή μελέτη, άρχίζει και ή διαστρέβλωσις όλων των φωνητικών οργάνων. Ο μαθητής καλείται να τραγουδήση, να γυμνασθί, να στηρίξη τη φωνή του, άπάνω σε γλώσσα ξένη, που πολλές φορές ούτε γνωρίζει καν. Οι καθηγητές μας του τραγουδιού, είτε μορφωμένοι στο έξωτερικό, είτε έδω από δασκάλους που διδάχθηκαν με την ίδια στρεβλή μέθοδο, δεν έννοούν να ξεκολλήσουν άπ' την τυπική γαλλική ή Ιταλική ή δεν ξέρω τί μέθοδο. Άποτέλεσμα: Άβέβαιη τοποθέτησις της φωνής — σπάνια θ' άκούσετε μιá άπόλυτα σωστή φωνή — έπισφαλής έκφώνησις, κουραστική άναπνοή. Συνέχεια: κακή άρθρωσις, σφαλερή άπαγγελία, καμμιά συναίσθησις της φράσεως, καμμιά άναγλυφοποίησις του μουσικού κειμένου μαζί με τό ποιητικό, καμμιά έρμηνεία. Και όμως φτιάξαμε Λυρική Σκηνή, μελόδραμα. Σε κάθε παράστασι παρατηρούμε την άνυπαρξία κάθε σχολής και καθένας

ἀπαγγέλλει ὅπως θέλει. Μιά-δυο ἐξαιρέσεις δὲν κάνουν παρά νὰ ἐπιβεβαιώ-
νουν τὸν κανόνα.

Σύμφωνα μ' ὅσα ἔγραψαν μεγάλοι τεχνικοὶ τῆς φωνῆς καὶ σύμφωνα
μὲ τὶς ἔρευνές μας, δὲν ὑπάρχουν παρά μόνο δυὸ Σχολές τραγουδιοῦ: Ἡ
καλὴ καὶ ἡ κακὴ. Τὰ ἄλλα περὶ Ἰταλικῆς, γαλλικῆς, γερμανικῆς καὶ λοι-
πά, σχολῆς, εἶναι λανθασμένα καὶ παρεξήγησις τοῦ ὕφους. Πέρνουν τὸ ὕφος,
τὸ «στὺλ» γιὰ σχολή. Ἐφαρμογὴ τῶν κανόνων τῆς καλῆς σχολῆς, προσαρ-
μῶγῃ τῆς σωστῆς τεχνικῆς στὴ γλῶσσα μας, θάβλυε τὸ πρόβλημα. Γι' αὐτὸ
θάπρεπε νάχουν φροντίσει ἀπὸ χρόνια κιόλας τὰ Ὁδεῖα μας ἀναθέτον-
τας ἀπ' τὴ μιὰ μεριά τὴ μεταφορὰ τῶν κανόνων σὲ εἰδικούς, ἀπ' τὴν
ἄλλη φροντίζοντας γιὰ καλὲς μεταφράσεις τῶν ἔργων τῆς παγκόσμιας
μουσικῆς φιλολογίας. Τὴν παράλειψι τῶν Ὁδῶν θάπρεπε ν' ἀναπληρώσῃ
ἡ Λυρική Σκηνὴ δίνοντας τὴν ἴδια σημασία — ἴσως καὶ μεγαλύτερη — στὸν
καταρτισμὸ μιᾶς Ἑλληνικῆς Σχολῆς τραγουδιοῦ, ποῦ ἔδωσε καὶ δίνει στὸν
καταρτισμὸ τῆς χορωδίας καὶ τοῦ μπαλλέττου της. Ἀλλὰ κανένας δὲν ἔν-
νοιωσε τὴ μεγάλη ἀλήθεια, πῶς τραγοῦδι χωρὶς γλῶσσα δὲν μπορεῖ νὰ
εἶναι τέχνη. Κι' ὅσοι τὴν ἔνοιωσαν κι' ὅσοι μίλησαν γι' αὐτὸ θεωρήθηκαν
παραδοξολογοί.

* *

Μέσ' στὸ Μάη ἡ Λυρική Σκηνὴ τοῦ Ἐθνικοῦ Θεάτρου, ἀνέβασε γιὰ
πρῶτὴ φορὰ τὴν πασίγνωστη ὄπερα τοῦ Μασκάνι «Καβαλλερία Ρουσικάνα»
καὶ τὴν κωμικὴ ὄπερα τοῦ Πουσίι «Γιάννης Σκίκης», μᾶλλον ἄγνωστη στοὺς
Ἀθηναίους — ἐδῶ καὶ τρία χρόνια, θαρρῶ, εἶχε πρωτοδοθῆ, χωρὶς ὅμως νὰ
παιχθῆ παραπάνω ἀπὸ δυὸ — τρεῖς φορές.

Καὶ τούτῃ τὴν παράσταση, ὅπως ὅλες ποῦ ἔδωσε τελευταῖα ἡ Λυρική
Σκηνὴ, ἐχαρακτήριζε ἡ προσπάθεια τοῦ νεωτερισμοῦ καὶ τῆς ἀνανέωσης, προ-
σπάθεια, ποῦ, κατὰ τὰ τελευταῖα χρόνια, ἔχει καταντήσῃ, ἀληθινά, ἔμμονη
ἰδέα σὲ πολλοὺς νέους σκηνοθέτες τῆς Εὐρώπης. «Ἡ Ὁπερα — λένε — βρί-
σκεται σὲ ντεκαντάνς... Ἡ Ὁπερα εἶναι ἕνα ἀπίθανο θεατρικὸ εἶδος... Ὁ
κόσμος δὲν μπορεῖ ν' ἀκούῃ πειὰ ἀτέλειωτες ἄριες χωρὶς θεατρικὴ δρᾶσι...»
κι' ἄλλα τέτοια.

Τὸ ἂν ἡ Ὁπερα βρίσκεται σὲ «ντεκαντάνς» σὰν θεατρικὸ εἶδος, αὐτὸ
μπορεῖ ἴσως νὰναι συζητήσιμο γενικά, πάντως μιὰ τέτοια συζήτηση δὲν μπο-
ρεῖ νὰ γίνῃ γιὰ τὸν τόπο μας, ποῦ, καλὰ-καλά, δὲν γνώρισε ἀκόμα τὴν
Ὁπερα, ἐξέχωρα ἀπὸ μερικά ὠρισμένα ἔργα, ὅλο τὰ ἴδια καὶ τὰ ἴδια, καὶ σὲ
πρόχειρες παραστάσεις, χωρὶς καμμιά ἰδιαίτερη προσοχὴ στὸ σύνολο — ὀρ-
χήστρα, σκηνοθεσία, σκηνογραφία, κουστούμι — παρά μόνο βασισμένες στὴς
ὠραῖες φωνῆς τῶν τραγουδιστῶν. Πῶς λοιπὸν θὰ ποῦμε γιὰ τὴν Ὁπερα, στὴν
Ἑλλάδα, πῶς βρίσκεται σὲ κατάπτωση, ὅταν κάθε παράσταση, καὶ τοῦ πιὸ
συχνοπαιγμένου ἔργου, τραβάει περσότερο κόσμο ἀπὸ κάθε ἄλλο θεατρικὸ
εἶδος, καὶ ὅταν αὐτὸς ὁ κόσμος δὲν γνώρισε πάνω ἀπὸ ὀχτῶ — δέκα ἔργα;
Στὴ Γερμανία, στὴν Ἰταλία, στὴν Εὐρώπῃ γενικά, μιλοῦνε γιὰ ντεκαντάνς
τῆς Ὁπερας μὲ κάπως περσότερο δικίο. Ἐκεῖ ὁ κόσμος χόρτασε τὴν Ὁπερά,
εἶναι φυσικὸ νὰ γυρεύῃ μιὰ ἀνανέωση — ἂν κι' ἐκεῖ ἀκόμα, οἱ στατιστικὲς
δὲν δείχνουν καθόλου ν' ἀραίωσε τὸ κοινὸ τῶν Μελοδραματικῶν θεάτρων,

Ἀλλὰ, ἂν παραδεχθοῦμε τὴν ἀνάγκη μιᾶς ἀνανέωσης, ἡ ἀνανέωση
αὐτὴ γιὰ νὰναι ἀληθινὴ, δὲν μπορεῖ νάρθῃ ἀπέξω, ἀλλὰ μέσα ἀπ' αὐτὴν τὴν

ἴδια τὴν Ὁπερα, κι' οὔτε, ἄλλως τε, θᾶναι γιὰ πρῶτὴ φορὰ. Κάθε τόσο, στὴν
ἱστορία τῆς Ὁπερας, θὰ σταθοῦμε σὲ μεγάλες μεταρρυθμίσεις. Ὁ Γκλουκ ἔρ-
χεται νὰ καταργήσῃ τὶς ἀνούσιες μελωδίες καὶ φιοριτούρες μὲ τὴν ἀρχαϊό-
πρηπ γραμμὴ τοῦ, προσπαθώντας νὰ ἐξυπηρετήσῃ πάνω ἀπ' ὅλα τὴν Ποίησιν,
στὴν Ἰταλία οἱ βερλιότες σπᾶνε τὴ ρωμαντικὴ παράδοσι μὲ τὸ ρεαλισμὸ
τους, ἀπ' τὴν ἄλλη μεριά ὁ Βάγκνερ δημιουργεῖ τὸ Μουσικὸ Δρᾶμα του, τὸ
«ὀλοκληρωτικὸ» ἔργο τέχνης, καὶ στὰ ἴχνη του βαδίζει ὁ Στράους μὲ τὴν
«Ἡλέκτρα» καὶ τὴ «Σαλώμη» του, ποῦ δὲν ἔχουν πειὰ τίποτα τὸ κοινὸ μ' αὐτὸ
ποῦ ὁ κόσμος λέει «Ὁπερα». Καὶ τὸ πρᾶμα δὲν σταματᾷ ἐδῶ. Ἄλλοι,
πιὸ νέοι, σύγχρονοι, προσπαθοῦν ἀκόμα νὰ νεωτερίσουν δημιουργώντας νέο
«εἶδος», ὅπως π.χ. ὁ Στραβίνσκυ μὲ τὸ «Οἰδίπους· Τύραννος», ὁ Σαλβατόρε
Ἀλλέγκρα μὲ τοὺς «Ταξιδιώτες» του, — καὶ τὰ δύο εἶναι μᾶλλον σκηνικά
ὀρατόρια — κι' ἄλλοι μὲ μεγαλύτερη ἢ μικρότερη ἐπιτυχία, ἐνῶ, ξαφνικά,
μέσα σ' ἕνα ὄργιο μοντερνισμοῦ, ἡ Εὐρώπῃ ἀνακαλύπτει ξανά τὸ Βέρντι, τὸ
Βέρντι ποῦ περὶ τὰ 1925 — 26 εἶχαν σχεδὸν ξεχάσει — δὲν παίζανε πειὰ παρά
τέσσερεις, πέντε ὄπερές του καὶ τότε ἀρχίζουν νὰ ξεσκαλίζουν καὶ νὰ ξα-
ναπαίζουν καὶ τὶς πιὸ ἄγνωστες!

Τὰ σύντομα τοῦτα παράδειγματα μᾶς δείχνουν πῶς, κάθε τόσο, ὑπάρ-
χει ἀληθινὰ μιὰ ἀνάγκη ἀνανέωσης — ἀνάγκη ὅμως ὀργανικῆ, ποῦ βγαίνει
μέσ' ἀπ' αὐτὴν τὴν ἴδια τὴν Ὁπερα. Κι' ἀπ' τὴν ἄλλη μεριά, ἡ ἀνάγκη αὐτὴ
μπορεῖ νὰ ἐπεκταθῇ καὶ στὰ παλιὰ ἔργα μὲ τὸν τρόπο τοῦ ἀνεβάσματος
τους ποῦ παρακολουθεῖ τὶς σύγχρονες ἀπαιτήσεις καὶ ἀνησυχίες. Αὐτὸ ἀκρι-
βῶς προσπαθοῦν νὰ κάνουν οἱ νέοι σκηνοθέτες πρὸστρέχοντας στὴ φαντα-
σία τους, στὸ ζήτημα τῆς σκηνοθεσίας, σκηνογραφίας κ.τ.λ., ἀποτυχαίνοντας
ὅμως τὶς περισσότερες φορές, γιὰτι κι' ἐδῶ ἡ ἀνανέωσις πρέπει νὰ βγῇ μέσα
ἀπ' τὴν Ὁπερα κι' ὄχι νάρθῃ ἀπέξω μὲ σκηνοθετικὰ «ἐμφῆ» δανεισμένα ἀπ'
τὸ θέατρο ἢ τὸν κινηματογράφο. Ὅσο γιὰ τὴν «ἀπιθανότητά» τῆς ἢ γιὰ τὶς
ἄριές της... μὰ, Θεέ μου, ἡ ἀπιθανότητα αὐτὴ κάνει ἀκριβῶς τὴ γοητεία
τῆς καὶ ὅσο γιὰ τ' ἄλλο, γιὰ τὶς «ἀτέλειωτες» ἄριες, ἡ Ὁπερα ὄχι μόνον
εἶναι εἶδος μᾶλλον «στατικόν», ἀλλὰ, ἂν μελετήσουμε λίγο πιὸ προσεκτικὰ
τὴν ἐξέλιξι τῆς, θὰ δοῦμε πῶς ὅσο πάει, ὅλο καὶ πιὸ στατικὸ γίνεται — ἀρ-
κεῖ νὰ θυμηθοῦμε τὶς ἄριες τοῦ Βόταν, τῆς Βρουγχίλδας, τοῦ Τριστάνου
κ.τ.λ. κ.τ.λ.

Αὐτὰ ἀκριβῶς ὅλα ἀποτελοῦν τὶς γοητευτικὲς ἀπιθανότητες καὶ παρα-
δοξότητες τῆς Ὁπερας. Ἀλλὰ, ἂς ξανάρθωμε στὸν τόπο μας. Καθὼς εἶπαμε
παραπάνω, τίποτα δὲν ἐπιβάλλει ἀναγκαστικὰ τὴν ἀνανέωση σ' ἕνα θεα-
τρικὸ εἶδος ποῦ τὸ κοινὸ μας, ὄχι δὲ χόρτασε ἀκόμα, ἀλλὰ οὔτε κἂν γνώ-
ρισε. Τὸ πιὸ σωστὸ θᾶταν νὰ δίνονται τὰ ἔργα πιστὰ στὴν παράδοσι, πρᾶμα
ποῦ ἀργότερα θὰ ὀδηγοῦσε φυσιολογικὰ καὶ λογικὰ στὴν ἀνανέωση. Ἐκτὸς
ἂν ἡ ἀνανέωση προέρχεται μέσ' ἀπ' τὸ ἔργο, πάνω ἀπ' ὅλα μέσ' ἀπ' τὴ μου-
σικῆ, ἂν ὁ σκηνοθέτης, σὲ μιὰ στιγμὴ ἐμπνεύσεως, συνέλαβε κάτι ποῦ ὡς
τώρα δὲν εἶχαν προσέξει ἄλλοι, καὶ νοιώθει ἐπιτακτικὰ τὴν ψυχικὴ ἀνάγκη
νὰ μᾶς τὸ πῆ, νὰ μᾶς τὸ ἀναπτύξῃ μὲ τὰ δικά του μέσα, δικαιωμένον ἀπ'
τὴν οὐσία τοῦ ἔργου.

Κίνηση, στριφογύρισμα ἀδικαιολόγητο, πηδημάτα καὶ σκιρτήματα,
σκαρφάλωματὰ σὲ πάγκους, σκάλες καὶ τραπέζια, δὲν εἶναι νεωτερισμὸς
κι' οὔτε ἀνανέωση. Στὴν «Καβαλλερία» — γιὰ νὰ μιλήσουμε γιὰ τὴν παρά-
σταση ποῦ μᾶς ἐνδιαφέρει — ὁ σκηνοθέτης ἐξέχωρα ἀπ' ὅλην αὐτὴν τὴν

αδίκαιολόγητη κίνηση κόρου και σολίστ, προβαίνει αυθαίρετα και στην παρουσίαση του Τουρίντου στη σκηνή, απ' την Εισαγωγή κιόλας, τον βάζει να τραγουδάει την περίφημη σερενάτα του, με μιά κιθάρα στα χέρια, κάτω απ' το παράθυρο της Λόλας, διακόπτοντας έτσι τη μουσική συνοχή, την υποβολή, το όνειρο. Και όμως ο Μασκάνι, ο β ε ρ ί σ τ α ς Μασκάνι, βάζει τον Τουρίντου να τραγουδάει μέσ' απ' την αυλαία, σαν από μακριά, το μελαγχολικό του τραγούδι όπου προαισθάνεται το θάνατο. Γιατί; Γιατί έτσι δημιουργεί αμέσως την ατμόσφαιρα της υποβολής και του ονείρου που είναι βασικά στοιχεία της Όπερας και που χωρίς αυτά, όχι μόνο δεν της δίνουμε αλήθεια και ζωντάνια, αλλά κινδυνεύουμε να τη ρίξουμε στο γελόι.

Ο Μασκάνι στην «Καβαλλερία» του, δημιουργεί κυρίως πάνω στις αντιθέσεις: Είναι Πάσχα, χαρά Θεού, γιορτή της φύσεως απ' τη μιά μεριά, είναι ο προδομένος έρωτας, ο απερίγραπτος ανθρώπινος πόνος που οδηγεί στην άγρια έκδίκηση, απ' την άλλη. Ο σκηνοθέτης θα μπορούσε π.χ. να νεωτερίσει τονίζοντας αυτές τις δυο αντιθέσεις, ξεαίροντάς τις στα ύψιστο. Πιο πολύ ένεωτέρισε ο αρχιμουσικός στο σημείο τούτο, πλαταινώντας τις μουσικές φράσεις του πάθους και της απελπισίας, τονίζοντας, απ' την άλλη μεριά, τους ζωντανούς, εύθυμους ρυθμούς της πασαλιάτικης χαράς. Να μιά ανανέωση που βγαίνει μέσ' απ' την ουσία του έργου κι απ' την ψυχή του μουσικού.

Ο «Γιάννης Σκίκης» — ή μεταφρασθή του είναι μιά ακόμα καλλιτεχνική εργασία του Ποριώτη — είναι ή τρίτη απ' τις μονόπρακτες όπερες που αποτελούν το περίφημο «τρίπτυχο» του Πορτσίνι — «Αδελφή Άγγέλικα» — «Μανδύας» — «Γιάννης Σκίκης». Έδω ο Πορτσίνι νεωτερίζει δείχνοντας μιά άλλη πλευρά του ταλέντου του: το κωμικό, το μπουφόνικο, που σε τούτο το έργο μπορεί να συγκριθί με το μουσικό χιούμορ του Βέρντι στο «Φάλσταφ».

Η υπόθεση εμπνευσμένη από ένα χωρίο της Θείας Κωμωδίας του Δάντη, είναι ή έξηξ: Στη Φλωρεντία πεθαίνει ο πλούσιος Δονάτης αφήνοντας όλη του την περιουσία στην Έκκλησία προς μεγάλη απελπισία των κληρονόμων του, που τότε προστρέχουν στη βοήθεια του πονηρού Γιάννη Σκίκη. Ο Σκίκης βρίσκει τη λύση: Ξαπλώνεται στο κρεβάτι του Δονάτη, κάνει πώς είναι αυτός ο Δονάτης που βρίσκεται στα τελευταία του, και υπαγορεύει στον συμβολαιογράφο τη διαθήκη του, φροντίζοντας ν' αφήσει το μεγαλύτερο μέρος της περιουσίας στον καλό του φίλο Γιάννη Σκίκη — δηλαδή στον έαυτό του — και στην κόρη του Λαουρέττα που έτσι μπορεί να παντρευθί με τον αγαπημένο της Ρινούκιο.

Ο νεωτερισμός του Πορτσίνι έγκειται στο ότι καταργεί άρρες, ντουέττα, κόρα κ.λ.π., τ' αντικαθιστά μ' ένα ανάλαφρο σύνολο, μ' ένα μουσικό «παράλντο» των προσώπων που υπογραμμίζει ή όρχήστρα, τονίζοντας ακόμα πιο πολύ το κωμικό στοιχείο με άπροσδόκητους ήχητικούς συνδυασμούς, που ζωγραφίζουν έντονα πρόσωπα και καταστάσεις.

Δέν παίχθηκε βέβαια, άσχημα ο «Γιάννης Σκίκης» απ' τους ήθοποιούς της Λυρικής Σκηνής, ίσια-ίσια είναι άξιοι κάθε έπαίνου, οί, ως επί το πλείστον, νέοι αυτοί καλλιτέχνες που κατώρθωσαν να ύπερνικήσουν τις μουσικές δυσκολίες ένός τέτοιου λεπτεπίλεπτου συνόλου. Άλλά κι έδω, ύπερβολική και άδίκαιολόγητη κίνηση, ένα ανάκατωμα ρεαλισμού και σχηματοποίησης, ύπερβολές στη μιμική που φθάνανε το γκροτέσκ, με άλλα λό-

για, ένω δέν θαχες να παρατηρήσης κανένα χάσμα στο μουσικό σύνολο, έλειπε ή ένιαία γραμμή στο παίξιμο που δέν είχε καμιά σχέση με την ανάλαφρη μουσική του Πορτσίνι.

Κι' έπειτα ο σκηνοθέτης έξεχασε να προσέξη της άρθρωσης των ήθοποιών — τραγουδιστών — σημείον έξαιρετικά ευαίσθητο στο έργο αυτό του Πορτσίνι. Είμαι βεβαία πώς άν ο θεατής — άκροατής δέν ήξερε την ύπόθεση, μόνο άκρες — μέσες θα καταλάβαινε. Άλήθεια, να το σημείο της Όπερας γενικά που γυρεύει ανανέωση: ή λυρική άπαγγελία. Οί τραγουδιστές, μαθημένοι, οί περισσότεροι, στη σχολή του «μπελκάντο», δέν έχουν στο νού τους παρά την «εύθεια γραμμή» του τραγουδιού και στη γραμμή αυτή θυσιάζουν την άπαγγελία και τη βαθύτερη έκφραση ακόμα. Άλλά μιά κι' ένα μέρος απ' το θεατρικό τούτο είδος που λέγεται Όπερα στηρίζεται στο Λόγο, πώς είναι δυνατό να μη δίνουμε καμιά σημασία στη σωστή άρθρωση όσο και στο δέσιμο λόγου και μουσικής, λόγου, μουσικής και έκφρασης; Νά, πεδίο άληθινής ανανέωσης για τους σκηνοθέτες της Όπερας και μάλιστα στην Έλλάδα για τους λόγους που αναπτύσσω πιο έκτεταμένα παραπάνω.

ΑΛΕΞΑΝΔΡΑ ΛΑΛΛΟΥΝΗ

Η ΕΙΚΑΣΤΙΚΗ ΤΕΧΝΗ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΤΗΣ ΔΥΣΕΩΣ

Τόν παρελθόντα μήνα ώργανώθη ύπό του Ύπουργείου Παιδείας εις την αίθουσαν της Άρχαιολογικής Έταιρίας διάλειξι, με όμιλητήν τόν καθητήν της Βόννης κ. Λάγκλοτς. Ο όμιλητής ένώπιον πυκνού άκροατηρίου, ανέπτυξε το θέμα «Η Εικαστική τέχνη των Έλλήνων της Δύσεως», περιλήψιν του όποιου παραθέτομεν κατωτέρω:

Ο όμιλητής έν αρχή παρέσχε συνοπτικήν εικόνα των έλληνικών άποικιών εις το δυτικόν ήμισυ της Μεσογείου και προσεπάθησε να χαρακτηρίσει έν συνεχεία την ούσιαν της εικαστικής τέχνης εις την Κάτω Ίταλίαν και Σικελίαν. Σχετικώς ο κ. Λάγκλοτς άφωρήθη έκ του γεγονότος ότι ή έλλιψις μαρμάρου εις τας έν λόγω περιοχάς ήνάγκασε τους καλλιτέχνας να μεταχειρισθούν, πλην του μπρούτζου, πρό παντός άσβεστόλιθον και όπτην γήν (τερρακότα), δηλαδή ύλικά, ως προς τα όποια κατέστη δυνατόν ν' αποδειχθί ότι άνταπεκρίνοντο ιδιαιτέρως προς την μορφοποιόν βούλησιν των καλλιτεχνών τούτων. Η έντατικότης της πλαστικής διαμορφώσεως δεικνύεται όφθαλμοφανέστερον εις την γυμνήν άνδρικήν μορφήν. Έν συγκρίσει άκριβώς προς τα δημιουργήματα της έλληνικής μητροπόλεως της αύτης έποχής, έκδηλοϋται εις την Κάτω Ίταλίαν άσθενεστέρα όργανική συναίσθησις διά την κατασκευήν του σώματος και συνεπώς έννας σχεδόν ρυθμού μαρκό συνδυασμός της ανθρωπίνης μορφής μετ' άλλων μορφών περίπου ως ο άπαντώμενος εις τόν έφιππον Διόσκουρον. Άλλ' όμως και αύτη αύτη ή γυμνή μορφή, ως αναπαράστασις νικητού ή θεοϋ, έχει διάφορον ρυθμόν, όστις κινούμενος άνησυχώς, προσδίδει εις την μορφήν κάτι το σχεδόν μετέωρον, το νευρικώς συσπώμενον, έν αντιθέσει προς τας τελείως ήρέμους έσωτερικώς έλληνικάς μορφάς. Την αύτην ιδιότυπον τεχνοτροπίαν παρουσιάζουν και κεφαλαί, όπως ή ύπέροχος έκείνη κεφαλή της Άφροδίτης εις Κινκινάτι. Αί κεφαλαί αύται είνε τρυφερότεροι, ευαίσθητότεροι ή παθητικώτεροι, διαχεόμενοι περισσότερον προς το περιβάλλον, παρά τ' αντίστοιχα

πλαστουργήματα της μητροπόλεως. Ἐκ τῆς τοιαύτης τυπικῆς διὰ τὸν Δυτικὸν Ἑλληνισμὸν πνευματικῆς στάσεως, ἐκ τοῦ εὐκολομεταβλήτου τῆς υπάρξεως τῶν συνάγεται ἕνας ἐξ Ἰσοῦ ὑπέρμετρος ἰδεαλισμὸς, ὡς ὁ ἐκδηλούμενος εἰς τὰ νομίσματα τῶν Συρακοῦσων, τ' ἀπεικονίζοντα νίκας, ὅσον καὶ ἕνας πραγματισμὸς ἐν τῇ ἀναπαραστάσει, ὁποῖος ἐπὶ παραδείγματι ὁ ἐν τῇ ἀναπαραστάσει τοῦ Διὸς εἰς ἰχνογράφημα τοῦ Τάραντος, τὸ ὁποῖον ἀπεικονίζει τὸν πατέρα τῶν θεῶν σχεδὸν μετημφισμένον. Μία περαιτέρω προώθησις εἰς τὴν κατεύθυνσιν ταύτην εἶνε ὑπερβαλλόντως πραγματικὴ καὶ μάλιστα σχεδὸν σαρκαστικὴ προσωπογραφία, ἣτις παρέσχε εἰς τὴν ρωμαϊκὴν προσωπογραφίαν τὰ μέσα ἐκφράσεώς της.

Ἡ ἀνάλυσις εἰκόνων καὶ ἀναγλύφων παραστάσεων, αἱ ὁποῖαι ἐμφανίζουσι τὸ ἀνθρώπινον σῶμα συναρμονιζόμενον εἰς μεγαλειτέραν ἀλληλουσίαν πρὸς τὸ περιβάλλον, διαφωτίζει ἀκόμη περισσότερον τὴν ἰδιότυπον ταύτην τεχνοτροπίαν τῆς Μεγάλῃς Ἑλλάδος. Αἱ σμικρύνσεις τῶν ἀπεικονίσεων ὑπερβαίνουσι τὰ ὅρια τῶν συνήθων εἰς τὴν μητρόπολιν τοιούτων, ἥδη κατὰ τὸν 4ον μάλιστα αἰῶνα, ἀπαντῶνται ἀπεικονίσεις προοπτικῆς καὶ ἀπόπειραι τοπικῶν ἀναπαραστάσεων, ἀποδεικνύουσαι, ὅτι ἡ ὑπορξίς τοῦ ἀνθρώπινου σώματος ἐγένετο ἀντιληπτὴ τοπικῶς κατὰ τρόπον τελειῶς διάφορον. Τοῦτο διαπιστοῦται ἐκ τῆς οὐσιώδους διαφορᾶς κατὰ τὰς ἐγκαταστάσεις ναῶν ἐν Σικελίᾳ, αἱ ὁποῖαι δεικνύουσι παντοῦ μίαν διάφορον διάρθρωσιν τοῦ τύπου τῶν ἑλληνικῶν ναῶν, στηριζομένην ἐπὶ τῆς ἀντιλήψεως τοπικῶν ἀξιών, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον δεικνύει κατὰ τρόπον μεγαλοπρεπέστατον ὁ τεράστιος ναὸς τοῦ Διὸς εἰς τὸν Ἀκράγαντα. Ἐδῶ ἡ παλαιὰ διάρθρωσις τοῦ περιμήματος ἔχει σχεδὸν ἐγκαταλειφθῆ. Ἀντὶ τῶν πλαστικῶν κινήσεων τοῦ στυλίου ὑπάρχουσι κλεισταὶ στοαί, χώροι, ἐντὸς τῶν ὁποίων εὐρίσκεται καὶ ἄλλος χώρος, ἦτοι τὸ πραγματικὸν ἱερόν, τὸ ἄδυτον. Ἡ τοιαύτη ἀσυνήθης ἐγκατάστασις, ἡ ὁποία ὑπενθυμίζει οἰκοδομήματά της Ἀνατολῆς, ἔχει τὰς βαθυτάτας ρίζας της εἰς τὰς ἰδιότυπους θρησκευτικὰς παραστάσεις καὶ τὸ θρησκευτικὸν τυπικὸν τῆς εἰς τοὺς θεοὺς πίστεως τῆς Μεγάλῃς Ἑλλάδος.

Ἐὰν ρίψωμεν συνοπτικὸν βλέμμα εἰς τὴν λατρείαν τῶν Ἑλλήνων τῆς Δύσεως, θὰ ἴδωμεν, ὅτι ἐλατρεύοντο πρὸ παντὸς αἱ θεότητες τῆς γῆς, τῆς γονιμότητος καὶ τῶν πηγῶν, ἰδίως δὲ ἡ Δημήτηρ, ἣτις τὸσον προφανῶς ἐδηργήτησε τὴν Σικελίαν. Ὅπως ὄλαι αὐταὶ αἱ γῆναι μορφαὶ ἔχουσι χθόνιον χαρακτῆρα καὶ ἐλατρεύοντο ἐνίοτε μυστηριακῶς, οὕτω καὶ αὐτὸς ὁ ἴδιος ὁ Ἀπόλλων συμμετέχει τῆς ἰδίας χθονίου φύσεως. Θρησκευτικαὶ παραστάσεις ὡς τὰ ἀνάγλυφα τῆς Λοκρίδος, αἱ διάφοροι τερακόται τοῦ Τάραντος ἐπιτρέπουσι νὰ μαντεύσωμεν τὴν σημασίαν τοῦ μυστικισμοῦ εἰς τὴν Μεγάλῃν Ἑλλάδα καὶ τῆς περὶ τῆς ψυχῆς πίστεως. Ἡ διάφορος αὕτη ἐμφάνισις τῶν θεῶν δεικνύεται κατὰ τὸν μᾶλλον ἐντυπωσιακὸν ἴσως τρόπον εἰς μίαν μετόπην τοῦ ναοῦ τῆς Ἡρας ἐν Σελινούντι, ὅπου ἡ Ἡρα καὶ ὄχι ὁ Ζεὺς ἐνσωματώνει τὸ πνευματικὸν στοιχεῖον. Θὰ ἀπετέλει ὁμοίως πολὺ μεγάλην ἀπλοποίησιν ἱστορικῶν φαινομένων, ἐὰν ἠθέλαμεν νὰ χαρακτηρίσωμεν τὸ Ἐσχατολογικόν, τὸ Μητριαρχικόν ὡς τὸν βασικὸν χαρακτῆρα τῆς τέχνης εἰς τὴν Μεγάλῃν Ἑλλάδα διότι τὴν ὄρειότεραν καὶ αὐστηροτέραν, ὀμηρικὴν μάλιστα εἰκόνα, τοῦ Ἀπόλλωνος, τὴν ὁποῖαν κατέχομεν, δεικνύουσι τὰ νομίσματα τῆς Κατάνης, ἀποικίας ἰωνικῆς καὶ ὄχι δωρικῆς. Ἄλλ' ἀκριβῶς εἰς τὰς κεφαλὰς αὐτὰς τοῦ Ἀπόλλωνος τῆς Κατάνης καὶ ἄλλων πόλεων ἐμφανίζεται ἡ διαρκῆς πνευματικὴ ἐπιβολὴ τῶν αὐτοχθόνων δυνάμεων τῆς Σικελίας, εἰς τὸ ἀγριὸν καὶ τὸ σκοτεινόν, τὸ ἐμφανιζόμενον εἰς κατὰ τι μεταγενέστερα νομίσματα τῆς Νάξου. Οἱ Ἕλληνες τῆς Δύσεως εἶνε πνευματικῶς ὅσον καὶ ποσειδωνικῶς ὑποχείριτοι τῶν ἀσυγκρατήτων αὐτῶν δυνάμεων τῆς γῆς, τῆς ἐλλειψέως σωφροσύνης. Ἡ ἔκθεσις ὁμοίως δὲν θὰ ἔπρεπε νὰ κλείσῃ μὲ τὴν πικρὰν αὐτῆν ἀνάμνησιν, ἀλλὰ μὲ τὴν εἰκόνα μιᾶς τῶν ὄρειότερων κεφαλῶν τῶν μετοπῶν τοῦ Σελινούντος ἐκ τῆς περιόδου τῆς μεγαλειτέρας ἀκμῆς τῆς Σικελίας ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ Θέρωνος καὶ τοῦ Ἰέρωνος. Διότι μόνον ἡ πρᾶξις καὶ ἡ εἰκὼν ἐκείνη ἡ ὁποία φέρει πνευματικὴν σφραγίδα, ζῆ καὶ παραμένει ἀφθαρτος εἰς τὴν ἱστορίαν.

ΑΝΩΝΥΜΟΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ ΧΗΜΙΚΩΝ ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ & ΛΙΠΑΣΜΑΤΩΝ

ΜΕΤΟΧΙΚΟΝ ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΡΧ. 28.366.500
ΑΠΟΘΕΜΑΤΙΚΟΝ ΚΑΙ ΚΡΑΤΗΣΕΙΣ ,, 120.493 050.250

ΤΗΛΕΓΡΑΦΙΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΙΣ : Ο Ξ Ε Α Λ ΑΘΗΝΑΣ - ΠΕΙΡΑΙΑ
ΕΔΡΑ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ (ΠΛΑΤΕΙΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΩΣ)
ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΙΣ ΚΑΙ ΕΡΓΟΣΤΑΣΙΑ ΕΝ ΠΕΙΡΑΙΕΙ (ΔΡΑΠΕΤΣΩΝΑ)

Χημικὰ προϊόντα, ἀνόργανα ὀξέα (Θεικὸν Ὑδροχλωρικόν, Νιτρικόν, Θειῶδες, Ἄνυδρον) Θεικὸς Σίδηρος, Θεικὸν Νάτριον, Φθοριοπυριτικὸν Νάτριον, Ζωϊκὸς ἄνθραξ, Ὑδρῦαλος.

Χημικὰ λιπάσματα, ἀπλὰ καὶ σύνθετα, Γεωργικὰ φάρμακα, Ἐντομοκτόνα καὶ παρασιτοκτόνα (Θεικὸς Χαλκός, Πιροσπορίνη, Θειοχαλκίνη, Μελιγρίνη, Δαυλιτίνη, Πετρελαιοσάπων, Θειασβεστίον, Νικοτινοῦχα, Ἀρσενικοῦχα, Διθειοῦχος Ἄνθραξ, Φθοριοπυριτικὸν Νάτριον).

Υ Α Λ Ο Υ Ρ Γ Ε Ι Ο Ν

Φιάλαι παντὸς εἶδους, Δαμιτζάναι πλεκταί, (Τζάμια) Ὑελοπίνακες μάτ, Ὑελοπίνακες Διαμάντι, Ὑαλικά οἰκιακῆς χρήσεως, Διάφορα καλλιτεχνικὰ ὑάλινα εἶδη οἰκοδομῆς (Τοῦβλα, κέραμοι, Φωταγωγοί).

Μ Ε Τ Α Λ Λ Ε Ι Α

Σιδηροπυριταὶ Κασσάνδρας, Ἐρμιόνης, Λιγνίται Ὁρωποῦ, Κορώνης.

ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΟΙ ΚΑΙ ΠΡΑΚΤΟΡΕΣ ΑΠΑΝΤΑΧΟΥ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΑ & ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΕΝΙΣΧΥΣΕΙΣ ΕΝ ΣΥΝΟΛΩ ΔΡΧ.: 1.950.000.000

Ἡ Ἀγροτική Τράπεζα παρέχει :

- Βραχυπρόθεσμα καλλιεργητικά δάνεια.
- Μεσοπρόθεσμα καὶ Μακροπρόθεσμα δάνεια διὰ τὴν συμπλήρωσιν τῶν ἐφοδίων τῶν ἀγροτῶν καὶ τὴν βελτίωσιν τῶν κτημάτων.
- Δάνεια ἐπ' ἐνεχύρῳ γεωργικῶν προϊόντων.

Ἡ Ἀγροτική Τράπεζα :

- Προστατεύει τὴν τιμὴν τῶν γεωργικῶν προϊόντων καὶ μεσολαβεῖ διὰ τὴν διάθεσιν τῶν ἀπ' εὐθείας εἰς τὴν κατανάλωσιν.
- Ἐνισχύει τὴν κτηνοτροφίαν, σηροτροφίαν, μελισσοκομίαν, δενδροκομίαν καὶ λοιποὺς γεωργικοὺς πλουτοπαραγωγικοὺς κλάδους.
- Καθοδηγεῖ μὲ τὰς γεωπονικὰς τῆς ὑπηρεσίας τὸν ἀγροτικὸν κόσμον καὶ ἐποπτεύει τοὺς Συνεταιρισμοὺς, ἐνισχύουσα τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ συνεταιριστικοῦ πνεύματος.
- Ἀσφαλίζει τὰ γεωργικὰ προϊόντα κατὰ κινδύνων πυρός.

Ἡ Ἀγροτική Τράπεζα δέχεται καταθέσεις :

- ΤΑΜΙΕΥΤΗΡΙΟΥ
- ΟΨΕΩΣ καὶ ΠΡΟΘΕΣΜΙΑΣ : Ὑπὸ τοὺς καλλιτέρους ὅρους.

Τὰ ἐπιτόκια προθεσμίας ποικίλλουν ἀναλόγως τῆς προθεσμίας τῆς καταθέσεως. Αἱ καταθέσεις ἔχουσαι πρόσθετον ἀσφάλειαν τὴν δλοκληρωτικὴν ἐγγύησιν τοῦ Κράτους καὶ ἀπαλλασσόμεναι τελῶν χαρτοσήμου ἐνεργοῦνται εἰς :

Τὸ Κεντρικὸν Κατάστημα : Ἐν Ἀθήναις ὁδὸς Πανεπιστημίου 31,
τὰ Ὑποκαταστήματα, τὰ Πρακτορεῖα, τὰς Ἀντιπροσωπείας,
εἰς ὅλας τὰς Ἐπαρχιακὰς πόλεις.